

אברהם משה לונץ

לוח
אהץ ישראל
שמושי וספרותי
לשנת תער"ב
(1911-12)

שנה שבע עשרה

רושרם

דפוס המו"ל והוצאה

לקוראינו הנכבדים.

הלוח השנ"ב הזה הנהו טוב ורענן כבשניו הראשונות, ולכבוד
שנת תרע"ב (שעליה נועד), שהיא שנת השלשים לעבודתינו הענפה
והפוריה במחקרי ארץ אבותינו ומדעה הגדלנו את הלוח הזה גם
בכמותו ואפסנו בו מאמרים רבים ושונים עד כי כל איש ימצא בו
את אשר הוא מבקש.

ומה אנחנו מבקשים, כי תראו גם אתם חבה והתענינות
יותר רבה לעבודתנו, ולכבוד היוכל של ספרות א"י ישתדל איש
איש מכם להפיץ את הספרים שנוצרו במשך התקופה הזאת, כפי
שהם רשומים בקצרה בחלק ההודעות, בין מכוריו ומיודעיו למען
תתפשט מדף הארץ באותה המדה שהיא דרושה להיות וגם לנו
תהיה הרוחה ונוכל לעבוד עבודתנו על הרי ישראל מכלי
דאגה ופיזור הנפש ולהו"ל את הירושלים לעתים יותר קרובות
להגדילו ולשכללו למען תהיה ספרות ארץ ישראל לכבוד לעם
ישראל.

וממנויני הנכבדים נבקש שיהיו יותר דיקנים במשרות המחיר כי
במשך החורף וראשית הקיץ עלינו לעבוד כזריוות בהתמדה בהוצאת הכרך
העשירי של הירושלם ויתר הספרים השוכים לאוצר ספרות ארץ ישראל ואי
אפשר יהיה לנו להאציל זמן לשדות מכתבי גזביינא, וחשבונות.
ואתה ה' היה עוזר לנו לבצע את מחשבתנו כ"ר.

ולשנה טובה ומבורכה תכתבו ותתמו ותהיה השנה הבאה
שנת ברכה והצלחה לעם ישראל ולארץ ישראל.

בעתירת זכרכ

העורך

המען: A. M. Luncz, Jerusalem, Palästina.

חברת

אנגליא פלשתינה

בערבון מוגבל

ביפו, ירושלים, בירות, חברון, חיפה, וצפת.

מקבלת עליה כל עסקי בנק

הכתובת:

The Anglo-Palestine Co. Ltd.

לתלגרמות:

Anglobank

The Anglo Palestine Company Ltd.

Jaffa, Jerusalem, Beirout, Hebron, Haiffa, Saffed.

**Buys Checks & issues Drafts on all parts
of the world.**

**Gives Advances against Bills of Lading,
Goods, & Securities.**

**Opens Current & Deposits Accounts
& conducts all kinds of Banking business.**

חֶבֶרֶת

כַּרְמֵל הַמִּזְרָחִי

משקאות מרתפי

רֵאשׁוֹן-לְצִיּוֹן

Société

CARMEL ORIENTAL

RISCHON-LE-ZION.

יֵינֹת מְתוּקִים

יֵינֹת חֲרִיפִים

קֶאֱנֵאָק

יֵינֹת מְרֵפָא

דִּיקָרִים

נְרֵמוֹט

רֶמְפִּיָּה (מִיֵּין פִּירוֹת) חוֹמֶץ בֶּן יֵין

אֶסְמוֹת וּסּוּכָנִים לְהֶאֱגִידָה בְּכֹל חֻלְקֵי הַתְּבַל.

אוֹתוֹת כְּבוֹד קִבְּלוּ מִשְׁקָאוֹת "רֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן"

בְּתַעֲרוּכוֹת : פִּירוֹת. הַמְבוֹרֵנ. ווִינָא.

Sté Carmel Oriental : הַמַּעֲוָן

Colonie Rischon-le-Zion

près JAFFA Palestine

בית

התלמוד תורה הכללי

בעה"ק ירושלם ת"ו

בו כהיום 900 חניכים יצ"ו.

ולחם 56 חדרים ומלמדים, 4 מלמדים עוזרים

7 מורי כתיבה, 7 משגיחים וכוהנים.

וישיבת עין חיים הכללית

בה כהיום 210 חכמי תורה.

האדרעססע:

Allg. TALMUD TORAH Schule
& Hochschule ETZ-CHAIM
Jerusalem Palästina

בית מחסה וחנוך יתומות הכללי

ומערכת התפירה והרקמה הכללית.

בבית הזה נאספות וחונות יתומות עניות
ועוזבות מכל ערי אה"ק: ירושלם, חברון, יפו, צפת
ומכריה מכלי הדל מפלגה, וחיתומות מערי הפרעות
שכרומיא.

בבית הזה חיות יתומות מכוללות מלוכשות
ומחונכות על דרכי האמונה והיהדות, ד"א וצניעות.
מורות ומלמדות תורנית אותן תפלה ומלאכה, ומלאכת
התפירה, האריגה והרקמה, חבשול ויתר העבודות
הדרושות לאשה עברית באה"ק. וגם כתיבה וחשבון.
האדריסה: Allg. Isr. „Mädchen Waisenhaus“
Jerusalem (Palästina).

HM 24 : A 582

יום הולדת הדר מלכנו הרחמן
השולטן האדיר והמנצח (אלגאזי)

מחמד החמישי

הוא יום האחד ועשרים לירח שאוואל
של שנת תר"ד (1844)

יום עלותו על כסא מלכותו הוא יום השבעה
ועשרים לירח אפריל שנת תרס"ט (1909)

קביעות השנה הזאת היא זשיג פשוטה
ימיה שנ"ה ושבתותיה נ"א

שנה י' למחזור קטן של רצ"ט ללבנה ושנה
ט"ז למחזור גדול של ר"ג לחמה, והיא שנה
שניה לשמיטה, לדעת הנאונים ז"ל ולמנהג
אנשי ארץ ישראל.

שנת אלף ותתמ"ג לחרבן בית מקדשנו.

Stadt- u. Univ.-Bibl.
Frankfurt/Main

Stadt- u. Univ.-Bibl.
Frankfurt a. M.

358/2480

תכן הענינים:

חלק השמושי:

לח ליהודים מחסדים ונוצרים בלזית	
מקרי הימים של כל חדש	ג—מו
מנחגי אחינו בארה"ק בדת וחיי העם	מו—כב
לוח קורות ארה"ק מכניסת הארץ ועד עתה	כב—כז
המדה והמשקל	כז—כז
ערכי המטבעות	כז—כז
ימי השוק בארץ ישראל	ל
סדרי הפוסט והמלגה	לא—לב
מחיר הדפושין לכל ארצות התבל	לב—לג
ארץ ישראל עריה ומושבותיה	לד—מד
בתי הספר, החנוך, הת"ת והישיבות	מה—נמ
בתי חולים מחסה וחמד	נמ—סג
התכרות השונות לצדקה וחמד	סג—סד
בתי ספרים, נכת, עתונים ועוד	סד—סז
המחסדים שביפו	סז—סח

חלק הספרות:

ירושלם בארבעים שנה האחרונות (המשך)	
תרל"ב—תרמ"ב. מאת העורך	3—50
כתר תורה; לצורתו הרוחנית של רבינו	
ר' אברהם יצחק חבתי קוק	
מאת א. ז. רבינוביץ	51—74

*
* *

פעולות הנוצרים ליישוב הארץ במאתים שנה החולפות.

- 86—75 מאת שמואל רפאלי (רפלווביץ)
- זמרת הארץ : א) הספרים שנדפסו
במשך השנה; ב) שנדפסו מכבר; ג) כ"י.
- 100—87 מעל הנבעה ציור. מאת פנחס נאמן
- 112—101 החפצים שנכנסו ויצאו דרך חוף יפו
בשנות 1909—10
- 116—113 האניות שנכנסו ויצאו דרך חוף יפו
- 117 מצור ירושלם בימי איברהים פחה.
- 125—118 מאת שמואל רפאלי (רפלווביץ)
- 127—126 ההקדשות והעזבונות
חאם והבת מחיי התימנים.
- 138—128 מאת חנה לונץ
- תולדות הגאון ר' ישראל משקלאוו
- 152—139 בעל פאת השלחן. מאת העורך
- 168—153 השנה
- 170—169 החכם אליהו ספיר ז"ל
- 171 חדשות וזכרונות
- 178—172 עבודתי הספרותית ב30 ש' החולפות
- 40—1 הודעות

תשרי שנת 1329 1911 Oktober תרע"ב

מולדו יום ז' ב' שעות כ"ב דקיס.

לעברים	חמ"ד	רוסים	רוסים
1	1	10	23
2	2	11	24
3	3	12	25
4	4	13	26
5	5	14	27
6	6	15	28
7	7	16	29
8	8	17	30
9	9	18	1
10	10	19	2
11	11	20	3
12	12	21	4
13	13	22	5
14	14	23	6
15	15	24	7
16	16	25	8
17	17	26	9
18	18	27	10
19	19	28	11
20	20	29	12
21	21	30	13
22	22	1	14
23	23	2	15
24	24	3	16
25	25	4	17
26	26	5	18
27	27	6	19
28	28	7	20
29	29	8	21
30	30	9	22

זכרונות: ג' בו הריגת גדליהו בן אחיקם ושבתת ישוב היהודים
ממצפה.

ה' בו מתו כ' איש מישראל ונחבש ר' עקיבה.
כ"ח בו פטירת שמעון הצדיק, והולכים להשתתת
על קברו.

חשון ז' אל-קעדה 1329 November 1911 תרע"ב

מולדו ליל ב' ג' שעות ל"ו דקים

לערנים	פחים	רוסים	רומים
1	2	10	23
2	3	11	24
3	4	12	25
4	5	13	26
5	6	14	37
6	7	15	28
7	8	16	29
8	9	17	30
9	10	18	31
10	11	19	1
11	12	20	2
12	13	21	3
13	14	22	4
14	15	23	5
15	16	24	6
16	17	25	7
17	18	26	8
18	19	27	9
19	20	28	10
20	21	29	11
21	22	30	12
22	23	31	13
23	24	1	14
24	25	2	15
25	26	3	16
26	27	4	17
27	28	5	18
28	29	6	19
29	30	7	20
30	1	8	21

November

Ноябрь

ב' דראש חדש

נח מברכין כה"כ
ומן השאלה בארץ ישראל
תענית שני קמח

תענית חמשי

לך

תענית שני כתר

וירא

חיי מברכין חמשי

ערב ר"ח, יו"ק
א' דראש חדש

זכרונות ז'

זכרונות: ז' (ו) בו עורו עיני צדקיהו ושחטו בניו לעיניו.
ח' בו (תפ"ה) שרפי הישמעאל'י את כהכ"ג של האשכנזי.
י"א בו יום פטירת רחל אמנו לפי המסורה.
כ"ג בו תקנו את סוגר העזרה בימי יהונתן החשמונאי.
כ"ח בו לכד יוחנן הורקנוס את סבצר שמרון.

כסלו ז' אל-תני"א 1329 1911 Dezember תרע"ב

מולדו יום ג' ד' שעות כ' דקס.

לעברים	כחם'	רומים	רומים
1	2	9	22
2	3	10	23
3	4	11	24
4	5	12	25
5	6	13	26
6	7	14	27
7	8	15	28
8	9	16	29
9	10	17	30
10	11	18	1
11	12	19	2
12	13	20	3
13	14	21	4
14	15	22	5
15	16	23	6
16	17	24	7
17	18	25	8
18	19	26	9
19	20	27	10
20	21	28	11
21	22	29	12
22	23	30	13
23	24	1	14
24	25	2	15
25	26	3	16
26	27	4	17
27	28	5	18
28	29	6	19
29	30	7	20
30	1	8	21

ב' דראש חדש

תולדות

Dezember.

ויצא

זמן השאלה כח"ל

וישלח

Декабрь

וישב, א' דחנוכה מנצחין חדש

ערב ראש חדש

א' דראש חדש

זכרונות: ג' בו הוסרו הפסילי' אשר העמידו הזורים בחצר העויר.

ו' בו מת המלך הורדוס (אלכסנדר ינאי).

כ"א בו נצחון היהודים על השמרונים והריסת בקדשם.

כ"ה בו מטהרו בני חשמונאי את ההיכל והנכו את המקדש.

כ"ח (ו) בו שרף יהויקים המגילה שכתב כרוך בפי ירמיה.

שבת מוֹתֵרֶם 1330 Januar 1912 תרע"ב

מולדו ליל ה', ה' שעות ד' דקים

לערביום	מחמ' רוסים	רומים
1	2	9
2	3	10
3	4	11
4	5	12
5	6	13
6	7	14
7	8	15
8	9	16
9	10	17
10	11	18
11	12	19
12	13	20
13	14	21
14	15	22
15	16	23
16	17	24
17	18	25
18	19	26
19	20	27
20	21	28
21	22	29
22	23	30
23	24	31
24	25	1
25	26	2
26	27	3
27	28	4
28	29	5
29	30	6
30	31	7
31	1	8
1	2	9
2	3	10
3	4	11
4	5	12
5	6	13
6	7	14
7	8	15
8	9	16
9	10	17
10	11	18
11	12	19
12	13	20
13	14	21
14	15	22
15	16	23
16	17	24
17	18	25
18	19	26
19	20	27
20	21	28
21	22	29
22	23	30
23	24	31
24	25	1
25	26	2
26	27	3
27	28	4
28	29	5
29	30	6
30	31	7
31	1	8
1	2	9
2	3	10
3	4	11
4	5	12
5	6	13
6	7	14
7	8	15
8	9	16
9	10	17
10	11	18
11	12	19
12	13	20
13	14	21
14	15	22
15	16	23
16	17	24
17	18	25
18	19	26
19	20	27
20	21	28
21	22	29
22	23	30
23	24	31
24	25	1
25	26	2
26	27	3
27	28	4
28	29	5
29	30	6
30	31	7
31	1	8
1	2	9
2	3	10
3	4	11
4	5	12
5	6	13
6	7	14
7	8	15
8	9	16
9	10	17
10	11	18
11	12	19
12	13	20
13	14	21
14	15	22
15	16	23
16	17	24
17	18	25
18	19	26
19	20	27
20	21	28
21	22	29
22	23	30
23	24	31
24	25	1
25	26	2
26	27	3
27	28	4
28	29	5
29	30	6
30	31	7
31	1	8
1	2	9
2	3	10
3	4	11
4	5	12
5	6	13
6	7	14
7	8	15
8	9	16
9	10	17
10	11	18
11	12	19
12	13	20
13	14	21
14	15	22
15	16	23
16	17	24
17	18	25
18	19	26
19	20	27
20	21	28
21	22	29
22	23	30
23	24	31
24	25	1
25	26	2
26	27	3
27	28	4
28	29	5
29	30	6
30	31	7
31	1	8
1	2	9
2	3	10
3	4	11
4	5	12
5	6	13
6	7	14
7	8	15
8	9	16
9	10	17
10	11	18
11	12	19
12	13	20
13	14	21
14	15	22
15	16	23
16	17	24
17	18	25
18	19	26
19	20	27
20	21	28
21	22	29
22	23	30
23	24	31
24	25	1
25	26	2
26	27	3
27	28	4
28	29	5
29	30	6
30	31	7
31	1	8
1	2	9
2	3	10
3	4	11
4	5	12
5	6	13
6	7	14
7	8	15
8	9	16
9	10	17
10	11	18
11	12	19
12	13	20
13	14	21
14	15	22
15	16	23
16	17	24
17	18	25
18	19	26
19	20	27
20	21	28
21	22	29
22	23	30
23	24	31
24	25	1
25	26	2
26	27	3
27	28	4
28	29	5
29	30	6
30	31	7
31	1	8
1	2	9
2	3	10
3	4	11
4	5	12
5	6	13
6	7	14
7	8	15
8	9	16
9	10	17
10	11	18
11	12	19
12	13	20
13	14	21
14	15	22
15	16	23
16	17	24
17	18	25
18	19	26
19	20	27
20	21	28
21	22	29
22	23	30
23	24	31
24	25	1
25	26	2
26	27	3
27	28	4
28	29	5
29	30	6
30	31	7
31	1	8
1	2	9
2	3	10
3	4	11
4	5	12
5	6	13
6	7	14
7	8	15
8	9	16
9	10	17
10	11	18
11	12	19
12	13	20
13	14	21
14	15	22
15	16	23
16	17	24
17	18	25
18	19	26
19	20	27
20	21	28
21	22	29
22	23	30
23	24	31
24	25	1
25	26	2
26	27	3
27	28	4
28	29	5
29	30	6
30	31	7
31	1	8
1	2	9
2	3	10
3	4	11
4	5	12
5	6	13
6	7	14
7	8	15
8	9	16
9	10	17
10	11	18
11	12	19
12	13	20
13	14	21
14	15	22
15	16	23
16	17	24
17	18	25
18	19	26
19	20	27
20	21	28
21	22	29
22	23	30
23	24	31
24	25	1
25	26	2
26	27	3
27	28	4
28	29	5
29	30	6
30	31	7
31	1	8
1	2	9
2	3	10
3	4	11
4	5	12
5	6	13
6	7	14
7	8	15
8	9	16
9	10	17
10	11	18
11	12	19
12	13	20
13	14	21
14	15	22
15	16	23
16	17	24
17	18	25
18	19	26
19	20	27
20	21	28
21	22	29
22	23	30
23	24	31
24	25	1
25	26	2
26	27	3
27	28	4
28	29	5
29	30	6
30	31	7
31	1	8
1	2	9
2	3	10
3	4	11
4	5	12
5	6	13
6	7	14
7	8	15
8	9	16
9	10	17
10	11	18
11	12	19
12	13	20
13	14	21
14	15	22
15	16	23
16	17	24
17	18	25
18	19	26
19	20	27
20	21	28
21	22	29
22	23	30
23	24	31
24	25	1
25	26	2
26	27	3
27	28	4
28	29	5
29	30	6
30	31	7
31	1	8
1	2	9
2	3	10
3	4	11
4	5	12
5	6	13
6	7	14
7	8	15
8	9	16
9	10	17
10	11	18
11	12	19
12	13	20
13	14	21
14	15	22
15	16	23
16	17	24
17	18	25
18	19	26
19	20	27
20	21	28
21	22	29
22	23	30
23	24	31
24	25	1
25	26	2
26	27	3
27	28	4
28	29	5
29	30	6
30	31	7
31	1	8
1	2	9
2	3	10
3	4	11
4	5	12
5	6	13
6	7	14
7	8	15
8	9	16
9	10	17
10	11	18
11	12	19
12	13	20
13	14	21
14	15	22
15	16	23
16	17	24
17	18	25
18	19	26
19	20	27
20	21	28
21	22	29
22	23	30
23	24	31
24	25	1
25	26	2
26	27	3
27	28	4
28	29	5
29	30	6
30	31	7
31	1	8
1	2	9
2	3	10
3	4	11
4	5	12
5	6	13
6	7	14
7	8	15
8	9	16
9	10	17
10	11	18
11	12	19
12	13	20
13	14	21
14	15	22
15	16	23
16	17	24
17	18	25
18	19	26
19	20	27
20	21	28
21	22	29
22	23	30
23	24	31
24	25	1
25	26	2
26	27	3
27	28	4
28	29	5
29	30	6
30	31	7
31	1	8
1	2	9
2	3	10
3	4	11
4	5	12
5	6	13
6	7	14
7	8	15
8	9	16
9	10	17
10	11	18
11	12	19
12	13	20
13	14	21
14	15	22
15	16	23
16	17	24
17	18	25
18	19	26
19	20	27
20	21	28
21	22	29
22	23	30
23	24	31
24	25	1
25	26	2
26	27	3
27	28	4
28	29	5
29	30	6
30	31	7
31	1	8
1	2	9
2	3	10
3	4	11
4	5	12
5	6	13
6	7	14
7	8	15
8	9	16
9	10	17
10	11	18
11	12	19
12	13	20
13	14	21
14	15	22
15	16	23
16	17	24

זכרונות: ט' (י) בו מת עזרא הסופר ונחמיה בן חכליה.

י' בו סמך מלך בבל על ירושלים.

כ"ד בו (תקצ"ו) רעש גדול החריב את העיר צפת כלה.

ב"ו בו (ד"א תתקס"ד) פטירת רבינו הרמב"ם.

ב"ט ב' (תרנ"ה) פטירת הנאון ר' יהושע לוי דיפקי

שבת ספר 1330 Februar 1912 תרע"ב

מולדו יום ו' ה' שעות מ"ה דקס

לעברים	פחם	דוכים	דוכים
1	1	7	20
2	2	8	21
3	3	9	22
4	4	10	23
5	5	11	24
6	6	12	25
7	7	13	26
8	8	14	27
9	9	15	28
10	10	16	29
11	11	17	30
12	12	18	31
13	13	19	1
14	14	20	2
15	15	21	3
16	16	22	4
17	17	23	5
18	18	24	6
19	19	25	7
20	20	26	8
21	21	27	9
22	22	28	10
23	23	29	11
24	24	30	12
25	25	31	13
26	26	1	14
27	27	2	15
28	28	3	16
29	29	4	17
30	30	5	18

ראש חדש וארא

בא

Februar

בשלה שבת שירה, ר"ה לאילנות

יתרו

Февраль

יז"ק מוקדס

משפטים מבה"ח, שקלים, ער"ח
א' דראש חדש

זכרונות: ה' (ח') בו מתו הזקנים שהיו בימי יהושע.

כ"ב בו בטלה גזירת קאיוס קאליגולוס להעמיד פסל

תמונתו בבית המקדש (ע"י מיתחו).

כ"ג בו נתקבצו כל ישראל ללחום עם שבט בנימין.

כ"ח בו בטדה ממשלת אנטיוכוס.

אדר רביע אדר 1330 März 1912 תרע"ב

מולדו ליל ה' ו' שעות ל"ב דקים

לעברים	מחצית	רשמים	רשמים
1	2	6	19
2	3	7	20
3	4	8	21
4	5	9	22
5	6	10	23
6	7	11	24
7	8	12	25
8	9	13	26
9	10	14	27
10	11	15	28
11	12	16	29
12	13	17	1
13	14	18	2
14	15	19	3
15	16	20	4
16	17	21	5
17	18	22	6
18	19	23	7
19	20	24	8
20	21	25	9
21	22	26	10
22	23	27	11
23	24	28	12
24	25	29	13
25	26	1	14
26	27	2	15
27	28	3	16
28	29	4	17
29	30	5	18

ב' רראש חדש

תרומה השקה

März

תענית אסתר מוקדם

תציה זכור

פורים

פורים בירושלם ושושן

תשא פיה

Мартъ

1328 לשנת האולר של הממשלה

ויק"פ חרשו מברכין החדש

ערב ה"ח יו"ק

זכרונות: ז' בו פטירת משה רבינו ע"ה.

י"ב בו יום (מפלת) טרינום.

י"ג בו הנצחון על שר הצבא נקנור בימי יהודה המכבי.

ט"ז בו החלו לבנות חומת ירושלם הג' סביב העיר החרשה.

כ"ח בו בטל גזירת ורדיפת המלך אדריונוס.

ר"ב September 1912 1380 כסלו אלול

מולד ליל ב' שנת ה' קפ"ב

יום	חודש	שנה	שם	מספר
14	אדר	1912	אדר	1
15	אדר	1912	אדר	2
16	אדר	1912	אדר	3
17	אדר	1912	אדר	4
18	אדר	1912	אדר	5
19	אדר	1912	אדר	6
20	אדר	1912	אדר	7
21	אדר	1912	אדר	8
22	אדר	1912	אדר	9
23	אדר	1912	אדר	10
24	אדר	1912	אדר	11
25	אדר	1912	אדר	12
26	אדר	1912	אדר	13
27	אדר	1912	אדר	14
28	אדר	1912	אדר	15
29	אדר	1912	אדר	16
30	אדר	1912	אדר	17
1	שבט	1912	שבט	18
2	שבט	1912	שבט	19
3	שבט	1912	שבט	20
4	שבט	1912	שבט	21
5	שבט	1912	שבט	22
6	שבט	1912	שבט	23
7	שבט	1912	שבט	24
8	שבט	1912	שבט	25
9	שבט	1912	שבט	26
10	שבט	1912	שבט	27
11	שבט	1912	שבט	28
12	שבט	1912	שבט	29
13	שבט	1912	שבט	30
14	שבט	1912	שבט	31
15	שבט	1912	שבט	32
16	שבט	1912	שבט	33
17	שבט	1912	שבט	34
18	שבט	1912	שבט	35
19	שבט	1912	שבט	36
20	שבט	1912	שבט	37
21	שבט	1912	שבט	38
22	שבט	1912	שבט	39
23	שבט	1912	שבט	40
24	שבט	1912	שבט	41
25	שבט	1912	שבט	42
26	שבט	1912	שבט	43
27	שבט	1912	שבט	44
28	שבט	1912	שבט	45
29	שבט	1912	שבט	46
30	שבט	1912	שבט	47
31	שבט	1912	שבט	48
32	שבט	1912	שבט	49
33	שבט	1912	שבט	50
34	שבט	1912	שבט	51
35	שבט	1912	שבט	52
36	שבט	1912	שבט	53
37	שבט	1912	שבט	54
38	שבט	1912	שבט	55
39	שבט	1912	שבט	56
40	שבט	1912	שבט	57
41	שבט	1912	שבט	58
42	שבט	1912	שבט	59
43	שבט	1912	שבט	60
44	שבט	1912	שבט	61
45	שבט	1912	שבט	62
46	שבט	1912	שבט	63
47	שבט	1912	שבט	64
48	שבט	1912	שבט	65
49	שבט	1912	שבט	66
50	שבט	1912	שבט	67
51	שבט	1912	שבט	68
52	שבט	1912	שבט	69
53	שבט	1912	שבט	70
54	שבט	1912	שבט	71
55	שבט	1912	שבט	72
56	שבט	1912	שבט	73
57	שבט	1912	שבט	74
58	שבט	1912	שבט	75
59	שבט	1912	שבט	76
60	שבט	1912	שבט	77
61	שבט	1912	שבט	78
62	שבט	1912	שבט	79
63	שבט	1912	שבט	80
64	שבט	1912	שבט	81
65	שבט	1912	שבט	82
66	שבט	1912	שבט	83
67	שבט	1912	שבט	84
68	שבט	1912	שבט	85
69	שבט	1912	שבט	86
70	שבט	1912	שבט	87
71	שבט	1912	שבט	88
72	שבט	1912	שבט	89
73	שבט	1912	שבט	90
74	שבט	1912	שבט	91
75	שבט	1912	שבט	92
76	שבט	1912	שבט	93
77	שבט	1912	שבט	94
78	שבט	1912	שבט	95
79	שבט	1912	שבט	96
80	שבט	1912	שבט	97
81	שבט	1912	שבט	98
82	שבט	1912	שבט	99
83	שבט	1912	שבט	100

השנה החדשה תחילתה ביום ראשון
 תשס"ב (ה'תש"ב) תשס"ב (ה'תש"ב)
 תשס"ב (ה'תש"ב) תשס"ב (ה'תש"ב)
 תשס"ב (ה'תש"ב) תשס"ב (ה'תש"ב)

* אִתְּךָ מִלֵּוֹי לְעֹלָם לְעֹלָם
 * וְעַתָּה אֲנִי מֵעַתָּה וְעַתָּה
 * אֲנִי מֵעַתָּה וְעַתָּה אֲנִי מֵעַתָּה
 * אֲנִי מֵעַתָּה וְעַתָּה אֲנִי מֵעַתָּה

1. התאחדות העובדים (התאחדות העובדים הכללית) היא ארגון המייצג את העובדים בישראל.

[illegible][illegible]

ד.מ.ל.י June 1912 1330 י"ב תמוז

[illegible][illegible]

ԱՆԿԼՆ ԳԳ Լ, Ա, ԲԱԼԵ

ד"ר מאי 1912 1830 שנת ה'תרע"ב

!ללא זה ועם זאת! פשוט זה, א: זולל!

מס' 171, ס' 1, ס' 171

DFG

פתחי הדיכים והמה יתנו להם מכל מאכל אשר יאכל או מתת
 כסף, ומהנקבן יכרו כרה ביום האחרון של הנפה בחדרי הת"ת
 בעד התלמידים ומלמדיהם והיא תקרא בשם "הזכות המזכה", וקודם
 הסעודה יאמרו כל הנערים צבה"נ ש"ח פעמים, כמויין "שבז",
 את הפסוק "שבזו שברו לנו מעט אכל" ואח"כ יאמרו שיר השירים
 בנגון (עטם המנהג הוא ע"פ הסוד)

ט ב ת.

צב"ד בו מדליקים בכל חתי הכנסיות שבאר"ק ממורות של
 שמן זית רבות ומוזכרים את נשמות המתים אשר מתו ברעש שהיה
 בו ביום בשנת התקל"ז בט"ה"ק לפת ת"ו.

ש ב ט.

בחמשה עשר בו ילמדו הספרדים בישיבותיהם כמעט כל
 הלילה. ויהדרו לאכל מכל מיני פירות הנמצאים בעיר, ולפני
 אכילת כל פרי ואחריה ילמדו למודים מיוחדים. מלוקטים
 מתנ"ך משנה זוהר, וגם יתפללו וישוררו תפלות ופזמונים
 מיוחדים (הלמודים והתפלות נקבצים בקובץ מיוחד בשם "פרי עץ
 הדר"). צבה"נ אשכנזים פרושים אומרים בשחרית הפיוט של ארבע
 פרשיות אחר חזרת הש"ן, ושל מוסף אין אומרים כלל.

א ד ר.

ז' בו, בהרבה ישיבות ובתי מדרשים ילמדו כל הלילה, והכמי
 לפת ילכו בו ביום על קבר רשב"י אשר בכפר מירון ללמד ולהתפלל.
 בט"ה"ק לפת טבריא, יפו והברון קוראים את המגלה ב"ד ובע"ו
 ובאחרון בלא ברכה.
 אין אומרים קרובן בפורים.

כשהל פורים בשבת (בירושלם) מנהגים המהדרים לשלח מנות
לשכניהם בשבת (כי כן מנהג הרלב"ה זלה"ה בישיבו על כסף הרבנות
פה). ולובשים בגדי שבת ביום הששי (י"ד) וביום הראשון (ט"ו).

נִיסָן.

המהדרים יאכו שלש מנות מהט"ס שמורים בערב פסח
אחר הצות, ורק אנשים יעסקו בכל מלאכות האפיה והם מלובשים
בגדי יו"ט ואומרים הלל.

בו ביום אחר הצות ילכו יושבי העיר אלל כותל המערבי
להתפלל תפלת מנחה ולאומר סדר הקרבת קרבן פסח.
ליל א' של פסח אומרים בכל בוקר אהרי ש"ע הלל
שלם בברכה תחלה וסוף.

אין אומרים מערבית ולא פיוט בפסח ובשאר המועדים.
בתפלת ותערב וכו' אומר החזן ושם נעבדך וכו' לפני ותחזינה
ומסיים בא"י המחשל"ז (וכן בברכת שים שלום ושלום רב בר"ה
ועשי"ת ויו"כ מסיימים המבדק את עמו וכו') לבלי לשנות
ממעצת הברכה הנהוגה.

בשבת חוה"מ או ביום הראשון והו' שחלים בשבת קוראים
שיר השירים במגלה כתובה על קלף ומברכים על מקרא מגלה
ושחזינו, כנו' אלל סוכות.

הספרדים האוכלים קטניות בפסח, כנ"ז חרו לא יאכלו
יען פסח אחת בדקו את הארז כ"פ ולבסוף נמצאה בו חטה אחת. וס"ן
שומשמן המון העם יאכלוהו והסכמים ידליקו בו אבל לא יאכלוהו.
בשביעי של פסח יתאספו הספרדים לכהכ"ג כשזי שעות
קודם אור היום וישירו כל השירות הנמצאות בכתבי הקודש
ובאהרונה שירת הים.

אִיר.

בַּעֲבֵרֵי מַהֲלֵילָה. לַסְּפֹר סְפִירַת הַעֹמֶר אַחֲרֵי עֲבוֹר שַׁעַת

גַּם הַסְּפָרִידִים הַמֻּקְדָּיִמִים לַהֲתַפְלֵל עַרְב שַׁבָּת עִם שִׁקְיעַת
הַחֲמָה, בִּימֵי הַסְּפִירָה לֹא יִתְפַּלְלוּ עַד זֹאת הַכּוֹכָבִים לְנוֹעַן יוֹכְלוּ מִיד
אַחֲרֵי ש"ע לַסְּפֹר סְפִירַת הַעֹמֶר. וְכֵן קִבְּלַת שַׁבָּת לַעֲרֵי־ת
יֵאֱמָרוּ פֻּמְזִים שֹׁנִים וְכִיחֹד הַפֻּמְזִין הַנּוֹדֵעַ "בֵּר יוֹחֲאִי".

בְּלִיל י"ד (פֶּסַח שָׁנִי) תַּעֲשֶׂה הַדְּלָקָה וְהַלּוּלָה בַּעֲבֵרֵי עַל
קֶבֶר רַמְבַּע־ג' וְכו' בְּיוֹם א"א. תַּחֲנוּן (וְלֹא סְלִיחוֹת שֶׁל בֶּה"ב וְאִין
מַתְעִיִן) בְּכָל עֵרֵי אֶרֶץ־ק.

בְּיוֹם ל"ג בַּעֲמֹר יוֹחֲגוּ יוֹשְׁבֵי לֶפֶת אֶת הַג הַלּוּלָה דְּרַשָׁה־י
עַל קֶבֶר אֲשֶׁר בְּכַפֵּר מִירוֹן, וְאֲנָשִׁים לְאַלְפִים מִקְּצוֹת אֲסִיָּא וְאַשְׁרִיקָא
יַעֲלוּ לַחֲנוּ אֶת הַחֵן הַזֶּה.

יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם יֵלְכוּ בְּיוֹם לַהֲשַׁתֵּחַ וְלַהֲתַפְלֵל עַל קֶבֶר
שִׁמְעוֹן הַדְּרִיק וְמֵהֶם יִתְרוֹעְעוּ וְיִתְעַלְסוּ תַּחַת הָעֵצִים הַעֹמָדִים
בְּהַלְקָה הַזֹּאת.

כ"ה ב' יֵלְכוּ הָרֹבֶה מִיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם לַהֲשַׁתֵּחַ עַל קֶבֶר
שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא אֲשֶׁר בְּהַכְּפַר נָבִי־שְׁמוּאֵל וְיִלְמְדוּ שֶׁם הַלִּינָה,
וְלִמְחַרְתּוֹ יִתְפַּלְלוּ שְׁנֵית, מִפְּנֵי שֶׁשׁ סֶפֶק בְּיוֹם פְּעִירְתּוֹ אִם הוּא
בְּיוֹם כ"ה אוֹ כ"ט ב'.

סִיוֵן.

בְּשָׁבוּעוֹת קוֹרְאִים בְּבִה"ג אֲשֶׁכְּנוּיִם־פְּרוּשִׁים מִגִּלַּת רוּחַ
בְּבִרְכָּה עַל מִקְרָא מִגִּלָּה וְשַׁחֲנוֹ כו'.

בְּלֶפֶת קוֹרְאִים בְּבִה"ג הָאֶרֶץ־י אֲשֶׁר לַעֲדַת הַסְּפָרִידִים בְּסֶפֶר
תּוֹרַת הַמִּיּוֹחָסֶת לַהֶר"י אֲבוּהֶזֶק (וְאֲשֶׁר רַק שְׁלֹשׁ פַּעֲמִים בְּשָׁנָה

קראו בה), וכל הנמואים בזהכ"נ יעלו לתורה.
הספרדים יושבי ירושלם ילכו להתפלל על קברי מלכ,
בית דוד בציון, ולמחרתו (יום ז' סיון) ילכו להשתטח על קבר
שמעון הצדיק ועל שאר קברי הצדיקים אשר בסביבותיו, ואחינו
האשכנזים ילכו ביום הזה להשתטח על קברי מלכי בית דוד.
כל שבעת ימי התשלומים שאחר החג אין אומרים
תחנון ויידוים.

ת מ ר ז .

משבעה עשר בתמוז עד תשעה באב יאמרו בכל בתי
ינסיות ובתי מדרשות אשר באה"ק סדר תקון חלות כלבדור בזהריסי
זהרבה מאחינו יושבי ירושלם ילכו לאמר התפלות והקניות האלה לפני
ביתל המערבי.

א ב .

כליל תשעה באב קוראים בזהכ"נ אשכנזים=ערושים מגילת
איכה במגילה, ומברכים על מקרא מגילה.
בזהכ"נ הספרדים אחרי קריאת מגילת איכה יכבו כל
הנרות והחזן יעורר את העם למספד ולהזכירו את ערך מאורע
היום ומנין השנה לחורבן הבית ומנב אחינו בשנה הזאת.
בחלות הלילה ילכו הרבה מאחינו האשכנזים לפני כותל
המערבי ושם יאמרו "תקון חלות" ו"תקון שלש משמרות"
ביום תשעה באב בבוקר יפרשו בזהכ"נ הספרדים פרוכת
שחורה על הבימה וגם הס"ת אשר בו יקראו היום עטוף במעיל
שחור ובאמצע בזהכ"נ תעמוד "קערת חרם מלאה אפר וכל אחד
מנוכדי וחכמי העדה יקחו מעט אפר וישימו על מנחם.
הפטרת "אסף אסיפס" מתורגמה בשפת איספאניול בתוספת

ספרים ודעיונות מעוררי כפי' מנמרה ומדרש, והחן והקהל יאמרו
 אז זה בניגון פסוק בפסוק.
 מולאי שבת נחמו יחנו יושבי היפה שמהם והלולא בהבית
 אשר מול המערה (בראש הר הכרמל) אשר לפי המסורה נטמן'
 בה אליהו בברחו מפני אחז.
 ד' בו יל' בכל בהכ"נ הספרדים התרת נדרים, קללות
 יקבלת נויסה

אלול

בכל ימי החדש הזה ילכו יושבי ירושלים להתפלל על כל
 קברי הצדיקים וביחוד על קבר רחל אמנו, ולכן פתוח הבית הבנוי
 על קברה כל ימי החדש הזה, ויושבי שאר ערי ארזה"ק הולכים
 להתפלל על קברי הקדושים אשר סביבותיהם,

ענינים יפרדים

כמעט כל איש מאחינו הספרדים — וביחוד אלה אשר בארץ
 טורקיא מגורתם — ישתדלו לבא עם אחת צימיו חייהם לראות
 את הארץ הטובה הזאת ולנשק את נצרה ולרעות את אבניה. על
 הרוב יבואו לעה"ק ירושלם קודם חג פסח ויתעכבו בה עד אחר
 החג, אשר אז ילכו לעה"ק חברון, עברי תיבכ"א ויתאחרו שם עד
 אחר פסח שני ומשם ילכו ללפת"ו לחוג את חג הלולא דרשב"י,
 ירכים יתעכבו שם עד אחר עזרת למען יוכלו להשתטח על כל
 קה"נ אשר בסביבותיה וממנה ישובו לבתיהם.

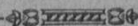
לוח קורות ארזה"ק.

2023	יציאת אברהם לארץ כנען
2448	יציאת מצרים ומתן תורה
2489	בניסת ישראל לארץ
2882	מלכות שאול
2884	מלכות דוד בחברון
2924	ישיבת שלמה על כסאו
2935	השלמה בנין הבית
2964	קריעת מלכות ישראל לשנים
3187	גלות בני נד ובני ראובן
3205	גלות שומרון
3213	מפגת סנחריב
3327	גלות יהויכין
3338	חורבן הבית הראשון וקץ מלכות יהודה
3390	עולי גולה הראשונים עם זרובבל ויהושע
3413	עולי גולה השניים עם עזרא
3427	חוק חובת העיר ע"י נחמיה
3592	ביות ביהמ"ק ע"י אנטיוכוס עפיפאנוס
3594	ביאת ארץ ישראל תחת יד אנטיוכוס
3594	התעוררות רוח גבורה בלב החשמונאי מתתיהו בן יוחנן
3596	נס חנוכה
3601	מות יהודה המכבי
3609	יונתן נתמנה לכהן גדול
3618	מות יהונתן וכהונת שמעון אחיו
3626	כהונת יוחנן הורקנוס בכהונה גדולה
3682	מלכות שלומית אלכסנדרה
3698	ביאת פומפיוס לירושלם והתפשטות מלכות רומא על ישראל
	עויבת רבים מיושבי יהודה והתישכם במדינת חינוא, אי
3702	יוון ואסיה הקטנה
3706	ביות קראסיוס שר צבא רומא את ביהמ"ק
3713	השבת המלוכה ליהודה ע"י יוליוס קיסר
3723	לכידת ירושלם ע"י הורדוס וישיבתו על כסא המלוכה

3749	בנין הבית ע"י הורדוס
3757	מות הורדוס
3767	ביאת ארץ יהודה תחת פקודת נציב רומא
3775	הפרעות בישראל לרגלי עריצות נציב רומא
3790	נשיאת רבן גמליאל הזקן
3797	עליית אנריפוס הראשון לאלוכה
3799	גזרת העמדת צלם בהיכל ה' ע"י קאליגולא / קיסר רומא
3801	הכרת הצלם ב. שתדלות אנריפוס
3805	מגזת הוי' א. אחי אנריפוס לנשיא ביהודה
3827	לכידת ארץ הגליל ע"י אספסינוס
3830	חורבן הבית השני ע"י טיטוס
3858	מריאנוס להדין את ישראל עד כי מרדו בו
3882	מלחמת בר כוכבא את הרומאים
3890	לכידת ירושלם ע"י בר כוכבא
3895	חירבן ביתר
3895	קץ ממשיכת בר כוכבא והשבתת שם ירושלם ע"י אדריאן
3898	נתינת חקים טובים לישראל מאת המלך אנטינוס פיוס
3920	העתקת הנשיאות מאושא. מבריא
3979	סדור המשינה ע"י ר' יהודה הנשיא
4000	מות ר' יהודה הנשיא והתמנות ר' גמליאל בנו
4070	קביעות סדר עבוד השנים
4189	קץ הנשיאות בפקודת המלך טהעדאזיוס
4376	לכידת ארה"ק ובוריא ע"י קוורוס השני מלך פרס
4396	לכידת ירושלם דמשק ואסוכיא מאת הערבים
4859	לכידת ירושלם על ידי נוסעי הצלב הראשונים
4947	נצחון סלח—עד—דין (אצל חסון) וכבישת ארה"ק
4971	עלית 300 מרכבי צרפת ובריסטניא להתאחו באה"ק להגדלת
5020	לכידת סוריא וא"י ע"י המונגולים שעל ידם נשבת הישיב
5027	התיסדות ירושלם מחדש ע"י הרמב"ן
5250	התיסדות ישוב צפת מחדש
5252	חוק ישוב עיה"ק ירושלם ע"י מגורשי ספרד

- 5266 בנין חומת ירושלם הנוכחית ע"י השולטאן סאים
 5300 שולטאן סלימאן בנה חומת עיה"ק טבריא
 5320 התישבות היהודים מחדש בטבריא ויסוד ישיבה ללמוד תורה
 5346 הביהכ"נ הא' אשר בירושלם נסגר ע"י ראש כנסת המוסלמים
 5388 רדיפת נזראה ליהודי ירושלם ע"י איבן פרוך מושל העיר
 5420 הריסת טבריא
 5450 חוק ישוב האשכנזים בירושלם ע"י עליית ר"י החסיד
 5481 שרפת ביהכ"נ האשכנזים ופלישת בני העדה הזאת מהיר
 5502 בנין טבריא וישיבה מחדש ע"י הר"ח אבואלעפאי
 5518 רעש גדול החריב עיה"ק צפת כולה
 5572 מגפה גדולה בכל ארץ הגליל
 5572 התחדשות ישוב האשכנזים בירושלם ע"י תלמידיו הגר"א
 5592 לכירת סוריא וארץ ישראל ע"י מחמד עלי פחה מצרים
 5594 ביות ושווד ביהודים יושבי צפת טבריא חברון
 5596 חורבת ריה"ח הושבה, אשכנזים בפקודת פתח מצרים
 5597 רעש גדול החריב כמעט את עיר צפת כולה (ב"ד טבת)
 5599 התישבות הקנוול הראשון, ממשלת בריטאניא בע"ק ירושלם
 5600 ארץ ישראל וסוריא שבו תחת ממשלת השולטאן יר"ה
 5601 הקמת הדפוס הראשון בירושלם ע"י ר"ו בק
 5614 בנין בית החולים של שרי בית ראטהשילד
 5615 התיסדות ביה"ס הראשון להאציל לבית לעמל
 הבתים הראשונים שנבנו מחוץ לעיר ע"י השר מונטיפיורי
 5620 מעובון יהודה טורא
 5624 בית הכנסת הגדול של האשכנזים "בית יעקב" בחורבת רי"ה
 5624 התיסדות בית הספר לבנות "עוועלין די ראטהשילד"
 56 '0 ביה"ס לעבודת האדמה "מקוה ישראל" לחברת בי"ח
 5632 בנין בית הכנסת "תפארת ישראל" לעדת החסידים
 5631 השכונה הראשונה נחלת שבעה שנבנתה מחוץ לעיר
 5635 השכונה הראשונה (מאה שערים) שנבנתה מחוץ לעיר
 5639 קנית אדמת "פתח תקוה" לראשונה ע"י בני ירושלם
 5639 התיסדות בית היתומים לנדיבי אשכנז בירושלם

- 5642 התיסדות ביה"ס "התורה והמלאכה" לחברת ביה"ח בירושלם
 5642 התיסדות המושבה "ראשון לציון"
 5642 התיסדות המושבה "זכרון יעקב" ומלפנים סמרון
 5642 התיסדות המושבה "ראש פנה" ●
 5643 התיסדות המושבה "יסוד המעלה" ו"מוכרת בתיה" היא עקרון
 5643 ביאת המושבות תחת חסות הנדיב
 5643 התיסדות המושבה "גדרה" ע"י החלוצים בני ביל"ץ
 5643 ישוב היהודים מחדש בעזה
 5644 התיסדות המושבה "משמר הירדן"
 5648 ישוב היהודים מחדש ברמלה
 5649 התיסדות ביה"ס בצפת ע"י הנדיב, כעת תחת ביה"ח
 5649 קיום חברת "הוכבי ציון ברוסיה" מאת הממשלה יר"ה
 5650 עלית השיירה הראשונה מבני רו"ס לארה"ק
 5650 התיסדות המושבה "רהובות"
 5651 התיסדות המושבה "חדרה"
 5652 מסילת הברזל מיפו לירושלם
 5652 חברת יק"א (יסוד מושבות ליהודים)
 5655 התיסדות המושבה "באר טוביה" היא קסמיניא-מאת חו"צ
 5655 התיסדות המושבה "מתולה"
 5656 יסוד חברת "ברמל" (מונופול לממכר יין המושבות) ברוסיה
 5656 הכנסיה הראשונה בבאזיליא
 5657 התיסדות המושבה "ארתוף" מאחינו בבולגאריא
 5659 יסוד הבאנק הלאומי העברי בלאנדאן
 5659 ביאת מושבות הנדיב תחת יק"א (מסד הבארון הירש)
 5660 פתיחת ביה"ח "שערי צדק" הנוסד מנדיבי אשכנז
 5662 הבאנק הלאומי (ח' אנגלא פלישתניה) כיפו וירושלם
 5663 משרת מיסד הציונית בנימין בן זאב דר' הרצל (כ' תמוז)
 5664

המדה והמשקל (ללח וליבש).

קמחא (חמא) — 50 מיליגראם.

קיראט — 4 קמחא — 200 "

בִּרְהִים (דראכמא) — 3 גראם.

מתקאל — דרחם וחצי — 4,8 גראם.

אוקיה (אונסא) — 75 דרחם — $\frac{1}{2}$ פונט — 242 גרם.

רוטל — 12 אוקיה — 6 פונט — 2,904 קילוגראם.

קנטר — 100 רוטל — 5 פוד — 290,4 קילוגראם.

שעורה — 2.71 מילימעטר.

אצבע — 2.82 סנטימעטר.

קבציה (מפח בן ארבע אצבעות) 11,29 סנטימעטר

דרע (זרוע) אמה בת ששה מפרחים 68 "

(ובמדת הבנין והקרקע יחשבו את האמה 75 ")

באע — ארבע אמות — 2,72 מטר.

מיל — אלף באע — 2,72 קילומטר.

פרסה (פרסח) — שלשה מיל — 8,16 קילומטר.

בריד — ארבע פרסה 32,64 "

דונם — 1600 אמות מרבעות.

פרדאן (חרישת צמד בקר ביום) — 734 מטר מרבעים.

תמניה ⁽¹⁾ שמינית 2,25 ליטר.

(1) בהמדה הזאת ימדו על הרוב בני הכפרים את תבואותיהם

במברם בכמות מעטה. והיא תקרא גם בשם „סמח“.

דבעיה (רביעית) — שתי שמיניות	— 4.50 ליטר.
מֶד (1) (מדה) — ארבע רביעיות	" 18
כלי (2) — שתי מדות	" 36
שאנכול — 3 כלי	" 108
עירארא — 12 כלי	" 432
למדת שמן הזית — 81 אוקיה — 19.46 למדת שמן שומשמן — 65 אוקיה — 15.62	נ' ארה

ערכי המטבעות.

בארץ ישראל וכן בכל ארץ תוגרמה תעבורנה
מלבד מטבעות המדינה, גם מטבעות זהב וכסף של
שאר הארצות, וביחוד מטבעות צרפת (3) אנגליה ורוסיה.
מטבעות המדינה הם :

פרה (4) (פרוטת) — $\frac{1}{4}$ קאפ. — $\frac{1}{2}$ סנמים.
מטליק. 20 פרה כסף. גרוש (פיאסטר) כסף — 40 פרה.
2 גרוש כסף (5).

- (1) המדה הזאת נהוגה בשוק התבואה אשר בהערים, ובירושלם העלה בית מועצת העיר לפני שנות מספר את מדה לארבעה דעשרים ליטר (8 רוטיל) וכן מדה עד היום הזה.
- (2) בהמדה הזאת ימדו על הרוב בני הכפרים אשר בסביבות עירנו את תבואותיהם במכרם אותם להסוחרים.
- (3) המחלפים את כספם לא יקחו רק פרנקים צרפתיים וחדשים.
- (4) בעת תדל להיות לה מ ה ל כ ים והיא יקרת המציאות.
- (5) שלש המטבעות האחרונות יקרי המציאות הם.

בשליק (כסף סינים) וממנו נמצא גם חצאים.

מג'ידי¹) וממנו נמצא גם חצאים ורביעים.

לירא זהב וגם ממנו נמצא חצאים ורביעים.

2 לירא } שלשה אלה יקרי המציאות בשוק. ורק
2¹/₂ לירא } אצל השולחנים ימצאו והמבקש אותם
5 לירא } יאלין להעלות מעט על מחירם.

והנה מפאת סבות שונות עלה בשוק המסחר

ערך המטבעות האלה על הערך הטבוע עליהם. וגם

הערך הזה איננו שווה בכל ערי הארץ. ושלשה ערכים

ראשיים להמטבעות בארצנו:

א) הערך הטבוע מאת הממשלה. והוא נקרא

"סאח" לאמר "שלם" [ובערך הזה יקובלו בבית פקידות

הממשלה²) והפוסט והטלגראף ובמסילת הברזל].

ב) ערך הנהוג בבירות, ירושלם וערי הגליל.

ג) ערך הנהוג ביפו וסביבותיה. ושני ערכים האלה

נקראים "שורוק" לאמר לא-שלם. לכן הננו נותנים פה

לוח מיוחד לשלשה ערכים הראשיים של מטבעות

ומדינתנו ומטבעות ושטרות של שאר הארצות: את הערך

(1) עד שט השולטן "עבד אלמג'יד".

(2) הערך הזה איננו קבוע ויש בתי פקידות מכס ומס (בכללם

גם בית פקידות הפאסט הטורקית וחכירת המאכאקו רג'יא) אשר

יקבלו את המג'ידי רק בסך 19 גרוש ואת הלירא הטורקי בסך

102,20, וכן יש בתי פקודה אשר יקבלו את המג'ידי בסך 20 גרוש

ואת הלירא בסך 108 גרוש הכל לפי ערך עליית וירידת הזהב.

הא' סמננו באות א' ואת הב' באות ב' ואת הג' באות ג'

ג	ב	א	
14	12 שריוחצי	10	משליק
3 20	3	2 20	בישליק
26	23	20	מג'ידי ⁽¹⁾
142	124 20	100	לירא ⁽²⁾ מורקית
6 8	5 18		פראנק צרפתי
5 30	5 8		" יון ושנוייין
5	4 20		" בולגאריא ורומניא
124	109	89	נאפוליון זהב (20 פראנק)
3 5	2 30		20 קופ' כסף
16 10	14		רובל כסף
	71 20		5 רובל זהב
149	132		20 מארק זהב
7 20	6 20		שיללינג כסף
9 30	8 30		רופיא (תודו הבריטית)
156	136 20	112	לירא שטרלינג
158 20	139	113 30	5 דולר זהב אמריקא
29 20	26		1 " כסף
16 10	14 5		1 רובל ניר
37 5	33 5		5 מארק ניר
31	27 30		1 דולר (אמריקא ניר)

(1) ערך השבוע, אבל במרכיב בתי הפקידות יחשבוהו 19 גרוש.
 (2) ערך השבוע, וכבתי פק' יחשבוהו 102,20 ויש שיחשבוהו 108.

ימי השוק בארץ ישראל.

גזה (עזה) בכל יום הששי.

ג'נין (עין גנים) בין שכם ומבריה. בכל יום השלישי.

חברון בכל יום הששי.

ח'פה בכל יום הששי.

ירושלם בכל יום הששי. שוק לבהמות (במקום

ברכת—שולמן).

יפו בכל יום הששי.

לוד בכל יום השני. שוק לבהמות אשר בו יובאו

מלכד פרים ופרות, כבשים ועזים, גם גמלים וחמורים

סוסים ופרדים רבים מאד (ובחם גם מבירות).

מג'דל (מגדל) בכל יום הששי, בו יובאו מלכד בהמות

גם בגדים וכלים, והוא אחד מהשוקים הגדולים בארץ.

עכו בכל יום הששי.

שוק נאבאטי (בין נדרה ובין צדון) בכל יום רביעי

שוק לבהמות, תבואות וכל מיני מאכל וסחורות.

בנתושל (בין צפת וצור) שוק ביום חמישי,

מבהמות, עופות, תבואות וכל מיני מאכל, ובפרט פירות.

צפת בכל יום הששי, שוק לתבואות.

(יום השוק הזה נזכר עוד במכתב הנוסע האלמוני

משנת רפ"ב הנדפס בסוף ספר שבחי ירושלם).

רמלה בכל יום הרביעי, רק לבהמות.

שכם (נבלוס) בכל יום הששי.

שוק אל חאן (1) סמוך לבאנים, בכל יום השני.

גם השוק הזה הוא מהשוקים הגדולים אשר

בארץ ומלכד מיני בהמות יובאו בו בגדים ושאר חפצים.

(1) שוק אלחאן שה' אצל טבריה נתבטל.

סדרי הפאסט והתלגראף.

שש פקידות פאסט בעירנו: המורקית, האוסטרית, הנרמנית, הצרפתית, הרוסית, והאיטלקית. ובכלל נהוג כל חקי הפאסט המאוחד וסדריו.

מחיר כל מכתב במשקל 20 גראם 1 גרוש סאה. ובעד הכתבתו (ריקומנדטיון) ג"כ 1 גרוש סאה ומחיר הכרטיס 20 פרוטות. בעד דברים הנדפסים ודוגמאות כל 50 גראם 10 פרוטות סאה.

מחיר מכתב לערי החוף שבתוגרמה ע"י פאסט מורקי 20 פרוטות סאה. והמשה פרוטות בעד דברים הנדפסים כל 30 גראם.

להערים שבפנים הארץ (מלבד ערי החוף) יכולים לשלח רק ע"י הפאסט המורקי ומחיר המשלח של מכתב גרוש אחד סאה. והפאסט הולך פעמים בשבוע. ביום הראשון וביום הרביעי בבקר במסח"ב.

מכל ארצות אירופה. אמריקה ומצרים וערי החוף בתוגרמה יכולים לשלח ע"י הפאסטים שמרי המחאה עד סך 1000 פראנק, וחוא ישולם בהפאסט שע"י הניע, וכן יקבלו הפאסטים האלו כסף עד הסך הנז' להניע להמקומות הנזכרים. וכל הפאסטים מביאים ושולחים גם פאסט פאקעטים,

ארץ ישראל עריה ומושבותיה ⁽¹⁾.

ארץ ישראל אשר בעבר הירדן מערבה נחלקת במצבה המדיני לארבעה ערי פלך (פאשאליק). והן : ירושלים, עכו, שכם ובאר שבע. עכו ושכם עומדות תחת פקודת עיר החבל ואלית דמשק. אולם ירושלים עומדת תחת פקודת הממשלה הראשית אשר בעיר הבירה, ובבאר שבע יושב רק עוזר-פחה ועומדת תחת פקודת ירושלים. ובעבר הירדן מזרחה יש רק עיר פלך אחת היא העיר קיראק (קיר מואב).

ירושלים והערים הסרות למשמעתה.

ירושלים (אל קודש) מושב פחה וצירי ממשלות. ל"ה 4 נחיות, ⁽²⁾ שבהם יש 126 כפרים. מספר יושביה 75,200. נפש והם נחלקים בסדר זה: יהודים אשכנזים וספרדים (ביחד עם המערבים, התימנים, הפרסים וכו') 48,400. מושלמים 100,500. נוצרים 16,750 נפש.

נצרה. מושב קימקאם מספר יושביה 5,080. נוצרים ומושלמים. ואף שהיא בגליל סמוך לטבריא עומדת במצבה המדיני תחת פחת ירושלים.

(1) בתי חסד וחמפעלים השונים של עה"ק ירושלים מבוארים להלן במאמר מיוחד.

(2) הכפרים שבסביבות כל עיר נכללים אצל הממשלה בקבוצים שונים הנקרא "נחיה" והוראתה סביבה.

חברון (ובערבית אל-חאליל).

מושב קימיקס, מדרגה ג'. נחיותה 2, שבהם 52
כפרים. מספר יושביה 19,700. בהם יהודים 1,200,
מושלמים 18,300, נוצרים 200.

ב א ר ש ב ע. ובערבית ביר סבא, מושב עוזר-
פחה, לה שיכים שבטי חבדוים שבסביבותיה שעליהם
יש שני קימקמים. נתישבה ונתעלתה להמעלה הזאת
בקיץ תרס"ח, למען תוכל הממשלה לשים את משמרה
על כל שבטי חבדוים שבסביבותיה.

שני יהודים יושבים בה שעוסקים בהחזקת בית
טחנה. ליהודים בעלי חון ובעלי אומנות יש פה מקום
להתישב.

ע ז ה ובערבית אל גאזא. מושב קימיקס, מדרגה
ב'. לה 3 נחיות שבהם 75 כפרים, מספר יושביה 30,000,
יהודים 100, נוצרים 700, וחנוותרים בלם מושלמים.
בה יושב מ"מ קונזול אנגלי.

ליהודים בעלי חון ובעלי אומנות יש בה מקום
להתישב כי האדמה אשר בסביבותיה פוריה מאד וביחוד
בגדול השעורה. והמסחר הולך וגדל בה משנה לשנה.

י פ ו.

מושב קימקאם מדרגה א'. וסנני צירי הממשלות.

לה 2 נחיות שבחן 126 כפרים. מספר יושביה 50,000
נפש, ונחלקים בסדר הזה : יהודים (ספרדים ואשכנזים
יחד) 8,500. מושלמים 30,700 נוצרים 10,800 נפש.
יפו היא עיר החוף הראשית של ארץ ישראל
ולכן יש גם בה בתי פקידות פוסט אירופיות שבכלם
נוהגים דיני הפוסט הנזכרים לעיל.

ל ו ד (ליד) התחנה הראשונה במסע"ב יפו
ירושלם, מושב מנהל (מודיר) בה שוק גדול למסחר
בחמות ובקרבתה בית חרשת לעשיית סבון, של חברת
עתיד, והאחווה "קרן בן שמן" שנו' לחלן.
ר מ ל ה התחנה השניה במסע"ב יפו ירושלם
מושב מנהל, ובה קהלה קטנה מאחינו.

המושבות שביהודה לדרום יפו.

(1) ראשון לציון (עיון קרא"עין הקורא). כשעה
וחצי מיפו דרומה. נפשותיה 879. אדמתה 10,200
דונם. ביחד עם מה שנקנה בעת האחרונה.
בהמושבה יש ב"ס לנערים ונערות, גן ילדים,
ת"ת מהפקוא"ט שבאמשטרדם של 4 חדרים.
חברות : (א) חברה ש"ס. (ב) חברה גמילות חסד
חקרן כאלפים פרנק. (ג) חברה לינת הצדק. — בית ספרים
בבית העם.

בה יש היקב הגדול בעד כל כרמי המושבות
שביהודה וההנהנה שייכת לאגדת הכורמים המשותפת.
שבה מתאחדת גם המושבה זכרון יעקב.
(2) ואדי חנין ביחד עם גם ציונה. כשלשה רבע שעה
מרשל"צ, לדרום. נפשותיה 159. שטח אדמתה 3,600
דונם. מלבד הכרמים יש בה גם מספר פרדסים שעשתה
חברת יק"א בעד הפועלים העובדים בחמושבות
הסמוכות. אחדים מיושביה עוסקים בגדול דבורים
בכמות מרובה. בה ב"ס לבנים ולבנות, וגן ילדים.
(3) רחובות (דוראן). כחצי שעה מואדי חנין דרומית
מזרחית, נפשותיה 445. שטח אדמתה 652. 10 דונם.
רובה נמועה כרמים (ויש בה גם יקבים קטנים) ומעוטה
זיתים ושקדים, ומספר קטן פרדסים. בה ב"ס לבנים
ולבנות. גן ילדים מחברת "העזרה" ות"ת. סמוך
לח נקנה עוד 2700 דונם שעוד לא נפרד מאדמת רמלה.
(4) מזכרת בתיה היא עקרון (עקר). כשלשת רבע
שעה מרחובות דרומית מזרחית. נפשותיה 323. שטח
אדמתה 9,000 דונם, אכריה עוסקים במזרע תבואה
ורואים ברכה בעבודתם. בה בית ספר לבנים ולבנות
וגן ילדים. ת"ת, חברה משניות, חברת גמ"ח, הקרן
קים שלה 4000 פר'. חברה מלוח בחברת א"פ סכום
החלואות 6000 פר'.

(5) [י ע ר ה צ ל. בקרבת המושבה הזאת באדמת חכפר "הולדא" נוטעים יער גדול של עצי זית. לזכר מיסד הציוניות ונשיאה ד"ר טה. הרצל ז"ל].

(6) ג ד ר ה קטרה. כשלשת רבעי שעה מעקרון דרומית מערבית, מספר נפשותיה 136. שטח אדמתה (ביחד עם הנקנה מחדש) 5,400 דונם, בה תשריף וכל מכשיריו לעשיית הקוניאק, טחנה גדולה בכח הקיטור, המעלה ג"כ את המים מן הבאר, בי"ס לנערים ולנערות. וחברת מלוח "ביל"י בא"פ. סכום החלואה 5,000 פר. המושבה הזאת נוסדה מהחלוצים הראשונים בני "ביל"י וכל אשר עבר עליהם והשתלשלותם הלא הם כתובים בהמאמר "המושבה גדרה" בלוח ארץ ישראל שנה ששית צד 73—126.

(7) ק א ט י נ ה (באר טוביה). כשתי שעות מגדרה דרומה. נפשותיה 135. שטח אדמתה 5623 דונם, יושביה עוסקים במזרע תבואות. והיא המושבה היחידה שנוסדה מחברת חו"צ ברוסיא. בה תלמוד תורה וחברת מלוח בחבנק אנגלו פלשתינה. סכום החלואה 7,000 פר.

(8) ארמות. כעשרה רגעים מתחנת דיר עבאן במסע"כ יפודירושלם. מספר נפשותיה 101. שטח אדמתה 4,500 דונם. נתישבה מיהודי בולגריא ויושביה כלם ספרדים.

[בהמושבת הזאת קנה החובב ציון מר י. ל.
גולדברג מוילנא אחוזה גדולה למזרע תבואה ולמטעי
כרמים ועי"ז יורם גם מצב המושבת הזאת שהיה
שפל מאד].

(9) באר יעקב. (אצל רחובות) נוסדה
בשנת תרס"ה מיהודי דאניסטן, מספר נפשותיה 30.

(10) מוצא—קולוניא. שלשה רבעי שעה
מירושלם במסלת עגלות ליפו. מספר יושביה 46 נפש.
שטח אדמתה, 537 דונם, והם נטועים כרמים ומעט
מחס גני ירק. בה ביחכ"ג, בית טהנה. יין כרמיה
ימכר בירושלם.—בימי הקיץ יצאו אחדים מיושבי
ירושלם לשבת בה זמן מה.

(11) [יער הרצל ב', בקרן בן שמן (אחוזה הקרן
הלאומי) אצל לור, בהאחוזה הזאת נוסד סניף של
בימ"ד לאומנות בצלאל].

לצפון יפו.

(12) פתח תקוה (בערבית אַפְּקָה) כשתי
שעות מיפו צפונה. מספר נפשותיה 1800. שטח
אדמת המושבת 19,000 דונם.

המושבת הזאת היא הגדולה בהמושבות
שביהודה ואדמתה טובה ופוריה למזרע תבואה וגם

לכרמים ופרדסים. ומלבד שאכריו עוסקים הרבה
בפרדסים, כוננו בה גם אחינו שביפו וירושלם פרדסים
רבים. לפני איזה שנים נטעו בה צמר גפן בתור
נסיון ועלה יפה ויש תקוה שישגשג ויתגדל ויהיה
לענף חשוב במצב הכלכלי של ארצנו. בה בתי ספר
לבנים ולבנות. ובי"ס מהפקוא"מ שבאמשטרדם.
בתח"ס מתנחנים ע"י ועד נבחר. בית תבשיל לפועלי
המושבה. בתי מלון. בה גם נחלה מיוחדת גדולה
השיכת להגביר ה' לאכמאן ז"ל מברלין, ובה גם יקב.
13) עין גנים (פרד'ה). כחצי שעה מפ"ת.
נוסדה מחו"צ בעד הפועלים העברים העובדים בפ"ת
ולכל אחד יש בית וקטנת אדמה למזרע ירקות. שטח
אדמתה 3000 דונם 1).

14) כפר סבא (היא אנטטיפטריס) רחוק
כשלוש שעות מפ"ת. היא נמועה שקדים, ולע"ע יושבים
בה רק שתי משפחות בתור שומרים שטח אדמתה
7,200 דונם.

עכ"ו.

מושב פתח, מספר נפשותיה 20,000. יהודים
200. לה סרות הערים: חיפה צפת ומבריא.

1) באדמת פרד'ה נקתה זה כשנתיים ימים שטח אדמה של
800 דונם מועד מסר סאדוקני בדירקתים ועליה יכנה בית
היתומים לבני מגדכי איזכנו.

ח.י.פ.ה.

מושב קימקס מדרגה א'. לה 1 נחית שבה 62 כפרים.

בה סגני צירי הממשלות והם חוסים גם על נתיניהם שבעכו.

מספר יושביה 14,896 ; יהודים 1,300.
מושלמים 7,596, נוצרים 6,000.

העיר הזאת מתקדמת הרבה, ביחוד ע"י מסלת הברזל שנעשתה סמנה לדמשק וכמעט כל אניות הקמור המבקרות את חוף יפו יבקרו גם אותה. בה בנק של חברת אנגלא פלשתינה. בה בית ספר לבנים ולבנות של הכ"ח, ומושב הפקידות של המושבה זכרון יעקב ובנותיה. ב"ס וגני'לדים מאת חברת העזרה. בה יכונן בית מדרש מכני ממסד וויסוצקי בהשתדלות חברת "העזרה".

טבריה.

מושב קימקס מדרגה ב'. לה 30 כפרים.

מספר יושביה : 9,000. יהודים (אשכנזים וספרדים) 7,000. מחמדים 1,500. נוצרים 500.
בה ת"ת לעדת האשכנזים ות"ת לעדת הספרדים.
עוד ת"ת אחד להספרדים הנחזקת מנביר אחד באורן.

בי"ס לנערים של חברת כי"ח. בו 200 תלמידים.
בית ספר לבנות להחכרת הנז' בו 300 תלמידות.
גן ילדים של חברת העזרה.
ישיבות: "אור תורה" להאשכנזים, בביהמ"ד של
ר' מאיר בעל הנס. והשנית "כתר תורה" להספרדים.
בית חולים שנבנה מנדבת הגביר פוליקוב.
ומפני שאין ביד העדה לכלכלו הנתו סגור על מסגר.
גנין (עין גנים). מושב קימקם, מספר יושביה
3.066.

המושבות שבגליל התחתון.

15) זכרון יעקב ובנותיה. מספר הנפשות 893,
שמה אדמתה יחד עם בנותיה ואדמת אמליט ומנמור
29,242 דונם.

בה בי"ס לבנים ולבנות. — בית חולים, בו
כעשרים מטות.

בה בית ספרים וחברת "לינת הצדק".

בבנותיה שפיה ואס-אלג'מל יש בתי ספר מיוחדים.

16) חודרה. מספר יושביה 144 נפש. שמה אדמתה
29,200 דונם. בה בי"ס לבנים ולבנות.

אדמתה מוכה ואוירה חוטב הרבה. בה יש "גן
שמואל" של אתרוגים ותפוחי זהב. פרדס של חברת

- "דורשי ציון" וכרם זית של ח' "יצהר". 2 חברות "מלוח"
באנגלו פלשתינה קוספני. סכום החלואות 1.000 פר.
(17) סג' רה. מספר יושביה 182 נפש.
שטח אדמתה 18.000 דונם. לה יש בייס.
(18) י ט ה. (יכנל) שטח אדמתה 12.000 דונם.
(19) מ ס ה. שטח אדמתה 17.500 דונם.
(20) מ ל ח ט י ה. שטח אדמתה 10.000 דונם.
מספר נפשות שלש האחרונות 605.
(21) מ ר ח ב י ה. (פולה)
(22) כ נ ר ת.
(23) א ח ו ז ה. באדמת דוליקה.
(24) ב נ י י ה ו ד ה. מַעְבֵּר לים כנרת.

צפת.

מושב קימקס מדרגה ב'. ומ"מ קונסולי
אוסתריה אנגליה צרפת ופרס, לה 78 כפרים.
מספר יושביה 22,509: יהודים (אשכנזים וספרדים)
12,500: מחמדים 9,800. נוצרים 200.
ישיבות: "תורת ארץ ישראל" "בית חתם סופר"
ת"ת "בית יצחק" "בר יוחאי" ובית מושב זקנים במירון.
בית ספר לבנים ולבנות להכ"ח.
גן ילדים ובית ספר לחברת העזרה.

חברות: לשבת הגליל לאגדת ב"ב. לה בית ספרים קטן. "חברת נשים" לעזור ליולדות עניות וליתומים בשם "עזרת בנות הגליל". "בית חולים" שנכנה מנדבת הבארון אדמונד די רוטהשילד שליט"א. ועוד לא נפתח.

מושבות הגליל העליון.

- (25) ראש פנה. מספר יושביו 602. שטח אדמתה 10,985 דונם ¹). לפניו היה בה בית מטוה ובית אריגה למשי אבל כעת נסגרו. בה בי"ס לבנים ולבנות.
- (26) יסודה מעלה. מספר יושביו 214 נפש. שטח אדמתה 11,000 דונם. בה בי"ס לבנים ולבנות.
- (27) משרה ירדן. מספר יושביו 111 נפש. שטח אדמתה 4,400 דונם. בה בי"ס לבנים ולבנות.
- (28) מתולה. מספר יושביו 305 נפש. שטח אדמתה 12,800 דונם. בה בי"ס לבנים ולבנות.

שכים.

מושב פחה. מספר נפשותיה 22,000. יהודים אין בה כלל, רק 190 נפש שומרונים (כותים). תולכרם. בין שכם ויפו, מושב קימקם.

(1) סמוך לה יש עוד שטח של 23,854 דונם אדמת מרסין ואדמת מרעה שעוד לא נתחלקה.

א. בתי הספר, החנוך, הת"ת והישיבות
בעה"ק ירושלם ת"ו.

1. ביה"ס התורה והמלאכה, לחי"ח (על

דרך יפו), נוסד תרמ"ב, מספר התלמידים 300. מורים
13. הלימודים: עברית צרפתית ערבית טורקית ומדעים.
ההנהגה בידי ועד הכי"ח, החוצאה לשנה 23,000
פראנק, המנהל א. קארמונה.

2. בי"ס למלאכה לחי"ח: (מקומו ויסודו
כנז') לפנימים וחיצונים. פנימים 50, חיצונים 65, פועלים
(בבית האריגה והצביעה) 70 ועליהם פקידים 7. מורי
מלאכה ולמוד 6. חלמודים: צרפתית, רשום,
מדעים, נגרות, פחמות, מחניק, חרש נחשת ויציקת
מתכת, חמוב, אריגה וצביעה. ההנהגה כנז', החוצאה
לשנה 80,000 פרנק, המנהל א. ענתבי.

3. בי"ס למלאכה לנעדרות, מקומו בביה"ס
הנז' נוסד תרס"ד, תלמידו' 120, מורות 2. המלאכות:
קליעת רשתות שער ותחרין (דנתל) ההנהגה כנז',
החוצאה 1380 פר'.

4. בי"ס להאציל לבית למל, נוסד תרמ"ז
נתאחד עם ביה"ס אשר לבית חיתומים הפרנקפורטי
בשנת תרמ"ח תלמידים 350, מורים 12 (קבועים 8
עוזרים 4). הלימודים: עברית, גרמנית, ערבית ומדעים:

ההנהגה בידי חברת "העזרה" החוצאה 32,000 מרק.
המנהל אפרים כהן. הסגן י. פרעס.

5. בימ"ד למורים מסד חברת העזרה שכברלין
(מקומו לע"ע מול ביה"ס הנז' וכבר התחילו לבנות
בית מיוחד) נוסד תרס"ד, תלמידים 55. מורים הנזכרים
ועוד 6 מורים מיוחדים, הלמודים: עברית וספרותה
בפרטות, תלמוד, גרמנית ושאר הלמודים הנלמדים
בבתי מדרש למורים. (רוב למודי חול לומדים
בעברית) ההנהגה בידי חברת "העזרה", המנהל
אפרים כהן, הסגן דוד ילין.

6. בי"ס ראלי מסחרי ועבודת האדמה.
נפתח בניסן תרס"ז ע"י ביהמ"ד למורים, בו
ארבע מחלקות תלמידים 31, הלמודים:
עברית וספרותה, גרמנית ערבית וטורקית,
אנגלית, צרפתית ושאר הלמודים הנלמדים בבית ספר
ראלי. ההנהגה בידי חברת העזרה, החוצאה לשנה
(ביחד עם בית הספר למורים) 52,000 פרנק.

7. בימ"ד לרבנים ע"י בית המדרש למורים.
נוסד בשנת תר"ע. מחברת "העזרה". תלמידים
16 ובכחת המכינה 30. מורים: הרבנים: י. ט. פינס.
בן ציון קואינקס. בן ציון עזיאל.

8. בי"ס למלאכות אמנות "בצלאל".

נוסד בשנת תרס"ו ע"י חברת "בצלאל" בברלין. תלמידים,
תלמידות ופועלות 380 מורים ופקידים 23 הלמודים:
רשום וציור, כיור, בחמר, צביעה, אריגת שמיחים, חרשת
עץ, הטוב בעץ ובאבן, מעשה מקלע בכסף (פיליגראן),
מסגרות משבצים בצדף, עצי זית בשיש ובצדף, נחושת
משבצת כסף (עבודת דמשק), רהיטים קלועים, תחרין,
נחשה וכסף מעשה מקשה, בתיקה, הטוב בשן, עבודת
ליתגרפי, פוטוגרפיה ולמוד הלשון העברית. בצלאל
נמצא בית-דרכת משלש מחלקות לידיעות הטבע,
עתיקות ואמנות מודרנית. החוצאה 32,000 פרנק,
המנהל פרופ' בוריס שיץ. מנהל המחלקות ר. גולדברג.
9. **בי"ס לבנות אולינה די רומשילד.**
(מקומו על דרך מאה שערים). נוסד תרכ"ד מאת הברון
ליאופלד די רומשילד בלונדון ונמסר בשנת תרמ"ה
לחברת אנורת אחים בלונדון. תלמידות 640, מורות
ומורים לאנגלית לעברית, ולמלאכת יד 20, הלמודים:
עברית, אנגלית, מדעים ומלאכת יד. החוצאה 1,350
לירה שטרלינג. המנהלת העלמה ח. לאנדוי.
10. **בי"ס לנערות חכי"ח** נוסד תרס"ו,
תלמידות 300 מורות 8 ומורה אחד. הלמודים: עברית
צרפתית מדעים ומלאכת-יד. ההנהגה בידי ועד חכי"ח,
המנהלת הנכרת שרה לעזוי.

11. גן ילדים לחבי"ח מקומו בבית"ס הנז'.
נוסד תרס"ו, תלמידים ותלמידות 120, מורות 3.
הלמודים: עברית צרפתית ונגנון. ההנהגה בידי ועד
חבי"ח, המנהלת הנכרת שרה לעווי.
12. בי"ס לנערות של חברת "העזרה
בברלין". נוסד תרס"ו, תלמידות 315, מורים 3
מורות 5. הלמודים: עברית גרמנית, מדעים ומלאכת
יד. (בחמש מחלקות). החוצאה 20,000 פרנק.
13—15. שלשה גני ילדים אחד על דרך
יפו, נוסד תרס"ג, אחד אצל ביה"ס מדרש אברבנאל נוסד
תרס"ח ואחד בפנים העיר נוסד תרס"ז. תלמידים
ותלמידות 560, מורות 3, (עוזרות 10) הלמודים: עברית
ונגנון. החוצאה 15,000 פר', מחברת העזרה.
16. בית-היתומים הפרנקפורטי. (מקומו
אצל ביה"ח רוטשילד) נוסד תר"מ, חניכים (פנימים)
30, הם לומדים בבית"ס קמל ואחרי גמרם את ביה"ס
ילמדו מלאכה אצל אומנים שונים, ההנהגה בפפד"מ
המנהל הרב החכם ד"ר א. גרינהוט.
17. בית מעון ליתומות ועוזבות.
תחת הנהלת הנכרת כהן, (מקומו לע"ע בבית
שכור אצל ביה"ס), חניכות 50 ועליהן מפקחות
ועוזרות, הן לומדות בביה"ס לבנות לחברת

העזרה, ומלאכת הבית בבית המעון. השפה המדוברת עברית, נתמך מהכרת העזרה בברלין, מועד הפועל הציוני ומחברת להנוך היתומים באר"ק שבפפד"מ. נוסד ע"י ועד נשים מקומי בהשתדלות מר אפרים כהן; 18. מכון שירת ישראל, לאסוף את כל השירים והנגינות העממיות לישראל, לתקנם ולהפיצם בעם, המיקד אברהם צב"י אידלזון.

19. גמנסיה עברית לבנים ולבנות. נוסדה תרס"ט. מקומה בבית שכור אצל שכונת סוכת שלום. לע"ע יש בה חמש מחלקות וכתת מכינה, הלמודים: כמו בכל הגימנסיות שבאירופה. תלמידים 50. מורים 8 מורה אחת. ההנהגה בידי ועד מיוחד.

20. בית מחסה ליתומים דיסקין. (מקומו אצל ביה"ח ראמשילד) נוסד בשנת תרמ"א ע"י הגאון רשכבה"ג מוהרי"ל דיסקין זצוק"ל. מתנהל ע"י בנו הרב הגאון הגדול מהור"ר יצחק ירוחם דיסקין שליט"א. חניכים יותר מן 300, מלמדים 10, מורי כתב ולשון 4. הלמודים: מהתחלת הקריאה, עד תלמוד ומפרשיו, כתב ולשון עברי, ומלאכות שונות, (אצל אמנים מחוץ להבית). החוצאה 120,000 פר". (האדרים עיין בחלק התודעות).

21. בית המלאכה דרכי חיים. נוסד

בשנת תרס"ט מאת הפקוא"מ שבאמשטרדם והברת חיראים שבאשכנז. לעת עתה לומדים בו 23 נערים מכני העדות השונות את מלאכת המסגרות והנרות ובקרוך ינחגו בו עוד מלאכות שונות, ההנהגה בידי בא כחם הרה"ג ר' יונתן בנימין הלוי איש חורוויץ.

22. בית חנוך עורים. (מקומו לע"ע בבית

שכור אצל ביה"ח רוטשילד). נוסד תרס"ב. חניכים 38. מורים 5. מורי מלאכה 4. מורות 2. הלומדים: תפלה משנה ודינים. עברית וגרמנית, בכתב המיוחד לעורים (בריל), קצת מדעים ונגון והתעמלות, מלאכת-יד שאפשר ללמד, ההנהגה בידי ועד מיוחד, ההוצאה 18,000 פר. (האדרים עיין בחלק ההודעות).

23. בית חנוך נערים. (המעון שכור) אצל בתי

הבוכארי. נוסד בשנת תר"ס. תלמידי' ללמוד ואש"ל 40. הלומדים תורה נ"ך, גמרא, ש"ע בעל פה. ומצות השם כתב ולשון עברי וחשבון. מלמדים 4. משגיחים 4. מורים 2, מבשלת 1, ומשרתות 2. ההנהגה בידי המייסד הרב מוהר"ר אברהם יוחנן בלומענטהאל נ"י, בצירוף ועד מיוחד. ההוצאה לשנה 16,000 פרנק. בחוהמ"פ תרס"ה גמרו קנית נחלה בת אחד עשר אלף אמה.

בעד ארבעים אלף פרנק ומחכים להתחיל בבנין בתים שפירותיהן יהיו לחזוקת המפעל.

24. בית חנוך יתומים להספרדים.

נוסד תרס"ב. מקומו מחוץ לעיר ע"ד יפו, בהבית הגדול והנהדר שכנו האחים הנדיבים לבית ברוכוף ויששכרוף מבוכארא. הניכים 68. מלמודים 6. מורים 3. משניחים 2. הלמודים: מהתחלת הקריאה עד תלמוד ומפרשיו ופוסקים, מורקית, מדעים וזמרה. הלמודים והדבור בעברית. ההנהגה בידי ועד מקומי. החוצאה לשנה 31,000 פר'. הקרן קים של המסד לע"ע 22,000 פרנק בערך.

25. בית מחסה וחנוך יתומות הכללי.

(במעון שכור). נוסד תרס"ד. יתומות 115, (ומהם מהפרוגרומים שברוסיא). מורות 5 ומשניחים 4. הלמודים כתב ולשון עברי ומלאכת יד ותפירה ורקמה. ההנהגה בידי ועד מיוחד, החוצאה 55,675 פר' לשנה. (האדריס עיין בחלק ההודעות).

26. בית חנוך ילדים. נוסד תרס"ז. מקומו

מחוץ לעיר אצל בתי הבוכארים במעון שכור. תלמידות מכל מפלגות בני ישראל 350. הלמודים: תנ"ך, תפלה וברכת, כתב חשבון תפירה גזרה רקמה ושאר

מלאכות יד. מחלקות הלמודים שיש מלכד מהלקת
המלאכה, אשר בה תעבודנה החניכות את המלאכות
הנלמדות שמה, אחרי גמרן את הק למודן, ומקבלות
שכירות חדשית מקופת הבית. האדרעס עין בחלק
ההודעות.

27. ת"ת כללי לעדת אשכנזים השלוב
את הישיבה הצבורית, ע"ן חיים". נוסד תר"א ונשתכלל
בשנת תרמ"ו, מקומו הראשי בחצר חורבת ר' יהודה
החסיד ז"ל, ומרכז חדש על הכפר החדש במרום
העיר, מול מחנה יהודה. מספר החדרים 56. התלמידים
בכל החדרים 900. מלמדים 56. מורים לכתב ולשון
עברית וחשבון 7. משגיחים ובוחרים ראשים 7. משמשים
ומשרתים כדרוש לכל מקום. הלמודים: מהתחלת
אף בית חומש נ"ך עד תלמוד לעומקו. כתב ולשון עברית
וחשבון. והנערים שלא יצליחו בלמודם ימסרו לבעלי
מלאכה. ההנהגה בידי ועד מיוחד נבחר מראשי הקהל
וחבוללים, ועד מיוחד מפקח על עניני הבי"ן הענקיה הנבנה
מחדש מחוץ לעיר. הוצאת וכלכלת המוסד של הת"ת
(לכד הוצאות הישיבה חבאה להלן ולכד הוצאת
הבנין) 70,000 פר'. (להת"ת הכללי הזה שבעה
סניפים מחוץ לעיר וגם יתמוך בשכר למוד לאבות
עניים בפנים העיר וחוצה לה. האדרים עיין בחלק
ההודעות).

28. ת"ת בשכונת "מזכרת משה" ענף
עץ חיים. נוסד תרמ"ז. תלמידים 130. מלמדים 9. מורה
כתב ולשון 1. משניה 1. הלמודים : מראשית הקריאה
עד גפ"ת. ההנהגה בידי ועד מקומי. ההוצאה 5,500 פר'.
מזה נותן הת"ת הכללי הנז' 2820 פר' והשאר משכר
למוד ומפרי קרן קים.

29. ת"ת בשכונת "בית יעקב" (ענף עץ
חיים). נוסד תר"ם. תלמידים 100 מלמדים 8, מורה 1.
משניה 1. הלמודים וההנהגה כנז'. ההוצאה 4000 פר'
ומזה נותן הת"ת הכללי הנז' 2280 פר' והשאר משכר
למוד ומנדבות.

30. ת"ת בשכונת "בית ישראל" ענף
עץ חיים. נוסד בשנת תרנ"ז. תלמידים 50, מלמדים 4.
מורה כתב ולשון 1. משניה 1. הלמודים : מראשית
הקריאה עד גפ"ת ההנהגה בידי ועד מקומי. ההוצאה
לשנה 2400 פר'. מזה נותן הת"ת הכללי הנז' 1200 פר'.
והשאר משכר למוד ומפרי קרן קיים.

31. ת"ת בשכונת "ימין משה" ענף עץ
חיים נוסד בשנת תרנ"ז. תלמידים 40, מלמדים 3. מורה
כתב ולשון 1. משניה 1. הלמודים : מראשית הקריאה
עד גפ"ת. ההנהגה בידי ועד מקומי. ההוצאה לשנה

1440 פר. ומוזה נותן הת"ת הכללי הנז' 900 פר. והשאר משכר למוד הנערים.

32. ת"ת בשכונת "אחוזת ענף עץ-חיים.

תלמידים 30 מלמדים 2 מורה כתב וחשבון 1. החוצאה לשנה 2000 פר. וע"ז נותן הת"ת הכללי הנז' 600 פר. והשאר משכר למוד.

33. ת"ת "חיי עולם" לכוללות אשכנזים

הסידים, טקומו בפנים העיר בשוק חברון.

34. ת"ת בשכונת "מאה שערים"

נוסד תרמ"ד מאת הרב הגאון ש' ח' הלוי הורוויץ מדובראוונע שליט"א. תלמידים 300, מלמדים 18, מורי כתב ולשון עברית 2, משגיחים 4, הלמודים : מהתחלת הקריאה עד תלמוד ומפרשיו. להת"ת הזה יש ב י ת ת ב ש י ל מ י ו ה ד ש כ ו י ש י ג ו העניים שבחתלמידים (כמאה בטספר) ארוחתם חנם. ההנהגה גלויה בדעת וחשבון ע"י ועד של נבאים נבחרים ועל צבאם הרב המיסד שליט"א. החוצאה 30,000 פר. (האדרים עיין בחלק החודעות) ⁽¹⁾.

35. ת"ת כללי לעדת הספרדים בפנים

(1) מלבד הת"ת הנזכרים יש בפנים העיר וחוצה לה

עוד כ 150 מלמדים פרטים שצ"ל כל אחד לומדים מאיבנה עד עשרה ילדים ואבותיהם משלמים להסלמדים שכר הלמוד.

העיר נוסד בזמן קדום. תלמידים 600, מלמדים 30.
 מורי ערבית 2. מורה טורקית 1. הלמודים : מהתחלת
 הקריאה עד התחלת גמרא. דקדוק ערבית וטורקית.
 ההנהגה בידי ועד מיוחד. החוצאה 15400 פרי.
 36. ת"ת לעדת המערבים בפנים העיר.

נוסד תרכ"ה. תלמידים 30. מלמדים 4. משגיח 1.
 הלמודים : מהתחלת הקריאה עד תלמוד ומפרשיו, כתב
 ולשון עברית, ההנהגה בידי ועד העדה.

37—38. שני בתי ת"ת לעדת הפרסים.
 בשכונת "נחלת ציון" ו"שבת צדק". נוסדו תר"ם.
 תלמידים בשניהם 80, מלמדים 3. הלמודים : קריאה
 עברית ותנ"ך בתרגום יהודית-פרסית, וכתב עברי.
 התלמידים העשירים משלמים והעניים חנם. ההנהגה
 בידי המיסדים. החוצאה 1,300 פרי.

39. ת"ת להכוכרים בהשכונה שלהם. תלמידים
 15. מלמדים 2. מורה 1. החוצאה 1000 פרי.

40. ת"ת תורה אור לק"ק התימנים, תלמידים
 יותר מן 200. מלמדים כדורש (*).

41. חדר תורה תושיה, נוסד בשנת תרס"ט

(*) מלכר בתי הת"ת האלו יש להקלות השונות של עדת
 הספרדים כ 95 חדרים פרטים בפנים העיר וחוצה לה, מלמד אחד
 בכל שכונה, ושפת הלמוד היא שפת הרבור של היידיש.

ע"י טובי אחינו שאינם הפצים לשלח את בניהם לבתה"ם, מקומו בשכונת זכרון משה בבית שבור. תלמידים 60, מורים 5. הלמודים: תנ"ך, תלמוד, דינים, דקדוק, דברי ימי ישראל, חשבון, גיאוגרפיה, ושפת ערבית, שפת הלמוד והדבור עברית. החוצאה לשנה 5000 פרנק בערך. וע"ז נותנת חברת העזרה תמיכה הגונה, והנשאר משלמים חורי הילדים.

ישיבות ⁽¹⁾

42. עין חיים הכללית בחורבת ריה"ח: נוסדה תרמ"ו. בני הישיבה 210 (מחם 135 נשואים, 75 בחורים). משגיחים ובוהנים 3. הלמודים: גפ"ת פלפול ופוסקים. בני הישיבה מקבלים תמיכה חדשית לפי מעלתם ומצבם. התחננה בידי ועד הת"ת הכללי (№ 27) החוצאה 65,000 פר'.

43. "פרי יצחק" סניף לישיבת עין חיים נוסדה מקרן קים שהניח הגביר המנוח ר' יצחק אייזיק ראבינאוויץ ז"ל מטעלו, ועשרה מטובי ישיבת עין חיים יבחרו ללמוד בהישיבה הזאת, ומפרי הקרן הנז' יקבלו 20 פר' לחדש מלבד התמיכה שמקבלים מהישיבה הנז'.

(1) האדרוסים של הישיבות נמצאים בחלק ההודעות.

44. דמשק אליעזר. ע"ש הרב ר' אליעזר פרידמאן זצ"ל מזאנער 10 תלמידי חכמים מצוינים נתמכים מכסף הקרן קיים של הרב הנדיב ז"ל נוסף על פרס הישיבה הכללית עין חיים.

45. "אור חדש ובית המוסר" סניף של ישיבת עין חיים, נוסד תרנ"ז ע"י הגביר ר"ש שטריוז ז"ל, שהקדיש לזה חצר מיוחדת. בני הישיבה 30. מקבלים תמיכה חדשית לפי מעלתם ומצבם, הלמודים: גפ"ת פלפול ומוסר. ההוצאה 7000 פר'. ונתמכת מבני המיסד ובראשם חתנו הר"י ראזענהיים בפפד"מ.

46. תורת חיים הכללית". (מקומה בפנים העיר סמוך לשער שכם). נוסדה תרמ"ז. בני ישיבה 300 (מהם 200 נשואים). משגיחים ובוזנים 5. הלמודים: גפ"ת פלפול ופוסקים. על ידה יש ת"ת מילדים וישיבות קטנות מבחורי חמד. בני הישיבה מקבלים תמיכה חדשית לפי מעלתם ומצבם, המיסד ור"מ הר"ג מוהר"ר יצחק ווינאגראד שי', ההנהגה בידי הנוכר והאמרכל הר' הגביר ר' מנחם מענדל הכהן ראנד שי'. ההוצאה לשנה 120,000 פר'.

46. ישיבת "חיי עולם" לכוללות אשכנזים חסידים. מקומה בפנים העיר.

47. ביהמ"ד "דורש ציון" (בי"ם בלומנטל)

בפנים העיר סמוך להת"ת של הספרדים. וסניף חדש מחוץ לעיר על דרך יפו. נוסד בשנת תרכ"ז מאת חמנוח והעסקן לטובת א"י מר יוסף בלומנטל בפאריז (*). תלמידים 80, מלמדים 6, מורה כתב 1, מורה מורקית וערבית 1. הלמודים: עברית וחשבון, מדעים, תנ"ך, תלמוד ופוסקים וגם דיני ומלאכת השחיטה.

49. ישיבה גדולה בשכונת מאה

שערים, נוסדה תרמ"ד. בני הישיבה 150. משגיחים ובוהנים 3. הלמודים: גפ"ת פלפול ופוסקים, בני הישיבה מקבלים תמיכה חדשית והעניים שבהם משיגים גם ארוחתם בבית התבשיל אשר להמסד הזה. ההנהנה מאוחדה עם הת"ת (נומר 34). ההוצאה 60,000 פ"ר.

50. ישיבת "אהל משה" נוסדה מאת הרב

הגאון וכו' כמחור"ר משה י"ל דיסקין זצ"ל. בני הישיבה 83. משגיח 1. הלמודים: כנ"ז והתנהגות תחת ראשות בנו הגאון ר' יצחק ירוחם דיסקין שליט"א ההוצאה 32,000 פ"ר.

51. ישיבת כולל אונגרן. בני הישיבה

(* כאמצעות הגאון כמוהר"ץ פראג ז"ל. וחפץ המיסד היה ליסדו בעד האשכנזים אך הנה מאנו בטובתו מפני הפצו ללמד את התלמידים גם שפת המדינה. ומפני זה נשאר להספרדים וכן הוא עד היום הזה.

90. משניחים 3. הלמודים : גפ"ת ופלפול. מקבלים תמיכה חדשית קטנה לכלם בשוה. החוצאה 6.500 פרי שנתן מקופת הכולל.

52. ישיבת זקני תלמידי חכמים הכללית נוסדה התרס"ג ע"י הרב רבי נחום דוב פריימאן הי"ו. מקומה בעיר פנימה. זקני הישיבה 18 וההנהגה בידי המיסד בצידוף נבאים.

53. "תפארת ירושלם" (1) לעדת הספרדים בחדרי הת"ת הכללית של העדה הזאת. נוסדה בשנת תר"נ.

54. "טובי ישבעו" לעדת המערבים. מקומה בביהכ"נ שלהם נוסדה תרס"ד.

55—56. שתי ישיבות להתימנים הא' בשם "תורת משה" והב' "חיי שלום" לזכר חנאון וחמשורר הנודע הרב שלום שכנין זצ"ל. הלמודים ש"ס ופוסקים. ההנהגה בידי ועד מיוחד.

ב. בתי חולים, מחסה וחסד.

1. "ביה"ח מאיר רוטשילד" מקומו סמוך לבנין

(1) לעדת הספרדים יש עוד ישיבות רבות אך מאשר כי תעודתן אינן בעד עולי ימים להשתלם בלמוד גפ"ת ופוסקים רק נוסדו לחמור בידי הת"ח שתורתם אומנתם (בעין הקלוז' שטיפטונגען שכאן אשכנז) לכן לא הבאנו פה.

חרוסים, נוסד תרי"ד, ממות 45. בו מחלקות ליולדות ולילדים. רופא 1. קליניק ג' פעמים בשבוע. נכנס לרשות חכ"ח בשנת תרס"ג. ההוצאה 50,000 פר. המנהל מר אסמרוק, הרופא ד"ר י. סגל.

2. "בקר חולים האספיטאל" בפנים העיר. נוסד בשנת תרי"ח ממות 50—58, רופאים 2. קליניק 5 פעמים בשבוע. תוסף בידי חולים השוככים בבתיהם ברופא, רפואות וכסף. וגם בידי חולים הצריכים לנסוע לווען ולמקומות הרחצה שבאירופה. ההנהגה בידי ועד מיוחד הנבחר מראשי העדה. ההוצאה לכל חדש בערך 9000—10,000 פרנק. (מלבד הוצאות הבנין החדש ההולך ונבנה להרחבת גבול חבית) הרופאים ד"ר א. מזיא, וד"ר איינשלאר, האדרס בחלק ההודעות.

3. ביה"ח "שערי צדק". מקומו על דרך יפו. נוסד בשנת תרס"א, בו מקום בעד 80 ממות. אך מפני חסר ההכנסה יקבלו רק 30 חולים. רופא אחד, קליניק בכל יום. ההנהגה בידי הועד בפפד"מ. ההוצאה 55,000 פר. הרופא ד"ר מ. וואלאך. [בביה"ח הזה יש מחלקה מיוחדת בעד חולים במחלות מתדבקות].

4. ביה"ח "משגב לך" בפנים העיר אצל בתי מחסה, נוסד תרמ"ט.

5. "בית מחסה לחשוכי מרפא וחולי הרוח" מקימו על דרך יפו מול מושב זקנים. נוסד מחברת עזרת נשים פה בשנת תרס"ד, ממזות 42, שני רופאים, ההנהנה בידי ועד החברה, ההוצאה לשנה 31,000 פד' [הבית נקרא בשם "בית ישע אהרן" על שם הנביר מר יהושע אהרן ניישטאדט במוסקוה שהקדיש סך 28,100 פד' לבנינו. בשנת תרע"ן נבנה מחלקה מיוחדת לגברים מנדבת הנברת מרת סימא אשת הרה"ג ר"י ברוידא מווארשוי].

6. "קליניק ובית רפואות" לחברת "למען ציון" נוסד בשנת תרמ"ט. רופאים 2, ועונים שתי פעמים ביום.
7. "בית מרפא לעינים" נוסד מח' "למען ציון" בשנת תרס"ח, בבית שכור אצל מאה שערים, בו לע"ע 25 ממזות. וקליניק ד' פעמים בשבוע הנם.
8. "בית מושב זקנים וזקנות בירושלם" נוסד התר"ם זקנים וזקנות כעת 360 פנימים (אינטערנע) לבד הבאים מהחוץ להשיב נפשם באכל וזחמים (עקסטרנע).

בית הזקנים הוא מחוץ לעיר בבנינים יפים על בר גרחב של 30,600. אמות מרבעות, ובית הזקנות בבית גדול בתוך העיר. אין לחמוסד כל קרן קיים וגם לא שרר"ם — (האדרים בחלק התודעות).

9. "בית תבשיל הכללי" מקומו בפנים העיר, נוסד בשנת תרנ"ג. שערו פתוחים לעניים בכל יום וגם בשבתות ויו"ט. ההנהגה תחת ועד מיוחד, (האדרים עיין בחלק התודעות).

10. "בית תבשיל גדול" ענף עץ-חיים. להאכיל חנם חניכי הת"ת הכללית, מאכלים מכריאים וטובים. מקומו בפנים העיר, ובתמכז החדש שמחויץ לעיר מול מחנה יהודה.

11. "בית זקנים לעדת הספרדים". מקומו מול ביה"ח שערי צדק ע"ד יפו, נוסד תרס"ה, התנהגה בידי ועד מיוחד.

12. "תמחי של עדת הספרדים", מהקופה הזאת נותנים לכל עניי העדה תבשילין ליום השבת. הוא קדום מאד ונתמך מקופת העדה.

13. "תמיכת יולדות" מסד הגברת בתיה די רומשליד ז"ל, נוסד תרי"ד. מהמוסד הזה נותנים ליולדות עניות תמיכה במיני מזון ובשר ושכר המילדת. להמסד הזה יש קרן קים וההנהגה מסורה בידי המנהל של ביה"ח רומשילד.

14. "קופת ההלואה של חברת יק"א". קרן הקים של הקופה 125.000 פ"ר, תלוה סכומים הגונים לשלםם בתשלומים חדשיים בנשך של 2 למאה נגד ערבות

בטוחה, ההנהגה בידי ועד מיוחד שבראשו עומד הא'
א. ענתכי מנהל הראשי של חברת יק"א פה.

15. בית הכנסת אורחים הכללי "אשל אברהם"
ובית תבשיל במאה שערים.

16. בית הכנסת אורחים הגדול ת פ א ר ת
ציון וירושלים בשכונת מחנה יהודה על דרך
יפו. (האדרעס עיין בחלק ההודעות).

17. "מספיקי שבת ותמחוי" מקומו בפנים העיר
נוסד תרס"ז. פתוח לעניים בכל יום וגם בשבתות
ויו"ט. ההנהגה בידי ועד מיוחד.

ג. החברות השונות לצדקה וחסד.

"חברת שערי חסד גמילות חסדים הכללי"
נוסדה תר"ל. מטרתה להלוות כסף בלי נשך,
על שמרי הכוללים הבטוחים ומשכנות זהב וכסף
זנחשת ומרגליות ואב"ט ושמרי הממשלות. ועתה
הגדילה לעשות בהחליטה לבנות מקופת החברה
200 בתים בעד עניים שישלמו מחירם בלי רבית
בשכר הדירה של ט"ז שנה; וכבר נבנו ארבעים בתים.
"חברת עזרת נשים" נוסדה בשנת תר"נ. מלבד מה
שהיא מחזקת את בית המחסה לחשוכי מרפא לחולי
הרוח (נומר 5) תתמך עוד בידי יולדות עניות וחולים
מכל העדות השונות. (האדרס עיין בחלק ההודעות).

„חברת יגיע כפים“ להאומנים. מלויים כסף
להאומנים על משכון או על כלים ממלאכת ידם.
„לשכת ירושלם“ של אנדת ב"ב. מטרתה כמטרת
כל הלשכות של האגדה הזאת. נוסדה בשנת תרמ"ו.
„חברת אחוה“ מטרתה לעזור לחבריה בעת דחקם.
„חברת אחינעם“. מטרתה לעזור לחבריה בחמר
זכרון. נוסדה תרס"ח.

„חובבי הבמה העברית“ מצגת חזיונות בעברית
בעתים ידועות.

בתי ספרים, נכת, מסדי מדע, עתונים וטאספים.
בית ספרים הכללי מדרש אברבנאל וגנזי יוסף (1)
סמוך לבית מועצת קונסול אנגלי. — פתוח בכל יום
מלבד יום הששי.

בית הספרים ונכת בבית הספר לאמנות „בצלאל“.
בית—עם לריעות קריאות ושעשועים.
אגודת כנור ציון מחכבת את הנגינה ע"י נשפים.
בית ספרים של הדומיקנים, סמוך לשער שכם.
בית ספרים של היונים, בפנים העיר במעון
הפמריך.

בית ספרים של הפרנציסקנים, בהמנזר שלהם.

1) מלבד בית הספרים הזה ישנן קבוצות גדולות של
ספרים יקרי הציאות והשיכות של הספרדים.

שני בתי ספרים למושלמים: (א) סמוך לשביל
 כותל המערבי; (ב) ברחוב הן-אזית.
 בית נכת כללי בחצר בית הספר של המושלמים.
 בו נמצאים עתיקות רבות מהחפירות בגזר, ועוד.
 בית נכת של החברה האנגלית לחקירת א"י
 במעון הבישוף מחוץ לשער שכס.
 מסד ארכילוגי של הגרמנים, המנהל פרופיסור ד"ר
 דלמן.

מסד ארכילוגי של האמריקנים. שניהם ברחוב
 כנסית האבעסינים.

עתונים.

"האור" יומי העורך בן-יהודה.
 "החרות" ג' פעמים בשבוע המו"ל עזריאל.
 ה"מוריה" אורגן אורתודוקסי פעמים בשבוע.
 העורך יצחק יעקב ילין.
 "הפועל הצעיר" אורגן של האגדה הזאת.
 "האחדות" שבועי, אורגן של פועלי ציון סוציאלי-
 דמוקרטים.

"ירושלים" מאסף ספרותי לחקירת ארץ-ק
 גלילותיה, קורותיה, קדמוניותיה, תולדות גדוליה וכל
 הנוגע לה בעבר ובהווה יו"ל מאת אברהם משה לונין.
 [תשעה כרכים ממנו כבר יצאו לאור. ותהרץ העשירי
 י"ל בשנה הזאת].

„אל-קודש שריף“, רשמי. בערבית ותורקית. שבועי.

„אלנפיר“ (השופר) בערבית, שבועי.

המוסדים ביפו.

משרד „ועד הפועל“ של חברת התמיכה. ראש

הועד ד״ר ח. היסין.

„משרד יק״א להמושבות“. המנהל הא' שטרקמט.

„משרד פלשתינאי“ של הועד הציוני. המנהל ד״ר רופין.

„בית הספרים שער ציון“ נוסד תרנ״א.

בתי ספר ות״ת.

„בי״ס לנערים לחכי״ח“ נוסד תרנ״ב.

„בי״ס לנערים לחברת העזרה בברלין“.

גמנסיה עברית לבנים ולבנות בשכונת „תל אביב“

בבית הגדול שכנה למענה הגביר מר יעקב מוזר.

„בית ספר לבנות“ מאת חברת חו״צ. נוסד תרנ״ג.

2 „נני ילדים“ מאת חברת העזרה. נוסדו תרס״ד.

ת״ת „שערי תורה“ נוסד תרנ״ד. בהת״ת יש

גם מחלקה ללמוד מלאכה.

„תחכמוני“ נוסד תרס״ה ע״י הלוצי אנדרת „אחוה“

ובשנת תרס״ט נכנס לרשות אנדרת המזרחי שבפד״מ.

„בי״ס לננינה“ המיסדת והמנהלת הגברת ד״ר רופין.

„בית ספר לבנות“ ללמוד מלאכת תחרים (דנטל)

תחת הנהלת הגברת ד״ר טון.

מקוה ישראל. בי"ס לעבודת האדמה.
לחכי"ח לפנימים נוסד תר"ל. אדמתה 2.600 דונם,
מספר התלמידים 100, מורים ופקידים 15; החוצאה
לשנה 120.000 פרנק; המנהל ש. לופו.

בתי חולים וחסד.

בית החולים "שער ציון" לאשכנזים וספרדים;
נוסד בשנת תרנ"ו. בו גם: א) הדר מיוחד בעד יולדות
נשי הפועלים; ב) הדר בן 4 מטות בעד פועלים
שנתרפאו בבית זה אך עמודי בריאותם רופף ולא
יוכלו לשוב עדיין לעבודתם הקשה.
"הכנסת אורחים", בנינו נגמר בשנת תרס"ו.

חברות למסחר, חסד וריעות.

המרכז הכללי ⁽¹⁾ של הבאנק הציוני "אנגל
פלשתינה" קאמפ. בערבון מוגבל. המנהל הכללי מר
ז. ד. לעוואנטיין.

חברת "פרדס" למכירת תפוחי הזהב, המנהל ש. רוקח.
"קיפת מלוה" על ערבות משותפת כחברת אפ"ק ⁽²⁾.

(1) להבנק הזה יש מניפים בירושלם חברון חיפה כירות וצפת.
(2) הבנק מלוה בסף לחברי האגודה על יסוד ערבות
משותפת של האגודה, והאגדות מכיאות תועלת גדולה.

"חברת אחוה" כשמת כן היא וכבר בנתה שבונה
מיוחדת בעד חבריה.

"עזרת נשים" נוסדה בשנת תרנ"ב, תומכת
ליולדות ואלמנות עניות.

"גמילות חסדים", הקרן קים שלה 3,000 פר. בערך.

"לינת חצדק" החברים לנים אצל חולים מבני

החברה ועוזרים לכל חולה עני ברופא ורפואות.

החובבי הבמה העברית, מצנת חזיונות

בעברית בא"י.

עתונים.

"מולדת" ירחון לבני-הנעורים, מוצא ע"י

אגודת המורים בא"י, בהשתתפות קהלת, נערך ע"י

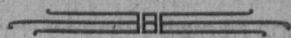
ש. בן ציון שנה א'.

"המאיר" ירחון מדעי-פפולרי מקדש לארץ

ישראל וישובה. נערך מאת ישראל בלקינד. שנה א'.

"החנוך" ירחון לעניני החנוך ו"למאת מרכז

המורים.

חלק הספרות

ירושלם בארבעים שנה האחרונות

מאת העורך

(המשך משנה החולפת)

ת ר ל " ב .

השנה הזאת ⁽¹⁾ ושאתחריה היו חרת מעשים ומקרים חשובים מהם שיצאו לפעולות ונתבטלו מיד, ומהם שנתגשמו רק אחרי עבור זמן ידוע.

כאשר הזכרנו, מיום שנמללה המסלה מיפו לירושלם (לרגלי בקורו של קיסר אוסמריא) החלו עגלות ללכת רצוא ושוב מיפו לירושלם, והתשוקה לחתישב מחוץ לעיר הלכה הלך והתרחב, והבתים שנבנו בהשכונה הראשונה נחלת שבעה, נמכרו ונקנו ברוחים טובים, וביחוד גדל המיול ע"ד יפו מדי יום ביומו, ואחד מאחינו כונן אז בשכונת נחלת שבעה

(1) בהמאמר הזה הכולד רק מקרה והשקפה על מצב ע"ק דהשתלשלותה, לא שמנו לבנו דרייך ודחפש בעתונים למצא בדיוק את הזמן של כל מאורע ומקרה, רק הבאנו אותם כקירוב כפי שרשומים בזכרוננו, והתאריכים המדויקים יבאו אחרי גמר המאמר כולו, כאשר נעבדהו בתור מאמר היסטורי.

על אם הדרך ב י ת ק ה ו ה והרבה אנשים חשוכים בקרוהו, (דבר החסר לנו בזמננו). אבל מספר מבקריו לא היה די ומיסדו הוכרח לסגרו אחרי עבור ירחי' מספר.

בשנה הזאת באה ידיעה מעיר הבירה כי ירושלם נתעלתה במצבה המדיני למעלת וליה (גענערל גאווערנעמענט) וכי השר "סוריא פחה" הופקד בה לולי, וביום אשר הוקבע לביאתו יצאו כל גדולי העיר לקבל פניו וביניהם גם רבני וגדולי עדת האשכנזים והספרדים ויחכו עליו בשכונת נחלת שבעה עד אחרי ביאת השמש אבל הוא אחר בדרך ויבא באמצע הלילה, והתקוה שעשעה את יושבי עירנו כי ההתעלות הזאת תביא תועלת רבה לקדמת העיר. אך אחרי עבור שלשה ימים באה ידיעה לסוריא פחה לעזוב את ירושלם, והיא תשיב להיות רק עיר הפחה כמלפנים. אבל השיבות אחת נשארה לה והיא כי לא תעמוד עוד בעניני המדינות תחת עיר הוליה "בארות" (כשאר ערי הפחות), כי אם ישר תחת פקודת עיר הבירה, וכן הוא עד היום.

בנוגע לעניני היהודים עלינו לשוב מעט אחרנית לאמר לספר מאורע, שקרה בעשר שנים לפני התקופה שהתחלנו בה. בשנת תרכ"ב בערך עלה לירושלם אחד מרבני רוסיא הוא הרה"ג כמוהר"ר שאול בנימין הכהן

שהי' רב בראדישקוויץ, העיר הזאת היא אחת מהעירות
 הקטנות שברוסיא ורבניה אינם מהגאונים הנודעים לשם,
 והוא היה מטבעו איש מעשה ובעל מרץ וידו רב לו לקבץ
 נדבות לכל דבר טוב, ובראותו כי חדרי התלמוד תורה
 קטנים הם מהכיל את המון הילדים אסף נדבות
 לראשונה מיושבי עיר^ה ק בעצמה ויבנה חדרים גדולים
 ומרוחים לתת^ת, מעל ביהמ"ד מנחם ציון שהגדילו
 והרחיבו, וכמובן נכנס הוא בהנהלת חמוסד הזת
 ויהי להמשגיח הראשי בו¹, ואח"כ השב עוד
 מחשבה להבטיח את הת"ת בהכנסה קבועה, ויקנה
 חצר גדולה ברחוב המיי ד אן, ואת החצר הזאת
 הגדול והרחיב בבנינים חדשים, ועי"ז השקיע את עצמו
 בחוב עצום, ויחליט להוציא גורלות על החצר הזאת
 באופן שכל מי שיוכה בחדר אחד בהחצר הזאת יקרא
 שמו עליו ויהיה קודש עבור הת"ת, ולמען הוציא
 רעיון כזה מוכרח היה לצאת בעצמו לחו"ל ולדפוק על
 דלתי נדיבים ולמכור את הגורלות, ולמען יוכל לשלם
 את כל חובותיו התעכב בדרכו זמן רב. אך עוד
 לפני קנותו את החצר הזאת כבר החלה הקנאה
 למצוא מסלות בלב הרבנים, וראשי העדה להתנגד

(1) עמו נלוו כמשה בנין הכתים ובהנהגת הת"ת הרב
 הישיש כמהור"ר ליב יעבץ מקולנא והר"ר ליב הכהן מואלקאוויסק.

לפעולותיו ועבודתו. ועי' לא נמנה בשוכו בין גבאי
הת"ת ומנהיגיו. המאורעות האלו קרו במשך העשיריה
השלישית של המאה הזאת, ועתה נשוב להשנה
שבה אנו עוסקים :

בשנה הזאת שב חרה"ג כמו"ה שאול בנימין
הכהן הנ"ל ממסעו באמריקה וישראל חלק מחובותיו
וירשום את החצר הגדולה שהזכרנו (שנכתב בחדר"ן
על שמו) בערכאות הממשלה על שם אשתו, הוא
התנצל אמנם כי בדעתו היה שאחרי אשר יסלק
את כל החובות יכתבו הקדש על הת"ת,
ולמען יהיה בטוח שלא ידחהו כלל ממשמרת ההנהלה
של הת"ת שעליו עמל כ"כ עשה זאת, אך עצם המעשה
היה מכוער וכעין מעילה בקדשים ולמנגדיו חרה
הדבר במאד ויחלימו ללחום נגדו בכל תוקף.

והדבר הזה הסב מחלוקת עצומה בינו
ובין חבריו גבאי הת"ת שארכה יותר משנתיים.
ותהי למחלוקת עדתית לאמר בין עדת הפרושים
והחסידים, וגרמה בזיון וחלול השם לעדת ירושלים.
אין פה המקום וגם כל תועלת לבאר את דבר
המחלוקת והשתלשלותה לפרטיה (מלבד מקרים
ומאורעות שיבואו לרגלי המשך המאמר) אבל זכרונה
בקצרה דיה להורות לראשי עדות ומנהיגי מוסדים איך

להזהר לבלי להתחיל בריב ומחלוקת כי אחרי התגלעו
 אז גם גאונים צדיקים ובעלי רוח כביר לא יוכלו
 לעמוד מפני אהבת הנצחון, והיא שהחריבה את עירנו.
 מאורע מדאיב אחר שהסב ג"כ חלול כבוד
 ירושלים בין אחינו שבחו"ל קרה זמן מה אח"כ לרגלי
 התרגשות של איש אחד מהקנאים שעשה מעשהו
 מבלי שאול את פי רבני העיר וראשיה, וזה
 הדבר: החכם והחוקר המצוין בדברי ימי עמינו
 פרופיסור ה. גרין עלה לירושלם בלוית אחד מעשירי
 ברלין וירא ה' מר מ. ג. לוי, ויתאכסנו בבית דר.
 לונדון רופא ביה"ח רוטשילד. וביום חשבת באו
 לביהכ"נ הגדול להתפלל; ועוד טרם כלו להתפלל,
 התפרץ אחד מקנאי האונגרים ויעל על הבימה, ובקול
 רעם ורעש צעק וקרא כי ה' גרין הוא כופר. ומין
 והנחו מוחרם ומוכדל מכל רבני וגאוני ישראל;
 לאשרנו לא שם איש לב לדבריו וסדר התפילה
 לא הופרע; אך כמוכן חרה להם במאד על העלבון
 הזה ולא יכלו לחביט עוד בעיני אהבה וחמלה על
 יושביה ויקלטו רק את הרע ששמעו עליהם. מר מ.
 ג. לוי כתב מיד בחיותו בשכם למו"ל המגיד ע"ד
 המאורע הזה.

והר. גרין פרסם בעתונים אחרי שובו לביתו.

בקורת קשה מאד שנכתב בסגנון עז ומר נגד
ההנהגה בירושלם ומאמרו זה עשה רושם גדול ונעתק
בהרבה עתונים והסברעש גדול (1) עד כי הנשיאים
שבארץ אוסטריה ואונגריה מצאו לנכון לצוות על ראשי
ומנהיגי המוללים שבירושלם לפרסם תשובה ובירור
דברים על טענותיו במאמרו היה אמנם הרבה מהאמת
אך כמו שאמרתי נכתב ברוח של כעס ושנאה ומתוך
כעס בא לכלל טעות והפרזות גוראות. (כאשר
הוכחתי גם אני במאמר מיוחד בשם "שפת אמת"
במכתב עתי "העברי").

ומר מ. ג. לוי שבהיותו בירושלם נודע לו כי
ישנם בה הרבה יתומים עניים ועוזבים, גמר אומר
לכונן בה בית חנוך יתומים. ואת רעיונו זה הציע לפני
הרב הגאון כמו"ה עזריאל הילדסהימר ז"ל, והאיש
הזה שלכבו בער באש אחבת קדש לא"י וישובה,
שמה במאד על הרעיון הזה, ויחד עם עוד אחדים
מנכבדי ארץ אשכנז הוציאו קול קורא לאסוף כספים
למובת יסוד בית היתומים. אך כאשר הגיעה הקריאה
לירושלם הסבה רעש גדול מפני שבה היה כתוב
שהחניכים ילמדו גם שפה אירופית ומדעים יסודיים.

(2) מפי זקן אחד מכולל אונגריה שמעתי שמוינה הודיעו לו
כי הגליון מהעתון "ניצויט" שבו נדפס המאמר הזה הוכרח המו"ל
להו"ל במהדורא שניה מרוב הקופצים עליו.

ויתעורר אז הקנאי הנלחב בעל המחבר ספר „לב העברי“ ויפרסם מחברת בשם „קול נהי מציון“—את שמו חתם בר"ת בשם העי"ש—שבו נתן לחרם את גאון ישראל, ובמרמה עלה בידו לאסוף חתימות על מחברתו זאת מרבני וחשובי עיר הקדש, (כמו שהודיעו רבים מהם אח"כ בפירוש).

וכראות הר"ע הילדסהימר שישנם בירושלם אנשים שממאנים במוסד שכזה משך ידו ממנו. אך מר מ. ג. לוי עמד בסלע חזק ולא השיב אחור את חפצו וישתדל לאסוף סכומים לטובתו ויחכה להעת המאושרה שבה יוכל להוציאו לפועל, שבאח אחרי עבור שמנה שנים.

תרל"ג.

בראשית השנה הזאת בחג החנוכה יסדו אחדים ממשכילי העיר (שבהם נמנה גם כותב המאמר) ובראשם מו"ל החבצלת חברה בשם „תפארת ירושלים“, מטרת החברה הזאת בעיקרה היתה אך עשית טוב וחסד ביחוד בין החברים בעצמם, אך חרכנים והממונים הריחו בחושם ההד כי יש את נפש מייסדיה להרחיב את פעולתה מעל לחוג צדקה וחסד, לאמר להתערב גם בתיקון מצב העיר, ולכן החליטו להצר

צעדיה ולהניא כניסת חברים חדשים ולהשפיע על
הכפופים להם לצאת מהחברה אך לא יכלו לה מפני
כי מייסדיה והעומדים בראשה היו מבני עדות
שונות שלא היו כפופים תחת ידם, רק התפתחה
בצעדים מהודים. בכלל עסקה רק בעניני צדקה וביחוד
בעת הצורך: כחלוקת פחמים לעניים בימי החרף, מכירת
מצה במחיר זול ועוד. בשנת תרל"ה יסדה את בית
הספרים הראשון שנזכיר, להלן וכל פעולותיה וזכרונותיה
הלא הם כתובים בגליוני החבצלת. אך ימיה לא
ארכו ובסוף השנה הרביעית בא קצה בעקב פירוד
והתרשלות.

והממונים שפחדו מהחברה הזאת שלא תבוא
להצר צעדיהם בעתיד יסדו בזמן קצר אחרי הוסדה
חברה בשם "כנסת ישראל" שמטרתה היתה
להגן על ההנהגה הישנה וללחום בכח חמרי ומוסרי
נגד כל תיקון חדש או שינוי, ויבדו עלילות על חברי
החברה "תפארת ירושלם" ויגרו בהם את הוריהם ובני
משפחתם ותפול חתיתה על כל איש וביחוד נתחזקה
החברה הזאת בעקב המחלוקת הנזכרת שהלכה הלך
וגדולה.

בחדש אייר שנה זו נסעתי לתור את ארץ הגליל
לחיות נוכח בתחלולא שעל קבר רמבע"צ ב"ד בו.

ובמירון ב"ח בו, (ל"ג בעומר) ונסיעתי זאת¹ עוררה בי בפעם הראשונה את החפץ והתשוקה לדעת ולחכיר את תכונת ארץ אבותינו. ומצפת שבה ישבתי שבועות מספר כתבתי אז את שני מאמרי הראשונים למכתב עתי החבצלת שבהם תארתי את פרשת החגים האלו ובהאחרון עוררתי "שמחראוי כי ראשי עדת הספרדים שלקופתם תזל ההכנסה הגדולה של ההלולא יפרסמו חשבון ההכנסה וההוצאה, וטוב יהיה אם כל העומדים בראשי הכוללים והמוסדים שבאה"ק יפרסמו מזמן לזמן חשבון מהכנסותיהם והוצאותיהם שבוה יורם כבוד ירושלים". מאמרי זה עורר בין הקנאים כעס והתרגשות עזה שהסבה לי דאבון נפש וגם הפסד חומרי. אך מאושר אנכי לראות שהגרעין הזה שנזרע אז על צחיה סלע הכה שורש עמוק עמוק, עד שכעת אין איש שיפון בנחיצות הדבר, וכל מוסד משתדל לפרסם חשבון מזמן לזמן.

ואש המחלוקת הלכה והתפשטה במאד וגבאי חת"ת שבראשם עמד הגביר כמוה' פישל לאפין שהוא נשה בחרש"ב מראשדיקאוויץ סבום גדול של כמה אלפים רובל, מסר את דינו למשפט הממשלה. הרש"ב שראה שיד מנגדיו תקיפה התחבר לעדת החסידים,

(1) רשומים מנסיעתי זאת פרסמתי במכתב עתי העברי

שיצא לאור בכראדי, בשם: "מסע בארץ פלשת".

שאחד מממוניהם הלוח סכום גדול לתשלום ההובות ולהוצאות המשפט ואליו נתמשכן החצר בערכאות, ויבטיח להם כי אם יעזרוהו לצאת זכאי בדינו אזי ימסור את חצר ת"ת הפרושים, להם לכונן בו ת"ת לעדתם, וראשי כוללות החסידים שעד הזמן ההוא היו כפופים תחת יד הפרושים ואף בד"ץ מיוחד לא היה להם שמחו מאד על הדבר הזה ויסדו להם בית דין צדק שבראשו עמד הר"ז שאול בנימין הנז' וגם יסדו להם חברה בשם עזרת ישראל בניגוד לחברת "כנסת ישראל" הנזכרת. וכנהוג בכל מחלוקת נמצאו אנשים נרגנים שהתענגו להגדיל את המדורה עד שגהיתה למחלוקת עדתית שהסבה פרוד ושנאה בין משפחה למשפחה וגם בין בני משפחה אחת, ועיר השלם נהיתה לסלע המחלוקת ולהרדת אלקים, כי גם פקידי הממשלה נפרדו בדעותיהם בענין הזה לשתים כתות, והקונזולים עמדו איש איש על צד נתיניו, והרש"ב ואשתו נאסרו בבית האסורים ואותו לא הוציאו לחפשי גם ביוזם כ"כ וחג הסוכות, וידידיו ומוקיריו התפללו אצלו במנין ואף סוכה הכינו למענו. אך לבסוף נצחו הפרושים, הנצחון עלה להם בדמים מרובים כמחיר החצר כולה ויותר באופן שיצדק עליו הפתגם "עוד נצחון אחד כזה ואבדנו" ואת החצר הוכרחו למכור לתשלום הכסף

שלוו לחוצאות המשפט, ובעלי החובות שלוו להרש"ב השינו רק חלק מחובם. ושם חצר הראשדיויצער או חצר הת"ת נשכח כליל כהיום.

תרל"ד.

בשנה הזאת נוסדו שני מפעלים חשובים שבעתיד הביאו פרי רב, והם : א) בתחלת השנה הזאת נראתה פרי הקריאה שקראו הרבנים הגאונים דאשכנז ועמחם הפקוא"מ שבאמשטרדם ליסד בית חולים גדול בירושלם למען לא יאלצו החולים מאחינו לדרך עלסף בית החולים של המיססיון הבריטית. ומאשר כי פרי קבוצת הנדבות לא היה די ליסוד בית חולים, החליטו למנות לע"ע רופא שיענה לכל החולים מאחינו, מבלי הבדל בין עדה לעדה וגם יבקר את כל החולים העניים בבתיהם וגם הרפואות ינתנו להם חנם, והדבר הזה הועיל הרבה להטבת מצב העניים.

המפעל הזה האריך רק כשנתיים ואח"כ כאשר נוכחו לדעת כי אם ימשיכו את פרי צדקתם באופן זה בתמידות יוכרחו לגעת גם בקרן הקים הנועד ליסוד ביה"ח, לכן בטלוהו, ורק אחרי עבור ארבע עשרה שנה בערך, בעת שכבר עלה פרי הקרן די לתחזקת רופא פתחו עוד הפעם בית מרפא ובתור רופאו שלחו

הנה את הרופא ד"ר מ. וואלאך, ואחרי עבור שנים מספר התחילו בבנין בית החולים המפואר שערי צדק המתכלכל מפרי קרן הקים.

(ב) בשנה הזאת נמלאו תשעים שנה להשר משה מנטיפיורי ז"ל ויחליטו אוהביו ומוקיריו שבכרימניה לאסוף כספים ולכונן על שמו איזה מפעל של צדקה וחסד, וכאשר הוקם הועד והכל נסתדר שאלו את פי השר שיחזה להם דעתו איזה מפעל יפיק רצונו, ותהי תשובתו כי אך בזאת ישמח לקראת הכבוד שהם רוצים לחלק לו אם המפעלים או המסדים שיכוננו לזכרו יוסדו בעיר משאת נפשו ירושלם או בשאר ערי ארצה"ק והועד נעתר לבקשתו ותוחלט כי המוסד הזה שנקרא בשם „מוסד להקמת שם וזכר עולם להשר משה מנטיפיורי“ ובאנגלית Sir Moses Montefiore Testimonial Fond יפעול את פעולותיו רק בירושלם ובשאר ערי ארצה"ק, והדבר הזה הועיל עוד להרבות את סכומי הנדבות שהגיעו להמוסד. אך מפני שראשי הועד של המוסד הזה ידעו כי בירושלם לא ימצאו אנשים מוכשרים ומוסמכים שיוכלו לתת על שכמם משרה כבירה כזאת החליטו לשלח איש מיוחד מהו"ל לירושלם לתכלית זאת, ויודיעו בעתוננים העברים בי מבקשים הם איש מוכשר למשרה זאת בשכר של

200 ל"ש לשנה, אך לא נמצא להם איש כלבכם
עד אחרי עבור שלש שנים כאשר נזכיר הלאה.
תרל"ה.

השנה הזאת עשירה במקרים ובמאורעות שונים
מהם שנולדו בחפץ ופעולת יושביה, ומהם שבאו ע"י
השפעה מחוץ, מהם נתקיימו ונתרחבו והביאו תועלת
גדולה להישוב גדולו, והתפתחותו, ומהם שחביאו רק
איזה תועלת זמנית, וגם כאלה שהגרעין נשתרש בלבות
מתי מספר ואת פריו הוציא רק אחרי זמן רב,
והועילו הגרעינים האלה להפרכתו ולקיומו, ונביאם
על הסדר.

בית הספרים הראשון.

העתונים העברים הודיעו בסוף שנת תרל"ד
כי בשנה הזאת ימלאו תשעים שנה להשר
סיר משה מונטיפיורי ז"ל שפעל הרבה
מאד למובת ארה"ק ויושביה ⁽¹⁾ ואחינו באנגליה
החלו לאסוף כסף למען הקים לכבודו שם וזכר עולם,
ויתעוררו חברי חכרת "תפארת ירושלים" (*) (בחנוכה

(1) פעולת מונטיפיורי למובת ארה"ק ופרשת ששת מסעותיו
שעלה לבקר את ארה"ק פרסמנו במאספנו הספרותי ירושלם כרך
שני בשם "משה וירושלם" צד 105—140.
(*) ההצעה הזאת יצאה מאת כותב המורים האלה.

שנה זאת) ליסד בית ספרים שיקרא בשם "משה מונטיפיורי", ומיד שכרו בית באחד הרחובות שבקצה העיר וכל אחד מהחברי הביא מספר ספרי משלו בתורת מתנה או בתורת שאלה, והבית היה פתוח רק שעות אחדות משעת המנחה עד שעותים בלילה. הידיעה הזאת שמחה את לבב השר וישלח מכתב תודה למיסדיו, ויבקשם כי יצרפו גם את שם רעיתו המנוחה ז"ל ויקרא בשם "משה ויהודית מונטיפיורי", ולאות רצון שלה חמשה ליי"ש לעזר הוצאותיו, וגם תמיכה רוחנית הגיע להבית, כי חכמים רבים שחרו והגו מכבר את הרעיון החשוב הזה ליסד בעי"ק בית נאמן לתורת ישראל ולספרותו מחרו לשלוח את ספריהם, ומולי"ם אחדים את עתוניהם, והחכמים כמוהר"ש באבער וכמוהרה"ז סלאנימסקי ז"ל שלחו את כל ספריהם להבית ויעוררו ידי מיסדיו שא ירפו ידיהם ויעש ויצליחו. מספר מבקריו לא היו הרבה אך החברים בעצמם קבעו להם לחוק לבא מידי ערב בערב לקרא ולשוחח בעניני מחקר וספרות וגם קבעו להם למוד שיעור גמרא בכל ערב וערב. וגם ספרים מחכמי הקראים הובאו אליו שאחד מהמיסדים השיגם מראש עדת הקראים חכם משה הלוי ז"ל, והדבר האחרון שעליו שמחו ביהוד מוקירי המפעל הזה בחו"ל היה לכלי מפין ביד

הקנאים האדוקים שמלבד שהיה בעיניהם צלם בהיכל מצאו בו גם חשש של נגיעה בצינורות ההשפעה, ויחליטו להחריבו ומפני הכושה לצאת נגד בית ספרים ושחבריו למדו בו מדי ערב בערב שיעור בגמ' שטחו מאד כאשר באו אנשים מהחמון לצעוק חסם על עגל הביבליותיקה שיסדו להם המשכילים אף כי לא ידעו מה הוא, ויבטיחו להם לעמד על צדם, ומיד הודיעו להשר מונטיפיורי כי הבית הזה יסב את לב בני הנעורים מדרכי ה' ותורתה, והוא בהיותו תמיד ברוך אחרי הרבנים דרש מסידי הבית אחד משני אלה: אם שישינו הסכם מהרבנים על הבית, או שלא יקראו שמו עליו, אך החץ הזה לא קלע אל המטרה כי המייסדים שידעו ששאלתו הראשונה היא מן הנמנעות מלאו את שאלתו האחרונה ויקראוהו בשם בית הספרים "תפארת ירושלם" ובלבם דימו כי יוכלו להחזיק מעמד אף אם יאסר ויחרם, אחרי אשר רק הם היו מבקרי אך מנגדיהם היו מלומדי מלחמה ודיפלומטים יותר מהם וימסרו את התעוררות עליו בידי החשוכים והקנאים כמו שאמרנו, ובאחד השבתות נתקבצו חמון קנאים מהפרושים והחסידים וילכו מביהכ"נ לביהכ"נ ויעכבו את הקריאה עד שתבטיחו הרבנים והנבאים כי יתאספו למחר לאסיפה כללית ובתמולה ותתרגשות

נוראה צעקו כי ילחמו בכל כחם עד שפך דם, והחמולה
וההתרגשות הפראית הזאת עשתה את העיר כמורקה
וכלם הסכימו לקרא ביום המחרת לאספה גדולה
נגד הפושעים האלה מיסדי חבביותיקה
ולרדפם ולענשם בכל מיני רדיפות ועונשים. והפעם
לא יכלו עמוד עוד מיסדי הבית שביניהם היו
צעירים ודלים שפרנסתם היתה תלויה
בהקנאים ומקורבים אליהם בקרבת משפחה
ויתאספו גם הם כמוצאי שבת לבית אחד מהם ואחרי
העיון ראו ונוכחו כי יד מנגדיהם הזקה ויחליטו
להודיע כי מבטלים הם בעצמם את בית הספרים⁽¹⁾

(1) לרונמא על בערות הקנאים פהזותם והשתובכותם או
נבוא את הספור הזה: אחד המשכילים מהמשתתפים ביסוד בית
הספרים שהיה הוגה עד שעה מאוחרת כלילה בספרים היה נוהג
להתפלל בבוקר בביהמ"ד של חסידו זידיטשוב, והם שלא ידעוהו כי
בין המשכילים ימנה, כי במלבושיו ובפאותיו לא התנכר וגם למד
יחד עמם לפעמים פרק כמשנה וע"כ כבדוהו והעריצוהו, וממחרת
היום שבו תחליטו לבטל את בית הספרים בא לביהמ"ד אחרי כלות
התפילה, והנה הוא אך התעטף בטליתו ויעמוד להתפלל שמע היאך
שונים מאנשי ביהמ"ד נגשו וא"ו, אחד גבה הקומה ורזה כדורבן
והשני לעמתו קצר הקומה ובעל זקן קטן וחד, והאחר שאל לחברו
מה נשמע אודות האפיקורסים? אנכי ראיתי אתמול את ר' זלמן
והבטיחני כי היום תהיה אספה... אבל אנכי אינני מבין! מה להם

שיסדו, וכלבם חשבו לחכות רק עד אשר יעבור זעם ואז יחדשוהו שנית בלי פרסום ופומבי, אך רעיונם עלה בתהו. הספרים שנקצו בינתיים הועמדו אמנם באחד החדרים בבית הדפוס של מו"ל החבצלת על מנת להשאילם לכל מבקש, אך במשך הזמן נשתקע הדבר והספרים נפוזו בין אנשים שונים ובית הספרים הראשון הזה נתבטל באמת כחפץ הקנאים עד אשר זרחת שמושו של ביה"ס השני בשנת תרמ"ח. תקול הזה שחפצו מיסדיו הועיל אמנם לטובתם שחמת החמון שכבה, אך הרבנים וראשי העדות עשו את אשר יזמו וע"י ההתעוררות של הקנאים גזר הכד"ץ אומר (1) שאסור לכל איש יהודי לדרוך על סף בית

דלגה, ושתמרו ורו! אי שוטת, השיבו הראשון, הם הפצים להיות כמו אפיקורסי חו"ל להיות יהודים ולהיות אפיקורסים;—א"כ ענהו אנחנו נכופ ונכריח, אותם שישתמדו, השיחה והפסק המזור הזה הרגילה מאד את לב המשכיל בשמעו כי יהודים חסידים וצדיקים יוכלו להוציא מפיחם דבר כזה, וגם פחד יאורי יורע לאתד מהם מי הוא ואז לא יצא נקי מידם, לכן מהר לגמור את תפלתו ולצאת מביהמ"ד מכלי דבר דבר, ובהיותו בתצר עור הביט מאחוריו אם אינם רודפים אחריו.

(1) את השב תרם נידוי, אן שמתא לא הזכירו כנוסת האסור כמו שהתנצלו בעצמם כמכתב המתאה שהגישו להשר משה מנשייפיוורי בתור התנצלות על דברי ההודעה של ד"ר אשער ומונטאגנו הנוכרת להלן.

הספרים, ולהפצרתם נעתר גם הראש"ל וחכם באשי
הר"א אשכנזי ז"ל לחסכים על האיסור הזה שפרסמוהו
ברבים.

צירים מאחינו בבריטניה.

בר"ה אדר שנה זאת עלו לבקר את עי"ק
שנים מגדולי אחינו שבלונדון ומטרת סיורם לא היה רק
לראות ולהתכונן על עתידותיה — כי אם לחקור ולדרוש
את שלום אחיהם היושבים בארץ ולמצא את האמצעים
שאפשר ע"י להטיב מצבם, ובתוצאות סיורם זה
התענינו והשתתפו כל קהלות אחינו שבאנגליה.
וגם חברת שלוחי הקהלות שבלונדון שלחה אליהם
רשימה של שאלות (אך השאלות האלו הגיעו לידם
בשובם ליפו) הנוגעות לחטבת מצב החמרי והרוחני
של יושבי ארצ"ק וגם סכום מסוים לשכר המוטחים
שימצאו פתרונם להשאלות. שני הצירים האלו
היו : הנביר הנודע מר שמואל מונטאנו ורעהו החכם
ד"ר אשער (סופר הקהלה של העדה בלונדון) הם
התכוננו אמנם לכל מראה עיניהם וגם באו בדברים
אודות כל האמור עם הרבנים, ראשי העדות, הפתח.
הקונזולים ועוד, אך בכל זאת לא הביאו בסיורם את
המטרה שאליה קוו, כי לא שמו אל לבם לחקור ולדרוש
מפי אנשים בעלי דעת אם מהעוסקים בתורה או

מעולם המעשה, מפני שהביאו עמם את המשפט הקדום כי כל יושבי ירושלם המקבלי חלוקה הם עצלים ובטלנים הממאסים להרויח מעמל כפם ולכן לא באו עמם במגע ומשא, ולא ידעו כי גם בין מקבלי החלוקה ישנם אנשים בעלי רגש ומדות טובות ודעת רחבה שנפשם קצה בלחם הקלוקל הזה, רק פרנסתם המצומצמת שלא תספיק להם אף לחיי צער תכריחם להנות ממנה אך לבבם ידאב על זה; וכיניהם היו מוצאים אנשים שיכלו לתת להם הצעות נכונות לתיקון המצב. בשובם לוונדונה פרסמו באנגלית את חות דעתם בשם "הודעה" (1) נסתרת שבה השפילו את כבוד יושבי ירושלם, במדה נפרזה.

וחלול שם ירושלם זה פעל לרעה על נפשו העדינה של השר מ. מונטיפיורי שהוא היה תמיד מליץ טוב בעדה עד כי החליט לנסוע לעת זקנתו בחיותו

(1) את ההודעה זאת תרגם הרי"ד פרומקין בהמשכים כמ"ע שדו "החבצלת" ועליה הוסיף הערות רבות ונדפסה אח"כ בחוברת מיוחדת בשם "להרמת קרן ירושלם ותושביה" אך בהערותיו בפר הוא את רוע ההנהגה של הממונים פה והפקידים והאמרכלים בחו"ל יותר מבעלי ההודעה בעצמם, והרבנים פקוא"ם דארה"ק שבאמשטרדם יצאו כמאמר הריף נגדו במ"ע הדבנון, וכמוכן לא שם גם הוא יד לפה, והוכותים נמשכו זמן רב.

בן צ"א שנה ירושלימה לראות ולהתבונן על המצב
הנכחי של ירושלים ויושביה, שלא ראם זה שמנה
שנים בתקוה כי יוכל להיות גם באחרית ימיו למנוח
ולמליץ טוב לעיר משאת נפשו.

בירה תמוז עזב השר משה מונטיפיורי את עיר
מגורו ראמסגאטע וילך למסעיו לעיה"ק בלוית מזכירו
הנאמן החכם והכלשן הנודע ד"ר א' לעווי ז"ל, וביום
א' כ"ב תמוז עמדו רגליו בשערי ירושלים ויתאכסן
בבית שחוכן לו מראשי העדה (כי בית מלון יהודי
לא היה עוד בעיר) אך מפני חולשתו לא יכול ללכת
בעצמו לבקר את כל המוסדים והישיבות רק
בקורים אחדים עשה בעצמו ולהנשאים שלח את
מזכירו ביחד עם השו"ב שהביא אתו, והם חודיעו לו
את אשר ראו בעיניהם ואשר שמעו אזנם
'רבני עדת האשכנזים כמוחר"מ אויערבאך וכמוחר"ש
סלאנט ז"ל הגישו לו עוד ביום בואו "סכת גלוי" שבו
מתאמצים הם לשים לאל את כל דברי "ההודעה
הנסתרת" של האדונים: מונטאנו ואשר, והשר משה
מונטיפיורי שגם בימי שחרותו לא היה בעל בקורת
חדה ועשה טוב וחסד רק לשם אחבת הטוב מבלי
להתבונן אם מביאה היא את התעודה הרצויה, מצא
גם הפעם בירושלם את הכל טוב וישר וישמח מאד

גם על המכתב הגלוי הנז' שהנישו לפניו רבני עדת האשכנזים, שהוא יהיה בידו למגן וצנה נגד המדברים על ירושלם עתק ויוכל לאמת לקיים כי סדרים מוכים שוררים בעי"ק.

שום מפעל או מסד חדש לא יסד הפעם רק העניק ביד נדיבה להמסדים הקיימים. את ששת הבתים החדשים שבנה בנחלתו לפני שנים אחדות (סמוך לעשרים הבתים שנבנו מכבר מעזבון הר"י טורא) אותם מסר לשלש משפחות אשכנזים ולשלש משפחות ספרדים, וגם להמשפחות היושבות בעשרים הבתים הראשונים שבנחלתו העניק מתנת כסף כדרכו שנה שנה, וגם לשלוחי העדה שבאו אליו מחברון ויתר ערי ארצה"ק העניק בידו הנדיבה, ובשוכו לביתו ביום ט' אלול פרסם מיד את זכרונות ישיבתו בעיה"ק משך ארבעים יום בספר *) מיוחד, ובראשו פרסם מכתב

(*) זה נוסח השער העברי של הספר :

מכתב גלוי

אל

השר הצדיק סיר משה מונטיפיורי בארונעט הי"ד

אשר העריכו לפניו

הרבנים המפורסמים ה"ה הרב הגאון הגדול בתורה בחכמה וביראה

מור"ה מאיר אויערבאך

רבני עדת האשכנזים שהוכרנו ועוד מכתבים
שונים של ממוני הכוללים, ראשי עדת הספרדים
שכירושלם ומכתבים מראשי העדות מחברון חיפה ועוד
ואותו הפיץ במספר רב הנם. למען הרים את כבוד

מחבר ספר אמרי כינה

לפנים אב"ד דק"ק קוואהל, קויל, וקאליש,

ובעת ראש בית דין רבוללות אשכנזים בעה"ק ירושלם תוכב"א
והרב הגאון הגדול בתורה ובחכמה וכיראה

מוה' שמואל סלאנט

ביום א' כ"ב תמוז התרל"ה לברו"ע יום כואו לעה"ק ירושלם תוב"ב

וגלוח אליו סיפור

ישיבת ארבעים יום בארץ הקדושה

בלשון אנגליוז

מאת

השר משה מונטיפיורי בארונט

מניד ודורש טוב ציון ואוהב ירושלם תו"ב את כל אשר ראה שם
בעניו ואת כל אשר שמע מפי האנשים האלה הנזכרים
בספרו בשם, על כל דבר טוב וישר צדק ומשפט חסד ואמת הנמצא
בעה"ק ה"ה הכתי בנסיות והכתי מדרשות הכתי ספר והכתי חוקים
התברות הקדושות, והקהלות המפוארות, העבודה והמלאכה, הקנין
הבנין התקוה והישועה על פי אמונה בעיתה אחיצנה

ביום שובו זה פעם שביעית ממסעיו לארץ הקדושה

מ' אלול התרל"ה לברו"ע

לונדון

גרפס ע"י ווערטהיימער ול"א בשנת תרל"ה לפ"ק.

ירושלם שחולל ע"י הצירים שקדמוהו, אולם כמו שהראשונים: אשער ומונטאגו הפריזו על המדה ויביטו על הכל בעין רעה, כן הפריזו הוא על המדה ויביטו על הכל בעין טובה מבלי כל בקורת.

החברה הראשונה לבנין בתים.

והעליה לאח"ק מכל קצות הארץ הלכה הלוך וגדולה והדוחק בבתי מעון התחיל להיות נרגש יותר ויותר וגם ההצרותה אחדות שהחזיקו האשכנזים ברובע המושלמים בצפון העיר הביאו אך הרוחה מעטה, המצב הזה הוליד את הרעיון בלבבות אחדים מעסקני הצבור ליסד חברה לבנין בתים מחוץ לחומת העיר באופן שחבריה ישלמו דמי הקרקע מיד בשעת הקניה ואח"כ יבנו בכל שנה עשרה בתים באופן שכמשך עשר שנים תבנה שכונה של מאה בתים וחבריה יזכו בהבתים עפ"י גורל ועפ"י שומא, ויהי כאשר הודבקה המודעה הראשונה ליסוד החברה שנקראה בשם "מאה שערים" למספר בתיה ועל אשר נתיסדה לסדר "ויזרע יצחק בארץ ההיא וכו' וימצא מאה ש ע ר ים" קבל הקהל את הידיעה הזאת בהתלהבות ובשמחה כפולה בידעו כי על ידה תנתן האפשרות להגאל מעול שכר הדירה המעיק עליו שנה שנה ולצאת מהאוויר הדחוק

שבפנים העיר לאויר צה ובחיר מחוץ לעיר ובמשך ימים מעטים נמלאו החברים שהביאו את דמי הערבון שחוטל עליהם, והעסקנים חפשו ומצאו קרקע גדולה לא רחוק מחומת העיר שנקראה בערבית בשם „כרם כדכוד“ וימחרו לקנותה בעד השכונה שנקראה גם היא על שם החברה „מאה שערים“ והחברים מהרו להביא בשמחה את דמי הקרקע מאתים פראנק לכל בית ואחרי עבור זמן קצר החלו לבנות את עשרת הבתים הראשונים. מי מאתנו הזוכר את המקום הזה לפני הבנות השכונה, את השמה והשאייה ששררה בכל הסביבה, את סלעי המגור אבני נגף וצורי מכשול, שביניהם צמחו קוצים וברקנים שמלאו את הככר מכל עבריו — ומתבונן כעת להשכונה הזאת שהיא באמת עיר מיוחדת, הומיה מאדם ובה כל צרכי הצבור, והשכונות השונות שנבנו במשך הזמן בסביבותיה אשר כולם נקראים בשמות עבריים ומיוחדים לעברים, ימלא רגשי עונג וגיל ובדמעות של תודה ושמחה יברך ברוך מציב גבול אלמנה.

בכלות בנין עשרה בתים הראשונים נכנסו בעליהם לגור בהם אך לבבם היה מלא פחד ועצבון, פחד מחומסים ושודדי ליל, ועצבון מעמל ומורה, כי כל דבר מצרכי החיים מקמן ועד גדול היו

מוכרחים להביא מהעיר, והמצב הזה עורר את מיסדי השכונה למחר בבנינה וילוו סכום גדול ברבית. והמאה בתים נגמרו במשך שש שנים. ולפי התכנית שהציבו לה מיסדיה נבנתה כמין חומה מרובעת עם שערי ברזל בכל רוח שנסגרו בכל לילה, עד השנה הזאת (תרע"א) שהוסרו בפקודת הממשלה. והשכונה הזאת משכה אחריה יסוד של עוד חברות לבנין בתים. וזמן לא כביר אחרי הוסדה נוסדה חברה שניה בשם משכנות ישראל בעד משפחות שאינן אמידות בתנאים ובאופנים יותר קלים ונוחים אך לא כל חברה יכלו למלאות את תשלומיהן ולכן אחרי בנותה מספר בתים עמדה מלבנות והקרקע הנשארת נמכרה אח"כ לה' מוכרת משה שנוכרת במקומה. ולעומת זה נמצאו משפחות אמידות שהחליטו לייסד שכונה של בתים גדולים בעלי שלשה—ארבעת חדרים, והמה קנו להם קרקע גדולה על דרך יפו, ויחלו לייסד שכונה של שלשה וחמשים חברים ויקראוה בשם "אבן ישראל" שמספר בניניה נבנו מהר והיא אחת השכונות המרווחות, ובמשך הזמן הזה נוסד חלאה על דרך יפו שכונה בשם "בית יעקב" שגם בה לא נגמר מספר כל הבתים לפי מספר חבריה, ומצפון העיר לא רחוק משער שכם נוסדה ג"כ

חברה לבנין בתים מבני עדת החסידים בהשתדלות
הממונה הראשי הר"נ בק ז"ל, שנקראה בתקנותיה
בשם "קרית נאמנה" אך בין החמון נשאר שמה עד
היום בשם בתי ניסן בק. וכה הלך הישוב החדש
מחוץ לעיר הלוך והתרחב הלוך והתפתח כי אצל
כל שכונה נבנו בתים מיחידים לפי רוחם וטעמם,
וגם בכל שכונה נבנו מיד בתי כנסיות בתי טבילה
בתי מרקחת וחנויות ועוד, עד כי הממשלה מצאה
לנהוץ לבלי לסגור את שער יפו כל הלילה וגם שער
שכם יהיה פתוח עד השעה השלישית בלילה.

בשנה הזאת החל הר"ר מיכל הכהן שהשתתף
לפנים עם הר"ד פרומקין מו"ל החבצלת, להו"ל ירחון
בשם "האריאל" והוא יצא לאור כשנתיים אך הופעתו
לא הביאה כל תועלת לקדמת הישוב.

תרל"ו.

השנה הזאת לא הביאה בכנפיה מאורעות
ומקרים חדשים כ"א התרחבות והתפתחות של החולבים
לפניה, ורק איזה תסיסה ספרותית נראתה בה ובשנה
שאחריה, כי עוד מרם ששקע שמשו של "האריאל"
זרח שמשו של עתון אחר שנקרא בשם "שערי

ציון" הוא נוסד בעצם וראשונה לא לשם רעיון ספרותי כ"א לשם עסק, ומיסדו היה המדפיס מר יצחק נאשציני ולכן הוציא לאור את הגליון הקטן בעברית וזרנון יהודי ומשמרת העריכת ⁽¹⁾ נמסרה בידי הרה"ח חיים פרעס ז"ל, שאודותיו דברנו בלוח א"י לשנת תרס"ט, אך לעורכו לא נתנה הרשות להעריך את מאמריו כחפצו כי אם עפ"י רוח מוציאו לאור ששם לו למטרה לקחת כסף בעד המאמרים שפרסם (ביחוד נגד ההבצלת). הוא יצא לאור כשבע שנים ובאחרונה בעברית לבד, אך מלבד שלא הביא כל תועלת לקדמת העיר, לא הביא גם התועלת הרצויה ללחום עם ההבצלת, ולכן מצאו ממוני ומנהלי ועד הכללי לנחין לתמוך בידי הרי"מ סאלאמאן להוציא לאור מכתב עתי מיוחד שיחיה כעין כלי מבטאם ביחוד ללחום עם כל המדברים סרה על ההנהגה ומבקרים את מעשיהם, ונקרא בשם "יחודה וירושלם" הוא יצא לאור רק כשנה וחצי ולאחרונה נסגר מחעדד רשיון הממשלה (שקשה היה אז להשיג).

(1) שלשה חדשים מלאתי אנכי מקום העורך ובו פרסמתי את הפרק הראשון מדברי ימי אחינו בארה"ק בשם "היהודים בארץ הצבי".

ואף שגם הוא נועד להמטרה הנזכרת, פעל בדרך
אנב על הרבה מחצעים למעום מפרי ההשכלה.
בשנה הזאת הוצאתי לאור את בכורי פרי
עבודתי במחקרי תכונת עי"ק ירושלים, הומתה ושעריה,
הרריה, עמקיה, נחליה, פנימה וחוצה לה וכו', עפ"י
חקירות החוקרים שקדמוני ועפ"י חקירותי אחרי בקרי
אותם בעצמי והתכונותי לכל המקומות שהן
נזכרים, וקראתיו בשם נתיבות ציון וירושלים⁽¹⁾.

וספרי זה זכה לבקורת נעלה מכל העתונים
אשר לאחינו בשפות שונות, וחדבר הזה אמן את
רוחי לעבוד חלאה את עבודתי על הרי ישראל ויותר
שהתעמקתי בעבודתי מצאתי לפני שדה רחב ידיים
שעד היום עבדו בו אחינו רק מעט. והחילותי לאסוף
חומר לחבור גדול רחב ידיים בשלשה חלקים שיכול
כל ענפי מדע עיה"ק, ביחוד בכל הנוגע לתולדות
אחינו בארץ"ק.

(1) זה נוסח השער:

נתיבות ציון וירושלם. יפלם נתיב לכל אחינו
הנפוצים בקצות הארץ בדרכי ציון וירושלם ויראה את תואר
ותכונת עי"ק ירושלם וסביבותיה מצבה ומעמדה ומעמד העם
היושב עליה החמרי והמוסרי עם ציורים, מאת אברהם משה
לונץ. 8⁰ ח"א הפוס הרי"ד פרומקין.

ובמשך השנה הזאת פרסמתי בהחבצלת ואח"כ במחברת מיוחדת תולדה מפורטת של השר יצחק כרעמיו ז"ל מיסד "חברת כל ישראל חברים" שאז נמלאו לו שמנים שנה בשם "ואלה תולדות יצחק" ומזמן לזמן פרסמתי מאמרים ומכתבים ע"ד מצב עיה"ק במ"ע הצפירה, ובעתונים שונים באנגלית ואשכנזית.

תרל"ז.

בשנה הזאת נוכל לציין את אלה: עליתו של הרב הנאון הגדול וכו' כמוהרי"ל דיסקין זצ"ל שהיה לפניו אב"ד בכריסק. הוא הסכים בדעתו וגם הבטיח למכיריו בחו"ל שלא יתערב בעניני העדה, ואת הבטחתו זאת אמן קיים וקבע לו בית מדרש לבדו ואברכים מופלגים אחדים שבירושלם באו לצקת מים על ידו ולשמוע מפיו חידושי תורה. אך מעט מעט נתרכו מסביבו חבר של קנאים שלפעמים הפיחו מודנים ויעליבו גדולים וטובים על לא דבר וגם עשו בשמו מעשים שגרמו הלול שם ירושלם, אך בעצמו יסד מפעל טוב אחרי ד' שנים לביאתו הוא "בית מחסה" ליתומים, וזמן מה לפני הסתלקותו ישיבה גדולה, בשם: "אהל משה" שנוכרים להלן.

מ"ל החכצלת החל מחדש לבקר את ההנהנה
בסגנון עז וחרוף מאד, עד כי היחרם שנית מצד
רבני עדת האשכנזים ובחסכם רבני עדת הספרדים
בחימתו של הראש"ל חכם באשי הר"ר אברהם אישכנזי
וצ"ל. אך בראותם כי יפחד תחרם לא ישיבהו מדרכו
התאוננו עליו לפני המסשלה, וכמוכן גם הוא לא טמן
ידו בצלחתו ויהפך את הקובלנא על ראשי מנגדיו
ועי"ז באו עוד הפעם למריבות וסכסוכים בין אחים
ושם שמים נתחלל.

בשנה הזאת התעורר השר משה מונטיפיורי וישלח
סכום מסוים למנהלי בתי הת"ת והישיבה של הספרדים
והאשכנזים כי ישכרו מורה ללמד את התלמידים שעה
ביום שפת המדינה. (הסכמה שעוררתהו לזה לא הזכיר
במכתבו אך קרובה ההשערה שחפצו זה בא בעקב
לקיחת אנשי צבא מבני ישראל שעלה אז על לב
השולטאן המודעה), וראש הת"ת והישיבה הרב הגאון
וכו' כמוהרר משה נחמי' כהנא — שכמו שהזכרנו בראש
המאמר היה רחוק מקנאות ובעל דעה רחבה — ואתו
שאר גבאי הת"ת שמחו על הדבר הזה ויעשו חוזה
עם אחד מאחינו האשכנזים משלומי אמוני ישראל
(יליד דמשק) שהשתלם בהשפה הערבית על בוריה
שילמד את השפה הזאת שעה ביום עם בני הכתה

חמשכילים המעטים התחולל הרעיון בלב נערים
וצעירים שנתחנכו על ברכי התלמוד ונושאי
כליו לדאוג על גורלם בעתיד, ויבואו לידי הסכמת
כי מצבם יוטב אם יתחנכו בבתי ספר ומדרש
גבוהים, ומאשר כי בעי"ק לא היה אז שום
בית ספר, וגם לא נראה כל תקוה ליסודו, כי
נגד כל ברק של לימוד חכמות חזוניות שתחל
להאיר, הוציאו הקנאים מיד את להט החרם החתום
מרבני דור העבר וההווה, לכן החליטו ללכת לחו"ל
להשתלם שם בלימודים¹. שני אחים צעירים בני י"ג
וי"ד שנה היו הראשונים שנסעו לבדם לארץ אשכנז
בתסכמת הוריהם להשתלם בלימודים ואחרי למדם

ממדה קמנה או שדפיו מסובנים ב מ ס פ ר י ס ט ר פ ה ו פ ס ד
הוא ועליתן לבערם, וגם בחברון נמצא אחד האכזרים החשובים
מהספרדים שהרית רית ההשכלה ויתאמץ להשיג את כל ספרי
ההשכלה מירושלם ע"י סוכנים ואנשי בינים שונים עד שעלו לו
בדמים יקרים.

¹ ראוי להזכיר פה לתהלה את הקיסרול הגרמני בארון פון
מינכהוויזען, שהתענין במאד במצב השכרת היהודים ועל נתיניו
צוה במפגיע שילמדו את בניהם השפה האשכנזית ולהצעירים
שחפצו לצאת לאירופה להשתלם בלימודים נהן מכתיבי צווחא
לקרבם ולסעדם, וביחוד הזהיר את נתיניו שבהם היו מחברי
הבר"ק וסתם קנאים שלא יהיו להכריז חרם על איש החפץ לעשות

עשר שנים בבתי מדרש שונים כאשר כנו שבו
לבותם מוסמכים, ויהיו לברכה בקרב הארץ¹.
והנדול שבהם השיג מיד משרת מורה ראשי בבית
הספר הראשון שנוסד פה מיחודי גרמניא, ובמשך הזמן
נתעלה להיות למנהל לבתי ספר שונים, יסודיים
ובנוניים, ולהיות בא כח של חברת העזרה לכל
מפעליה ומוסדיה שבארץ, והשני שהשתלם גם
בתורת עבודת אדמה, כהן בתור גנן ראשי
(במושבות אחדות) וכעת הנהו בעצמו בעל אחוזה
ופרדס. ובסבתם ועל ידם יצאו במשך הזמן עוד צעירים
הרכה לאירופה להשתלם בלמודים.

דבר רטובת ההשכלה ובהורע לו כי לא שמרו את פקודתו חבנם
לדיון אך חמה טענו כי אינם יודעים כלום מזה ויטילו את האשמה
על שמש הכד"ץ שהיה רק נתינו של הש"ת, ולא פחד ממנו
מאומה, ואותו למדו לומר כי לא חרם הכרזו רק שפדוני הוא
מובדל ומופרש מכלל ישראל.

¹ גם אחד מהרופאים באלכסנדריא של סצרים הנהו
מהצעירים שאביו שהיה סלמד וירא ואדוק במאד, תולכיהו
בעצמו לוויען ואחרי גמרו לסודו בתור ד"ר לרפואה
בהן שנים אחדות בהמושבה זכרון יעקב, אך לרגלי מחלתו
התישב בסצרים ועיר מולדתו שבגללה עזרוהו מטיביו שבה לגמרי.

תרל"ח—תר"מ.

בשלשת השנים האלה קרו מקרים חשובים
ונכבדים אך מפני שהחלק היותר גדול מזמנם בליתי
בחו"ל לרגלי מחלת עיני שטאנו הרפא ובעקב הוצאת
ספר השנה "ירושלים" שהחילותי לחו"ל אז כמו שיבואר
להלן, לכן לא יכולתי לאסוף את כולם רק החשובים
שבהם שאירעו במשך הזמן שהייתי בעי"ק ואת אלה
שנודעתי ע"פ העתונים ועדי ראייה נאמנים.

החברה "להקמת שם וזכר עולם למונטיפיורי"
שבלונדון התעוררה לפעולה ותשלח לירושלים את הרב
החכם וכו' כמוהר"ר יהואל מיכל פינס להיות בא
כחה ולפעול בשמה להטבת מצב החמרי של יושביה,
אך מחפצו להיות חשוב ונכבד גם אצל הקנאים,
גדלו ורבו מספר מנגדיו והקנאים ראו בזה
מרח ורפיון רוח ויפגשו בכבודו באופן גם מאד ⁽¹⁾
עד כי נאלץ לצאת במכתב גלוי נגדם, ובעקב הדבר

⁽¹⁾ מעו יצא מתוק, כי בעקב הדבר הזה הוציא הרי"ם
פינס לאור את הספר החשוב "עמק ברכה" הכולל תשובת
הרב הגאון ר' אליהו מורחי ז"ל, וגם מכתב מוקן גאוני דורנו הרב
הגאון מוהר"ר דוד פרידמאן ראב"ד דקארלין, ששניהם מוכיחים
שאין כל זכות לרכנים ע"פ דתוה"ק להשתמש בלהט
חרם לכל דבר וענין שיחפוצו.

הזה, וגם ע"י העכובים שבאו מצד הועד שבלונדן, לא עשה שום פעולה ממשית בנוגע למשרתו בחשנים הראשונות לבואו (מלבד ענינים פרטיים לחטבת מצב האמנות ועוד) רק בשנת תרמ"ג נוסדו בכסף החברה שתי שכונות גדולות, בשם: "מוכרת משה" עבור האשכנזים, ו"אהלי משה" עבור הספרדים, כאשר נזכיר.

בשנה הזאת הונחה אבן היסוד למפעל ענקי גדול, שלפי שעה נבנת עליו בנין קטן וגם הוא נהרס, אך היסוד נשאר על עמדו, וכארבע שנים אחרי כן הועמד עליו בנין גדול כמו רמים, שהתגדל והתרחב במשך הזמן והנהו עוד בהפרכתו. כוונתו על החברה הראשונה לעבודת האדמה שנוסדה בירושלם בעד בני ירושלם, ושהוציאה את רעיונה לפעולות מיד, ותקנה את אדמת הכפר "אימלכס" שנקראת כעת, פתח תקוה".

אחרים מבני החברה יצאו מיד להתנחל על אדמתם ויחלו לעבדה, אך לצערנו, לרוב מהמתישבים הראשונים, לא היה המקום הזה לפתח תקוה, כי אם לעמק עביר, כי המה לא ידעו את טבע אדמת נחלתם ומוג אוירה ויחשבו שאין טוב להם כי אם לבנות בתיהם בשפלת המקום אצל "מי הירקון" למען לא

יצטרכו לחפור בורות, וגם דגים יהיה לחם לאכול לשבעת. והנה מיד בחתישכם בחדשי החורף הראשונים סבלו מיד צרות ותלאות מפנעי הזמן, כי ברדת גשם חזק גאו מי הנחלים שביניהם ובין יפו, ויחסמו עליהם הדרך עד כי לפעמים סבלו חוסר לחם, כי בהמושבה עצמה לא השיגו לקנות מאומה, אך זה לא היה מפריע עוד את ישובם, לולא מחלת "קדחת הבצית" ששלטה במקום הזה בירחי הקיץ ככל תוקף עוזה והם לא ידעו כלל לחזרה, ותפיל רבים מהם למשכב, ורופא וסמוי מרפא לא היו בהמושבה, וחבריאים הוכרחו למפל בתחולים, מהם הובאו ליפו ומהם לבתי החולים בירושלם. ואחדים עלו לקרבן על מזבח הרעיון, והנשארים לא יכלו ולא אבו לשוב, וכך נתבטל הישוב, עד עת תקופת העליה, שאז קנו העולים מרוסיא בעלי חון ורכוש את האדמה מבעליה הראשונים, ויתישבו בגובה הנחלה ויחפרו בארות, ויטעו בסביבה יעריים שלמים של עצי אקליפטוס שהמיכו את אוירתה, ותלך הלך וגדול עד כי כעת שם "פתח תקוה" נאה ויאה לה באמת, ולולא מיסדיה הראשונים מירושלם מי יודע אם נפלת נחלת "אימלכס" המתוקה (כשמה הערבי) בידי אחינו, בשנת תרל"ח כאמצע עבודתי בהכנת ספרי

הגדול בעל שלשה חלקים אודות תכונת ירושלים
 שהזכרתי לעיל, באה עלי שואה פתאומית כי בעקב
 קדחת תדירית שתקפתני בשנה הקודמת ויגיעת העינים
 בלילות בפני אור כהה, נחלש כח ראותי ואחרי דרשי
 לשוא אצל הרופאים הכלליים בעירנו כשלשה ירחים
 (כי רופא עינים לא היה אז) הוכרחתי באמצע החורף
 לעזוב את רעיתי ובני הבכור ליסע נדוד ווינאה
 לירוש ברופאים, ולדאבוני נתגוללתי בשני בתי
 החולים הגדולים שבה יותר משלשה ירחים, ותרופה
 לא מצאתי, ובהודעי מפי הרופאים כי א"א לחשוב את
 כח ראותי לאיתנה החלטתי לעבוד חלאה את עבודתי
 על הרי ישראל ע"י הכתבה וחקראה, ולפני צאתי
 מבית החולים האחרון חניתי את הרעיון להו"ל ספר
 שנה בשם "ירושלים" שיהא מקדש כולו למדע ארץ
 אבותינו ומחקריה בעבר ובהווה, ובאשר הצעתי את
 רעיוני זה לפני רבני העיר הזאת וחכמיה מצאוחו
 לנחיון ומועיל מאד ויבטיחוני לתמוך בידי ברוח
 ובחמה, ולמען אוכל להוציא את הספר הזה על הסדר,
 מלא מאמרים טובים ומועילים החלטתי לכתת את
 רגלי להערים הגדולות שבאירופא להתראות עם חכמינו
 וחוקרינו ולאסוף מנזים עליו, למען תהיה הוצאתו
 במוחה, ובשובי לביתי דרך פריז נכנסתי שם בעצת

מיודעי לבית"ה עוד הפעם, ששכבתי בו בשני ירחים
ולדאבוני בלי תועלת, וע"י העכובים האלה שבת
לביתי בר"ה אב תר"מ. ומיד החילותי לכתוב בעצמי
ולעבור על פני המאמדים שנשלחו אלי, ובהורף תרמ"א
שלחתי ליד החכם מר פ' סמולענסקי שאתו עשיתי
חוזת להדפסת ספרי. את הכתב"יד כלו להדפסה (אך
לצערי מפני מסעו ברוסיא התגלגל ספרי בדפוסו יותר
משנה וחצי עד קיץ תרמ"ב).

בשנה הזאת גלב"ע הרב הנאון וכו' כמוהר"ר
מאיר אויערבאך ז"ל שכחן זמן רב בתור ראש הרבנים
לעדת האשכנזים בעירנו, ואז נתעלה הרב הנאון וכו'
כמוהר"ר שמואל סאלאנט למעלה זו ומשרתו זאת
חוציאה אותו מעט מעט מהחוג הצר שהי בו עד העת
ההיא ותעודדו להתבונן למצב העדה שהלך הלך
וגדל הלך והשתנה, וכי העומד בראשה מחויב לשים
לב לדרישת כל המפלגות, ולהנהיגה במקל נועם על
מבועי השלום והאחדות. ומבטו תהי הוה הועיל
לו כי הוא גדל יחד עם גדול העדה, ומאז עד
יומו האחרון שרר שלום ואחדות כללי בעירנו.

עוד איש מצוין אחד שנעדר בש"ז עליו להזכיר,
הוא הרב הדרשן אליהו שרהזאן ז"ל בעל עוגת אליהו.
האיש הזה היה מו"ץ בעיר קטנה ברוסיא, אך יותר

מזה שהיה גדול בתורה גדל כחו בדרוש, רעיונותיו היו נעלים ונשגבים ושפתו צחה ונעימה עד כי לקח את לב כל שומעיו, יותר מעשר שנים דרש מידי שבת בשבתו ובמועדי ה', ובכל עניני הדמנות, בבית הכנסת הגדול בית יעקב, ותמיד היה הקהל הגדול בידו כחומר ביד היוצר והוא היה אהוב וחביב על חבריו כי היה עניו ובעל מזג מוב, ולדרשן מעולה כמותו לא זכתה עירנו לפניו וגם עד היום הזה.

ועדת הספרדים אבדה גם היא אבדה גדולה במות עליה ראש רבניה הרב הגאון ראשון לציון כמח' אברהם אשכנזי ז"ל ואחרי זמן קצר נבחר על מקומו הרב הגאון וכו' כמוהר"ר מאיר פאניויל אך הוא היה זקן וחלש מאד ולכן היה הרב הגאון וכו' כמוהר"ר יעקב שאול אלישר רוח החיה בהנהגת עדת הספרדים.

תרל"ט.

הגביר הנודע מר שמואל מאנטאנו ז"ל שלבבו דאבה על מצב ירושלם שראה בעיניו, קנה מאחד (מחכמי הספרדים) בית חומה גדול על דרך יפו יימסרהו לחברת כל ישראל חברים בפאריז ליסד בו בית ספר לבנים והקנין נגמר והשכנים שישבו בו יצאו

ממנו והבית עמד פנוי ויחכה להזמן שבו יוסד בית הספר. ובשנה הזאת נעשה בעי"ק כעין התחלה לבית ספר¹). בין מספר הצעירים שהלכו מעי"ק לחוץ לארץ להשתלם בלמודים היה גם האב"ד מר ב. שטיינהארד שהלך לפני שנתיים ללונדון ושם השתלם בהשפחה האנגלית ותומכיו הציעו לפניו ללכת ירושלימה וליסד בה בית ספר פרטי ללמוד בו עברית ואנגלית, ומהם תהי' משכורתו שלמה וחוא התחיל אמנם להוציא את הרעיון הזה לפועל אך רק חדשים מספר עזר כה להמשיך את הדבר ואח"כ הלכו התלמידים חלוך וחסור מאימת הקנאים.

יסוד בית היתומים לבני מנדיבי אשכנז.

לעומת זה נעשה בשנה הזאת התחלה למפעל גדול שמלבד פעולתו העצמית היתה השפעת הבית הזה, לאמר של העומד בראשו גדולה להרחבת ההשכלה והקדמה והתפשטותן. כה התגשם הרעיון שהנה

1) גם בבית הספר להאציר לבית למל שהיה מסור בידי ערת הספרדים שזמן רב לא למדו בו כל לשון איורופי החלו ללמוד שפת אשכנז וצרפת עפ"י השתדלותו של הקונסול האוסטרי וכהתעוררותה של ערת ווין המופקרת עליו, שלתכלית זאת עלה דהתיישב פה המורה מר יצחק רוזנברג. אך מפני מעוט השכר לא כהן במשרתו רק כשלוש שנים ואח"כ עזב את עירונו ומצב בית הספר שב לכמו שהיה.

הגביר מר מ. ג. לעזוי שהוכרנו למעלה לייסד בירושלים בית חנוך יתומים לתורה ולמדעים וד"א, כי אז נמצא לו איש כלבבו הוא החכם והסופר המצוין ד"ר וו. הערצבערג ז"ל שעזב את משמרתו בביה"ס "מקוה ישראל" ולידו נמסר ליסד הבית ולנהלו. ונקרא בשם "בית יתומים לבני ישראל חנוסד מנדיבי אשכנז". ההתחלה היתה אמנם מצערה וקשה מאד כי פרי הקרן הקיים הנאסף במשך הזמן לטובת המוסד הזה לא היה די רק לכלכלת ארבעה הניכים, אך גם השנתם של הארבעה היתה קשה מאד, ורק בהשתדלות המשכילים עלה בידי המנהל ד"ר הערצבערג למצוא ארבעה יתומים שני ספרדים ושני אשכנזים, האחרונים היו יתומים מאם, ואביהם איש זקן חלש ומסכן שהתפרנס את עצמו בשאיבת מים לביהכנ"ס שבחורבת ריה"ה ובהוודע הדבר להקנאים רבו אתו ומררתו ויאיימו עליו שאם לא יוציא את בניו אזי תקופה פרנסתו, ובלב נשבר ונדכה נאלץ חזקן הזה להוציאם מחבית שמשם נשקף אשרם, וד"ר הערצבערג הוכרח לקבל תחתם שני יתומים ספרדים שהם לא סרכו מלמסור את בניהם לבתי ספר וחנוך ויקבל בו מורה ספרדי, וגם את מר שטיינהארד חנוכר. אך ב משך הזמן נתגדל ונתרחב, וע"י השתדלותו של המנהל

נתפתח ונתבסס ביה"ס להאציל לבית לעמל שנוסד
כנודע עוד בשנת תרמ"ז אך פעולתו חיתה דלה וצנומה
זרק שם ב"ס נקרא עליו ובית ד"ר הערצבערג היה
מיום אשר נתישב בירושלם פתוח לרוחה לחכמי
העיר משכיליה וסופריה שנתאספו בביתו כפעם בפעם
לדבר בענינים שונים וביחוד לתקן המצב, ועל ידם
יצאו לאור מפעלים וחברות טובות כמו שיכונאר
בהמשך המאמר.

תר"כ.

בשנה הזאת הונחה מבלי כל שאון ורעש אבן
למוסד נחוץ ונעלה שנתגדל ונתרחב במשך הזמן
ויחי לבית מחסה למאות של זקנים וזקנות.
ולכבוד לעי"ק ירושלם. מר שמואל ברוך סענדערס
באוסטרליא עלה לעת זקנתו לעי"ק ובראותו את מצב
הזקנים הגלמודים כי ברע הוא, ויש שאין להם אפילו
מעט מים חמים להשיב את נפשם, שכר חצר בעל
חדרים אחדים ויכונן באחד מהם בית תבשיל שבו
ינתן לכל איש פעמים ביום טהע חנם. וביתר חדריו
אסף זקנים אחדים מהיותר עניים ועוזבים ויכלכלם
בכל צרכיהם. את ראשית ההוצאה לזה נתן הוא ובניו
שבאוסטרליא, ואת החסר השלים מחברים שהתחייבו
לשלם להמפעל הנחוץ והמועיל הזה סכום קטן לכל

חדש, ובעצמו סבב לקבץ את דמי החברים והכל מבלי כל תקנה לשכר, ובמשך זמן קצר התרחב והתפתח המפעל הזה במאד מאד ויחי למושב זקנים גדול, ומכון מיוחד לחלוקת טהע, ובחשתדלותו קנה הנביר מתרא"ל פרידלאנד מפמ"ב ז"ל את החצר הגדולה שבפנים העיר ששם הוא כעת מושב הזקנות. ושם הרש"ב סענדערס ראוי להכתב באותיות זהב בדברי ימי הישוב.

תרמ"א.

בית מחסה ליתומים של הרמיי"ל דיסקין.

בשנה הזאת יסד הרב הנאון הגדול כמוהרמ"ל דיסקין וצקו"ל בית מחסה ליתומים שבו ילמדו החניכים תורה כתב עברי ומלאכה. בעצם וראשונה נועד אמנם בכדי להניא את לב היתומים מלחכנס לבית היתומים מנדיבי אשכנז הנז' אך בכל זאת הביא ברכה רבה כזה שלא נמנע מלקבל כל יתום מבני האשכנזים הבא אל הבית, ומספר היתומים המחונכים בו הלך הלוך וגדול עד כי כעת יגיע מספרם לשלש מאות.

בשנה הזאת הונחה אבן היסוד לתחית השפה העברית כי בה עלה להתיישב לעי"ק החכם וחבלשן הנודע מר אליעזר בן יהודה. ושני דברים רבי הערך החלו מיד בכיאתו: א. הנהיג בביתו את הדבור העברי ובחשתדלותו יסדנו מיד חברה קטנה שידברו ביניהם רק עברית, שלצערנו לא האריכה ימים בסבת הקושי, החדוש והלגלוג, רק הוא נשאר קנאי

נלהב לרעיונו וה'עד שגם אלה שחדלו לדבר בינם ובין עצמם עברית דברו אתו רק עברית. ב. הבאת רוח חיים בעתונות ע"י הכנסו מיד במערכת החכצלת, וגם כאשר נפרד ממנו החל לחשוב מחשבות להוציא לאור בעצמו עתון שעלה בידו אחרי זמן לא כביר¹).
תרמ"ב.

השנה הזאת היא חרת רעיונות נעלים ותוצאות רבות הערך לעי"ק ירושלם ולהארץ כולה וממנה מתחלת תקופה חדשה בדברי הימים של ארץ אבותינו היא תקופת הישוב החדש. לרגלי הפרעות שהיו אז ברוסיה וחרדיפות הגדולות ברומניה התעוררה התנועה בלבנות אחינו לעלות לארצה"ק ולעבוד אדמתה. ועוד בשנה הזאת נוסדו שלש המושבות הראשונות והם: ראשון לציון, זכרון יעקב, ופתח תקוה, (שנתחדש ישובה) ובשנה שאחריה עוד שתים. וכולן באו אח"כ תחת הסותו של הנדיב הגודע ברוך אדמונד די רוטשילד שהזיל זהב באפר לשכלולן, ומלבד התועלת הגדולה והעצומה שהביאו לרעיון הישוב והתחיה עוד פעלו הרבה למוב על מצב הכלכלי של הערים יפו חיפה וצפת, וגם עד ירושלם הגיעה השפעתן.

ובירושלם החלו קרני שמש החשכלה להדוף מפניהם את כל קרני הכערות ולחפיץ אור בהיר.

¹ ע"ד העתונים שהוציא לאור ראה כהלות שנה מ"ז מאמר "העתונות הירושלמית" מאת א. ר. מלאכי.

חברת "כל ישראל חברים" החליטה לפתוח בית ספר בירושלם, ובדעה את המכשולים הרבים שתמצא על דרכה השכילה לבחור למוסד ומנהל את אחד מהמצינים שבחניכיה ומהמנהלים של בתי הספר שלה, הוא מר נסים בכר יליד ארה"ק שכבר התמחה ביסוד בתי ספר בערים שונות והנהלתם, ובאמת מצאה בו את אשר בקשה כי הוא ידע למשוך אחריו את לב רבני הספרדים וחכמיהם, ויפתח את בית הספר בלי שאון ורעש, בהבית שקנה הגביר מאנטאנו למענו, האשכנזים רגנו מאד על הדבר הזה וימהרו ויכריזו בכל בתי הכנסיות ואף הדביקו בכל רחובות העיר את החרם הנודע שאסור לכל איש לשלח את בנו לבית ספר ואחרים מהמהדרים הקנאים השליכו אבנים וישברו אחדים משמשיותיו (שלא תוקנו עד היום לזכרון לדור אחרון). אך המנהל מר נסים בכר ידע למשוך בהנהגותיו הטובות מעט מעט את לבות אחדים מבני האשכנזים, ונמצאו גם יחידים שהבינו כבר את ערך ההשכלה ושכזה תלוי גורל בניהם בעתידה, ולכן לא שמו לב להחרם ואף לא לעונש החלוקה וישלחו את בניהם לבית הספר, וחמה משכו אחריתם עוד נערים ואחרו עבור שנתיים נמצא כבר מספר הנון מבני האשכנזים בבית הספר הזה.

תנועת העלייה.

וחפץ העלייה לארה"ק להתנחל בה ולעבוד אדמתה נתפשט ברוסיה לא רק בין הגרדפים ושבוי התחום האומנים והסוחרים, כי אם גם בין הצעירים

מחדור החדש תלמידי בתי המדרש העליונים והבינונים ורכים מהם החליטו לעזוב את למודם וארץ מולדתם ולילך לארץ המולדת האמיתית ערש לאומיותם ולאמן את ידם בעבודת האדמה ולהתנחל בה. תלמידי בית המדרש העליון שבחארקאב היו הראשונים שיסרו חברה לתכלית זאת שקראה בשם בית יעקב לבן ונלכה ומשם התפשט הרעיון וישפוך את רוחו על התלמידים שביתר בתי המדרש. ומספר קטן מהביליונים האלה שהיו רווקים עלו עוד בשנה הזאת לארץ"ק בחשבם כי אחרי אשר יאמנו את ידם בעבודת אדמה ימצאו בעלי חון שיכוננו בעדם מושבה ע"מ שישלמו את מחירה מעט מעט וזמן מה אחרי כואם מצאו עבודה בשכר בבית"ס לעבודת האדמה "מקוה ישראל" ובחשכר המצער שקבלו חיו יחד חיים חברותיים עפ"י התקנות שיסרו להם ואחדים מהם שעבודת האדמה היה יותר מכפי כהם עלו ירושלימה ויחליטו ללמוד אומנות המחיה את בעליה וילמדו את מלאכת המסגרות והרמת עין וכבר הבינו כלים שונים שעליהם היה טבוע "החרש והמסגר" ויחד עמדו תחת פקודת הר"מ פינס. אך האחרונים נוכחו כי אומנתם לא תתן להם די פרנסתם ואחרי נסיונות שונים עזבו את הארץ. אבל הראשונים זכו להתנחל אחרי עבור שנתים על האדמה שנקנתה למענם ונקראה בשמה הראשון "גדרה". וגם עשירים ממחוזותי שונים ברוסיא עלו בשנה הזאת ליפו לתכלית יסוד מושבה. אך לא באו לידי הסכמה ופעולה עד אשר עלה החו"צ מר נ. ד. ליבונתין

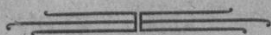
שלכבו היה מסור לרעיון הישוב ותחי עבודתו הראשונה לאנד את כל היחידים לאגודה אחת שנקראה בשם "חלוצי יסוד המעלה" ואחרי זמן לא כביר מצאו את אשר בקשו ויקנו (באמצעות מר יוסף נבון) את נחלת "עיון קרא" היא "עין הקורא" ובחמשת עשר באב שנה זו השינו כבר שטרי הסקנה מערכאות הממשלה בעד מושבה יהודית בשם "ראשון לציון". ואחרי ימים מספר עלו המשתתפים הראשונים ביחד עם שש משפחות עניות (שביחד היו כמאה נפש) ולכל אחד נתנה 60 דינר אדמה ע"מ לשלם את מחירה במשך חמש שנים להתנחל באדמתם. וכמו שהזכרנו פעלו המושבות וביהוד ראשון לציון הרבה למוב על מחלך הענינים בירושלים.

בשנה הזאת עלו לעה"ק בפעם הראשונה הרבה מאחינו יושבי ארץ תומן וכמעט כלם עניים. בירודים, והרבה מהם עשו כל מלאכה ועבודה למען החיות את נפשם ולא יכלו להרויח כי אם לחם צר (ומהם אשר לא מצאו כל עבודה ומלאכה לכלכל את בני ביתם גם בלחם) ולא יכלו לקמין משכר עבודתם לשכר דירת המשתלמת פה מראש, וישכנו במערות ובנקיקי הסלעים הם וילדיהם, ואלה שלא מצאו מפלט גם במקומות האלה נאלצו לשבת תחת כפת השמים מבלי כל מחסה מחם וקור, ומצבם היה נורא מאד, המסיון חבריתית תמכה בידם בכסף אולם בראותה כי אין לה כל תקוה לצוד ציד מהתמימים האלה, חדלו מהם, אך מידיעתם את שפת הארץ ומחרגלם לכל מלאכה מנעוריהם

הם ונשיהם התאזרחו מהר ויחלו להרניח יותר ויותר.
ואחרי עבור כשנתיים נבנה בעדם שכונה קטנה
בדרום הר הזתים וגם בפנים העיר (כאשר נזכיר
להלן) ועי"ז הוטב מצבם, והעולים האלו שבארצם
סבלו את עול הגלות בכל תקפו ראו פה אור גדול,
וידועו מהר לקרוביהם ומשפחתם וכה עלו שנה
שנה חבורות חבורות מאחינו התימנים, וכחיום ישנה
קתלה גדולה מהם.

בשנה הזאת נתיסד יסוד קבוע למחקרי
ארץ ישראל, כי בת יצאתי עוד הפעם
לחו"ל ובבואי ווינאה פדיתי את ספרי „ירושלים“
מידי המדפים, והפיצותיו בין חובבי ארצינו
ושפתנו שחפיק רצון כלם וכל החכמים בני ברית
ושאינם בני ברית הללו את פעלי זה ויעודדו את
רוחי ללכת תלאה בעבודתי זאת, אך לדאבוני לא
מפני התרשלותי כי אם מפני מעוט המנוים לא יצא
לאור מזמנו עד שנת תרע"ב רק עשרה כרכים, אך
מלבדם הוצאתי לאור במשך הזמן עוד ספרים שונים
במחקרי ארץ אבותינו, ומשנת תרנ"ו ותלאה את הלוח
הזה היוצא לאור על הסדר זה שבע עשרה שנה.
וגם מהדורא חדשה בהוספות תקינים והערות מספרי
החוקרים הקדומים בשם „אוצר ספרות ארץ ישראל“
במו שיכואר הכל להלן במאמר „עבודתי במחקרי
ארה"ק בשלשים שנים תחולפות“.

(המשך יבא אי"ה).

כתר תורה.

(לצורתו הרוחנית של רבינו ר' אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א).

סאת א. ז. רבינוביץ.

יחד עם התתעוררות לעבודת התחיה הכלכלית של עם ישראל בארץ ישראל, בעבודת שדה וכרם, מסחר וחרשת המעשה, באה, כמובן מאליו, גם התתעוררות לעבודת התחיה הרוחנית—דרישת היהדות במובנה היותר עמוק והיותר רחב.

ובעבודה הרוחנית של דרישת היהדות נוטל חלק בראש הכהן הגדול מאחיו ר' אברהם יצחק הכהן. היהדות חיה בלבם ובמוחו והשפעתו רבה על כל יודעי תורה ומבקשי חכמה שכאו עמו במשא ומתן.

ידיעתו בכל חדרי התורה ובכל מקצועות הספרות רבה מאד, והוא גם הריף גדול ובעל הניון נפלא. בדרשותיו החלכיות הוא תמיד פותח אופקים חדשים לא שערום חכמי לב. עוד בחיותו ילד בן שלש עשרה היה מקובל כאורה הגון בביתו של הגאון ר' ראובן ז"ל, הראב"ד דינאבורג. פעם אחת שאל תראי"ה מח"ר ראובן איזו קושיא חמורה, ור' ראובן בא רגע במבוכה ויצא מן החדר

אחר כך שב ויך בחבה על כתפו, ויאמר: שש אנכי
מאד כי אני רואה כך ממלא מקומי לעתיד לבוא (*).
ובקֶר האומה הוא מוצא לנחוץ לדעת את כל
הספרות החדשה, כל כללי המדעים השמושיים,
הפלוסופיה וההסתוריה ועל כל אלה הוא מתמיד גדול.
ממש לא פסק פומיה מגורסא. תמיד הוא חושב,
תמיד הוא משתלם והכל מתמשג אצלו ומתמלא
טרוח היהדות המהורה המפעמת בלבו, מכל מקצועות
הספרות רודה הוא דבש, ותמיד הולך הוא בדרכו
המיוחד לו, ולפני האלחים הוא מתהלך.

אדיר אמונה הוא ר' אברהם יצחק, ואור
אמונתו האדירה מאיר את כל ענפי החכמה והדעת
האצורים בקרב לבו הרחב.

„התכונה הישראלית האמתית, הקבועה בעומק
הנשמה העברית, — יאמר הראי"ה באחד ממכתביו —
היא ברכת אברהם אבינו, עליו השלום, שחיד
עליו הכתוב: „זרע אברהם אוהבי“. עצם החיים
הישראליים כלולים רק בנקודת אהבת השי"ת, דוקא
בשם ה' אלהי ישראל, כל יתר תנאי החיים הרבים
והרחבים, הפרמיים והכלליים, הנם רק תוצאות ומילואים

(*) גם חותנו הרב ר' אליהו דוד רבינוביץ תאומים ז"ל
אמר עליו: לקחתי חתן לבתי, שאיני מגיע לקרסוליו.

ליסוד החיים העקריים. תכונה זו אינה צריכה לשום מחקר. ולא לשום תכלין בעולם כדי שתתקיים, ומה שאנו מרחיבים ומשכללים זאת. ההכרה, אינו כי אם לתת מקום ומרחב להתכונה האלהית העצמית הזאת, שהיא כוללת בעוזה אהבה עצומה מסה ונלחבה לכל המצות המעשיות, הדעת והחשבון. המחקר הפלוסופי המהור צריך תוא רק לצרף ולזכך את הרעיונות והמושגים מן הסינים המוסריים ולהעמידם על אפים המהור, אבל במקום שאין האורה האלהית שלמה, שם מעיקים פגעי היאוש, הכחש שאינו כלום ואין בו מאומה".

"האמונה — אומר הראי"ה במקום אחד — היא שירת החיים, שירת חמציאות, שירת ההויה. והשירה היא ההשגה היותר חודרת, יותר פנימית במעמקי מהות המושג מה שאי אפשר כלל לההשגה הפרוזית... אוי לו למי שרוצה לאבד מן החיים את הדר השירה שלהם, הוא מאבד את כל התוך של החיים ואת כל האמת שבהם. הפרוזה כלה היא תופסת את ערכה מפני שהיא נסמכת על שירת החיים".

תורת ישראל היא בעיניו שירה אחת רבה גם פרטי המצות השמעיות שבה. "כמו שיש חקים לשירה, כך יש שירה בחקים", אומר הראי"ה.

ומהסתכלותו באחדות המציאות, אחדות ההיות, שיוצא ממקור האחדות, ה' אחד ושמו אחד, נובעת השקפתו האחדותית על כל עולם המחשבה הרחב. „כלל גדול אומר לכבודו – כותב הראי"ה לאחד מחכמי דורנו, שההשקפה היותר מאירה היא בעינינו אמונות ודעות כמו בכל ענינים נשגבים לצאת מהחוג הצר, שבו נמצאים שיטות מחולקות, הצוררות זו את זו ומכשלות אלה את אלה ולכוא עד מרום הפסגה, שמשם נשקפות כל הדעות בשרשן, איך שכלן עולות למקום אחד ורק שני התנאים שבארחות החיים ובמצב הנפשות הוא המחלק ביניהם. והחוקר המיושב המשתמש בשכל ישר המצורף לרגש בהיר ונכון, ידע איך לחקור כל דבר בערכו ואיך לשלב את כל הדעות באופן שכל אחת תשלים מה שחסר בחברתה, אפילו במקומות שהן נראות כחולקות זו על זו. זאת היא ההשקפה העליונה, הנובעת מהחכמה האלהית האמתית, הכולל הכל וכוללם יחד".

גם הדעות, שאנו רגילים לקרוא דעות נפסדות, אינן רעות, לפי"ד הראי"ה, לגמרי, אלא מפני שאינן במקומן ומכל שכן אותן הדעות שיש להן חוג, פחות או יותר גדול, של אנשים המחזיקים בהן ומשתדלים להפיץ אותן ולרכוש להן לבבות, שבודאי לא דבר

ריק חמה, ועל החוקר הישר למצוא את הדרך, שדעה זו או אחרת לא תהיה סותרת את האחרות.

„כל שיטה שבעולם—אומר הראי"ה—אינה צדה גפשות בצד הרע והשפל שבה, כי אם בצד הטוב וניצוצי האורה שבה, ע"כ עבודתנו היא למצוא את ניצוצי האורה שבכל שיטה, אפילו במהרסת, ובטוהים אנה, שכל מה שהוא טוב מסכים הוא עמנו. „אך טוב לישראל אלהים, לברי לבב“.

ולפיכך סבלן הוא הראי"ה לכל האמונות הזרות ולכל הדעות, גם היותר קיצוניות. לא בסבלנות הנהוגה עכשו, שסבתה היא העדר האמונה ואדישות גמורה לכל עניני הדת, סבלנותו של הראי"ה היא ממקור של גדלות האמונה, הבטוחה בעוזה, שכל כלי יוצר של חבקת עליה לא יצלה.

„על דבר האמונות הזרות—אומר הראי"ה—

דעתי, כי לא חבלעתם והריסתם היא מטרת אורן של ישראל, כמו שאין אנו מכוונים הרס כללי לעולם וללאומים כלם, כי אם תקנתם והעלאתם, המרת סיניהם וממילא יצטרפו למקור ישראל. והסירותי דמיו ספיו ושיקוציו מבין עיניו ונשאר גם הוא לאלקינו“. ומכל שכן שאין הראי"ה מבקש לתרחיק את

אחיו שרחקו מתורה ומצות. ובפרט אלה שמחזיקים בדגל הלאומיות וציון. בטוח הוא, הראי"ה שהציוניות והלאומיות העברית תפעלנה עליו לקרב את לבו אל אביו שבשמים. מסירות הנפש וענף של אידיאליות, מושכת אחריה, לדעתו, לאידיאליות גמורה, שהיא היחידות בכל שיעור קומתה.

רב אחד פנה אל הראי"ה בשאלה מה לעשות בבניו שלצערו הגדול נעשו עברנים? ע"ז ענהו הראי"ה במכתבים אחדים, שלפי דעתו צריך רק לקרבם, ובאחד ממכתביו הוא אומר: בתוס' סנהדרין כ"ו ע"ב ד"ה החשוד, יש סברא לומר דלא יפסול חשוד על העריות לעדות, דחשיב כאונס משום דיצרו תקפו. כך גם האידיאות החדשות: הן לוקחות לבבות בנינו הצעירים בכל כשפיהן הרבים לזנות אחריהן, ולפיכך צריך לחשב אותם כאנוסים גמורים, וחלילה לנו לדון אונס כרצון, לחפך יש לנו גם כהם אחרית ותקוה, הנשמה הפנימית של קדושת ישראל מסתתרת בקרב לבכם בכמה מדות טובות הנמצאות בהם וכל עיקר מה שיכולה הרשעה לתפוס אותו בלבם הוא גם כן מצד נטייתם הפנימית לטוב ולחסד... ואי אפשר לדמות אותם לרשעים החולכים רק אחרי חוללותם תבחמית, באין שום מטרה של יושר...

וכאשר זרם הזמן יתהפך ויכירו את הטעות הגדול בעיקר הרעיון שבשבילו זנחו את בית חייהם, יהיו מוכנים לתשובה ולהטבה. וע"כ זאת היא עצתי לכי: כמה שיש ביכלתו יקרבתם בסיוע לצרכי פרנסתם וצרכיהם המוכרחים ויהיה לו בזה מקום להביע לפניכם דברי מוסר בשכל טוב במכתבים, וברית כרותה היא לדברים היוצאים מן הלב שהם פועלים אם הרבה ואם מעט, אבל גם המעט הוא יקר מאד.

והעיקר של דרך המוסר לצעירים, כאלה לעורר אותם לאהבת עמם, אשר ממנו חוצבו ולא ישנו בדמיונות, כי יהיה להם מעמד הגון ומכובד בחיים ע"י קרבת בני נמר, שמקרבים אותם רק בשעת הנאתן ואח"כ בכל עת כשלון הגם שמחים במפלתם, וע"י ההתעוררות של אהבת האומה יוצת חזיק של רגש אמונה ונטיית קדושה חטמונה בעמקי הנשמה הישראלית ויוכל לבוא הדבר ג"כ עד לידי תיקון המעשים שיוכל להביא באחרית מרפא של תשובה גמורה. ואין להתיראש כלל משום אחד מזרע קדש, "ואסא דקאי ביני חילפי אסא שמה ואסא קרו ליה". לימים בא בן אחד של אותו רב לא"י, ונכנס אל תראייה ואמר לו, כי אכיו הראה לו את מכתבי

הראי"ה ופעל עליו פעולה כבירה מאד, עד שנשתנה לגמרי, והודה לו על זה מעמק לבו.

בכלל שונה הוא הראי"ה בדרכו, דרך הקדש מהאורתודוכסיה הפחדנית, שראה מכל צעד של התקרמות, ובכל היא רואה רק חרס ואון. הראי"ה להפך, אינו פחדן כלל. הוא מלא תקוה, ואדרבה הוא מקוה לראות בני עליה משבי פשע שבדור החדש שכמותם לא היו בדורות הקודמים, מפני שהוא בטוח שאור נשמת ישראל, שבשמו בני הדור הצעיר דוגלים יאיר את מחשבי לבם וישוכו אל ה' ותורתו בכל לבם. בספרו „בעקבי הצאן“ הוא אומר: „הוא כלומר: הדור הזה—מוכשר רק להתרומם, ללכת בארץ חיים למעלה למשביל, אבל לא יוכל גם אם ירצה להיות כפוף ושחוח. נושא עול ונטל אשר לא יוכל למצוא בתוכו רושם של אור חיים, דעה ורגש. הוא אינו יכול לשוב מיראה אבל מאד הוא מוכשר לשוב מאהבה, שיראת הרוממות תתחבר עמה. דור כזה הוצא ליהרג בעז נפש בשביל מטרות שהן נשגבות לפי דעו, וחלק רשום ממנו רק מצד רגש היושר, הצדק והמדע שבקרב לא יוכל להיות שפל, אפילו אם המטרות הן לגמרי מוטעות, אבל רוחו הוא נשגב, גדול ואדיר.“

* * *

על ידי המאור שביהדות אפשר, לדעת הראי"ה, להשיב לב בנים על אבותם, אבל את המאור הזה אפשר לדעת רק ע"י שקידה רבה, לא ע"י קריאה שטחית ועראית. יחד עם זה צריך לזה הכנה מוסרית שתוכל התורה להיות מאירה באמת בעמק הנשמה. ולפיכך צר לו להראי"ה לראות כי אלה שעוסקים באמת בתורת ישראל ושומרים לעשות מצותיה, אינם שמים לב כראוי אל המאור שביהדות. ותחת זאת עוסקים בזה אלה שרחוקים מדעת היהדות המהורה וחרוממה. על פי רוב עוסקים בבקשת המאור שבתורה אנשים שנמו יותר מדאי אחרי הליכות המחשבה של חנונים, ודרך השפופרת של חנונים הם רוצים להסתכל במאור שבתורת ישראל, ולפיכך הם שוגים ומשגים. חנונים יודעים את תורת ישראל מן התרגום וגם כשהנוי לומד את תורתנו ממקורה היא גם כן מתרשמת אצלו בבחינת תרגום. ולפיכך כשהם באים לבקר את כתבי הקדש, הם באמת לא מבקרים כלל את כתבי הקדש שלנו, אלא את כתבי הקדש שלהם, כלומר אותם כתבי הקדש שנרשמו אצלם במחשבתם. את החובה הזאת, המוטלת על תלמידי חכמים, לעסוק בפנימיות התורה, או כפי מליצי הזהר—בנשמת דאורייתא, לא יחדל הראי"ה להזכיר בכל עת.

„ובאמת—כותב הראי"ה לאחד תלמיד הכם
צעיר—מאד הנני משתוקק שיהיה דבור של חבה
תמיד מצוי בין חבורתם, בין יחידי הסגולה, המכינים
ומרגישים שיש לנו עבודה רוחנית, עזה חדשה
וגדולה. המקצעות הרוחניות שבתורה מוכרחים הם
שיעבדו באותו המרץ שנעבדו ושצריכים להעבד
המקצעות המעשיים שלה, זהו הלא פתגמי העתיק.
ומשא ומתן ושאלות ותשובות בחלכות דעות ואמונות
צריכות להיות נכתבות בסברא ברורה, בלב מתנה
וברוח דעה וגבורה דוקא מחכמי התורה הקבועים
באחלה... ואלה השאלות והתשובות יעידו לנו בדורנו
זה במערכה אחת עם כל השאלות והתשובות של
גאוני הדורות המלאים פרטים מעשיים בברור הצד
המעשי של היהדות, שגם הוא הנהו יסוד נכבד
ושדה תבואות, אבל הצד הפנימי המוחי והלבי הלא
הוא עולה עליו, הוא מאיר אותו ומחייהו“.

שא"פ כבירה יש לו להראי"ה להקים תלמידי
חכמים כאלה שיחיו גדולים כמו בצד הנגלה שבתורה
כך גם בצדה הנסתר, ולתכלית זו הוא מבקש לקבוע
ישיבה של בחורי חסד, מבקשי דבר ה' באמת ובתמים,
לא לשום איזו מטרה חמרית, גם לא בשביל שיקנו
לחם את השם רב, אלא לקדש את שם השי"ת

בעולם ולהגדיל את תפארת ישראל ביחוד בארץ
ישראל. ובשביל זאת יקדישו את זמנם ללמד ולדעת
את כל ספרות ישראל לכל מקצועותיה, אבל לא שתשא
הישיבה הזאת עליה חותם פורמלי של בית ספר,
שיהיה בית חרשת לרבנים, כאותם הסימנרים שיש
לאחינו באיזו ארצות. ירא הוא פן סוף סוף תאכל
הפורמליזם את הרוח ותשאיר לנו איזו עצם יבשה,
שאין בה להשביע את רעבוננו לדבר ה'. הראי"ה
רוצה לראות סביבו קבוץ של "חסידים", אבל "חסידים"
ממין חדש—אנשים לא זקנים, שיש להם כשרון של
קדושה אלוהית, מחברת בדעה בהירה ומחרת לב,
במוסר אמת, והם יסכימו לעשות קבע את הלימוד
של כל מה שנוגע לרעיון ומחשבה שבתורה עם כל
התרחבותו הגדולה בצירוף היגיון והנחמה של בריאות
הגוף והרוח, ובצירוף השתמשות נכונה בידעיות
המדעים לפי מרום הזמן בכל ענפיהם ובכל הרגשותיהם
המסתעפים והרחבים, כדי שיתחדד יפה סגנונם
ותתרחב דעתם למונן ברוח נכון ספרות טובה וחיה
ממקור ישראל ביסודה ובהרחבה כללית בשכלולח".
אולם, אעפ"י שבעמק לבו הוא רוצה, שאהבת
ה' ותורתו תהינה בעצמן כל כך חזקות בתוך לבבות
בחירי ישראל, עד שיבקשו ללמד תורה לשמה, מכל

מקום לא נכחד ממנו, כי כל אידיאה שאין לה יסוד חזק גם בחיים הגשמיים עלולה להתגדף, ולפיכך הוא נכון לותר על האידיאליות הטהורה והנקיה מכל שאיפה חומרית, ולבקש שיחיו התלמידים מוכנים לחוראה בתור מוצי"ם ובתור מורים. באופן כזה צריך כבר למצוא פשרה בין האידיאליות הטהורה ובין הפורמליות הדרושה לכל בית ספר. כמוכן, הדבר הזה עוד צריך עיון ואינו נעשה כל כך מהרה וכמו שרוצים, אבל רבנו הראי"ה אינו יודע יאוש. ואם לא עלתה בידו עדיין, הוא מקות, כי לעתיד לבוא תהיה ישיבה כזו, מוכרחת להיות, כי לא יעזב ה' את עמו. לתכלית זו תהליף כבר מכתבים עם אחדים

מנאוגי הזמן וחכמיו וביחוד עם הרב ההסתורין ר' יצחק אייזיק הלוי בעל דורות הראשונים.

במכתבו להרב הלוי הוא כותב, כי להרמת קרן היהדות בארץ ישראל, במקום שאחינו בני ישראל שואפים לתחיה חומרית ורוחנית, אי אפשר להסתפק באותם גבורי היהדות, הרבנים שבזמן העבר. הם בפניהם הצמוקים, בעיניהם העצובות, בתנועותיהם הפחדניות ובעגנות השפוכה על חיצוניותם בלה אי אפשר שיעוררו רגש של כבוד בלבבות בני הישוב החדש, שקומתם נזדקפה והולכים קוממויות. מה שאולי

היה טוב ויפה בשביל בני הגולה, בשביל המצב המדוכא אשר שם, לא טוב הוא בשביל ארץ ישראל. פה אנו צדיקים לאנשים בעלי מרץ, תקיפים בדעתם, חזקים בגופם ואמיצים בנשמתם. ורק אם יהיו לנו תלמידי חכמים כאלה שישאו את דגל היהדות ביד רמה ויעוררו רגש של כבוד בלב העם לקדשי ה', אז יתעלה העם ממצב שפלותו ותחית ישראל תהיה באמת תחיה שלמה.

ומי יקים לנו אנשים כאלה? רק ישיבה כזו שחרא"ה שואף לה. היא "תקים גבורים כאריות במלחמתה של תורה ומלאים הפץ לרוממה ולשגבה על אדמת הקדש, לא משום פניה ותכלית של רבנות, כ"א מפני אהבת השי"ת, אהבת התורה, אהבת ישראל ואהבת ארץ ישראל, הנוערת בקרבם בשלהבת אש קדש".

אמנם עדיין אין זה אלא חזון לב בלבד, עדיין מועטים הם המבקשים את דבר ה' לשם ה' בלבד, עדיין רק בלכות מועטים יש איזו התעוררות לעלות מחיי החולין, שהעולם שקוע בו עד צוואה וחמועטים הללו גם כן בודדים הם ואין בהם עדיין רצון עד להתחבר ולעבוד יחד בשביל השתלמותם הרוחנית ולהשפיע אחר כך על הכלל בלג. אבל, כמו שאמרנו,

הראי"ה בטוח שסוף, סוף יתעוררו רבים, יתעוררו
ויתאחדו, יפעלו ויעשו, ודגל היהדות ישוב להתנוסס
על מרומי הרי ציון.

* * *

כל הרעיונות הרמים הממלאים את לבו של
הראי"ה אחוזים זקשורים הם בחבת ארץ ישראל.
איני יודע עוד יהודי אחד שיהיו כל כך קשור לא"י, כמו
הראי"ה. הוא מרגיש כי יושב הוא בא"י, ובקדושתה
הוא מתעלה ומתקדש, וישוב הארץ יקר בעיניו מכל
הפצים, וגם את אלה, שמרים מדרך התורה, אם רק
משתדלים בבנין הארץ, הוא מוקיר אותם בכל לבו
ומחבבם.

כשהתאוננו לפניו על מעשי איזה אנשים שעברו
על איזו מצות, אמר להם: פתחו את הספר „שפטים“
וראו, והיו אבותינו יותר טובים מאלה האנשים שאתם
מלמדים עליהם חובה? ואף על פי כן היו לעם
והקימו את שמואל ואת ישעיה ואת עזרא ואת הלל
ואני מקוה, כי גם הישוב הנוכחי יגדל ויצמח ויוציא
לנו פרי ישע, העיקר הוא קבוצו של ישראל על אדמת
אבותיו, ונשמת ישראל תפעול את פעולתה
על פי דרכה היא.

ביחוד אפשר לראות את חבתו לציון מתוך

המכתב שכתב לחוריו לפני הפסח. "עם כל מכאוב
 לבבינו על בית מקדשנו השמם לעינינו... אבל לא
 נוכל גם כן מהתעלם מניצוצי אורה וברקי זהר
 המתנוצצים כאבני זוהר פה ושם על אדמת הקדש,
 הלבבות הנדבאות של כל הקהל הגדול ההולך ורב
 ב"ה מנפוצות יהודה הבאים מארבע כנפות הארץ
 להאחו ולהנמטע על גבול ישראל הנם גם כן מלאות
 תקוה ונחומים ובעמק הנשמה הרגשת כבוד מונחת,
 כי חשבת הגלות תחל להתפזר, ענניה השחורים
 והאפלים ילכו ויקלשנו. קרני שחר הולכים ומתפשטים
 בהסתר ובגניזה, עומדים חכן לקול מבשר ואומר:
 "שובי, שובי השולמית" כי פקד ה' את עמו, ורעת
 ברמל ובשן" כימי עולם.

לדעת הראי"ה יתרון גדול הוא לתורת ארץ ישראל
 מתורת בבל. והיתרון הוא כזה שבארץ ישראל שחיה
 מקום הנבואה יש רושם לשפע הגבורה בסדר הלמוד,
 והחכמה היא מוסברת מתוך השקפה פנימית, ולפיכך
 אינם צריכים לאריכות בירורים כל כך, והיינו
 אוירא דא"י מחכים ותלמודא בכלאה הוא מטריד לחו,
 וחכמת הנבואה שהיא יסוד לחכמת האגדה שחיה הצד
 הפנימי של שרשי התורה, פעל בא"י הרבה יותר
 מבבבל, שאינה ראויה לנבואה בדאמרינן במו"ק (כ"ה)

ראוי היה רבינו שתשרה שכינה עליו, אלא שבבל
גרמה לו. ולפיכך הירושלמי הוא מקצה מפני שהוא
בכל שאלה מסתייעי מרוח הנבואה המוכילה אותו
ישר אל המטרה אבל לגבי בני בבל ששרשי הנבואה
לא השפיע עליהם כ"כ, לא היה מספיק הקצור, והיה
צריך לאריכות דברים. ונראה לע"ד — כותב הראי"ה —
דיסוד הדבר תלוי בחלוק שבין בבלי וירושלמי בסוגיא
דזקן ממרא בסנהדרין בפירוש "דבר" האמור בפרשה
דחבבלי מפרש "זו הלכה" והירושלמי מפרש "זו אנדה"
לפי שבחו"ל העיקר הוא השכל החגיוני, שמתלבש
בצורת הלכה, והיא העיקר אצלם, אבל בא"י העיקר
היא רוח הנבואה והיא מתלבשת באנדה. ומשום
כפי לדין הבבלי עיקר דרך הלימוד הפשוט מוסבר
בו בהרחבה, ומ"מ בכל עת שיחדש השי"ת לב חדש
לעמו, יגלה האור של הירושלמי מצד סגנונו הקצר
והעמוק, שמסתייע ממחלך שכל עליון, והאנדה
המקובלת מחוברת בו עם ההלכה.

כמה מסר הראי"ה את נפשו בעד ישוב א"י
בשאלת השמיטה והוא היה צריך לעמד כמעט יחיד
בפרץ נגד כל הרבנים המחמירים. ופעם שמעתי
אותו מתוכה עם רב אחד מחמיר ואמר: אתם דואגים
לנפשותיכם, אולי ייסרו אתכם בשבטים, אבל איך

אפשר לשום לב לדברים כאלה בעת שחלילה כל הישוב נכון להחרב. פה אין מקום לפחדנות ואם רק אפשר למצוא תר צריך לסמוך עליו. אדרבה, כלנו צריכים להכנס בעובי הקורה ולקבל על עצמם אחריות. החתר כי לטובת ארץ ישראל אנו מתכוונים.

ולברר את ענין השמטה הביא הראי"ה ספר גדול בשם "שבת הארץ", נאמן לשיטתו, שאי אפשר שההלכה—גוף התורה—תקנה לה מעמד איתן ובטוח. מבלי שתלוז אליה נשמת התורה הרעיון הפנימי. המחיה את ההלכה—הקדים הראי"ה לספרו מאמר על דבר השמטה והיובל, המאמר הזה הוא כלו שירת-דית. וראוי שיהיה חקוק על לב כל אחד מישראל, כי אז יבין מעלת ישראל וארצו. אחר כך יבוא "מבוא", שבו ברר הראי"ה את ההלכה על פי המקורות הראשונים והאחרונים, על פי דרכי התורה בהריפות ובקיאות נפלאה. ואח"כ יבואו הלכות ברורות מסודרות בסדר נכון ובסגנון יפה.

הספר הזה עשה רושם גדול. נמצאו אמנם כאלה שבקשו לחלוק עליו, אבל הכל חודו, כי לא נקל לרחות את דברי הראי"ה. וסוף סוף הבינו כי יותר נאה לכבודם ולכבוד התורה ולכבוד ישראל להדל מחמט ולבקש מגרעות בפסקי הראי"ה, נברא דמריה סייעה.

ופעם אחת הראני הראי"ה מכתב מרב אחד, שמשתדל להוכיח בדרך הפלפול, כי ע"פ הדין מותר לברך על אתרוני קורפו. ואמר לי בשחוק: רוצה הרב התמים הזה להראות את כחו בפטפטיא דאורייתא, ובמחילת כבודו שכה, כי לא ענין של פלפול וחדוד היא שאלת האתרונים שאפשר להראות פנים לכאן או לכאן, אבל פה שאלת הלחם של עובדי אדמת הקדש, המבקשים שאחינו יקנו את גדוליהם מהם ויוכלו להתקיים בארץ ישראל, והענין הזה נוגע ללבנו, נוגע עד הנפש.

ובכל מה שנוגע לחזוק הישוב בא"י, שם הרב אינו חס לא על כבודו ולא על זמנו וכחו. והאיש החליש הזה יכול לעבד ימים ולילות ולהכנס בפרטי פרטים, לפשר ולתוך, לבנות ולנמוע מבלי קבל שכר בעד טרחתו הרבה, כי הוא שונא בצע באמת. דבר שכמובן, אינו רגיל כל כך.

*
* *

הראי"ה גדול גם בחכמת הקבלה, חכמת זו שהריאליסטים והרציונליסטים שפכו עליה בוז ולעג, ויש שהוציאו עליה לעז כי היא מולדת חוץ מפני שמצאו איזה צד שזה בינה ובין שיטות "היודעים" והאפלטונים החדשים. ורבים נפחדו מפני התרמינים המשונים שבה: אריך אנפין

זעיר אנפין, ספירות יחודים וכדומה. וחשבו את כל
אלה לעניני הזיה ושגוען. הם בקשו לעשות גבול
לרוח האדם, שיסתפק רק במה שמופר ולא ידרש
במופלא ממנו.

הראי"ה, שהוא מטבעו בעל נפש פיוטית לא
היה יכול להסתפק באותם המדעים המוגבלים. פתגמו
הוא: "האדם הוא מִסְתֵּי בטבע". רוחו של האדם
שואפת אל מה שאין לו גבול ותכלית ולפיכך עוד
מימי נעוריו שקד ללמד את ספרי הקבלה: וראה כי
מתחת הצורה המזוהה שלכשה הקבלה צפון אור גדול
רעיונות עמוקים ונפלאים. והרעיונות החם דורשים
לא הכרה שכלית קרה, אלא "רעותא דלבא", רצונו
של לב חי ומרגיש. חכמי הקבלה הסתפקו ברמזים,
לא מפני שלא היו הדברים ברורים אצלם אלא מפני
שרעיונותיהם הגדולים לא מצאו להם בטויים ונאנסו
להסתפק ברמזים. בכלל, יש לפעמים, שהאדם מתקשה
ואינו מוצא במה להביע את רגשותיו היותר פנימים
ובפרט במה שנוגע לענינים הרמים, שחכמינו קראו
להם בשם מעשה בראשית ומעשה מרכבה.

הרבה מעניני הנסתר הראי"ה מפרש ע"פ חכמת
הנפש. כידוע, גדולי "החסידות" כבר השתמשו לכאור
את עניני אלהות ע"י חכמת הנפש וסמכו על מה

שכתוב "מכשרי אהוז אלזה". והראי"ה הרחיב והעמיק את השטח הזאת כיד חכמתו הרבה בחכמת הנפש. לדעתו חכמת הקבלה היא כלה עברית מקורית ועכשו הגיעה השעה לגלות את המחשבות העמוקות שבה לרוות את נפשות הדור הזה, שאינו יכול להסתפק בדברים שכבר דשו בהם רבים, וצריך לאורה יותר גדולה.

חבה יתרה נודעת לו להראי"ה מצד הרב הגדול החוקר ומקובל ר' פנחס הכהן לינשופ אב"ד דק"ק בירז הי"ו. הרב הישיש הזה גם כן עוסק באהבה רבה בחכמת הקבלה, ומחליף מכתבים עם הראי"ה. ואולם ר' פנחס עוסק ביהודי בפרטים, תחת שחראי"ה, כדרכו עוסק רק בכללים; וכשהוא כותב ענינים שהם באמת סתרי תורה, הראי"ה משתדל לתת להם צורה יפה ולהביע אותם באופן מודרני כמו שנבאר הלאה, כאשר גבוא לדבר על דבר סגנונו של הרב.

* * *

הראי"ה הוא דרשן גדול. אך גם בזה אינו חולך בדרך הדרשנים הרגילים. נושאי דרושיו הם כמעט תמיד ענינים העומדים ברומו של עולם. לא איכפת לו אם החמון אינו מכין מה שהוא מדבר, די לו

אם יבינוהו אחדים. הוא כמעט אינו יכול לצמצם את עצמו לדבר באופן שיחיה מוכן אל החמון הגדול כי לכו תמיד פונה למעלה—לאצילות, לדוממות, לקדושה עליונה. גם המבין צריך לשמוע אותו כמה פעמים, אך מי שמקשיב ומתבונן היטב בדבריו הוא מוצא פלאי שירה ורעיונות נשגבים, וגם מבלי להבין את עצמו, כי בעת שהוא מדבר המחשבות נולדות בקרבו, והוא כמעין המתנבר. כמדומני, שאין ענן יותר גדול מלשמוע את דרשות הראי"ה איך הוא משלב את הרעיונות הרחוקים זה מזה ומגלה עמוקות ומביא סמכים לדבריו מספרי התורה"ק, בעלי האגדה ומארי דקבלה.

ויחד עם זה הוא סופר גדול, דבריו חוצבים לחבות איש קדש. סגנונו רך ויחד עם זה אמיץ ותקיף. הוא מבין, כי השפעת הספרות רבה היא ולפיכך רוצה הוא מאד ליסד כמה של ספרות יהדותית, שתחא כוללת כל הענינים האנושיים הכלליים, יחד עם הרעיונות הגדולים האצורים ביהוד בגשמת כנסת ישראל. מפרי עמו הוא שולח לכל האורגנים, הנאמנים עם היהדות אבל רוצה היה ליסד כמה מיוחדת להפיץ מעליה את רעיונותיו המקוריים ובשביל זאת יסד את "הניר", אבל אחרי שעדיין לא רבים הם המוקירים

את המחשבה היהודית המקורית, אחרי שלעת עתה מושל בספרותנו הסגנון האירופי עם כל הכשלונות שיש בו, אנוס הוא הראי"ה לחדל מהוצאת הזרנל הזה.

ובכל זאת לא יפול רוחו של הראי"ה. ואעפ"י שעדיין אין רבים מבינים לרעו הוא לא יחדל מקוות, כי דבר ה' יקום לעולם ויעשה את פעולתו. הנני מקנה—כותב הראי"ה—שאותם היחידים שקול ד' דופק בנשמתם, המתקבצים לקראת דברים היוצאים מעמקי הנשמה הישראלית, בחיותה יונקת דוקא מטל שמים מעל, כמה ימצאו להם מקום להתגדר במאמר זה, וכיוצא בו. אעפ"י שהנקודה רבה בו על חכתב. ומה שאתה מציג למשל את הספרנות האירופית בדיוקנותה ובירורה, כמה שנוגע לעצמי אוכל להודות שאינני בעל סגנון של הסברה כראוי. בכללות אומר, שאינני מקנא בבעלי הגלוי, שהם מבטאים את הכל בבירור. בהרבה מקומות יש ענינים גדולים כאלה, שרק אם נמעך אותם, אם נמשמש את צורתם עד שיחיו קטנים כל כך, כמו שקמץ הוא הדבור שלנו, לעומת תעופת המחשבה. אז אנו יכולים לבטא בברורים, אך כל זמן שנחדור אל פנימיות הנשמה שבתוך הדברים ונשתוקק לענינים בעצם גבהם בשום

אופן לא נוכל לברר את הכל ולא נמצא שום נטיה לחלוק על "הכונה האלהית", ששמה את הדברים הנשגבים עלומים בטבע ו"עלמא ברזא מתקיים" בחכרה זו של הכרה המצפון נשתוו חוזר וחמו"נ בלשונותיהם השונות המובאות פה בסימני ההבאה. ולפעמים תכופות מאד נוכל להרגיש, כי מי שבא לגלות את הכל גותן לנו כזה תעודה נאמנה על עניות רוחו. ילכו נא דברינו בהדרגה. כשמתקשרת הנשמה לחוש מאלוה מרמזים דקים את האצורה בתוכיותם של דברים, של מעשים ושל מאמרים אז אותו הכשרון מתחפך הרבה לכח של חיים, לא רק לאיזו השלמה גרירתא של איזו השכלה בעלמא, וכפי מה שכח חיים זה מתפתח ויוצא לפעולה מתעשר גם כן כח הדבור עד שיוכל לגלות חוקים גדולים מהנכמרים בתוכיותה של הנשמה ועם דרך הגלוי בעצמו באים תנים לאותיות, שבהם נרמזים ענינים יותר נעלים, יותר אמיצים וגדולים, שהם עומדים בעוז חביונה של הנשמה, המשמרת את עשר חייה בקרבה פנימה "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך"! ואולי במה שנוגע לדבר הלכה הראי"ה אומן גדול להסביר פלפול עמוק גם למי שאינו רגיל בהוויות דאביי ורבא, כי שם אפשר לו הכל לבאר, כאר היטב

* * *

—१११—

פעולות הנוצרים ליישוב הארץ

במאתים וחמשים שנה החולפות.

מאת שמואל רפאלי (רפאלוביץ).

(עפ"י מקורות שונים בקובצים האנגלים לחקירת א"י.)

במאה השבע עשרה בערך בשנת
1664 למספרם (ה"א תכ"ד) יסד קולברט
ציר מלך צרפת לווי'ד מושבה בבית דגן
בעמק השרון אצל יפו, ועד היום יש לראות את עצי
הזית שנוטעו ע"י מיסד המושבה הזאת. בראשית
המאה ה"ט בערך שנת 1810 (ה' תק"ע) באה א' הארץ.
הגברת הסמר סמנהופ אחת מנשי האצילים הבריטים
ותתאמין ליסד מושבה אצל צידון על יד כפר „דריון“.
משנת 1840 (ה' ת"ר) החלה תקופה חדשה ליישוב
הארצי־ישראלי. ספינות האנגלים האוסטרים והטורקים
ירו על עכו ויכבשוה, ויגרשו מן הארץ את המצרים,
וסדר חדש החל לשורר בארץ. והמתישבים הארופים
החדשים החלו לחפש אחרי עובדים ופועלים שהיו
חזון בלתי נפרץ. וחרושת עצי הזית זה אך החלה
ע"י בית המשלחת הבריטי שנוסד אז במטרה להפיץ
דת הנצרת בין היהודים, וללמדה לחניכיהם, וכאשר
החלה החברה הזאת לבנות לה כנסיה לא מצאה חוצבי
אבנים בארץ ותאלץ לחביא חוצבי אבן ממלטה ונגרים
מאנגליה, והבנין של הכנסיה ארך כתשע שנים מתוסר

פועלים ובנאים, ובמשך ימי הבנין למדו המלאכה הזאת
מהבנאים האירופים. ויהיו חמה אחרי כן לראשי הבנאים
והמסתתים באבן, שבינתים נתרבתה הבנין בעיר, ובימים
ההם נוסדה ע"י מר שפיטלר בבזל אנודה נוצרית במטרה
להפיץ את הדת הנוצרית בארצות. המזרח ע"י למוד
עבודה ומלאכה. האנודה שמה לה לחק ליסד י"ב תחנות
אשר יקיפו את ארצות אסיה ואפריקה, ואחת מהן
תתכונן בירושלים—ולירושלים שלחה ארבעה שלוחים
יודעי עבודה ומלאכה, ליסד פה "בית אחים" — רעיון
יסוד הבית הזה היה לגור יחד כאחים ממש, לבלתי
נשוא אשה, ולחקדיש את הייחם ללמד צעירי הארץ
עבודה ומלאכה וגם יסודי הדת, אבל האחים התפרדו
מהר ולא הצליחו לא להם ולא לאחרים בעיקר מטרתם :
ומהם : ק. שיק שהקדיש אח"כ רוב זמנו למחקרי
אח"ק ועתיקותיה ; מר פלמר אחד מראשי המשלחת
הבריטית ; המלומד ס' מילר מיסד המשלחת הגרמנית
בבית להם, אשר עזר הרבה בהפרחת הישוב החדדישי,
סביב העיר הנוצרית הזאת, וילידי הארץ מזכירים עד
היום את שמו בכבוד. — מר ב ל ד נ ס פ ר נ ר — שנחיה
אחרי שעזב את בית האחים, שותפו של היהודי
המוטר משולם בעל בית מלון בירושלם ובעל כרמים
ושדות בסביבות הכפר ארמס. — ואחרי כן העתיק את

דירתו שם. ומר בלדנספרגר ישב ימים רבים
לברו באהל ואין איש/עמו לבר כלבו חנאמן. —

בשנת 1850 (ה' תר"י) באו מהגרים מאשכנז
ויבחרו למו את הכפר ארטס לגור שמה — אבל לא
האריכו ימים, לאט לאט עזבו את מקום מגורם וישבו
לארץ הרה"י. — האחים בלדנספרגר ⁽¹⁾ היו הראשונים
שהביאו אל הארץ תעשיות דבש דבורים על פי
ההמצאות היותר חדישות, ויעזרו גם לאחינו המתנחלים
בהמושבה נחלת ראובן (ואדי אל חנין). להנהיג בה גידול
הדבורים. אחרי המחומות בלבנון בשנת 1860 (תר"כ)
נוסד בית היתומים הסורי הנודע בשם "מכון שגלר". —
שטמרת יסוד הבית היה ללמד את החניכים מלאכה
ועבודת האדמה, אך הסעיף האחרון יצא לפועל
אחרי שנים רבות (1889 תרמ"ט) בלקחם בחכירה על
ארבעים שנה אדמה ב ב י ר ס ל י ס דרומית מערבית
לרמלה. — (בערך אחד עשר דונם). —

ובימים ההם בשנות 1842—1845 (תר"ב—תר"ה) החלה
תנועה גדולה מעבר לים האטלנטי^{ע"י} אחד מכחני הדת

(1) אחד מהאחים בלדנספרגר מר פהיליפ ידוע למתאר נפלא
מחיי הפלחים והבדואים ומנהיגם אשר כותב הטורים האלה, וגם
סופרים אחרים, שאבו ממנו הרבה ויעשו מהם מטעמים לקוראי
עברית.

הפרוטסטנטים, האב מיללר אשר נבא כי קץ
העולם יבוא בשנת 1843 וינהו אחריו בערך
חמשים אלף איש מכתות המטבלים והמטודיסטים
ויחדלו רבים מהם לעבד איזה עבודה שתהיה כי
אמרו שוא היא העבודה עבור ירחים אחדים שעוד
לתבל חלוו להתקיים. רבים חדלו מלשלוח את ילדיהם
לבתי הספה, והאכרים חדלו לעבוד את אדמתם
וחיו גם אלה אשר מכרו את אחוזותיהם בכסף נמאס
כי האמינו באמונה שלמה אשר אין כל ערך לאחוזת
איש בעולם שלא יתקיים כי אם עוד ירחים אחדים.
בין החברה הזאת היתה אשה עשירה אחת גברת
מינור אשת סוחר מפורסם מפילדלפיה, בעלה אף
שבעצמו לא היה מהאנודה הזאת, אך לא מחה בכל
זאת לאשתו לקבל את האורחים האלה לביתו. האשה
היתה מסורה אל האנודה בכל נפשת ותהי לנבואה
לחכת הזאת ותמיוף לפני המון עם רב ברחובות גם
כתבה בהעתונים ותנבא על קץ העולם שקרוב לבוא
בשנת 1843 (תר"ג) היום המיועד היה 25 לירח
אקטובר אבל כאשר עבר היום ומאומה לא קרה
בו, אמרו ראשי חבת הזאת כי טעו בחשבונם כי
עליהם לחשוב בחשבון היהודים, ולפי החשבון הזה
יחול היום ההוא בעשירי לחודש השביעי (יום

הכפורים) שנת תר"ד (25-אקטובר 1844) מוכן כי גם היום החוא עבר בלי מקרה מיוחד, אף כי בני הכת הגדולה הזאת עברו את היום בענוים תפלות וצומות. והגברת מינור שנהיתה אז למנהלת הכת הצחירה כי אך שמה "בארץ הסגולה" הארץ שנועדה לעם הסגולה שמה יראו האותות והמופתים שאליהם יקוו. הגברת מינור היתה הראשונה שנוזה על אנשי מפלגתה לשמור את יום השבת של היהודים, ומאז נוסדה הכת הנוצרית הראשונה באמריקה השומרים את השבת. והגברת מינור ואחד האחים מהכת שמו לדרך פעמייהם לארץ ישראל. האדון מינור גם אשת האח לא מחו נגד נסיעת האח והאחות לבדם כי הלא מטרה קדושה להם בנסיעתם זאת. הגברת ומארחת נסעו תחת שם אדון וגברת אדם — כאח ואחותו — ואחרי תלאות אין מספר — בעזבם את מרסיילע ביום המ"ו לירח מאי 1849 (תר"ט) הגיעו ירושלימה בחדש ספטמבר אחרי נסיעה של ארבעה ירחים. היהודי המומר משולם קבלם אל בית המלון שלו בירושלם. ובעצתו החלה הגברת מינור לעשות תעמולה ליסד מושבות גדולות בא"י — ולמטרה הזאת שבה היא לאמריקה לעשות נפשות אל הרעיון הזה. עתה נודע הדבר לכל מעריצי הכת כי למען יבוא הקץ להעולם השפל הזה דרוש

כי כל באי עולם יתאספו אל ארץ ישראל לחדש שמה הישוב ולבנות החרבות. ולהרעיון הזה נמצאו אז גוואלים רבים אשר עזרו לו להתפשט וכיניהם גם העתון האנגלי היהודי "אקסידנט" (המערב) עתון שבועי לעניני היהודים באמריקה וגם העתון האמריקני פרסבטוריאן החזיק בהרעיון לעזור להיהודים להתישב בא"י, ע"י יסוד מושבות אמרקניות.

בשנת 1851 שלשה ימים בח' נובמבר (תר"א) מת האדון מינור, והגברת ובנה ואחוזת מרעיהם מהאגודה, כיניהם גנן ומכונן ואכר, שמו פניהם אל ארץ ישראל. המתישבים החדשים האלה הביאו עמם אהלים כלי בית, כלי מחרישה וזריעה, וקצידה, בגדי קיץ וחורף עשבי רפואות, גם פרות יבשים ולחים, וזמורות לנטיעות אשר מהם כמו מהאפרסקים האמרקנים עוד נשאר זכר בארמס, גם עתון הוציאו המתישבים בשם "חדשות מירושלם" ונשלח לארצות הברית להמחזיקים בהרעיון הזה, מליצות רמות ונשגבות על התקוה העתידה על הארץ הטובה והברוכה ועל ההרים הרי ישראל אשר יטיפו עסיס והגבעות תמוגגנה למען ישראל עמי, שבוא יבוא בקרוב, כשמנה מאות דולרים עלה להתמישבים הבית אשר בנו בארמס, וידידים רבים מכל העברים החזיקו בהם, גם הנדיב סיר משה מונטיפיורי ז"ל הכמיח תמיכתו ועזרתו.

באחד הגליונות מהעתון הנ"ל אומרת גברת מינור: "אחינו היהודים רואים בתנועתנו אות לביאת המשיח ונאולת הארץ קרובה לבוא, חמה מחכים אותנו יען כי שומרים אנו את השבת כמוחם". אבל התלהבות חלפה, ובשנת 1852 (תר"ב) כותב ד"ר רובינזון שמצא את האכרים נואשים והפצים לעזוב את הארץ בחזרמנות הראשונה, ולפי דבריו "הכל ורעיון רוח הוא להשיב את היהודים לעבוד את אדמתם". אחרי זמן מה פרצה מריבה בין האכרים ובין משולם, מבלי התחשב את הפרטים שחבאו לידי המריבות וידעים אנו אך את המופת האחד כי בשנת 1853 (תר"ג) עזבו האמריקנים את ארצם לבלתי שוב עוד אליה. ואז נסו ליסד מושבה, בעמק חשרון אצל ואדי מוצרה, לא רחוק מהמקום שעתה עומדת שמה המושבה הגרמנית "שרונה"—ויקראו את המושבה החדשה בשם "הר התקוה"—אך התקוה נהפכה לחם לרועץ ואז בא סיר משה מונטיפיורי לעזרת האכרים האלה ויקנה מהם את הכרם הנודע בשם "כרם משה" וימסור את החנהנה לידי המתישבים האלה.

הגברת מינור מתה ונקברה באחוזתה בנומבר שנת 1855 (תרמ"ו) ובבית הקברות הראשון הזה נקברו גם שאר העוורים לה בחייהם, ממלא מקומה פרידריך

גרמטליינבך היה אחד הגרמנים האמריקנים שנרצח
ע"י אחד התושבים המושלימים, וכאשר באה ספינת
מלחמה אמריקאית לדרוש את דמו, תלו את הרוצח
לעיני הרואים.

באמריקה התאבלו על הנבדת מינור לא אך בני
המפלגה המזרח הזאת, כי גם בחעתון היהודי האנגלי
„אקסידנט“ (המערב) הספידוה, ודברו עליה כעל אוהבת
ישראל מצוינה ודורשת טובת היהודים ושיבתם לארץ
אבותיהם.

בשנת 1858 (תרי"ח) עלו שתי משפחות
גרמניות אשר קראו לעצמם בשם „אמנים“ לאמר כי
אמן יאמרו לכל היעודים וההכבדות אשר בכתבי
הקודש ויתישבו בירושלם, ראש המשפחות האלו היה מר
ישראל פיק וילך לתור את ערכות מואב לחפש שמה
אחרי מקום מפלט לחמאמינים וגם את ארזן העדות
שנגנו שמה, לפי דעתו. אך לא שב מדרכו ועקבותיו
לא נודעו ויתר בני המשפחות התערבו פה בין
הגרמנים תושבי הארץ.

משוירי המפלגה של מילר שנקראו באמריקה
מיליריטים באו בשנת 1866 (תרכ"ו) בחודש ספטמבר
153 נפש ובראשם מר ג' י' אדמס, בין הבאים ליפו
מהשירה הזאת היו מכל המפלגות הנוצריות

האמריקניות, לפני בואם שלחו מכסת כסף לקונסול אמריקה ביפו לקנות עבורם אדמה אבל בבואם מצאו כי הקונסול לא עשה מאומה במקצוע הזה, ויהיו מוכרחים לשבת באוהלים, עד אשר הקרשים והעצים שהביאו עמם מאמריקה הורדו היבשה וכאשר החלו לעבוד ולבנות להם בתי עץ, באויר החם והכוער, נחלו ומתו תשעה עשר איש וילדים רבים בחודש הראשון לבואם אל הארץ. וגם כאשר קנו האדמה, והחלו להציב להם בתי אבן וחומה, המחלות לא רפו, ובהיותם זרים בארץ השתמשו הנוכלים וירמוס על כל צעד ויאבדו את כל רכושם וככה נואשים מתקוה, סכרו את אחוזתם, "לבני החיכל" הגרמנים שעלו אז אל הארץ — והנשארים שבו בפחי נפש אל ארצות חברית, ודבריהם עשו רושם רע מאד על כל אלה שחשבו לעלות לארץ ישראל.

תולדות "בני החיכל" מסופר ע"י בידוקר — ידועים הגרמנים האלה במושבותיהם בחיפה יפו שרונה וירושלם, בהשלש מושבות הראשונות המה מתעסקים בנמיעות גפנים ותפוחי זהב — ובירושלים המה רובם ככולם בעלי משלח יד ומסחר. לבד אלה שהזכרתי נוכל לחשוב את "כרם אל חליל" אשר יסדה גברת פין, (חוא "כרם אברהם" עד

היום הזה) ומושבתו של המלומד איזקס ביפו שזה
זמן רב שנהרבה. והאחים ברגהיים באחוזותיהם באבו
שושה. — אלה כמה קורות מוסדות חורים בקצרה
שיסדו בארצנו לפני התחלת הישוב החדושי ע"י
בני ישראל.

לוח רשימת המאורעות הנזכרות
ובצירוף עוד מאורעות שלא הוזכרו.
המקרים עפ"י סדר השנים:

שנת 1230 (ד"א תתק"ן) האפיפיור גריגורי
התשיעי ממנה את הפרנציסקנים לשומרי הדת בארץ
ישראל.
שנת 1664 (ה"א תכ"ד) קולברט ציר המלך
לואי ה"ד מיסד מושבה בבית דגן בעמק השרון אצל
יפו.

שנת 1810 (ה"א תק"ע) הנכדת לידי הסמר
סטנחופ בת אחיו של וויליחם פיש מתישבת בסוריא
ומיסדת מושבה אצל דר יון קרוב לצידון, מתה
בח' יוני שנת 1839 (ה"א תקצ"ט).

שנת 1823 (ה"א תקפ"ג) יסיד החברה
הבריטית להסתת היהודים לדת הנוצרית בירושלם.
שנת 1840 (ה"א ת"ר) לכידת עכו, הגלי אנגליה
ואוסטריה הורמו על המבצר.

שנת 1846 (ה"א תר"ו) שפיטלר מיסד תכ"י

האחים" בירושלם, והמומר משולם קונה אדמה בכפר ארטם.

שנת 1849 (ה"א תר"ט) מר בלדנספרגר האכר הראשון אשר הביא החמצאות החדישות לעבודת האדמה בא"י, מר אדם וגברת מינור באים אל הארץ. שנת 1850 (תר"י) מתישבים גרמנים באים לארטם — ד"ר שולץ הקונסול הראשון לממשלת פרוסיה הגיע ירושלימה, מר כרנחיים קונה אדמה אצל יפו.

שנת 1851 (תר"א) דר' סנדרצקי בא לירושלם נפתח האוספיץ (הכנסת אורחים) הראשון הגרמני — תפשו על הר הכית אחד מאנשי הצבא שהוא נוצרי מתחפש, ויחרגוהו קנאים מושלימים.

שנת 1852 (תר"ב) ד"ר רובינזון אחד מחוקרי הארץ סיר את ארטם.

שנת 1853 (תר"ג) המתישבים האמריקנים עוזבים את ארטם ומתישבים במושבה חדשה "הר התקוה" אצל יפו.

שנת 1855 (תרט"ו) מתה גברת מינור — הנסיך מקסמיליאן מאוסטריה מבקר את ירושלים ונתקבל בכבוד גדול ותחלוצה קטולית בנשיאת הצלב ברחובות העיר, הפעם הראשונה אחרי ימי הצלבנים. שנת 1857 (תר"ז) האדונים הופמן הרדיג

ולובק מיסדי "החיכל" הגרמנים באו לא"י ומחליטים כי הזמן עוד לא הגיע ליסד מושבות פה.

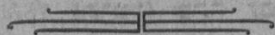
שנת 1858 (תרי"ח) סיור הנסיך הגדול הרוסי קונסטנטין, ותחלת בנין המגרש הרוסי — תותרה הכניסה למקום המקדש לאורחים נוצרים. בני כתת "האמנים" באו.

שנת 1860 (תר"כ) המהפכה בלבנון — מוסדו של ספיטלר מתגלגל לבית ספר למלאכה ולעבודת האדמה וראשיתו הוא מכון שנלר.

שנת 1865 (תרכ"ה) התחלת החפירות ע"י החברה האנגלית לחקירת א"י.

שנת 1866 (תרכ"ו) ביאת השירה של 153 המתישבים מאמריקה.

שנת 1868 (תרכ"ח) האדונים הופמן ונהרדיג מחליטים כי הזמן להחל בעבודת האדמה בא"י החלה, ובני החיכל קונים את האדמה מחסוכלים האמריקנים.

זמרת הארץ.

בהמאמר הזה נאספים:

(א) הספרים שחוברו ונדפסו באר"ק במשך השנה החולפת.

(ב) הספרים אשר נדפסו באר"ק מעת נוסד בה הדפוס הראשון אשר הרבה מהם נעלמו גם מעיני הביבליאוגרפים המובהקים. וכמוכן לא נוכל לתת את שמות הספרים האלה עפ"י סדר וזמן הדפסתם, כי הם מפוזרים ומפורדים, ורובם יקרי המציאות גם פה, ולכן נביא שנה שנה מספר מהם כפי סדר ביאם לידנו (*).

(ג) כתבי ידות.

א.

ספר פאת השלחן והוא סוף וסיום לארבע שלחן ערוך אשר נחסר בסדרי השלחנות אלו ההלכות מהלכות ארץ ישראל, והם: הלכות פאה, והלכות לקט, והלכות שכחה, והלכות מ"ע, והלכות דמאי והלכות שביעית. ועוד כמה דיני א"י הנוהגים ומבואר פנימה לשין רבינו הרמב"ם ז"ל ונתוסף הרבה הנהגות דינים מרבתינו הצרפתים הר"ש הוקן ורש"י ותיספות ובה"ג ורמב"ן

(*) בהמאמר הזה אין מקום להודעת מחיר הספרים כאשר בקשו אחרים, ולהספרים סמין השני אין כל מחיר קצוב, כי רובם כבר ספו. תמו, אך נכונים אנחנו להמציא את הספרים הנדפסים פה לאלה אשר ישלחו לנו כסף מחירם (בערך) בהקדם.

וראב"ד וש"ה, וכמה הלכות מתוספתא וירושלמי אשר
נשמטי וגם שמות עמוקות וגרסאות נפלאות בסדר זרעים
ירושלמי ממרן הגאון האמתי רשכבה"ג אור עולם רבינו
אלהו החסיד נ"ע מוילנה. ונסדרו בקצרה בלשון שלחן
ערוך ומצדו ביאור ארוך על כל ההלכות והסעיפים
ולשונות הרמב"ם ז"ל וישובים לקושיות הגאונים, ונקרא
בשם "בית ישראל". חבר מאת הגאון הגדול וכו' כש"ת
מוהר"ר ישראל משקלאוו זצ"ל בעמ"ס "תקלין חרתין".
נדפס לראשונה בעה"ק צפת'ו בשנת תקצ"ו, ועתה יו"ל
מחדש בהגהה מדויקת ובחקינים והוספות ע"י אברהם משה
לונץ בירושלם ת"ו. ומחירו עיין בראש חלק התודעות).
ירושלם מאסף ספרותי לחקירת אה"ק גלילותיה,
קורותיה, קדמוניותיה, תולדות גדוליה וכל הנוגע לה בעבר
ובהווה מאת אברהם משה לונץ בעזרת חכמים וחוקרים
מצוינים בארץ וחוצה לה, כרך השיעי חוברת כפולה א'
וב' דפוס המו"ל והוצאתו 80.

נתיבות החיים כולל כ"ג דרושים... כל דרוש בשם
נתיב והמחבר העלים את שמו והוא הר"י יוסף אלוי וינוגרה,
ומחיר הספר קדש לישיבת "תורת חיים": דפוס לעווי
ושותפיו. שלהי שנת השמיטה תר"ע 80.

מאורי ציון... ויכיל: לקיטים מוזה"ק ועוד, בשבחי
א"י. מהר"י אורי... דפוס הרי"ד פרומקין 80.
לקט שירים יוסף צבי רמון, דפוס ליכשיץ 80.
בן-עמי מקרא לבית-הספר ולבית-האב עם ציורים,
חבר ע"י א. גוממן וש. בן-ציון) ספר שלישי 80.
הסוציאליזם והתנועה החברתית במאה התשע-

עשרה, ורנר וזמברט, תרגום ברשיון המחבר עם הערות ומלואים מאת ד. י. בר-גריון, ותוצאה מ"האחדות" שנה שניה (דפוס "אחדות" 80.

הארץ רשימת כל המקומות שנא' ושמותיהם העתיקים והחדשים ערך כל מקום וקורותיו ורשומי בספרות העתיקה מאת א. ספיר (ו"ל) תוצאת "קהלת", דפוס א. אתין יפו 80.

הארץ לפני כבוש יהושע מאת שמואל רפאלי (ראפאלוביץ) בששה פרקים, פרק ראשון, והדפסה מיוחדת מה"ירושלים" כרך שמיני חוברת ג' 80.

הניל ... פרק שני הארץ ועריה (הדפסה מיוחדת מה"ירושלים" כרך תשיעי-חוברת א"ב).

חמאת הקהל ספור תרגום מאנגלית מספרו של הול קיין, מאת שמואל רפאלי (ראפאלוביץ), ותוצאה מה"מוריה" 120.

העתונות הירושלמית מאת אליעזר רפאלי מלאכי (אנגלמן), והדפסה מיוחדת מ"לוח א"י" שנה י"ז 160.

שבת הארץ הלכות שביעית, חובר ע"י אברהם יצחק הכהן קוק עבר לעם קדוש על ארמית הקודש בעיה"ק יפו והמושבות תובב"א, דפוס לעזוי ושותפיו 80.

השכר והעונש בחנוך מאת א. ז. רבינוביץ דפוס "אחדות" 160.

גידולי ציון חלק ראשון חקירות ופולפולים בהלכה ממני הצער... יחיאל מיכל זאב הורוויץ מלפנים מלומדי הישיבה... עץ חיים בעיה"ק ירושלם מוצ ב.כנסת ישראל וסביבותיה... דפוס י"ד פרומקין, פוליהו

מחשבות איש ששה מאמרים שונים, (א) נשמת
אדם; (ב) הלוח הנצחי; (ג) כבוד הבריות; (ד) משל ומליצה;
(ה) פרח חי האלים; (ו) שיה פרומה. מאת יעקב שמואל
בהרב רבי ישעיהו הלוי מרכטמן. והדפסה מיוחדת
מה"חבצלת" 80.

החשמה והשפה העברית כנתי הספר העברים
מאת י"ב ו' מימון (ממן) יפו, 120.

חיי שלום יעקב אברמוביץ (מנדלי מוכר
ספרים) וספריו אשר כתב לישראל עד שנות השבעים
וחמש להולדתו. ונערכה ע"י ש. בן-ציון, היוצאת המרכז
של אגודת המורים בא"י, ציור המעטפה נעשה ע"י י.
שטרק, דפוס א. אתין יפו, 120.

בית יצחק על התורה. בו ציצים ופרחים לתורה...
אשר שמעתי בשם מצוקי ארץ, ומפי רבנים גדולים, ומעט
מרוח בינתי אשר חנני ה', אנכי הצעיר... יצחק ב"ר
ניסן ז"ל מוילנא בעהמח"ס "קהלת יצחק" ו"פרחי ניסן"
עזית. דפוס האחים ליפשיץ, 40.

מעניי הישועה חדושי הלכות על מסכת בבא בתרא
מאת חיים יהושע קאסאיוסקי, דפוס אי"מ לונץ, 80.

ספר כתוב דברים ככושים... לבן... מוה...
מדרכי... מאת הורו... אברהם אלי' הלוי בונימאווין
בא"י מוה חיים הלוי ז"ל, דפוס לעיוני ושותפיו, 80.

איזן. מנואל תולדותיו ומפעליו לזכרנו החמשים
של חברת כל ישראל חברים מאת אליהו שיד ותרגום
מצרפתית ע"י אליעזר בן-יהודה-נרפס בהאור"י שנה
ב"ל. דפוס אי"מ לונץ, 80.

אהבה ואדיקות או הנלחם בהוריו רומן מחיי היהודים מאת ע. זברוסקי תרגום חיים מרגלית. הוצאת החרות" דפוס עזריאל¹⁶⁰.

דברי שלום ואמת מכתב גלוי לקהלות היהודים בתירקיה מאת מ. שיינקין. [נדפס ב"המאיר" חוברת ב'] דפוס א. אתין יפו. 80.

[תורת גבריאלי] חמשה חימשי תורה ואליהם תרגום אונקלוס ופירש"י, ובעל המורים, ותולדות אהרן, ובאור חדש בשם "תורת גבריאלי", והערות הרבה בשם "נחל גבים" אשר חנן ה' ברחמיו אותי גבריאלי ואב מרגליות (יליד עיר ווילנא) מחבר ספר אגדת אוב ושם עולם בלאאמו"ר הרב ר' יחיאל יצחק ז"ל מרגליות בעת רב הכולל בעיר באסטאן מאסס והסביבה (באמריקה הצפונית). ונלוו אליהם גם חמש מגלות ועם באור "גנוי מרגליות" והפטרות ועם ביאור "גנת אגוז" וכו'. דפוס לעווי ושותפיו תר"ע. 80. ולע"ע י"ל בראשית ושמות].

מפי אהרן זה ספר... מיפחתי ורכיתי... אהרן המכונה אב"א ס"ט ויכיל שו"ת ופוסקים מהר" אהרן אלחדיף ס"ט ז"ל שהיה חכם באשי בעיה"ק טבריה פוליה. קונטרס הקדמת מוהר"ח לשער ההקדמות מאת... המקובל... חיים וויטאל... נדפס בהוצאת הישיבה... שער השמים... דפוס לעווי ושותפיו תר"ע¹⁶⁰.

שובי שובי חשולמית לשרר על גודל חיוב הלמוד של הקבלה עם התיקון של האומה הקדושה הצפונה בלמוד... הזה... שיצאו מפי צדיק... מוהר"ר יוסף חיים... אב"ד בעיר בכל רבתי... נדפס ברצון... חברי ישיבה...

שער השמים... שמטרתה להפיץ... חכמת האמת... דפוס לעווי ושותפיו 160.

ספורי מעשיות מהשזכיני לשמוע מפירבינו... אור הגנוז והצפון... ר' נחמן... מברסלוב נכד הבעש"ט... בעהמ"ח... לקיטי מוהר"ן ועוד... הספר... כבר נדפס כ"פ ובהדפסה האחרונה נשתכש מאד ע"י... המדפיסים וכעת הדפסנו אותו... בהגהה מדויקת... ועם העתקה לע"ט כרך ראשון שנת לשמ"ש (תר"ע) 80.

מלחמות הפלחים בארץ ישראל במאתים שנה האחרונות עפ"י דברי החכמים מקליסטר מסטרמן וב"ד דנכפרגר מכתבי ידות ערביים מאת שמואל רפאלי (ראפאלוביץ). והדפסה מיוחדת מה"ירושלים" כרך שמיני וחבורות ג-ד תר"ע 80.

המרד בהיכל השלמן בקושטא בשנת התרל"ו (1876), תרגום עברית אברהם אלמליח (עורך החרות) הוצאת "החרות" דפוס עזריאל תר"ע 160.

ניר לדרך שאלות ותשובות מהרב... מו"ה דוד ניימאן זצ"ל ראב"ד דק"ק פרעשבורג ומשרירי תלמידי הגאון... חתם סופר זצ"ל עם הגהות בנוי נ"י והערות מאת שאר הרה"ג ר' שלמה אהרן ווערטהיימער מירושלם נ"י, דפוס שענהכבים את ווייס פוליה.

דעת ותבונה... מק בן בי כמה מאמרים אשר המה הקדמות יקרים הצריכים מאד לחכמת הקבלה סודות נסתרים, שנגלו על יד אביר שבאבירים הוא האר"י החי... אשר דבריו ברוה"ק נאמרים עפ"י אליאז הנביא וזכור למויב... ע"י המניה בן-ציון מרדכי חזן, דפוס לעווי ושותפיו פוליה.

הלכות שביעיות כולל פסקי ההלכות הרגילות ועקרי הדינים הנוהגים בשנת השביעית. עפ"י מסקנת רוב הפוסקים הראשונים והאחרונים, ובשולי הידיעה חקרי הלכות הערות וספיקות ומראה מקומות נחיצים. בתוספות הערות והארות מארכעה גאוני הזמן אשר בארץ ישראל והיה הר' אברהם יצחק הכהן קק מיפוז חיים ברלון; יעקב דוד רירב"ז מצפת; יצחק ירוחם דיסקין. מאת יהואר מיכל מוקצינסקי. ראש שתא דשמיטתא תר"ע, דפוס האחים סאלימאן 80.

קול ברמה והוא הספר... אשר ספרתי וקוננתי... על הצדיקים... גדולי ירושלם תובב"א... וה"ה הר' חיים יעקב שפירא ד"צ; יעקב אורינשטיין ר"מ ישיבת אהל משה; יצחק נהים לעזרי ויעוד. ממני הקמן... אפרים הלוי רעגנשבורג בהרב ר' מאיר זצ"ל מעיר ראדנילאווע... הובא לדפוס ע"י הרב... מו"ה חיים יוסף הערמאן מעיר ווילקאמיר ובראשו הסכמית והקדמה ובסופו ספר יוחסין ומצבות. דפוס שעהנבוים את ווייס 120.

קול יעקב על הלכות סתים ועתה בהדפסה שניה הדפסנו אותו עם הש"ע ובאר הגולה וגם עם כל הכונות הצריכות לתפילין ובתורתן על סדר הכונה שסדר הרב החסיד... המקובל האלקי הרש"ש ז"ל מהאר"י ז"ל וגם עם איזה תוספת דינים וסדר ההגהה והבדיקה מאתי... הצעיר יעקב חיים ח' יצחק ברוך... ילד... בכל רבתי... דפוס שעהנבוים את ווייס תר"ע 40.

תכנית להנהלת הפנקסאות והוראות להנהגת העסקים בחברת אנגליא-פלשתנה ערוך ע"י ז"ר ליכונמין הוצאת חברת אפ"ק דפוס אי אתין יפו 80.

זבלים חימאים ספר מעבר ע"י מקורות שונים
ע"י שמאול כהן ליפשיץ (אכר בפתח-תקיה) דפוס א. אתין
יפו, התרע"א. 120. 50 עמוד

הוצאות "לעם" בשנת תרע"ב, דפוס א. אתין יפו. 160.
מחיי הצמחים ספר מעובר ע"י מקורות שונים
עם ציורים, ע"י פ. אוירבך.

גריבלדי (משחרר אימליה) מאת ס. רוסיכה מתורגם
ע"י ש. יבנאלי.

מפעלי שכל האדם חוברת ראשונה מאת ג.
רובקין מתורגם ע"י י. כהן.

הבקמירות (אוהביו ואויביו הנסתרים של האדם)
מאת ו. לונקוביץ מקוצר ומתורגם ע"י י. מחבר.

בממשלת בעלי החיים חוברת א'. וחוברת ב'
מאת י. לונקוביץ, בתרגום י. דושמן.

מחיי הפראים חוברת ג' מאת י. ברדין מתורגם
ומעבר ע"י ישי אדלר.

רעידת האדמה והרי שרפה חוברת א'
וחוברת ב' מאת ו. לונקוביץ מתורגם ע"י א. אויצקי.

המים מעובר ע"י ישראל בלקינד.

מחיי הצמחים (חוברת ב') מאת פ. אוירבך.

השמים והכוכבים מאת ו. לונקוביץ מקוצר
ומתורגם ע"י י. חבר.

הארץ מאת ו. לונקוביץ מתורגם ע"י אויצקי.
ארץ ישראל וסוריה מבע הארץ, תכונתה ועבודת
האדמה שבה מאת האגרונום אוהגן, עברית א. ספיר.

ב.

(על פי סדר א"ב).

אבל כבד הספד שהספדתי בירושלים... כ"ג שבט שנת תרל"ג
 עד הג'... מ' יצחק איוק אב"ד ור"מ ד"ק סלאנים... [בסופו הספד
 על הר' אברהם מצח נאוו, והר' יוסף שאול גאטאנאהן מלבוב, מאת]...
 המחבר בנימין באמ"ו... כהרב... שמואל... מילידי ק"ק נאורהר—
 דאק... דפוס הר' ניסן כהר' ישראל בק ונכדו חיים צבי תרל"ה.
 אבל כבד והוא הספד על מות השר... כאראן אשר (אנשהוני
 בן השר ר' נתן ראטהשילד... נפטר בלונדון ביום ו' טבת תרל"ו...
 והרב... משה נחמי' כהניו... האב"ד דק"ק חסלאוויטש... וכעת
 ר"מ פעה"ק ת"ו—דרש הספד... דפוס סאלאמאן תרל"ו.
 אבל משה קול נחי מציון... על... השר משה בר' יוסף אלי
 מונטיפיורי... (נולד בליווארנו ח' תשון תקמ"ה)... שחל"ה ביום ט"ו
 אב תרמ"ה בעיר מגורו ראמסנאר... סיפדתיו כהדכה... משה
 נחמי' כהניו... דפוס שמואל צוקערמאן תרמ"ה.
 אגרת הטיוול חיבר הגאון מוהר"ל חיים בר בצלאל... אחיו
 שר הגאון... גור אריה... וקרא אותו אגרת הטיוול... שופייל כל
 אחד בפיר"ס הרמונים ללקוט שושנים למצוא מרגוע לנפשו...
 בשכתות ויו"ט... דפוס הרב ישראל בק הכת"ר.
 אגרת לרוד... ממני... דוד הכהן... בן... אהרן כהן מוילנא...
 (כולל מכתב לפ"ק, [אל הד"ר רוי"ד לעוויואהן בשטאקהאלס] לשנת
 תרמ"ח כמספר "אגרת לרוד"), תרמ"ח.
 אדר היקר רעיונות ורשמים לתולדותיו של אותו צדיק... מרן
 אליהו דוד ראבינאוויץ תאומים וצ"ל שהיה אב"ד בקה"ק פאניוועז
 ומיר ברוסא ובאהרית ימיו שמש ככתר הרכנות לעדת' אשכנזים
 פרושים בעה"ק ירושלם תוכב"א, נערכו על ידי חתנו אברהם יצחק
 הכהן קוק עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פה עה"ק יפו והמושבות
 תוכב"א. (בראשו מעט צרי). תרס"ו.
 אור לישירים הרושי פסחים ונלוה אליו קונטרס אור זרוע
 לצדיקים... [מהר' הלל משה מעשיל כה"ר צבי ו"ל גערבשטין] דפוס
 הר"י הירשענזאהן תרמ"ז.

אחד מרבים מזכרונות פסל (הוא הפרופיסור ש[ן] חוכרת א' תוצאה מיוחדת מה"השקפה" שנה שביעית א' תת"ו.
איוזו היא משנה מדבר על סדר תקופת המשנה מעת נתינת התורה עד ר' יהודה הנשיא, ויהל איר על איות ענינים בדברי ימי היהודים וכיוצא הרבה מאמרי חו"ל. מאת חיים הירשענואן "בעמח ספר עטרת וקנים, מסדרונה מוסדות תורה שבע"פ... תוצאה מהמסדרונה שנה שניה.

אלדר הדני בן מחלי הכא מעשרת השבטים... והוספנו בסוף העמוד נוסחות שונות משני ספרי אלדר הדני הנדפסים שנת ה"א מאתים ושבעים ושבעה, דפים יצחק ברו"צ וניסן, תרל"ג. אלפסי זמא והוא קיצור ספר האלפסי בתוספות פסקים ותדושי דינים לרבינו מנחם עזריה מפאנו... יצא לאור... מכתבת יד המחבר... עם הארות והערות רבות אשר חדשתי בעור צור ישעי... נחמן נתן קורניל בעה"ג המשה קונטרסים... ומיכהר באות הכבוד של זהב [פרנק-יאונפס ארדען] לחכמה ומלאכת מחשבת. דפוס א"מ לונץ תרמ"ה. *

אמרי בונה חלק ראשון תידושים לאורח חיים ויונה דעה בסופו קונטרס מאותה שאלות ותשובות מאשר חנני הש"י בחמלתו עלי... מאיר בלאאט"ו הרב... מו"ח יצחק אייזיק אויערבאך וז"ח"ח בעה"מ ספר דברי חיים על ד' חלקי הש"ע בן דהגאון אור ישראל מו"ח חיים... בעה"מ... דברי משפט על ח"מ ולמעלה בקדש מדור דורים גדולים צדיקים... מדפנים היתי עבר לעבדי ה' לשרת בקדש בק' קוואדה וק' מו"ח וק' קאליש... במדינת פולין של רוסיא... זכיתי לקבץ על יד ולסדרם ולהדפיסם פה... ירושלים... ובה ימלא ה' משאלותי לסדר ע"נ ולהדפיס חלק השני תידושי אה"ע וח"מ... החילותי להדפיס בשנת התרכ"ט ונגמר בחורף לפרט בהר קדשים דפוס סא"אמאי.

אמרי שפר כולל מצות עשה ולא תעשה הנוהגים בזמן הזה ומסודרים ע"י... חיים מענדל שארלון ספרא רדיונא בהרב... מו"ח ר' אברהם שמואל וצ"ל שנת תורה ציוה לנו [תרס"ו].

אמרות טהורות יורה דרכי התשובה ואופניה... חכמו...
 דון אברהם חיון ז"ל מגדולי וחשובי עיר לישכונה אשר
 במדינת פורטוגאל... יצא לאור פעם א' בקושטא רכ"ח ושניה
 בסאלוניקו ש' שנ"ו... ולויקר מציאותו יצא לאור כעת...
 מספר א' הנמצא בכהמ"ד אשר למעלה הרב... דב"ש...
 דפוס משה ואליהו חי תרל"ו.

אמרות טהורות... יוצא לאור מונה ומחיקן... תוצאת
 חרות ישראל" מספר ב'. ע"י אברהם אהרן זאנענפעלד תרס"ג.
 [כסופו הערות הרב הגאון אדר"ח] ז"ל.

אמת ומשפט [כולל קונטרס מרבני ומסוגי ירושלם בענין
 הריב עם הר' מנחם מנדל ירושלמסקי וחביריו בש' הרכ"ג].
 ארצות החיים... אשר מפתחי ורכיחי לעמים מוזמנים...
 במעלות והלכות ארץ ישראל בשערים המצוינים, מספרו
 דבי רב הנמצאים במחיצתו... ועיר שם ועיר שם... קמן
 הסתבר, הצעיר היום פאלאג'י ס"ט. נדפס בש'... תאריך...
 דפוס שמעלקע שמער וגיסו הרי"ץ [תרל"א].

בכורי שמואל ביאור הדש על ספר משלי לפי עומק
 הפישט וחקירת השרשים, אשר הוצאתי לאור פה ירושלם...
 אני הדל באלפי שמואל שמעלקא בר"ד וויינטרווב איש
 וארשא בשנת תרמ"ב לפ"ק. (דפוס הר"ר אג"ן ושותפיו).
 בצלאל פרופיסור שין. הוצאת סנונית No. א.

ברוך מבנים חדושי תורה על נביאים וכחובים וחמש
 מגלות פעולת צדיק... כמוהר"ר ברוך ירושלמי ז"ל מהבטי
 קושטא, ובסוף ימיו עלה לשכון כבוד בארצנו... ש' תר"ס.
 ברכת הארץ והוא חלק שני מס' חיבת הארץ...
 לקוטים יקרים אשר לקמתי ואספתי מספר ראשונים ואחרונים

חדשים גם ישנים מכרכת וחיבת וקדושת א"י... גם נפסחו מכתבים
שונים מענין ארצנו הקדושה צדיקים קדושי עליונים ודינים
מחודשים הנהוגים באה"ק. אני הצעיר ברוך דוד הכהן מעיה"ק צפת
תובב"א דפוס הרי"ד פרומקין תרס"ד.

ברקאי כולל שירים על ישראל ועל ישוב א"י ועל המושבות.
אשר שר... על אדמת ישראל. נפתלי הערץ אימבער יליד עיר
זלאטשוב... בארץ פולין. מחברת ראשונה, [וכראשה בקרת מהר"
יחיאל מיכל פינס] דפוס מ. מיוחס ומרדכי אדילמאן תרס"ו.

בית יוסף חדש הלכות גדולות והלכות קבועות נשנה על
חדשים, מקרוב באו דבר בעתו הוראות שעה ולדורות עולמים...
ממנו פנה ממנו יסוד דגל חברא המעל"ה... מאת אחיכם הקטן
העיבר"י הי"ו בעה"מ ס' לב העברי ושאר ספרים, מלפנים אב"ד
דק"ק קאלאמיא יע"א ועתה מבאי שערי ציון וירושלם תובב"א. [הוא]
הר' עקיבא יהוסף שלעווינגער]. נגמר וחה בית יוסף להכה [תרל"ד]
זכראשו: "מפתחי הבית" מפתחות ו"קול ברמה" ו"קור מבשר;
זכסופו: "בדק הבית" השמטות ותיקונים.

בר"כוכבא "אחדות" הוצאת "פועלי ציון" No. 3. דפוס
מ. א. כהן תרס"ט.

(המשך יבא אי"ה)

ג.

כתבי ידות (*).

קבץ. כולל: א) פירוש על קהלת אסתר רות ואיכה מהרב
רבינו יצחק בן יוסף הכהן; ב) פירוש ש"ש מהר' אברהם הלוי

(*) כל אלו הספרים נמצאים בישיבת החכם המופלא בנש"ק ר'
יצחק נאנץ הי"ו, ועומדים להמכר עם עוד הרבה כ"י עתיקים.
נרשמו ע"י א. ר. מלאכי.

ב"ר יצחק ג) פירוש על שה"ש מהרב רבינו אברהם אבן-עזרא
(בשנוים ממה שנדפס) נכתב בשנת קנ"ה ע"י אנוארק פרפיית,
הוא הר' יעקב ב"ר משה הנקרא בשם פורפיט דוראן שחיבר פירוש
על מורה נבוכים והספד על הר' אברהם הר"י בעל הביאור הנ"ו
בשנת קנ"ג ונקרא בשם הגדת קינה, וראה קלמן שולמן, "תולדות
חבמי ישראל" כפי החרוזים אשר בסוף הפירוש על קהלת, אשר
בראשם כתוב: "חרוזים אלה עשה הג"ש פרפ"י"ת על זה הפירוש:

לקורמים נעלם מחקר דקהלת, בקשו גנוז אותו לרובי סתירותיו
חזו ונבראו כי יעמוד כהן, יצחק יתרון כל רזיו וקושיותיו
לזה כלודתו בין ספרי קדש, ליצחק חכם לב יגלה עקמותיו
הולכי חשכים בה נגה עליהם אור מאת בנו יוסף באר מכוכותיו
יעזר לו חרוזים אלו:

לחבמי דת דלת סגורה ננעלת ונפשם נבהלת לדבריו קהלת
וקם כהן יצחק לשכלם, הוא יצחק וביאר גם הוחק לנפש משכלת
ובראשית פירושו של הרב אבן עזרא כתוב החרוזים האלו:

בשם הצפון חושיה ליושרי רב	אפרש שיר השירים:
נאם אברהם הספרדי	אפרש זה בכל מאורדי
על פי אשר תשיג ידו	אם יהיה אלהים עמדי
ולהיות בדרכה תמים	בארתי שלש פעמים:
בפעם הראשונה	אנלה כל מלה צפונה:
ובשנית אודיע משפטו	על דרך פשוטו:
ובשלישית יהיה מפורש	על נתיבות המדרש:

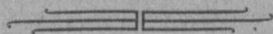
קיצור שו"ת הרא"ש ונקרא חזה התנופה. אשר קצר תלמידו
הר"ר משה ברושליש מזכירו הרב מרן ב"י, וזהו חיד"א בש"ג
מערכת ספרים מביא "וזכינו ה' וראיתיו כ"י והוא קצור תשובות
הרא"ש שקיצר הר"ר משה בן הקדוש הר' משה די ברושליש
והוא קצור כללי הרא"ש שנדפסים וגוסף עליהם ס"ד תשובות
הרא"ש חדשות בקיצור ואלו הס"ד תשובות הציב לכדנה אחר
הכוללים... ובראשית הספר כתוב: "אלו שאדנות ותשובות הם
להרא"ש ו"ל וקצר אותם הר' משה דברושדיש ו"ל והם בכלל זה

הספר שקצר מן השאלות ותשובות להרא"ש ז"ל שקרא שמו חו"ה התנופה ולפי שמוצאם מפורות שנים שלשה גרורים בראש אמיר לא כתבם על סדר הכללים הכתובים בתוך הספר, ותמצאם כתובים אחר השלמת כל הספר הזה אחר כלל חו"ה... אחרי זה נמצא מפתחות התשובות והכללים, וכסופו תשובות וכללים.

קצת הגהות על הספר הנכבד שבעה עמודי גולה מרכינו פרץ מבעלי התוספות, נכתב בשנת ה' אלפים ואחד לבריאת העולם כפי שמצאתי בדיון סדר הגט, מביא בזה"ל; והא לך בלשון נקבה בשנת ה' אלפים ואחד לבריאת עולם, ה' אלפים ושתים ונ' ד', ה', ה' ה' מ' ה' י' י"א י"ב י"ג י"ד ט"ו ט"ז י"ז י"ח י"ט תיבות ראשונות מאלו השתים לשון נקבה עד"כ מכאן ואילך בא כ"ב כ"ג, הקטן מועט לשון נקבה וכן לעולם, בסופו מביא מנהגי רונטנברג ומנהגי צרפת.

"שאלות ותשובות מערבי נחר עין עבות" מהר" יחיאל בהגאון עזריאל מארבוט מאסקוילי נכד מהר" קולון, נכתב בעצם כ"י המחבר, אשר אומר בסוף, נכתב בעיר פיסארו ה' החדש אייר השל"ד, עבד נאמן למעב"ת הצעיר יחיאל בן להגאון א"א כמוהר"ר עזריאל מארבוט מאסקוילי, ובראשיתו כתוב "עין החיים בתוך הגן זו חזרת ה' תמימה, אידן שענפיו מרובים עומד ברשת הרכים הגאון הגדול דאביה כולא ביה, התבס השלם פוסק אחרון אחרון חיוב כמוהר"ר יחיאל מרכו"ט וצו"ה מאסקוילי יושב אהלים אהלי תושיה בעיר פירארה ויגוע ויאסף אל עמיו שם שם לו תק ומשפט שנת..."

הכת"י הזה היה למראה עיני הגאון חיד"א, ומזכירו בשה"ג, חיבר שו"ת וראיתם כ"ו ושק"ל וטרו עם מהר"ם פרוכניצאל מרכני מטובא בשנת של"ד.

מעל הגבעה (

מ א ה

פנחס נאמן

כאשר שומר המושבה ר. השמיע את הקולות הראשונים של צלצול בפעמון להודיע לבני המושבה לחזור לקום לעבודה ישנו עוד העובדים את שנתם המתוקה. שנת הבקר השכיחה אותם את החלמתם מאתמול: לחקדים בבקר את זמן העבודה בשתי שעות מהזמן הרגיל ולמעט בעבודה בצהרים מפני החום החזק הלוהט ובוער.

ואמנם השעה היתה קדומה מאד—שעה ארבע. השחר האיר זה לא כבר, פני המזרח נתאדמו והאופק שלו נחפץ לשטיח מוזהב עם מהרזות פנינים אדמים; באחד הפנות עמדה נונה הלכנה החורה ועל ידה נראו קצת ממושטשים פה ושם משרתיה—הכוכבים. מאור השחר התגבר, המאור הגדול עור את עיני שומרי

(1) ציון נשמת מורי וידידי, הוא אבי גיסי, איש אשר תורת אלהים בלב ונפיו, משכיל וחכם ה"ה מר יחיאל מיכל הויכמאן ז"ל שנפטר בקיץ זה באחת ממושבות ארגנטינה, תנצב"ה.

הלילה, החשיך את תארם ויגרש אותם מנבולות
ממשלתו יחד עם שרתם העדינה בעלת הקנאה. אור
האופק התחיל להתפשט ולהתרחב, אפס כי לא יכול
לשמור על צורתו וגונו; מחרוזות הפנינים נפלו אחד
אחד מצוארו והוא נמבע כלו בזוהר תכלת טהור.

תחת השמים המהורים והתכולים השתרע כבר
רחב, ועל גבנוניו פוזרים עמדו בתים חדשים בנוים
בסגנון קצת מזרחי וקצת אירופי, הכל לפי טעם בוניו;
ניכר היה כי האכרים כונו להרכיב בבניניהם את שני
אלה המעמים יחד בכדי להשאיר זכרון לחיי עברם
הקרוב ולרמוז על השנוים בחיי העתיד המתקרבים
אליו. הבנינים עמדו בלי סדר ומשטה, כאילו בוניהם
השליכו אותם מתחת ידם שלא בכונה בחפצם להתישב
פה, ואולי עיפים וחסרי אונים תפס לו כל אחד המקום
שנודמן לו ראשונה תחת ידו מבלי משול ברוחו
לסבול ולהמתין עוד.

הגנות המשופעים הכליטו את הרעפים האדמים
מבין שדרי האילנות הנבוהים והרעננים, אשר סככו
עליהם בענפיהם, וכמו זר ירוק קשרו את סעיפיהם
לצואר כל בית ובית. אנני ציצים ופרחים כסו את
חלונות בית אחד בכדיהם אשר השתרגו ויעלו מבעד
להשככה, וישקו כוס של שכרון ועדנה לילד האכר

אשר זה עתה פתח את חלונו. רוח קל וקריר רחף
 על פני נאות חדשא ויקשקש את הפרחים אשר
 חרכינו את ראשם, כמו כונו בזה לברך בברכת השחר
 את האכר הקמן המטפל בם להשקותם ולגדלם.
 הרוח נשב בפני ילד האכר העומד על יד החלון
 הפתוח, האחרון העביר את ידו על פניו המלאים
 וחיופים, עיניו השחורות הבריקו, הוא קפץ דרך החלון
 אל החצר, וכעבור רגע כבר עמד אצל הפרחים עם
 שני כדי מים בשתי ידיו וישקם.

פתאום, כמו מן הקיר, צצה לפניו ילדה קטנה
 לבושה שמלה קצרה, רגליה יחפות, תלתלות שערותיה
 פרועות, אבל פניה הפיקו חן ונועם ועיניה הנוצצות
 היו מלאות חיים. היא נגשה אל אחיה ובחבה לקחה
 את ידו ואמרה:

אמנון, הלא הבטחת להעירני בבקר כאשר
 תקום, יודע הנך כי חירקות שכנני דורשים עכשיו
 טפול גדול ונחוץ להרבות להם מים בבקר מרם יכה
 אותם השרב, ואני אחרי שעמלתי אתמול לעדר
 סביב תפוחי האדמה, לישר את השורות בנן ולתקן
 את הערוגות. ישנתי שנה חזקה וחלמתי כל הלילה
 ע"ד חגנה והפרחים שלנו. בחלומי וחנה גן גדול מלא
 במיה, בדינג'ן, אפונים, בדורות ועוד מינים שונים של

ירקות; ועל יד הבית גנה של ציצים, ופרחים שושנים
והחכצלות והסגולים ממלאים בריחם הטוב את כל
החצר; בצד הבית מזרחת סכה סכוכה בענפים
יבשים והקירות קשמו בפרחי הדרוף ושם אנחנו
מתאספים לשיר ולהשתעשע וגם לשבת בצל הסכה
להכין שעורים, והנה אך למה נתת לי לישון
כך מאוחר, הלא עוד מעט נחויץ יהיה ללכת לבית
הספר ולא ישאר לי שהות אף להשקות ערוגה אחת!
—הרגע, פנינתי היקרה, יש לנו עוד די זמן

למפל בהגנים, גם עכשיו את הקדמת לקום, בהמושב
עוד אינם רואים אף איש, גם הפועלים על הגבעה אינם
נראים עוד, ואני רק במקרה קמתי שמעתי את צלצול
פעמון המושבה וקמתי לפתוח את החלון ובכונה עוד
פעם לשכב, אך הרוח הנעים של הפרחים והרוח
הקריר שחתגנב אל חדרי לא נתנו לי לשוב למטתי
ויצאתי הגנה למפל בילדי שעשועי. מדוע את עצובת
כל כך, אחותי הנחמדה, את חסה על הגנה יותר
מאשר על מנוחתך ומאד מצטערת היום בבקר, הבה
ונרדה יחד ואני אעזור לך להביא מים מהחצר
ונשקה את כל הערוגות.

—ואת בית הספר לא נאחר, שאלה הילדה

בתמימות?

—לא, ילדתי! יש לנו עוד יותר משתי שעות.
 חשעורים חלא הכננו מאתמול, וגם הספרים והמחברות
 נתונים כבר בהילקוטים ואולי רק לאכל פה לא תשאר
 שחות, אם כן נקח אתנו מזון ונאכל ברגעי המנוחה
 בבית הספר ועד אז נחיה שבעים מהטפול בחורקות
 הטובים שבגנך, אשר נטפל בהם עתה. לא כך,
 פנינתי החכיבה! — כן, כן, אחי הטוב! אנו.... אממן
 הנה אבא עומד על המרפסת. נלך אליו לברך אותו
 בברכת הבקר ונשאל בשלומנו.

הילדים נגשו אל אביהם בברכת "שלום!", נשקו
 את ידו ואחרי ששאלו בשלומו הפכו את פניהם
 ללכת, אך אביהם, אכר כבן ארבעים, אשר פניו
 הפיקו רצון וכן והביעו את מנוחת לבו הטוב, עשה
 את עצמו כמתרעם ופנה אל ילדיו: מה תגיד
 לשובבים כמוכם, עוד חשך בחוץ והם כבר קמו!
 מתי ישנים אתם? חלא גם בערב ישבתם עד חצות
 בסכת השומר ללמד אותו את השירים העברים
 של בית הספר; לכו מיד לישון!

—אבא, התחיל הילד להתהנן, אבא, איני יכול
 עכשיו לישון, האויר בחוץ קריר ונעים מאד, השמים
 זכים ויפים; עוד מעט תזרח השמש ותפיה רוח חיים
 בלב כל אחד והגבנונים חירוקים האלה יבחיטו

מאורו, אבל בחדר האויר מחניק מאד וקשה עכשיו בשעה כזאת לשבת פנימה.... גם פנינה הקמנה, הצעירה מאחיה בשלש שנים (והיא בת שבע), גם היא עמדה לפני אביה ובקשה בקולה הדק והנעים שיתנו להם לעבוד עכשיו.

האכר עמד כמשתומם על דברי ילדיו הקמנים, עיניו נתמלאו דמעות ונוצצו מרב גיל ושמחה. הוא הביט בפני ילדיו החרוצים וברגש חם אמר:

ילדים נחמדים אתם לי, ואני מאד שמח לשמוע כי הנכם רוצים לעבוד, ומאושר אחיה אם תמיד תהיו קרובים בלבכם לעבודת האכרות, ועתה לכו לעבוד כאות נפשכם.

הילדים רצו בשמחה חגגה והאכר נשאר על מקום עמדו, גשען על מעקת המרפסת, שקוע במחשבות. תמונות שונות מחיוו בעבר עברו עכשיו לפניו, הוא נזכר בילדותו שבלה בהאויר המחניק של ה"חדר" הצר והמלא רפש של ר' בער השוחט; הלילות חפים הוא לא, הכיר אף בבחורות, בבקר חיותר צה ובערב חיותר יפה לא הרשה לו לפנות את לבו ל"בטלה" ולא עזב את הגמרא אפילו לשעה קלה להתענג על אילן נאה או ניר נאה ואח"כ ואח"כ הוא זוכר את ימי שבתו בבית התנוה, הימים המזכים כאשר

היה שותה בצמא את דברי המשכילים ובלע את כל ספר עברי לתאבון, ולסוף נזכר בחתמונה היותר מעציבה בחייו ובחיי כל העם העברי ... הוא הביע את רצונו לנסוע לא"י לעזור לאחיו להחיות את שממות ארץ האבות. כמה סבל אז בעמדו לפני משפט משפחת אשתו, כמה לעג, כמה בוז שפכו עליו כאמרם כי הוא, משכיל ובן ישיבה שאת יופי השמש והירח הוא מכיר רק מתוך תאורי הטבע של הסופרים האמנים; הוא, חצי בטלן, יהיה אכזר ויעבד את אדמתו, עבודה שהיא מתאמת רק להכפריים הגסים בני רוסיה ... גם ידידיו ואוהביו הוציאו משפט כי הלילה ליהודי לחשוב אודות האדמה: עם העברי שניתש מעל אדמתו לפני כאלפים שנה וכל הזמן שלח במסחר את ידו—הוא לא מסוגל כלל לחיי אכזר ... ועוד הרבה משפטים „נכונים“ שמע מפי אלה הבקיאים והידענים של בני עירתו ... אך הוא התנכר על הכל.

עתה עברו כבר חמש עשרה שנה מיום באו לא"י, והוא אכזר כמו שנאמר, אכזר מן המובהק, וגם ילדיו הקטנים מראים נטיה מרובה לעבודת אדמת. יש אפשרות ליהודי לחיות על אדמתו ולחנך דור של אכזרים יהודים, רק נחוץ לזה רצון כביר וסבלנות

מרוכה, ומה מאושר הוא שבין אלה החלוצים חלקו, שהוא יכל להיות למופת לאחרים בחריצותו עכשיו בתור אכה, כמו שהיה למופת לבני עירו בשקידתו על ספרי ההשכלה

בינתיים התעוררה המושבה לחיים. אל הגבעה שבקצה המושבה נהרו עשרות אנשים פועלים ואכרים. הגבעה היתה המקום המיועד לחתאסף בכל בקר, ומשם, בשעה הקבועה, נפרדו איש איש לשדהו ולכרמו. במורד הגבעה היה משרו רחב מכוסה דשאים וגם פרחים אדמים הצצים פה מאליהם, ואל המקום הזה הביאו בני המושבה את עדריהם: פרות, צאן, חמורים, פרדות, סוּחִים ועגלים. — כל אכר במה שנתברך.

כשעומדים על ראש הגבעה מביטים משם על כל המושבה ורואים מה שנעשה בתוכה בכל חצר וחצר, ומענין מאד להביט בבקר צה כזה על הבתים, הלבנים והיפים, המבועים בים של עצים ירוקים ורעננים, ועל האנשים החרוצים השוקדים על עבודתם בשעה כזאת יד כל אחד עוסקת כבר בעבודה. כולם שוים, כולם קשורים זה בזה בקשר של אהבה ואחוה; לכולם מטרה אחת ורעיון אחד: להחיות את ארץ אבותינו השוממה, להקים את הריסותה ולבנות את חרבנה. אין פה אדונים ועבדים — כולם עובדים.

כולם יגעים. האכר ופועלו יחד מעבדים את אדמתם בזעת אפם, חובבים את העבודה ומביטים עליה לא כעל קנין פרטי שחוקר בו החשבון, אלא כעל עבודה קדושה ונעלה. עבודת הנחת אבן היסוד לבנין חרבן עם ישראל בארץ אבותיו, להעמידו על יסודות חזקים ומוצקים, על יסוד הקרקע הכרוכה שלא ימוט עוד לעולם. ובזה שוים הם אדוני האדמה עם פועליהם עובדיה. רעיון אחד ממלא את שניהם ומאחד אותם להיות אנשים שוים שלא יתגדל ויתכבד אחד על השני. גם חרבה צעירות משתתפות בעבודת התחיה והן באות להמושבות לעבוד אצל האכרים, מי בבית ומי גם בשדה, בקרדם ובמערך; אך משרתות, שפחות, לפי המושג שבארצות אירופא, אין פה לאחינו האכרים בא"י—לחם ישראל עוֹרֵת בבית ובשדה; בנות האכר עובדות אתן יחד ובשזה וכולן חיים ביניהן חיים משותפים.

והדבר הזה כלל לא יהיה תמוה לנו, אם נשים את לבנו לדעת כי כל הפועלים והפועלות הם „אנשי-רוח“, אשר מתוך שאיפה להשתתף בעבודת התחיה התנדבו לעלות לארץ אבותם להקדיש לה כחותיהם. כל אלה הצעירים והצעירות יודעים לפחות שפה אחת אירופית, רבם יודעים עברית והיא אצלם

שפתם המדוכרת. בין הפועלים נמצאים גם כאלה, אשר בשוכם הביתה אחרי עבדם יום תמים בעד ששה—שבעה גרוש, הם ברגעי מנוחתם יכתבו ציור נחמד מחיי הארץ או מאמר יפה על השאלות העומדות על הפרק. בכלל ישנם בין הפועלים הרבה צעירים בעלי השכלה ובעלי כשרון, ביחוד נמצאים כאלה בין הנמנים תחת דגל הפוח"צ, שרבים אנשים אידיאליים ולבם הם לכל דבר שיכול להביא תועלת לרעיון תחית הארץ.

הנה כמה רואים מעל הנבעה את נשי האכרים יחד עם בנותיהן יגיעות כבר בחצר וידיהן שלוחות בכל מיני עבודה: זאת הולבת וזאת מנחינה את העדר אל מורד הנבעה; זאת מכינה אכל בשביל לתת לאביה השדה. ישנן, בין הבנות שנולדו בארץ הרבה, שמכינות בענין עבודת אדמה והן עוזרות להוריהן האכרים להכין את כלי העבודה ונוסעות אתם יחד השדה. הנה גם הילדים נראו בחצר. זה משקה את הסוסים וזה רותם אותם בעגלה וכל אחד מתחרה עם חברו לעזור יותר לאבא, אולי יזכה שיקח אותו השדה. אך האב האכר שולח אותם מעל פניו ולוקח אתו רק את בנו הגדול, גער בן ארבע עשרה שכבר גמר את בית הספר בהמושבה והוא יכול לעבוד אתו יחד.

בכלל מי שעומד בבקר כזה על ראש הגבעה יכול
 משם לחביט על כל מה שנעשה בהמושבה ולהתחקות
 על עבודת כל אחד ואחד ואז יראה תנועה של חיים
 הרבה יותר כבירה מאשר אפשר זה לתאר בכתב.
 כי אמנם, מי יכול לתאר חיי בני עם נודד ומטלטל
 זה קרוב למאתים עשרות שנים, עם שגם אלה מבניו
 שהתימרו להיות מטיביו רצו לסתום את הגולל על
 חייו הלאומיים, והוא פתאום התעורר ויקם לתחייה,
 ויתחיל לבנות את הריסות ארצו ולחדש את כח
 שפתו הלאומית שפת הנביאים! מי שכא לא"י מוצא
 כי אחרי כל התלאות, שמצאו את החלוצים, אחרי כל
 אבני הנגף שהניחו על דרכם מבית ומחוץ, עלה בידם
 בכל זאת לחקים כמה מושבות החולכות ומתפתחות
 בצעדי ענק ולחנך דור חדש החי חיים
 לאומיים ומדבר בשפתו הלאומיות, לב מי לא יתרגש
 למראה כזה, מי לא יהנה כבוד ותהלה לעובדים
 הרוצים ונאמנים כאלה ומי יכול לתאר באותיות
 מתות את החיים הרופקים כל כך חזק בעורקי
 החרוצים האלה המרוים את אדמת אבותם השוממה
 מחלב לבם, משקים אותה בזיעת אפם ומחפכים
 מדבר ציה לאדמה פוריה הנותנת ברכה לעובדיה!
 עברה כחצי שעה וחמון גדול כבר התאסף על

הנבעה. פה מוצאים טפוסים שונים של יהודים: מדוסים, גליציה, רומניה וגם מתימן ומרוקו. פה אין על פניהם אותה התנוה, אותה המרה שהורה והעצבות, השוררת תמיד על פני יחודי גלותי—כולם זקופי קומה, פניהם מפיקים שמחה וגל ובקל עליו וצוחל שזחחים איש את רעהו. יהודים שעל פי ארצם ושפתם וגם על פי מנהגי חייהם היו תמיד רחוקים זה מזה, עכשיו התאחדו תחת דגל התחיה הלאומית. הרעיון הנעלה הזה אנד אותם ועשה אותם לחמיכה אחת, השפה העברית קרבה אותם איש אל אחיו ויהודי מרוקני עם גליציאני, תימני עם יהודי-רוסי מדברים בשפה אחת ומבינים איש את אחיו.

הפעמון השמיע את צלצולו בפעם השנית והקהל בשיר וברנה עבר את רחוב המושבה ומשם נפרד איש איש למלאכתו ולעבודתו.

ירושלם, אלול אתתס"ב.

החפצים שנכנסו ויצאו דרך חוף יפו

בשנת 1909 1910

ה נ כ נ ס י מ

1910

1909

החפצים	הכמות	המחיר ב"ל"ש ⁽²⁾	הכמות	המחיר ב"ל"ש ⁽²⁾
חמצינים שונים	163 מין ⁽³⁾	2595	380 מין	5733
מטות		4110	1990	2370
בהמות		27330		22300
מיני סורה	667 מין	7310	975 מין	10525
צימנא	2151 "	6485	1638 "	5820
חמרים כימיים	532 "	8289	312 "	8879
ארגי צמר	331 תיבות	15595	154 תיבות	12680
פחמים	8008 מין	11535	3250 מין	5015
קאווה	524 "	24560	480 "	21600
ארגי צמר גפן	8060 חבילות	261785	7480 חבילות	244550
שקים	426 מין	10792	397 מין	10072
קשומי בגדים	1110 תיבות	11305	773 תיבות	3457
כלי זכוכית	526 מין	13750	694 מין	17390
קמח	28310 שק	38130	82440 שק	91110
כלי ברזל שונים	6675 תיבות	29990	4150 תיבות	21956
עורות מעובדי	199 מין	18195	201 מין	16520

(1) עפ"י הודעת קונסול בריטניה בירושלים.

(2) הדירא שמרלינג היא 25 פראנק. (3) המון הוא 1000 קילוא

הנכנסים

1910

1909

המחיר ב"ל"ש	הכמות	המחיר ב"ל"ש	הכמות	החפצים
13350	טון 429	17962	טון 540	רהיטים וכ"ב
17085	" 2042	16525	טון 1953	ברזל ופח
8525	" 368	10251	" 452	זרע פשתן
17976	" 189	19212	" 175	ושמן מכניות
7085	" 127	7270	" 126	מכניות מיטור
24115	" 620	9375	" 228	שמן זית
6636	" 223	6657	" 198	צבעים
44383	192000 תיבות	45480	169000 תיבות	שמן ארמה
3638	טון 694	5788	טון 1165	תפוחי ארמה
19245	347	21870	" 614	מיני מאכלים
52515	" 4168	70615	" 5602	ארז
1615	טון 380	4130	טון 975	מלח
4893	" 260	6690	" 300	דגים מלוחים
17918	" 626	16655	" 562	ייבשים
67555	" 3480	61345	" 3512	ניר וכליכתובה
8969	2070,000	9375	1980950	סוכר
46074	13405 מסר מעוקב	42340	12916 מסר מעוקב	רעפים ולבנים
67000	8220 תיבות	54400	6900 תיבות	עצי בנין
11056	525525 קילו	15385		מיטון וטימבק
23760	טון 836	5300		יגנות ושפירט
39080		35452		נחושת ציגק
1002450		973143		וברזל מעיבד
				חפצים שונים
				ס"ה

היוצאים

1910

1909

המחיר ב"י"ש	הכמות	המחיר ב"י"ש	הכמות	החפצים
810	קילו 23000	365	קילו 10025	שקדים
		185	" 2310	שעורים
1920	מין 168000	1265	מין 12320	פולים
1150	393	532	מין 198	עצמות
5430		1070		בהמות
3468	קילו 80920	2557	קילו 20340	חומר
11421	" 117230	20405	" 217700	דורה
2015	מין 419	2465	מין 551	מספה
16569	קילו 28590	9530	קילו 122567	עורות
13458	" 204820	26505	" 324850	תורמים
6686	148800	7952	" 151130	ש"י ושומשמן
253605	853767	185815	744463 ת"ב	תפוחי זהב
7500	מין 337	3474	מין 196	צמוקים
12205	תיבות 872	8687	תיבות 586	חפצי הכנסיה
37235	מין 1911	50481	מין 2724	שומשמן
157959	" 4112	145425	" 3669	בירות
37249		31526		אכמיחים ופיר
60925	ק"י 3806525	33535	ק"י 2289157	ינות וקוניק
7350	" 218850	9080	" 181603	צמר
17190		20081		חפצים שינים
636145		560935		ס"ה

רשימת סכום היוצא והנכנס לפי הארצות השונות

הנכנס

היוצא

1910 1909

1010 1909

המחיר בל"ש	הארצות	המחיר בל"ש	הארצות
128730 321348	בריטניה	173085 158090	בריטניה
3105 4629	מושבות בריט'	698 77	מוש' בריטניה
328965 107042	הולנד	277328 255215	הולנד
83000 93244	אסתר' אינגר	8384 7235	רומניה
97000 96038	רוסיה	83015 56850	הולנד
68615 87308	גרמניה	22255 15080	גרפת
103000 64773	צרפת	12103 19630	ויסתר' אינגר
58095 69445	מצרים	15332 10337	ויסתר'
49185 39635	בלגיה	1101 1863	הולנד
24940 25232	איטליה	29589 18370	רוסיה
10400 13483	ארצות הברית	4272 3765	ארצות הברית
30563	רומניה	1375	רומניה
10140 10555	הולנד	1192 418	הולנד
11950	הולנד	5221	הולנד
24485 9848	ארצות שונות	2575 12630	ארצות שונות
1002450 973143	סה"כ	636145 560935	סה"כ

מספר האניות שנכנסו לחוף יפו.

1910

שנת 1909

שם הארץ	אניות	הכובד בטון	אניות	הכובד בטון
איסטר' אינגר	97	183005	87	178674
בלגיה	7	10875	5	6647
בריטניה	233	275073	185	250926
צרפת	78	172938	83	191899
גרמניה	22	62916	35	84128
יוון :				
אניות קיסור	27	28442	20	16495
" תרן	1	399	1	383
איטליה :				
אניות קיסור	92	205036	67	140669
" תרן			4	140
תרכיה :				
אניות קיסור	32	24057	11	8505
" תרן	481	15249	801	20916
רוסיה				
יממשלות אחר'	143	184408	152	184713
אניות קיסור	13	8021	62	52735
" תרן			1	40

מצור ירושלם בימי אברהים פחה

מלואים למאמרי „מלחמות הפלחים“

בירושלים כרך שמיני.

מאת שמואל רפאלי (רפאלוביץ).

(על פי כתבי הפרופיסור מקליסטר בהרבעון האנגלי לחקירת

א"י, אפריל 1911).

בפרק ששי מהמאמר הנזכר ספרנו ע"ד
ביאתו של „אברהים פשה“ אל מחוז שכם, ואחרי
אשר הצליח להשקיט את המרד בירושלים שם
פניויליפו, ובחיותו ביפו פרצה המרידה מחדש בנבל
חליל (חרי חברון) ונבלום (שכם). סבת המרד היה
כאשר ספרנו במאמרנו הנזכר כי אברהים פשה היה
הראשון אשר החל להרים תרומת הצבא מאת
הפלחים על פי הנורל ובזה העלה עליו את חמת כל
המפלגות.

זכרונות נשארו מכתבי משפחה אנגלית אחת
שהיתה אז בבית המשלחת הבריטית בדירתם שהיתה
אז נגד מגדל דוד ואשר כעת עומדת שם הכנסיה
של המסיתים. שם המשפחה הזאת ניקולייסון, וזה
אשר קוראים אנו בדברי הזכרונות האלו :
ביום ה'י"ח לירח מאי החלו המלחמות בחברון,

ושמועות מרגיזות הגיעו לירושלם ותחי מבוכה ומחומה,
שבתו עוברים ושבים ברחובות, והתושבים באו להחבא
בחדרי בתיהם וחצרותיהם. וכל הדרכים—לבד דרך
יפו—ששם היה משכן אברהים פשה—היו בחזקת
סכנה.

ביום חכ"א לירח מאי הגיעו ידיעות עוד יותר
מרגיזות, כי בערך ששה או שבעה אלף פלחים עולים
על העיר. וגדוד הצבא שהיה בעיר היה רק בערך
אלפים איש, ויחננו אנשי הצבא על שערי העיר
שנסגרו מבפנים וביחוד שמו משמר גדול של חמש
מאות אנשי חיל על יד שער יפו ששמה חכו
להתנפלות הראשונה, אבל חיום הזה עבר במנוחה
ובהשקט בלי שום התנפלות. למחרתו נסו כאלף
אנשי הצבא לצאת את העיר לפגוש את הפלחים
ולהתנרות בהם, אבל שבו בערב מבלי פגוש בחמורדים
ויסתפקו בזה שהתנפלו על הכפר ליפתח ויתנו את
האכרים למשיסה. בערב החיא נשמעו קול יריות
חזקות מהחרים שבצפון העיר ואנשי הצבא יצאו גם
למחרתו וכן בימים שלאחריו עד יום חכ"ו לחודש
הנז' מהזין לעיר להתנרות את הפלחים שעברו
לתוכם. ויתנפלו על הכפרים הקרובים וישפכו המתם
עליהם.

ביום הכ"ז לחדש באח העיר במצור, חיל גדול.
המון עם רב מהמורדים הניעו ויקיפו את העיר
מסביב. אנשי הצבא מהרו לבוא פנימה ויסגרו את
שערי החומה, ויתיצבו מעל החומה לירות על הצרים
מחוץ אבל אם הצליחו לגרשם מחלק אחד התחזקו
מיד בחלק אחר ביתר שאת ועזו, ובתוך העיר פנימה
שרר הרעב בכל תקפו, ונוסף על הרעב, נפסקו
מבואות המים, וכל צרכי האוכל מעשב וירק עד חלב
ונבינה — לבשר איש לא חשב — עלו למחיר גדול
מאד גם התנורים הדלו מלאפות, ולא יכלו להשיג
אף בכר לחם אחד.

ולמען הגדיל עוד המהומה יצא הקול כי
המושלימים תושבי העיר הושבים לתת יד אל המורדים,
ולכן כאשר הציעו התושבים לפני מפקד הצבא לקבל
מהם אנשים מתנדבים לשמור על העיר, השיבו ריקם
ולא קבלם. גם היה החשד חזק לסבה כי המפקד לא
נתן להחיל לצאת עוד הפעם את העיר כי ירא פן
יתקוממו המושלימים התושבים ויסגרו את השערים
בעד הצבא. ולכן עמדו בני הצבא על משמרתם להגן
על שערי העיר ויחכו בכליון עינים לקראת עזרתו של
אברהם פשת שמוכרחת לבוא.
ובעצם היום הזה, מספר מר ניקולייסון, שעה א'

אחרי הצוורים, אחריגמרם תפלת הבוקר נבחרו פתאום לקול רעש גדול שנשמע, החלונות התנועעו וכותלי חבית נבקעו — כי הארץ רעדה רעידה חזקה. מר ניקולייסון אחז בבתו הקטנה שעמדה אצלו וימלט אל החדרים התחתיים ומשם יצא אל הגן וימצא שמה את הנכרת ט. וחילדה בזרועותיה עומדת ורועדת מפחד. הרעדה התחזקה עוד יותר ולאזנו הניעו קולות נפילת אבנים מבתי החומה מסביב. ויצעק מר ניקולייסון לאשתו כי תרד עם יתר הילדים אל הגן, וכאשר לא קבל מענה, מסר את בתו תחת השנחת נכרת ט. והוא הסתכן ויעל על חמעות ויבוא אל החדר העליון שקירותיו גמו ואשתו והילדים עומדים ונרעשים ואין כח בפיחם להוציא אף מלת. בחזקה חוציאים מן החדר ויורידם אל הגן, וקולות השכנים הצועקים לעזרה הניעו לאזניו — מר ניקולייסון מספר ככה: אחד משכניו וידידו מר אמולג יהודי הוא ובני ביתו ועוד שכנים מסביב נקבצו יחד אל הגן, בי גננו היה גדול ורחב ידים. וכאשר נשקמו קולות הרעידה נשמעו קולות היריות מחוץ לשערי העיר. אחרי כן נשמעו עוד הפעם רעידות אחרי רעידות ואם אמנם לא כל כך חזקות כהראשונות, אבל בכל זאת התנועעו קירות הבתים ונשכב בנן כל הלילה עד אור

הבוקר. וכאשר באנו אל החדרים בבקר להוציא את הנחויץ לנו לשמוש ולאוכל מצאנו אותם במצב נחרס וחרב, הפחד היה גדול מאד פן תפול החומה והמורדים יבאו דרך הפרצים כל עיר פרוצה ממש. ובאמת נבקעה החומה הסמוכה למסגד "אל עכסא", ובתים אחדים גם כתי מסגד נפלו ויהיו לחורבן. כה עבר גם יום הכ"ז בפחד וברעדה מתרעש בפנים, ומתחרב מחויץ. וביום הכ"ח התלקחה המלחמה בכל תקפה בין אנשי הצבא אשר על החומה ובין המורדים הצרים על העיר.

רעידת הארץ שקמה ובכל זאת לא יכלנו לנוח בהדירות העליונות שנהיו לפרוצות ונחרסות. וישבנו בחתחתיים והעיר כולה סובלת רעב נורא גם צמאון גדול, וגם הפחם כלה ואין.

ביום א' לח' יוני בחצות הלילה נשמע אות התוף מכה סמן הנסיגה, היריות חדלו וידעו יושבי הבית כי אנשי הצבא נסים ונסוגים אחור מעל החומה לפנים העיר וכל הלילה נשמעו צעדי אנשים נסים ונמלטים. האנגלים ידעו היטב כי המורדים באים העירה ויהיו נכונים לכל התנפלות ולתת כופר נפשם את כל אשר להם. האדון ניקוליוסון ישב ויקרא מזמורי תהלים וככה חכו עד אור הבוקר וכאשר האיר הבוקר ראו להדרתם כי המלחמה גברה בפנים העיר אצל שער יפו.

וכה הלכה המלחמה הלך והתגבר עד יום הרביעי לחודש שאז גברה יד הפלחים, ותושבי הבית שמעו את קולותיהם מעל המגדל.

מר ניקולייסון בהביטו בזחירות מבעד חור תהלון ראה לתמחונו כי הפלחים נחבאים בתחצר ומכבימים בדאגה כאילו יראים המה מפני גרי הכית וירחיב מר ניקולייסון עוז ויעל אל החדרים העליונים וירא כי רוב הכלים שנגנבו, ויכיר כי המורדים היו בהחדרים ויקחו ככל אשר יכלו, ובעודו חושב לסגור הדלתות למען שלא יוכלו לבוא אל החדרים התחתיים, והנה קול צעדים שמעו אזניו ועל שאלתו: מי? שמע: אל תפחדו פתחו; ויפתח את הדלת, והנה אחד ממושלימי העיר ועמו פלח גבה הקומה וכלי הובא על שכם — "מה הפצכם? שאל מר ניקולייסון, ותחי תשובת הפלח: "להרוג ולהשמיד את כל חיל הצבא"; — ואת תושבי העיר? "בתושבי העיר לא ניגע!" היתה תשובתו ובעודם מדברים ועוד אורחים מתפלחים הגיעו ויתאונן מר ניקולייסון על הכלים שנגנבו ממנו, ובקש להעמיד משמר על הכלים הנשארים עד אשר יורידם אל החדרים התחתיים ויסכימו האנשים אל ההצעה הזאת ויעזרוהו להוריד את חפציו הנשארים, ואחר

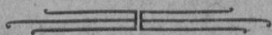
כן באו אל החדרים גם הפלחים ויבקשו ספל קפה אשר נתנו להם בענג רב, גם שכרו ששה פלחים במחיר שקל אחד ליום כי ישמרו על הכית מפני אורחים לא קרואים.

ביום הששי לחודש ראו פתאום כי הפלחים בורחים מהעיר וגם ששה השומרים מהרו לאסוף חפציהם ולברוח. על שאלתו של מר גיקולייסון מדוע הם בורחים ומה היא החרדה הזאת? ענו הפלחים כי חיל צבא גדול עולה על העיר מדרך יפו. — ובאותו היום החלו עוד הפעם אנשי הצבא להתחלך ברחובות ולהראות גבורתם וכחם, כי באו אל ביתו של מר גיקולייסון וידרשו אוכל. ניקחו מהנמצא שיורי לחם וגבינה — למחרתו שעה 10 בבקר נכנס הפחה וגדוד שלם העירה ויספרו כי היה להם תגרות של מלחמות בדרכם מיפו עד ירושלים שלשה ימים ושלושה לילות. ביום התשיעי לחודש יצא הפחה ועמו אלפים פרשים וארבעה אלף רגלי וילך דרך שכמה להכות את המורדים שנקבצו שמה למלחמה.

ואחרי הצהרים שב הפחה בהכותו את המורדים ויפיל בהם חללים כאלף וחמש מאות איש, וישב אחד עשר שבועים והנשואים נסו. אבל ביום הששה עשר לחודש באספו עוד הפעם המורדים אצל ברכת שלמה (ברק)

דאנשי הצבא לא יכלו להם ויהיו מוכרחים לסגת אהור
העירה אחרי שנהרג אחד הפקידים הצעירים — וביום
הי"ח נפלה חרדה גדולה על תושבי העיר כי סמני
נגף נראו באיזה מן התושבים, ועל פי פקודת הפחה
נסגרו כל בתי המנזר והכנסיות.

ביום 24 לחודש החל הפחה לבוא בדברים ע"ד
ברית ברית השלום את המורדים — אבל המשא
ומתן ארך עד הראשון לירח אגוסט שאז תפש הפחה
את נבלום (שכם) וישאר שמה כשלשה שבועות, ויקח
מהפלחים כלי זינס, כחמשה עשר אלף רובים לקח
מאתם. השיכים נסו חברונה ושמה חשבו לערוך מלחמה
חדשה נגדו, ובהודע הדבר להפחה מהר שמה ויערוך
עמחם שתי מלחמות תנופות ויקח את העיר בסערת
מלחמה ויתן את העיר לתחילים למשיסה, והחילים
התנפלו על המושלימים תושבי העיר ויהרגום ויברחו
רבים מהמושלימים אל שכונת היהודים להסתתר שמה.
וזה העלה את חמת תחילים גם על היהודים ויתנפלו
גם על שכונות היהודים ויהרגו ויכוזו ויהרסו את כל
בתיהם וגם את בתי הכנסיות. אבל בחברון הושם
קץ למשובת המורדים והארץ שקמה כל ימי ממשלת
אברהם פשה.

ההקדשות והעזובונות למזבת ארה"ק ומסדיה.

ב. לעדת האשכנזים לבד (המשך מלוח א"י שנה ח')
כולל הורדנא. תוספת.

(מ) בשכונת "מאה שערים" בית ואכסדרה
והצר מר' שמואל ב"ר מרדכי ואשתו ועלדא ב"ר ליב
אשר הקדישו בשנת תרס"ב. והתחילה הכנסתם לבוא
לחכולל בשנת תרס"ז. על גג הבית הזה עליה
בית ואכסדרה נבנו בשנת תרס"ג מהכולל לשם וזכר
הנעדרת מילקא בת ר' ליפא אשר השאירה עזבון
בחכולל והממונים הכניסוהו בבנין העליה הזאת.

(י) חצר בת שני בתים בשכונת "ימין משה"
הוקדשו לחכולל בשנת עת"ר מאת ח"ר יצחק בהר"ר
שיימא ז"ל להושיב בה ת"ח עניים מהכולל דירת הנם
עפ"י גורל.

בית מחסה ליתומים

(הנוסד מאת הגאון כמהרמ"ל דיסקין זצ"ל).

בפנים העיר :

(א) חצר בעל שלש קומות נקנה מנדבת הגביר
הצדיק הר"ר יצחק צבי ב"ר אברהם ראצסדורפר בסך
עשרת אלפים פרנק ובהשתתפות נדיבים אחרים¹

² (המשתתפים הם: הגביר ר' שאול לעיונישמיין בסך

(ב) בחצרו של הר"מ וויטנברג ז"ל אשר אצל הסערייא חמשה חדרים, נקנו מעזבון הר"ר מאיר ב"ר צבי פערלא ז"ל אשר הקדיש למטרה זו אלפים וחמש מאות רז"כ. (ג) בשאר הבתים שבחצר זו הקדשו של הר"מ וויטנברג חנו' יש לבית היתומים רבע מתחכנסה. (ד) בית אחד בחצר הר"ר שמואל שייב.

מחיץ לעיר :

(ה) חצר בת שתי קומות בשכונת מאה שערים הקדשו של הר' הנביר מו"ה מרדכי ב"ר ירוחם באמפי הי"ו. (ו) בשכונת חנו' הנות ; הקדשו של הר' טובי' מלויצק ז"ל. (ז) בשכונת בית ישראל חצר שבה ג' בתים, מזה בית והצי לבית היתומים, הקדשו של הנדיב ר' אשר וויטחייל הי"ו. (ח) בשכונת זכרון טובי', חצר בת שתי קומות הקדשו של הנדיב ר' יצחק ב"ר זוסמאן כהן, וז' ראשא פייגל ב"ר שלמה זלמן הכהן יחיו. מלבד אלה יש לבית היתומים חלקים בעזובנות משותפים והם; (ט) בעזבון הר"ר צבי מאנדשיין ז"ל בסבת שלם. (י) בעזבון הר' שלמה ב"ר אלכסנדר יצחק הירשפעלד בשכונת מחנה יהודא. (יא) בעזבון האשה בילא פערלא ב"ר בנימין. (יב) בעזבון הר"ר ברוך שוורץ ז"ל במאה שערים. (יג) בעזבון הר"ר יחודא הורוויץ ז"ל במזכרת משה. (יד) בעזבון הר"ר יהושע זילברמן במשכנות. (טו) בעזבוננו של הר"מ וויטנברג ⁽¹⁾ בפנים העיר וחוצת לת.

אלף סדק, הנביר ר' אהרן ב"ר שלמה זלמן ליפשיץ וזוגתו גיטא סילקא 300 רז"כ, האשה בלומא דאבא בת ר' צבי 250 דולר, והאשה חי' שרה ב"ר יצחק 60 דולר.

⁽¹⁾ עיין לוח א"י כרך ז.

האם והבת

מחיי התימנים

מאת חנה לונץ

היום נמה לערוב רוח צח יפוח מהגנים שעציהם
כבר לבלבו והוציאו ציץ, השושנים והחבצלות מכשמים
את האויר המשיב נפש העמלים מעבודת היום
החם. מכל עבר נראו המון תלמידים ותלמידות גדולים
וקטנים אצים רצים מבית ספרם אחרי היותם כלואים
שש שעות. ומאחד השווקים הולכת ומתקרבת חבורה
גדולה של בנות מכל מפלגות אחינה, על פני כלן שפוך
רוח שמחה ועונג, הולכות הן ומשוחחות יחד, ומפיהן
נשמע צלצול שפתנו העברית בכל כך נועם ויופי כאלו
היא הייתה שפת אמן, אלו הן תלמידות בצלאל
השבות ממחלקותיו השונות אחרי עבודתן כל היום.

וביניהן גם המאמה התימנית נערה בת חמש עשרה,
רוח ודלה אך עיניה הגדולות והשחורות מבקשות היים,
היא לא תשתתף הפעם עם אחת מרעותיה בשיחה,
הולכת היא דומם כי לבה נרגש ונפעם מרוכ שמחה,
היום קבלה בפעם הראשונה את משכורתה אחרי עבודה
של שנה וחצי. הולכת היא בצעדים מהירות לבשר
לאמה את הבשורה המשמחת הזאת, את אמה המסכנה

שכל רגעיה מלאים עבודה, מרדה עצב ורוגז, עם עלות
 השחר תתחיל בעבודת ה' מרא, לכתת את שברי
 החרסית למען יהיה מוכן בידה פה אחד בעבור הבנאי
 לעבודתו, ואחרי כן תבין את הארוחת הדלה, לה
 ולבתה יחידתה, למען תוכל ללכת למיזעך הקבוע
 ל"בצלאל", ובשעות שהשמש שולחת קרניה הבוערות
 יוצאת היא אל הככר הפתוח שאצל שכונתה ועוסקת
 ביבוש זבל שנמכר להסקת התנורים להתימנים
 האופים את לחם אצל ביתם, ובנשות היום סוכבת היא
 בשווקים ובשכונות לאסוף שברי כלי החרס; וגם בלילה
 לא ינוחו ידיה עושה היא כירים של חומר קטנים.
 ובכל עבודות פרך אלו תרויה אך לחם צר ולא עלה
 בידה לקמין עבור שמלת צמר חדשה לבתה לחג הפסח
 שזה היה כל הפצתה.

עשרים פראנק! רילה, לירה של זהב.
 קבלתי משכורתי לחדש, אמרה המאמה בקול
 עלז ואדיר שמלא את כל חלל הדרם הקטן, וכידים
 רועדות פתחה את קישור קצה מטפחתה ותושט
 לאמה את מטבעת הזהב.

יתברך שמך, ענתה האם בהרימה ידיה השמים,
 רק את נחמתי בעולם רק אותך יש לי בעולם דברה
 לולו בחום בחבק את בתה.
 את הכסף הזה יעדתי לקנות שמלות לנו
 לחג השבועות הבא.

עוד ביום הראשון אלך לשוק ואבחר למענך
אריג יפה מחמין היותר חדיש ואתנחו להחימה
האשכנזיה שאצל שכונתנו למען תהיה גם לך שמלה
לפי האפנה החדשה כלכל חברותיך.

אבל גם למענך תקני, כי הכסף די למחיר האריג
לשנינו, ושכר התפירה אשלם ממשכורתך בחדש
הבא.

במחיר השמלה שלי, בתי חפצתי לבסוע למירון,
ברוך הוא ומבורך שמו כי עוד לא אחרתי המועד, ביום
השלישי הבא הולכת השירה האחרונה שתגיע לטבריה
ביום שלפני החילולא, וזכותו של בר יוחאי יגן עלינו
ועל מטיבנו.

הסיוורח למירון קדש ונעלה במאד אצל התימנים
ובפרט אצל הנשים, ואף האשה היותר עניה המרוחת
רק לחם צר בשאיבת מים, מקמצת פרוטה פרוטה
במשך השנה, תצרפן ותקדישן לסיוורח.

ובעת שהאם היתה עסוקה בעבודת הכירים החלה
הבת להכין צרכי השבת ותקחה את הכירה שעמד בפניה
החדר לקלות בו את החומין ואחרי רגעים אחדים
מלא הריח הנעים של הזרעונים הקלויים חלל הדרם.

החומין הוא מהמטעמים החברתיים אצל
התימנים בימי שבת ומועד, וגם המשפחה היותר עניה
שאינה ידעה משנת לקנות בשר תקנה את החומין וכו

מערכים גם חמי תירוש, גרעינים, (של אבטיה וקשוא)
פולים, אפוסתוקים ועוד, ואובלים אותם לפני הסעודה
(להרבות התאבון) וגם לקנוה סעודה.

וחמאמה עשתה את מלאכתה במחירות נפלאה,
בידה האחת אחזה את המחבת ובשניה הגיסה
במגבת שבידה את בליל הזרעונים לבלי ישרפו ומרוב
עונג החלה לשיר בקול ערב את אחד מהשירים שהיא
רגילה לשיר ב"בצלאל" בעת העבודה.

יְהִי חַי־לִי־לִי עִמְלִי־לִי!

עִירֹנוּ אֲחִי אֶל תְּנוּמֹנוּ

לְעִבּוּד־תְּכֶם אֲנֵא קוֹמֹנוּ יְהִי חַי־לֹלִי עִמְלִי־לִי

הָעוֹלָם עוֹמֵד עַל עִבּוּדָה

הָרִיעוּ שִׁירֹנוּ בְּקוֹל תּוֹדָה יְהִי חַי־לֹלִי עִמְלִי־לִי

רַק הָעִבּוּדָה כָּל חַיִּינוּ

מִכָּל צָרָה תּוֹצִיאֵנוּ יְהִי חַי־לֹלִי עִמְלִי־לִי

לְגוֹף תּוֹסִיף עֲצָמָה כַּחַ

לְרֹאשׁ שֶׁכֵּל יִשָּׂר וּמַחַ יְהִי חַי־לֹלִי עִמְלִי־לִי

כִּי נִמְצָא עֶשֶׂר וְחֻצְלָתָהּ

אֵף תָּבִיא קִנּוּ כָּל בְּרָכָה יְהִי חַי־לֹלִי עִמְלִי־לִי

כִּמְלֵךְ שְׁמַיִם וּמִכָּל מְנַד

לְחֵם לְאֹכֵל וּלְדָבוּשׁ בְּנֵד יְהִי חַי־לֹלִי עִמְלִי־לִי

ואחרי שנמרה את קליית החומין החלה לחכי את
 ח ח י ל ב ה. והחילבה הוא זרע שנרעיניו מרים וריחו
 חזק. התימנים הביאוהו מארצם והוא לחם מאכל תאוות
 כעין מליח לתבל בו את הפת והכשר. ומלאכה מיוחדת
 דרושה להכנתו. בכל בית תימני יש שתי אבנים, אחת
 שטוחה כאבן הרצפה והשניה עגולה ומלאה בליטות.
 והן מיוחדות לכתוש ולהדק את יתר מיני התבלין
 השיכים להחילבה. והם: שום, פלפול אדום ושחור,
 קזבר וכמון, שיהדקום יחד הדק היטב עד אשר יחפכו
 לנוזל. ועל גרעני החילבה הטחון ישפכו מים בכמות
 ידוע ויערבום היטב עד אשר יחפך כולו לקצף לבן
 ואז יערבוהו בהתבלין הנזכר. ובזה נגמר עבודתו ויושם
 למשמרת בקדרה של חרס לכל השבוע.

בכלותה המלאכה המקורית הזאת החלה לעסוק
 להכנת סעודת הערב, מפנית החדר לקחה את השלחן
 הקטן והנמוך ותעמידהו אצל הקיר ותפרוש עליו מפה
 בשלל צבעים התפור מפסות ארג' שונים וכאמצעו
 שמה שתי קערות אחת מלאה בתפוחי אדמה וכשניה
 שמה מעט חילבה.

אמא, הניחי את עבודתך ובואי אל
 השלחן כי כבר השעה השלישית הגיעה. ועד
 מהרה נמלו ידיהן וישבו אצל השלחן, האם על

אחד הברים המונחים לארך הקיר וחבת ממולה על
המחצלת הפרושה על הרצפה.

כמה מאושרה הייתי אמא, לו לעצתי שמעת
ותעשי גם לך שמלה חדשה.

לא חביבת נפשי זה לא אוכל לעשות, כבר
עברו ארבעה שנים ואת נדרי לא שלמתי בחיותך
בת עשר נפלת למשכב ומחלתך הייתה אנושה
אז נדרתי לה כאשר ירפאך מחליך אסע למירון על
קברו של הצדיק, ועד היום לא יכולתי לשלם את נדרי.
כמה גדולים היו יסורי נפשי, כמה דמעות שפכתי
במסתרים, עתה מאושרה אני אם על ידך אוכה לקיים
את נדרי.

צדקת אמי, כמו ששמעתי מפי חכמים גדולה קדושת
הנדר, ובכל מאמצי כחגו עלינו לקימו, ולכן לא אניא
אותך מלנסוע ותהיה נסיעתך מוצלחת. אך זאת
אשאלך אולי שמעת את, מפי אבות משפחתנו שהיו
כלם צדיקים, על מחותנו של הסיורה, וכמה גדולה
זכותו של בר יוחאי מזכות שאר הצדיקים הקבורים
בסביבות ירושלים שבגללו הנכם מענים כחותיכם בדרך
שלשה ימים רצופים.

על שאלתך זאת לא אוכל להשיב לך, כי כאשר
יודעת את בתי נהוג אצלנו ללמד תורה רק לחבנים.

ואנו הנשים אינן יודעות מאומה, אך שאלתך מוזרה
 לי ויראה אנכי אם היא איננה השפעת בית
 הספר, כי מעולם לא שמעתי שבנותינו תשאלנה על
 מעם של מנהג קדש, הלא יודעת את כי בכל שנה
 מר"ח אייר נוסעים אנשים ונשים וטף בחמון להסיורה
 דיש נשים שמוכרות עדיהן זכר התונתן להוצאת
 הדרך, כה אזכה לראות את התונך כמו שראיתי בין
 הנוסעים גם את נדרה אשת שמואל עם בנה הבכור
 שרק שלשה ימים עברו אחרי פדיונו.

פחד שוא עלה בלבך אמי, חלילה לי
 לפון במנהג שלא רק אנחנו התימנים מחזיקים
 בו כי אם כל אחינה ורק עתה בא בלבי השאלה
 הזאת והלא גם ב"בצלאל" אנו הוגנים את חג ל"ג
 בעומר ברוב פאר בשיר וזמר וגם בהדלקה.

חמש ועשרים שנה שהנני פה
 ומהשנה הראשונה השתוקקתי להתחבר עם
 החולכים למירון. כמה פעמים החילותי לקמין
 סכום קטן והנה בא ערב שבת ובכיסו מאום, ובעל
 כרחי הכרחתי להוציא מה שקמצתי, ותמיד סבלתי
 צער ויגון על שלא יכולתי למלאות הפצי, ורק עתה
 כאשר אזכה לשפוך את מרי שיחי על קברו של
 הצדיק ירות לי.

ומה הן התלאות שעברו עליך ? תמיד אני שומעת ממך אך אנחות, ומעולם לא ספרת לי את קורותיך. אני זוכרת רק את היום שבו מת אבי ז"ל אז לא ידעתי מה זה מיתה. זוכרת אני כי השכנים לקחוני בידיהם ואמרו לי כי אבי הצדיק הלך לנ. עדן ומה השתוממתי בראותי כי ביום השלישי באו שכננו אפו ובשלו דגים וכשר ועוד מאכלים וגם חומץ ופירות חובאו ולפנות ערב באו הרבה אנשים התפללו ולמדו ואחר נערך לפניהם סעודה שלמה וכה עשו עד היום השביעי, ומה גדלה תמחוני בראותי איך שכלם אוכלים ואת עצובה ועיניך תרדנה דמעה מאין הפונות.

זמן רב לפני זה כבר ידעה אמך מצרות ויגון, עוד מילדותי היו חיי עצובים מאד. אנחנו היינו העשירים של כל השירא שאתה באנו, על פי עצת אמי עליה השלום, קנינו שלש פרות וממחירת חלבן מצאנו פרנסה בריוח, והנה פתאם אסון, בשבוע אחד מתו שלשת הפרות, מקור פרנסתנו, בשלשה ימים, זו אחר זו, רק עין רעה אכלתן כי בריאות ושמןות כאלו יקרי חמציאות היו, ואנחנו נשארנו בלא חלב ובלא לחם, יום בבי ומספד היה אותו היום אצלנו עד שבאה זקנתי הצדקנית, זכותה יגן עלינו, ותתחיל לצעוק

הבשביל מות בחמה בזכירם החפצתם לפתוח פה לשמן
ודבריה אלו פעלו לעצור בעד זרם דמעותינו. — שבוע
אחר זה בא אלינו יוחנן השדכן, אני אז בת אחת
עשרה וכל רואי יחשבוני לשמנה כי קטנה וצנומה
הייתי, ויאמר כי בשירא שבאה מצנעא בשבוע העבר
בא כחור תלמיד חכם כבן שלשים וחמש והוא חפץ
לקחת את לולו בתכם לאשה נותן הוא בעדה ששים
מגידיות כי יודע הוא את יחוס משפחתכם. כעל
שליח ממרום הביטו הורי על השדכן. משפיל אף
מרום יחי שמו מבורך אמר אבי בנשאו כפיו השמימה
בצאת השדכן.

עברו ימים אחדים וביתנו מלא מכל התימנים
שנמצאו אז בירושלם כלם לבושי חג וטובי לב שרו שתי
וגם אכלו. ואני יושבת עם חברותי ולא ידעתי כי למעני
כל השמחה הזאת, אז קראתני אמי ותאמר ארוסה
את בתי ותצוני לנשק ידי איש שיבה אשר זקנו לבן
בשלג, באומרה שזה אבי החתן, והוא ברבני וישם
על ידי צמיד כסף. לבי נמלא אז רגשי שמחה ונאווה
באחתי וכעבור שנה החנה חתונתי.

אביך, עליו השלום, לא ידע אומנות ואף למסחר
לא היה מסוגל, אך ישב כל היום והנה בתורה ועלי
היה מוטל להביא טרף ביתנו ממכירת ירקות לגרי

השכונת, וכלם קנו ממני בזכות בעלי העוסק כל היום בתורה. בהיותי בת ארבעה עשרה חייתי כבר אם לילד, אך הוא היה חלש מלידה ובמלאות לו שני חדשים נחלה, דרשתי ברופאים ועשיתי כל מה ששמעתי מפי שכנינו הזקנות והמוסחות אך הכל לא הועיל, אחרי שבועיים נפחה רוחו, צערי גדל מאד והרבה תרבה התאבלתי על בני בכורי זה, אך הזמן ומרדותיו השכיחו מלבי, וכעבור שנה נחמתי אחריו בחולד לי בן שני, הוא היה ילד בריא ויפה אך לצערני גם הוא נולד בקוצר ימים ובהיותו כתשע חדשים נחלה פתאם. הרבה מפלתי בו, דרשתי ברופאים בכיתי ובקשתי רחמים על קברי הצדיקים מכרתי את עדיי לתת צדקה, הדלקתי שמן בבתי הכנסיות, אך לשוא היה עמלי ומלבד שני ילדי אלו מתו עלי עוד שתי בנות ובן אחד, אך למה אעציב לבך חנם בתי, ולספר לך הכל בפרוטרוט, אסור להתאונן על מעשי ה' צדיק הוא בכל דרכיו, ברוך הוא שהשאיר לי אותך חמדת לבבי ויארץ ה' ימיך ואזכה לראות נחת ממך.

מוזר הדבר כי בקהלת התמנים מתים ילדים בשנות הראשינים במספר גדול מאד. וכמעט משפחה תימנית בעלת חמש שש ילדים אינה מצויה: הם מתים מכל מיני מחלות ואף מהקדחת הפשוטה, מרפאים הם את ילדיהם בסגולות שעל פי רוב הם מזיקים יותר מאשר יועילו בזמן האחרון החלו לשאול גם בעצת הרופאים, ובכל זאת מספר המתים מרם התמעט, ויותר מתמיה הוא כי לפי דבריהם ביושכם בארצם

לא היה מיתת הילדים נפרד, חמון העם מאמין שזה בעונותיהם וקדושת המקום, לכן נוזרים הם כפעם בפעם תעניות ופדיון נפש. קרובה השערה כי סבת הדבר היא מחסרון הידיעה של האמהות הצעירות בטיפול ולדיהן, הכלכלה הרזה והפחותה, ואויר הדחוק של בתיהם הקטנים והנמוכים.

בקומי "משבעה" אחרי מות אביך, נשמתו בנן ערן, הוסיפה לולו לספר נשאתי שכולה וגלמודה כי אין לי כל קרוב פה, ומרוב הוצאות למחלת אביך וסדר "השבעה" שעשיתי לעלוי נשמתו אזלה ממני הפרומה האחרונה ולא יכולתי לשוב לחנותי הדלה וחוברתי לעסוק בעבודות ביתיות למען כלכל אותנו בלחם, ורק שמחה אחת חייתה לי בראותי אותך בריאה וחזקה הולכת ומתפתחת ואז נשבעתי כי כאשר יוכני ה' לגדלך אז לא אשאך קדם התבגרותך. וכמה אני מאושרה בראותי כי אוכל לקים את שבועתי כי הנך מרוחת מעמל כפיך וממלאכה יפה ונקה, ואם יבוא אלי שדכן קודם מלאת לך שמונה עשרה שנה אנרשתו מבית.

ואנכי עוד אוסיף על דבריך כי בשום אופן לא אשא לפני מלאת לי שתים ועשרים שנה, ועוד זאת כי לא אתן את ידי לאיש שיקנני ממך בבסך מלא, רק לאיש שימצא הן גם בעיני, לו אחיה לאשה בלי מזה רוב לי מתן

תולדות הרב הנאון וכו'
ר' ישראל משקלאוו ז"ל

תלמיד הגר"א ומייסד הישוב האחרון של האשכנזים
פרושים בארה"ק

מאת העורך

הרב ר' ישראל ב"ר שמואל (1) ז"ל הי' אחד
מעמודי הגולה אשר עשו להם שם עולם לא רק
בעבודתם בשדמות התורה כי אם גם בפעולתם
למנוחת אחיהם לעמוד בראשם ולעסוק בכל צרכיהם
החומריים והרוחניים, ומצוין הוא רבינו זה מיתר
גדולי התורה בעמנו כזה שאחבת ישוב אח"ק הכתה
שורש עמוק עמוק בלבבו עד כי הסכים לעזוב את
ארץ מולדתו ולעלות להתישב באח"ק עוד לפני מאה
שנה בעת אשר הנסיעה בים וכיכשה חיתה קשה
ומלאה תלאות והרפתקאות מאד וכרוכה גם בסכנת

(1) בהקדמתו ע"פ פאת השלחן מיחס עצמו עד ארבעה דורות
כזה"ד: "ישראל בעל ס' תקלין חרותו בן א"א המנוח המופלג מ'
שמואל ולה"ה בן לאותו צדיק מפני המנוח מוהר"ר עזריאל
ולה"ה בן איש צדיק ומפורסם המנוח מ' משה ברכה ולה"ה ב"א
של חרה"ג החסיד המפני המנוח מוהר"ר מנחם מנדל ולה"ה האב"ד
ור"מ דכל מדינת רוסיה יע"א.

נפשות, וגם הישוב בארץ הקדושה היה מלא תלאות מפנעי הזמן וצרות מרעת יושביה (אשר אפס קצתן יתבאר להלן) והוא לא רק שבעצמו עלה לחתישב בה כי אם גם עורר את מכיריו ומיודעיו לעלות אתו יחד לארץ הקדושה ולכונן בה מחדש ישוב של קהלת הפרושים לראשונה בצפת ואח"כ בירושלם.

יום ושנת לידתו לא נודע לנו וכמו כן שמות רבותיו הראשונים, אך אין ספק כי בהיותו עוד צעיר לימים כבר נודע שמו לחרוף ובקי⁽¹⁾ ומפורסם בחסידות עד כי בשנת תקנ"ה זכה להכנס לפני ולפנים ולהיות אחד מתלמידיו של הגר"א זצ"ל ויצק מים על ידיו משך ששה חדשים, עד היום שבו נצחו האראלים את המצוקים⁽²⁾ ובתור תלמיד ותוק קלט

(1) הרב הגאון וכי' כמוהר"ר אברהם אבלי ז"ל ראב"ד דק"ק זידינא בהסכמתו לספר פאת השלחן אומר עליו בזה"ל: "גם בהיותו פה עמנו זה ערך כ"ה שנה היה לו שם בתכמים ומחוק לגבר חכם בעוז ויראת ה' כל הימים".

(2) רבינו הגאון ר' ישראל משקלאוו ז"ל העיד על עצמו שזכה לראות את פני רבינו הגר"א ז"ל חצי שנה מרם שנתבקש ביושיבה של מערה ועשרים יום לפני גזיעתו וזכה לשרחו ולהיות בעבר לפניו רבו והרבה פעמים קרא ושנה לפניו יהיה אהוב לרבו וזכה לשמוע מפיו הק' תורה, וגלה לו סודי ומצגוני לבו בעת שמחת צפשו (עליות אליהו זילנה תרמ"ז צד ע"ד).

בזכרוננו ורשם לו את כל מה ששמע מרבו והשתדל
 אח"כ לסדרן ולהביאן במקומם למען יוחקו בדפוס.
 ויכבד את רבו ויקדשחו בקרושת רוממות מיוחדת
 וכל חרוש או הנהח בדרו"ל שקבל מפיו היה בעיניו
 כקבלת מסיני ובקנאתו לרבו לא נמנע מלהעליב את
 את אלה שפרשו את המאמר באופן אחר *).

אחרי פטירתו של הנר"א זצוק"ל נתקבל להיות
 מניד משרים בק"ק שקלאוו, וכעשר שנים
 בערך הרביץ בה תורה והטיף מוסר לרכים אך
 במשך כל ימי שבתו בשקלאוו פעם בלבו הרעיון
 לעלות לארה"ק ולהתיישב בה. וא"ס כי רוח רבו
 נחה עליו ומחשבת הנר"א זצ"ל ורצונו לעלות לאה"ק
 (שלא עלתה בידו כנודע), פעל על לב תלמידו זה
 להתאמץ בכל עוז להוציא מחשבת רבו לפעולות
 ויתאמץ לרכוש לו נפשות תמימי דעים בדבר
 זה וחפצו הצליח בידו אחרי עבור שתים עשרה שנה.
 בשנת ה' אלפים תק"ע עלה הר"ר ישראל
 ואתו משפחות ממחוז ליטא ורייסין לארה"ק. בירושלם
 קשה היה אז מאד ההתישבות לאחינו האשכנזים,
 ולכן החליטו להתישב בעיה"ק צפת שבה לא נברו

(* ולדוגמא עיין בהערות על סס' סופרים, והובא בתור השמטה
 להקדמתו לס' פאת השלחן (ובתוצאותינו הובאה בפנים ההקדמה).

הרדיפות, ובה היה כבר עדה לא מעטה מקהלת
 החסידים, וישכרו להם בתי מעון ובית לבית מקדש
 מעט, ויכוננו להם קהלה מיוחדת בשם קהלת הפרושים.
 אבל התלאות השונות שמצאום, מיד אחרי התישבותם
 שללו מהם את פליטת רכושם שנשאר להם מחוצאת
 הדרך עד כי מצבם חורע מאד, כמעט עמדה העדה
 החדשה הזאת להתפרר ולהתבטל לולא רוחו הכביר
 וסבלנותו הרבה של מוסדה ומנהיגה שקבל עליו ליסע
 נדוד על זמן קצר בערי ארץ מולדתם ועוד בשנת
 החיא יצא לחו"ל ליסד מעמד קבוע לתמיכת יושבי
 אה"ק ודבריו מצאו און קשבת בזמן קצר עלת בידו
 "ליסד יסודות קבועות לשוב ארצנו בכל גלילות ליטא
 ורייסין" (לשונו בהקדמת ספרו פאת השלחן) אך גם
 בימי מלמולו ונהודו לטובת אהיו לא שכח גם את
 תורתו, ובחיותו בעיר מינסק הוציא לאור את ספרו
 "תקלין חרתיין" שמחותו נזכיר להלן בפרטות.

בעבור שנתים בקיין תקע"ג שב רבינו לביתו
 בעיה"ק צפת מלא תקוה שיוכל להקדיש את ימיו
 לתורה ולנהל את עדתו על מי מנוחות, אך לא כאשר
 חשב כן היה, כי בבואו הגיעוהו מיד צרות ותלאות
 מרבה להכיל: המגפה פרצה אז בכל תוקף עוזה עד
 כי רבים מיושביה נסו לירושלים וגם הוא ובני ביתו

ברחו אליה (שנם בה נתישבו משפחות אחדות מאשכנזים פירושים) ובעברו דרך הכפר שיף עמאר היא העיר שפרעם העתיקה מתה עליו אשתו ביום ה' סיון ותקבר שם (בה יש עד היום עדה קטנה קדומה). אולם אחרי בואו לירושלם פרצה גם בה המגפה ובמשך ירחי תמוז ואב מתו עליו שני בניו ושתי בנותיו (האחרונות מתו ביום אחד) וחתנו ותשאר לו רק בת קטנה חולה מוטלת על ערש דוי, ומרוב צרותיו עמלו ועגמת נפשו נחלה גם הוא. כי מלבד צרותיו הפרטיות הכאיבו את לבבו צרת אחיו כשמעו כי המגפה בגליל לא שקטה ועוד תעשה שמות; אך האם איש צדיק ובכיר רוח כמוהו יתיאש? להיפוך בהמצב הנורא הזה התעוררה בקרבו אהבת התורה ובקול בכי וענות נדר נדר לאמר "והי' אם תעשה עמדי חסד וחקימות אותי מחליי זה, אז אייגע לסדר חיבור סדר זרעים בתלמוד ירושלמי עם שיטת אדמו"ר הגאון קה"ק רבינו החסיד צוק"ל אשר כיתי לשמשו לפני מותו". ומרוב בכי וצער נדם בשינה ונדמה לו כאלו אחד בא אליו ויגע בו ויעירהו ובה אמר לו נגוף ורפוא ומיד אחרי זה שב הוא ובתו לאיתנם. *

(*) לשונו בהקדמתו בספר פאת השלחן.

בראשית שנת תקע"ד אחרי אשר רפתה המנפה שב שנית לצפת לעמוד בראש עדתו, ושם נשא לאשה את בת הרב מיאמפולי שהולידה לו בנים ובנות, וכמלפנים היה מוטל עליו משא כל צרכי הצבור „הנהגתם וכלכלתם ולראות כל צרכי סיפוקם וסדר למורם“, ובתור רב העדה ופקידה סבל צרות ורדיפות רבות ונוראות מהגוים אילי הארץ שהציקו אותו במסים וארנוניות חדשים וביחוד אחרי אשר סר צלם ומגינם של אחינו יושבי הגליל הוא השר הייט פרחי שולחני של פחת עכו שנרצה בידי מרצחים. ובעת שבאה העיר עכו במצור הישלך רבינו בבית האסורים למען הוציא ממנו כסף, וגם צרה פרטית באה עליו כי בא המות בחלונותיו וישלול ממנו שני בנים שנולדו לו מאשתו השניה ולא נשארו לו רק בנותיו. אך כל הצרות והתלאות האלה לא הרפו את רוחו ויסבול את הכל בדומיה ועמוד בראש העדה. בחדש אדר תקפ"ה היתה בעיה"ק צפת מפולת בתים בעקב גשמים מרובים ורוחות חזקות, גם הבית שבו ישב רבינו נפל עליו ועל כ"ב (בליל י"ג אדר) ובחמלת ה' עליו ניצולו כולם וחוצאו חיים. — האסון האחרון וההצלה הניסית הזאת העירו בקרבו את הרעיון כי יד ה' היה בו על אשר אחר לשלם את נדו לחבר את ספרו על סדר זרעים ותלכות א"י, ולכן החליט כי למרות כל העבודות הכלליות והפרטיות

העמוסות עליו, יתחיל מיד לעסוק בזיונות ושקידה
 בחבור הספר הזה שקרא את הפנים בשם פאת
 השלחן ואת הביאור שמסביבו בשם בית ישראל,
 ובראשונה חשב כי כאשר יגמור אותו יצא בעצמו
 לחו"ל להדפיסו למען לא יפלו בו טעויות, אך מפני
 עבודות הצבור המוטלות עליו לא יכל להפיק זממו
 זה, ומה מאד שמח כאשר עלה בשנת תקצ"ב המדפים
 הר"י בק לצפת ויכונן בה בית דפוס. ובשנת תקצ"ד
 מוכן היה למסור את ספרו להמדפים אך בנתיים
 בא שואה חדשה על יושבי צפת כי הדרוזים ויושבי
 הכפרים שכסביבות צפת מרדו במושל מצרים (שארץ
 ישראל עמדה אז תחת ממשלתו) ויבואו ביום ה'
 לחדש סיון שנה זו ויחלו לשלול שלל ולבזז בו ובחוד
 שפכו המתם בהיהודים, את האנשים שעמדו בפניהם
 הורידו למבח ויחריבו את בתי הכנסיות ויקרעו את
 ספרי התורה ובתים רבים החריבו עד היסוד וביניהם
 גם בית דפוסו של הר"י בק, ורוב אחינו יושבי העיר
 ועמם גם רבינו ברחו מהעיר להכפר "עין זיתון"
 ולתהרים שמסביב לה לחציל את נפשם, והמורדים
 הציב, שומרים על הדרכים לבלי יוכלו לתודיע זה
 לערי החוף, אך בחמלת ה' עבר לפניהם איש רץ
 מבארות, ועל ידו הודיע רבינו את כל המאורע לצירי
 הממשלות ובחודע הדבר להמושל מהר לשלוח שר גדול

עם הילו לצפת להשיב את הסדרים על מכונם, ואת המורדים שלא הספיקו לברוח יסר כרשעתם ואת החפצים שמצא אצל השודדים מסר להשודדים. והשוואה הנוראה הזאת עכבה גם את הדפסת ספרו, ורק בשנה הבאה כאשר עלה ביד המדפוס הר"י ב"ק לתקן את בית דפוסו ולסדרו מחדש התחיל בהדפסת ספרו שנגמר בשנת תקצ"ו.

במוש"ק בעשרה במכת בשנת תקצ"ז נסע הרב ר' ישראל לעיה"ק ירושלם בפקודת הפקידים והאמרכלים דארה"ק שבאמשטרדם, לגמור את קניית החצר שהחליטו לקנות, וליסד בה בית מדרש לקהלת הפרושים, ובע"ה עלה בידו לגמור דבר הקניה בכי טוב ויקרא את שמו סוכת שלם, אך טרם עברה שבועיים לשבתו בירושלם הבחילתהו השמועה הרעה מעיה"ק צפת כי ביום כ"ד לילה זה געשה ותרעש הארץ והעיר נחרבה כולה ונפשות רבות מאחינו מצאו למו קבר תחת הגלים ויישלה מיד את חתנו הרח"ג וכו' כמוהר"ר ישעי' בארדאקי ואת הרבני וכו' כמוהר"ר ארי' נאמן העדה ועמהם עוד עשרים איש (שבאו אתו מצפת) ובידם מסר סך שנים עשר אלף גרוש (שזה היה סכום גדול בעת ההיא) שלקה בחלואה מעשירי הספרדים, למען יעסקו בעצמם וגם ישכרו פועלים להחיש עזרה לכל דורש, לפנות את הערמות, לרפא את הנפצעים

ולקבר את המתים, וחמה קיימו את מצות שולחם בכל
 כחם ומאודם ועל ידם באה הצלה גדולה להנשואים
 בחיים. וביום שאחרי זה כאשר קראו חו"ר עדת
 הספרדים בכי ומספד על הרוגי צפת בביהכ"נ המיוחדם
 לר"י בן זכאי שארך שני ימים רצופים נשא גם רבינו
 מספד כבד ויקונן קינה מיוחדת שהורידה דמעות כנחל
 מעיני כל הנאספים. והקינה הזאת נעתקה מאת סופר
 עדת האשכנזים והוקבעה על לוח בביהמ"ד „סוכת
 שלם" חנו' ⁽¹⁾ ומיד אח"כ הודיע את דבר האסון הזה
 להפקוא"מ שבאמשטרדם ⁽²⁾ ולכל הרבנים והאמרכלים
 והנבאים העוסקים לטובת ישוב ארצה"ק ⁽³⁾ כי ימחרו
 ויחישו לבא לעזרה, ודברי קדוש ישראל שיצאו מן

(1) הקינה הזאת נתפרסמה בה „ירושלם" כרך 6 עמוד 168.

(2) את מכתבו זה ועוד שני מכתבים אחד מהר"ר ארי' נאמן
 הכולל פירושים והשני מהר"ר רפאל יצחק אלפאנדארי פקיד
 ומשגיח ד' ארצות החיים וגם את הקור קורא שפרסמו אז הפקוא"מ
 שבאמשטרדם לאחינו ב"י העומדים תחת פקודתם, פרסמו
 בה „ירושלם" כרך ט' חלק א' כ' צד 757—765.

(3) בס' תורת משה עה"ת (מהרב הגאון חת"ס) סוף פ' אמור
 מובא הספר על הרוגי צפת ובו מזכיר את רבינו בזה"ל והיום
 הניעני מכתב מירושלם הקדושה מקדוש ד' ידידינו גאון ישראל
 מו"ה ישראל בעהמ"ס פאת השלחן ביד רחמנא דיהבי' לן ע"ד
 צאת ליריאך גם להתנוס.

הלב נכנסו אל הלב ועשו את הפעולה * ואז גמר
אומר להתישב בירושלם וישלח להביא את
אשתו וב"ב (שהיו בעת הרעש בהמרחצאות החמים
שאצל טבריא ונצולו) ועדת האשכנזים הפקידו אותו
לרב ומנחיג וחוא עבד למוכת העדה הזאת להטיב
מצבה החומרי וחרוהני בכל כחות גופו ונפשו ויהי
אהוב ורצוי ומסביר פנים לכל, ובכיתו היו מתקבצים
בני העדה הקמנה הזאת מידי שבת בשבתו לשמוע
הידושי תורה ולהשתעשע בנעימים. **)

(*) וז"ל הרב הגאון ח"ס, שם ועד שאנו בודקים במוכת ירושלם
בואו ונבדק במוכתנו מה לעשות לאחינו המוטלים ערומים ברחובות
הצמופים ברעב ואשר העלו עפר על ראשם מוכים ומרומים
ומעונים וכו' ע"כ התאמצו אחינו גרובי עם אלקי אברהם בכל
מקום שהשלוחים יוצאים למלאות ידיהם מברכת ה' והיא תעשיר
ולא ת"ע"ש ויסיר ה' תיון אצו ואין פרין ואין צוחה ואין יוצאת
ברחובותינו וכו'.

(**) חכם והבלשן ד"ר אליעזר הלוי (מזכירו ומליצו של
השר מונטיפיורי ז"ל) שבקר את עה"ק בשנת תקצ"ט והיה בזמן
הביוה השניה בצפת ואח"כ בא לירושלם מספר במכתביו (שנעתקו
בהדפוס) ה"א אורות הרב הזה בדברים האלה... ואחר התפילה
לא הספקתי כמעט לברות פת ישרית ותבא כל העדה לשהרני עד
גם הרב ר' ישראל לא נעדר והוא איש אשר איננו מדבר ביום
השבת כלתי אם בלה"ק לברא ע"ב היתה לי שיחתו לשעשוע
ולתורת, הסנהג בנייהם לשלוח מנות לאורה הבא ואחרי אשר

הארץ כבודו ויאמינו בדבריו וילוו ⁽¹⁾ לו כסף לטובת העדה בכל עת הצורך בלי משכון ובטוחות לשלם להם כאשר תגיע החלוקה. ומאשר כי כבר היה זקן

המנות האלה הם עפ"י הרוב כקבוק יין נבחר, היה יקבי מלא יין ביום ההוא עד כי לא קמנו מעל השלחן עד עת המנחה, ואחר התפלה שבתו נקראתי אל ר' ישראל לסעודה שדושיית, ורכינו התחיל לדרוש בדברי תורה, ואחר נתנו הסגובים בזמירות קולם וימשכו נגינותיהם עד בא השמש.

(1) ההגדה מסורת עד היום בפי צאצאיו וכני משפחתו כי אחת השנים שעמד בראש העדה כע"ק היתה שנת בצורת גדולה עד כי החטים נתיקרו מאד וכשוק החטים לא היה חטים כלל כנמצאו וגם כסף החלוקה התאחר ולא הגיע בזמנו ותגדל אז דאגתו ודאגת חבריו בההנהגה ע"ד קניית חטים למצות בעד בני ערסו, ובעוד הם יושבים וחושבים ממי ללוות כסף ואיפוא להשיג חטים הודיעו לו כי ערביים בידואים הביאו סמוך לחצירו גמלים מעונים חטים והם דורשים אחרי מעונו, הערבים נכנסו אל ביתו וישלה את נאמן ביתו לראות מהות החטים ולהשתנות עמם במחיר ואחרי אשר באו לעמק השוה הודיע להם כי כעת אין לו כסף במזומן, והבידואים השיבו כי אין מניעה אודות הכסף ונאותם הם אם יתן להם פתקא לשלם אחרי זמן ידוע והוא קיים בשמחה את שאלתם, והחטים נתחלקו לכל בני העדה בפי מספר נפשותיהם ויאפו את מצותיהם בשמחה וכבא זמן המוגבל לפרעון הפתקא היה כבר הכסף מוכן אצלו אך הבידואים לא באו לגבות החוב בכל ימי חייו וגם אח"כ בימי הנהגת חתנו הר"ר ישעיה בורדקי ז"ל עד היום הזה, והיו הדבר לנס.

ושבע ימים לכן לקח את חתנו הרח"ג וכו' כמוהר"ר ישעי' ברדקי ז"ל לעזר לו בכל עניני העדה ואחרי פטירתו מלא הוא את מקומו בתור ממונה ומנהל ואח"כ גם במשרת סגן קונזול אוסטריו.

בראשית קיץ תקצ"ט הלך לעיה"ק מבריא ואחרי ימים מספר חלה את חליו שמת בה ונשמתו שבה לאל נותנה ביום ט' סיון, ובה מנוחתו כבוד.

ספריו שיצאו לאור.

א. תקלין חרותין והוא פירוש על מס' שקלים ע"פ הנהגות רבו הר"א ז"ל מינסק תקע"ב, ואח"כ נדפס בתוצאות שונות בש"ס בבלי, ואותו הדפוס בצאתו מהקודש לחו"ל כאשר חבאנו למעלה.

ב. פאת השלחן והוא סוף וסיום לארבע שלחן ערוך אשר נחסר בסדרי השלחנות אלו הלכות מחלכות ארץ ישראל והם הלכות פאה והלכות לקט וחלכות שכחה והלכות ט"ע והלכות דמאי והלכות שביעית ועוד כמה דיני א"י הנוהגים, ומבואר פנימה לשון רבינו הרמב"ם ז"ל ונתוסף הרבה חגחות דינים מרבנותינו הצרפתים הר"ש הזקן ורש"י תוספות ובה"ג וראב"ד וש"ה וכמה הלכות מתוספתא ירושלמי ואשר נשמטו, וגם שיטות עמוקות וגירסאות

נפלאות בסדר זרעים ירושלמי ממרן הנאון האמיתי
 רבשכב"ג אור עולם רבינו אליהו החסיד נ"ע
 מוילנא. וסידרתם בקצרה בלשון "שלחן ערוך" ומצדו
 ביאור ארוך על כל החלכות והסעיפים ולשונות הרמב"ם
 ז"ל וישובים לקושיות הגאונים ונקרא בשם "בית
 ישראל". ומעם שם הספר ותוכן ענינו יבואר בהקדמת
 הספר באורך שם יראה המעיין ויבין דבר על אפנו.
 חברתיו אנא זעירא דמן חברייא עפר ארץ ישראל
 בע"מ ס' תקלן הדתין מעה"ק צפת גליל העליון
 תובכ"א. צפת תקצ"ו בדפוס הר"י ב"ק¹). — בהקדמתו
 לספרו זה מביא בארוכה את החרפתקאות והתלאות
 שעברו עליו ועל עדתו מיום באו לאח"ק עד שנת
 הדפוס. וגם דברים רבים על אודות גדולתו של
 הגר"א ז"ל וקדושתו²).

(1) מאשר כי התוצאה הראשונה ספה תמה בארה"ק ובחו"ל
 יצא לאור מחדש על ירינו, בהגהה מדויקת וברגהות ותקונים
 מנאוני הזמן. ירושלם תרע"ב.

(2) המסכימים על ספרו זה הם רבני עה"ק ירושלם הגאונים המפורסמים
 שלמה משה סווין"ט שלמה יצחק מיוחס ס"ט, מעה"ק צפת הרבנים
 המפורסמים אברהם אבהורי ס"ט, חיים יוסף צרפתי ס"ט, נסים
 זרחיא ניר חיד"א וצוק"ל ס"ט. והרב המאה"ג המופלא וכו'
 וכו' כמוהר"ר יוסף דוד אבולעפיא נ"ע האב"ד ור"מ דעה"ק
 שכריה ת"ו, הרב הנאון הגדול וכו' כמוהר"ר משה חיים

ספריו אשר עודם בכתובים :

ג. קונטרס מנוחה ונחלה אותו הוא מזכיר
בספר פאת השלחן הלכות שביעית סי' כ"ט סוף סעיף
ס"ז. והוא תשובה ע"ד "תקנת העזבונות" הנחוג
בקבלת הספרדים והיא שכל מי שימות בעיה"ק בלא
בנים יפול עזבונו לקופת הכולל.

ד. ספר זכרון על מס' אבות נזכר בהקדמתו
לספר פאת השלחן.

ה. חידושים על אגדות הש"ס אותו הוא מזכיר
בפירושו על מס' שקלים דף י"א ע"ב ובחקדמתו לס'
פאה"ש.

ו. דרושים שונים.

ז. חידושים על הש"ס בהלכה (שלשה אלה
האחרונים נמצאים ביד נכדיו).

ח. זכר רב.

ס"ט נר"ה האב"ד ור"מ דק"ק בגדר היא כבר רבתי יע"א, הרה"ג
הגדול וכו' בסו"ה אברהם ענתבי ס"ט האב"ד ור"מ דק"ק ארם צובה,
עורא ישועה הבן ס"ט. הרה"ג הגדול וכו' מוהר"ר אברהם אבלי
ראב"ד דק"ק וילנא, הרה"ג הגדול המפורסם וכו' מוהר"ר משה סופר
אב"ד ור"מ דק"ק פרעשבורג יע"א.

השנה

תשרי תרע"א — ע"ב.

חמצב בכלל.

השנה הזאת בכלל טובה היתה, נשמים ירדו
בשפע רב וגם שלג רב ירד פעמים אחדות, אך מפני
סבת התאחרות נשמי המלקוש היתה מאוחרת. הקציר
והכציר היו שניהם במצב בינוני מוזג הכריאות היה
טוב ומחלות חדשות מתדבקות לא שלטו בה. אבל
מצב הכלכלי לא הומט כלל, הריוח והפרנסה ירדה
עוד אחורנית, וע"י מעוט העולים לחתישב בעי"ק
הוקטן גם הענף היחידי של החרושת היא הבניה ששנים
רבות פרוה מאד, ובעקב הדבר הזה עזבו ועוזבים עד
היום משפחות רבות את עירנו וגם את יתר ערי
ארה"ק לבקש לחמם בארצות רחוקות, ובמקום אשר
לפני שנתיים היה קשה למצא דירות פנויות נשארו
וישארו בשנת הדירות הבאה בתים רבים מאין יושב,
ועי"ז ירד ערך הקרקעות והמשא ומתן בהם, ואם לא
יחמט הדבר ע"י עזר חיצוני כמו ביסוד בתי הרושת
אז יש לפחד כי ישוב החדש של עי"ק ילך הלוך
החסור. ועל תוכבי ארצנו וישובה לשום לב לזה.

פעולת הממשלה ובית מועצות העיר.

ירושלם ע"ק עומדת זה כמה בכל הענינים:
 המדיניים ישר תחת עיר הבירה ורק בתי המשפט
 עמדו תחת עיר ה"ואליה" בארות, וכל מי שרצה לערער
 על פסק דין של בית המשפט בעירנו הוכרח לפנות
 לבארות, אך בשנה הזאת נוסד בה בית משפט
 לערעורים ועומדת היא גם כזה ישר תחת עיר הבירה.
 חק עבודת הצבא יצא כבר לפעולות ופחדו בעקב
 חרושו הולך ומשתכה, הרבה נשלחו לגדודי הצבא
 במקומות שונים, ואחרים נשלחו הנה והרבה פדו
 את עצמם בכפר עבודת הצבא סך חמשים לירה
 מזרקית, ויעבדו רק שלשה חדשים להתרגל בהעבודה
 לעת שיקראו לחיל המילואים.

בית מועצות העיר (שנבחרו נמנים שלשה
 מאחינו, והם: האדונים דוד ילין יוסף אלישר ורחמים
 מזרחי) האיר חלק גדול מעירנו בפנסים לוקס, ובטח.
 שבמשך השנה הבאה יאירו גם את יתר רבעי העיר
 פנימה והשכונות שמחוצה לה בפנסים כאלה ומלבד
 שהתיקון הזה מועיל לעוברים ושבים נחויץ הוא.
 לשמירת הבטחון. ונקות כי בעתיד קרוב מאד ישתדל
 להוציא לפועל את שני התיקונים הנחוצים מאד והם:
 הבאת מים להעיר מאחד המעינות הקרובים, ויסוד

עגלות עלעקטרויות ומאור עלעקטרי שחברות שונות
הפצות לקבל.

עניני העדה.

בהנהגת עדת הספרדים לא נעשה עוד כל
שינוי לטוב, אין לנו לא ראש רבנים בתואר ראשון לציון
ואף לא רב בפני הממשלה (חכם באשי) ועד היום
מסתפקים אנו בממלא מקומו. הרה"ג יעקב מאיר שבו
השבנו למצוא את האיש שאנו מבקשים, אחר את
המועדה בעת שרצו בו ושלחו אחריו לא בא ואח"כ
בעת שבא כבר לא רצו בו, ומי יודע מתי יבוא
הקץ לחמצב המסובך הזה.

ועדת האשכנזים זכתה סוף סוף לוועד נבחר.
מקרה לנהל את עניניה, הועד מאוחד מכ"ג אנשים
שנבחרו בדעות נעלמות משמונים בוחלים שנבחרו
לראשונה מכל הכוללות השונים (לבד כולל אונגריא)
ובידו נמסרה הנהגת העיר בכלל, וגם סדור הענינים
שבין העדה להממשלה, את כסף ההוצאה מקבל
הועד מאת הועד הכללי, אך עד היום לא פעל ועשה
עוד תיקון חדש מלבד בחירת ועד לחמושב זקנים
שנהרס, ועל העבר לא נתרעם כי עודנורח וצעיר, רק
נחכה על העתיד וימים ידברו.

והנה אף כי הבחירה לא סודרה הפעם כמו
שצריכה להיות כי לכל איש היה הזכות לבחור
בבוחרים רק מבני הכולל שלו ככל זאת צריכים אנו
להיות מרוצים מהצעד הזה שהרבה הרבה מרחנו
וחכינו עליו, ולא לזלזל בו, אדרבא לחזקו ולסעדו.
ואם הוא לא ימלא את תעודתו אז ידעו הבוחרים
בבחירה הבאה לראות את אשר לפניהם ולבחור
באנשים בעלי דעה כבירה ומרץ למען ימלאו את אשר
לא מלא הועד שלפניו ומעט מעט יתוקנו כל העכובים
והמכשולים שבסדרי הבחירה ונחנה ע"ק תתנחה
עפ"י ועד נבחר בבחירה חפשית אמתית, מבלי
השפעה, כבכל הערים הגדולות.

חנוך ספרות ומדע.

החנוך הולך ומתקדם כן בבתי החנוך והספר
הנמצאים ותיקון הישנים ויסוד של מסדים חדשים.
המוסד היותר חשוב שבשנה הזאת הונחה אכן
פנתו הוא בית מדרש לרבנים שנוסד בעצם וראשונה
עפ"י הצעת מנהל בית הספר להעזרה ובא כחה מר
אפרים כהן לסגן החברה המסור בכל לבו ומאודו
להחנוך ד"ר פאול נתן, הוא נתן מכספו סכום מסוים
לעשות את הנסיון הראשון לזה, במספר של צעירים

ספרדים שתעודתם תהיה לבחן אח"כ בתור רבנים בערי תורקיה. אחריו בא החכם והנדיב המצוין מר רפאל שלמה גאון שהרה והנהגה מכבד הרעיון ליסד בית מדרש רבנים בירושלם ויהליט לנדלו ולשכללו למען יהיה לגפן אדרת שמפרי יחנו אחינו בכל מקום שהם, וינדב מיד חמשים אלף פראנק לבנינו ותמיכה שנתית של סך עשרת אלפים פראנק, ואת החסר תשלם חברת העזרה, ושעריו יהיו פתוחים לת"ח בעלי כשרון מכל העדות השונות. תכנית הלימודים תסודר מועד של גדולי תורה, יראים חיוודעים גם את צרכי הזמן, וגם המנהל את עניני הלימודים יהיה רב גדול שיצא מוניטון שלו בעולם היתדות למען יקוימו דברי החוזה "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם".

בסוף הקיץ החלה חברת העזרה לבנות בית בעד בית המדרש למורים שעד היום היה בבית שכור. והנמנמיה העברית שבשנים הראשונות אי אפשר היה להבטיח את קיומה נתבססה סוף סוף, וקיומה בשות, ונסתדרה עפ"י תכנית גמנסיאלית, ומאירופא באו חכמים מוסמכים לבחן בה בתור מורים (אחד מהם הוא החכם טארצינער שכבר עשה לו שם בידיעותיו בשפות הקדם) ומספר התלמידים חולך גם הוא הלך ורב.

בית המדרש דורשציון: גם הוא נסתדר ונשתנה הרבה לטוב בתמיכת אגודת חיראים שבאשכנז. מנהליו כוננו סניף ממנו גם מחוץ לעיר, ומלבד שפת ערבית ותורקית שלמדו בו מכבר ילמדו בו גם כתיבת הארץ ודברי בית ישראל ועוד, הכל בעברית והתלמידים רואים ברכה בלמודם.

¶ הדר תורה: בשם הזה יסדו לפני שנים אחדות אחדים מטובי אחינו שדואנים לחנוך בניהם ועתידם. ואינם הפצים לשלחם לבתי הספר, הדר מתוקן שבו ילמדו מלבד תנ"ך וגפ"ת, שפת עברית ודקדוקה דברי ימי ישראל ערבית המדעים היסודיים ועוד, והחורים בעצמם נשאו את משא ההוצאה וכמובן היה מצבו דל ורופף, אך בשנה הזאת הואיל הברת העזרה לתמוך ולמורה מנהל לשנת תרע"ב הופקד החכם ד"ר מהרש"ק שכבר התמחה במקצוע החנוך בביה"ס אשר בפתח תקוה ומעתה יסודר בכל.

הסניף להחסת דרות לתרבות והשפה העברית בעירנו הבין כלילת החרף שיעורים מדעיים במקצועות שונות באולם בית הספרים הכללי מדרש אברבנאל וגנזי יוסף ומספר שומעים ושומעות לא מעט באו להשעורים. גדולי ציון: בסוף הקיץ נוסד מוסד חדש שקיומו בטוח לעת עתה רק על שנה אחת, בטובת לב אחד

מאחינו שאיננו מהעשירים הגדולים רק חובב ארצנו ומוקיר תורה. והמייסד הוא מר בן ציון לייזעראוויטש משיקאגא שעלה בקיץ תרע"א לעי"ק בחפצו לעשות דבר להרחבת לימודי התורה, ואחרי התראותו בניהון זה עם הרב הנאון וכו' כמותר"ר חיים ברלין שליט"א הציע לפניו לייסד בהמושבה מוצא שאצל ירושלים מעין בית מדרש לרבנים, ויהליט לתמוך בידי עשרה אברכים מופלגים שנים שנים מחמש הישיבות שבעירונו בסכום של 30 פרנק לחדש שזה תספיק למחית נפשם, וב"ב שבירושלים יתפרנסו ממשכורתם החדשית שמקבלים מהישיבה. וממנהלי הישיבות הנזכרות ביחד עם ששת המוצי"ם שבעירונו נבחר ועד מפקח ותתלמידים הנזכרים ילמדו שם כל השבוע וליום השבת ישובו לבתיהם. ומר לייזעראוויץ הבטיח לפני נסעו מפה לייסד בעירו ועד שידאוג לקיום המפעל ולהשיג בעדם (כאשר יקבלו את הסמיכה) משרה לרבנות בארצות הברית.

בית חנוך עורים מתקדם גם בשנה הזאת ולמרות המשבר הממוני הגדיל את חוג פעולותיו בלמודים ומלאכות ביחוד במקצוע הנגינה ובקליעת סלים וינהיג גם ענף חדש הוא מלאכת הקשירה בעד הבנות. גם לא נמנע מלקבל חניכים חדשים

מפה ומחול' בלי כל תשלום ומנהליו מקוים כי
ימצאו נדיבים שיקדשו סכומים מיוחדים לבנין חדר
למען יוכלו לגשת מהר לבנות בנין גדול ומרווח (עפ"י
תכנית מיוחדת) בהקרקע שכבר רכש לו המפעל ⁽¹⁾.
וחספרות התרחבה והתגדלה הרבה:

התלמוד הירושלמי חולך ונדפס ביופי שכלול
ודייקנות היותר אפשרי, ובקיין תרעיב תצא לאור
המחברת הרביעית שתכיל המסכתות, דמאי
וכל א"ס. וכן יוצא לאור באמצע החורף הכרך
השני של המעמר וגם הספר פאת השלחן (עיון
בראש חלק החודעות) מאת הזאנן הנודע ר' ישראל
משקלאוו מוסד הישוב האחרון של עדת האשכנזים ⁽²⁾.

⁽¹⁾ לשם יזכר החובב ציון הנדיב מר דוד פאטאש
שהואיל לנדב (לזכר אביו הר' שמואל ז"ל עפ"י השתדלותו
של דר' יצחק לוי מנהל הכנס האנגלו פאלשטינה פה) סך
1000 פראנק בעד המוסד הרצליה שבטוצא וסך 2000 פראנק
לבית חנוך עורים לבנין חדר גדול שיקרא ע"ש אביו ג"ע.
וכל הכספים שהוקדשו ויוקדשו לטיבת הבנין, מופקדים כהכנס
להמסרה הזאת מבלי שיוצאו להוצאה העוברת.

⁽²⁾ בהקדמת ספרו מביא המחבר כארוכה את כל
קורות אחינו יושבי צפת ושאר ערי ארזה"ק משנת
תקע"ד עד שנת תקצ"ו.

והמלון השלם והמפורט של החכם א. בן יהודה
הולך ונסדר פה ונדפס בברלין בזריזות ובחתמדה.
וכבר נגמר הכרך השלישי המסיים באות חק.
מר א. צבי (אידלזון) שכבר עשה לו שם בנגינותיו
המקוריות עוסק בחבור ספר גדול בשפת אשכנזית
בן ארבעה חלקים. שיקרא בשם אוצר הנגינות של
יהודי ארץ הקדם.

ביפו החלו לצאת לאור שני ירחונים, הא' בשם
המאיר מאת מר י. ש. ר. א. ל. ב. ל. ק. י. נ. ד. המיוחד למדע
הארץ והישוב, והשני כללי בשם המו' לדת מאת ש.
ב. נ. צ. י. ו. מלבד "החנוך" המיוחד לפדגוגיה שיוצא
לאור זה שנה שניה ממרכז המורים. ותוצאת לעם
(מיסודה של חברת הפועל הצעיר) מפרסמת לפרקים
שונים חוברות מדעיות במקצעות שונות של המדע.
תרגומים ומקוריים ומפיצה אותם בין העם במחיר זול
מאד (את שמותיהן פרסמנו במאמר זמרת הארץ).
וגם התוצאות קהלת ויפת החלו להוציא את
בבורי פעולתן: קהלת הוציאה בזמן האחרון ספר
חשוב מאד בשם "הארץ" המכלכל שמות כל
המקומות בארץ ישראל שמותיהם בעברית וערבית
וקורותיהם בקצרה מאת החכם מר אליהו ספיר ז"ל
(והוא מעין המאמר השם והמקום שאנו מפרסמים
בחמשכים בהירושלים). הכרך הראשון של יפת

מכיל תרנומים ממאמרים פרזיים ושירים, ממבכרי סופרי העמים.

ובעיר הקטנה טבריא קם גואל לתולדות יהודי מארוקו הוא החכם י' מ' טולידאנו שאסף וקבץ חמר רב ועל פיהם חיבר ספר גדול לתולדות יהודי מארוקו בשם נר הטרב.

ה מ ו ס ד י ם .

מוסדים חדשים לא נולדו, ארבעה מהמוסדים הגדולים שבחישנים באו עד משבר; והם: ישיבת תורת חיים, מושב זקנים וזקנות, החזקת זקנים (מושב זקנים החדש) ואוסף נדחים. שנים האחרונים שלא היה להם כל קיום ויסוד נכון, נחרבו לנמרי שאי אפשר עוד להקיםם, ונושיהם אבדו את כספם כליל, אך שני הראשונים נסתדרו ונשארו על עמדם, לישיבת תורת חיים נמצא מיד גואל ותומך הוא הנביר הנדיב הר' מענדל ראנד שקבל תחת ידו את הכנסת הבית והוצאותיו ויבטיח לשלם לבעלי השמורות את נשיים במשך שנים אחדות בלי חכשר, ולבני הישיבה את שכרם בנרעון קל. אך מצב מושב הזקנים היה יותר רע, הנכאים הראשונים הודחו ממשרתם ואי אפשר היה למצא אחרים שימלאו מקומם והזקנים האומללים נשארו כספינה בלב ים

בלי מנהיג, מהם מתו כלא עתם ומהם עזבו את הבית והנשואים ובהם גם הזקנים משני הכתים שנחרבו לגמרי נתכלכלו בלחם צר שנתן להם בהשתדלות אחדים מטובי עירנו ובעזרת הלשכה המקומית של ועד הפקוא"מ שבאמשטרדם, ובמצב כזה היה המוסד הגדול והנחוץ הזה קרוב לששה חדשים ורק כאשר נתכונן ועד העיר, בחר הוא גבאים חדשים, שיעמדו בראשו ובו נאספו כל הזקנים העניים עד כי מספר הזקנים והזקנות הנמצאים בהם הוא כעת פחמש מאות, ומעתה יקרא "בית מושב זקנים וזקנות המאוחד". והמשכר הנורא הזה הוזק לא רק להלויים שאבדו את כספם כ"א הסב גם רעה רבה לחמצב הכללי שבעיר כי פסקה האמנה בשטרות שאר המוסדים והסוחרים הקטנים, ועי"ז נפסק החוט הדק המקשר את המשא ומתן בעירנו. אך הודות לחיבת ארה"ק שבלב אחינו שבכל ארצות הגולה שבהודע להם דבר המשכר לא עמדו מרחוק ויבינו כי עת לעשות היא ועליהם להחיש עזרה להנדבאים שנשארו בלי לחם ומים. גבאי ארה"ק שבאשכנז והולנד הוציאו קול קורא חם לעזרת המוסדים האלו, וע"ז התכנסה שתיבא שלהו הפקוא"ט שבאמשטרדם תיכף בחודעה סגנראפית להלשכה המקומית פה עשרת אלפים

פראנק לכלכלת הזקנים והזקנות הנזעים ברעב ולתמיכת בני הישיבה. ובערים שונות באמריקה נתכוננו ועדים שונים לתכלית זאת. הועד הנויארקין שבין חבריו נמנה הפרופיסור ר. ה. גומהייל (שכהן בעירנו בתור מנהל המכון הארכיאולוגי האמריקאני) היה הראשון שמהר לשלח לידי ועד מיוחד 5000 פראנק, לחלק בין המוסדים השונים לפי מצבם. והועד שבשיקאגא עובד עדיין בפעולתו שבטח הביא פרי ישוה לה. ובארץ רוסיא יצאו גדולי הרבנים דקארלין, בריסק ווילנא בקול קורא חזק לכל ראשי הקהלות הגדולות והקטנות שיקבצו נדבות וביחוד יקבעו שבת אחת שבו יקראו את כל המתפללים לתורה וכל אחד ינדב לפחות שליש מהוצאות ביתו לשבת זו למטרה הזאת, ואין ספק כי ההתעוררות הגדולה הזאת תקל מעט את רוע המצב. — והמשבר יהיה למורה טוב בעתיד למנהלי המוסדים לבלי יפריזו ויגדילו את חוג פעולתם יותר מהכנסתם הקבועה וישומו לבם לנהל את הכל בסדר ובחשבון.

החרושת והמסחר.

החרושת לא לבד שאינה מתקדמת כי אם הולכת ומתקטנת ואומנים ועובדים שונים עוזבים את עירנו בכל שבוע ושבוע, ובעת כזאת ראוי לציין

ביותר את התועלת הגדולה שהביא ביה"ט לאומנות בצל אל הוא הולך ומתרחב ומתקדם, ומומן לזמן הוא מבקש ומוצא ענפי מלאכה חדשים. עד כי מספר התלמידים והפועלים שעובדים בו עלה כבר (ביחד עם הפועלות שעובדות שמיחים בבתיהם ובהסניף שבקרן בן שמן אצל לוד) לארבע מאות. וכל החפצים שנעשו בו נמכרים למבקריו ובתערוכותיו בערים שונות שכולם הצליחו באופן שכמות החפצים המוכנים לא היה די למלאות את דרישות מבקריהן. ולמען תהיה המכירה תמיד במוחה יסרו טובי אחינו ברוסיא חברה של מניות למכירת מלאכת בצלאל, והאחרון התחייב להמציא להם בשנה הראשונה סחורה במחיר 90000 פראנק ולהגדיל את הערך בשנים הבאות.

חברת אנגליא פלעסטינא בערבון-מוגבל. המכון הזה הנחו היחידי הנותן את לשדו בעצמות חיבשות של המסחר וע"י יש לנו תקוה לקדמת המסחר והחרושת כאשר יבואו אנשים בעלי כשרון מרין וסבלנות. והוא בעצמו מתבסס ומתקדם משנה לשנה, בקיין הזה העתיק את מעונו מהמעון הצר שבפנים העיר לבנון גדול ונחרר מחוץ לעיר אצל שער יפו סמוך לבאנק "עותומן" ומול "קרדיט ליאנה".

וכפי הנשמע הוחלט בחכמיה האחרונה להגדיל את
הקרן שלו בסכום הגון וליסד סניפים ממנו בהערים:
עזה טבריא, דמשק, וארם צובה.

ביתר ערי ארה"ק

יפו מתגדלת ומתרחבת השכונה החדשה תל
אביב שבנינה נגמר בשנה הזאת מצוינת מאד
בתכניתה סדריה ויפי כתייה, וחביריה עוסקים בבנין
בית כנסת יפה. ולא רחוק ממנה התחילו לבנות
שכונה חדשה, (נ"כ ע"י הלואה מקופת הקרן הלאומי)
בעד משפחות בינוניות בשם נחלת בנימין.
חברת כ"ח החלה לבנות בנין גדול ונחרד בעד
ביה"ם לבנים אשר לה. בהגמנסיא העברית תפתח
שנת תרע"ב המחלקה השביעית. בית הספר
תחכמוני העומד תחת חסות המזרחים גם הוא חולך
ומתקדם אך בצעדים מדודים. בביה"ח שער
ציון תפתח מחלקה מיוחדת לילדים מיסודו של מר
וושניאק במאסקווא שנדב לתכלית זאת 30000
פראנק.

חיפה העיר הזאת החלה להתקדם הרבה
בעת האחרונה וגם ישוב אחינו החל לפרוח אך
לצערנו נגלה בה נגע האיכה לב"י ע"י העתון

איל-כרמל המחפש עדילות על הישוב ומפיה מדנים בין
אחים, ובוה מפריע הוא את קדמתה והפרחתה.

צפת. מצב העיר הזאת מתקדם בעקב הבאנק
אנגלא פאלעסטינא. הקיימקס גם הוא משתדל הרבה
להטבת מצבה ובחשתדלותו נוסדה חברה של מניות
להבאת מים לכל בתי העיר מהמעיינות שבסביבותיה.
מבריא. הרה"ג כמוה' אבולאפיא נמנה להיות
י"מ חכם באשי והוא משתדל בהטבת מצבה
כפי האפשרי. האדון ד"ר מ. לעווניתין נתישב
לרופא בה ובעד המושבות שסביבותיה.

המושבות.

ראשון לציון. מפני מעוט היינות בצרפת
גדלה הדרישה בשנה הזאת על יינות ראשון לציון
עד כי שהיקב נתרוקן כמעט ובבציר האחרון לקח
היקב ענבים גם מחכורמים שעד היום לא היתה להם
חזכות הזאת. (לאמר אלה שנמטעו את כרמיהם אחרי
זמן האסור) יש תקוה כי ע"י התודמנות הזאת
תתפשט מכירתו יותר ויותר וחכורמים יראו סוף סוף
ברכה בעמלם. הועד החליט להביא מים לכל בתי
המושבה מחבאר ע"י צנורות.

פתח תקוה בה נמנה לרב הרה"ג זכו' כמוה' ד
י. צימרון. ד"ר אויערבאך מנהל חת"ת מאגדת

הוראים שבאשכנז הנחניג בעד תלמידי הכתות
הנדולות שיעורים בתורת עבודת האדמה שלש
פעמים בשבוע מפי אגרונום מוסמך.

חודרה. המושבה הזאת מתפתחת באופן טוב.
מצב אוירה חוטב כמעט כליל. בתומן האחרון נוסד
בה טחנת קמור שאליה חברה מכונה לנסירת
קרשים מעצי האקליפטוס הרבים שנחכרו מאחד
מאחינו ביפו. — וחברת "עזרא" שכברלין בנתה עשרה
בתים בעד הפועלים ולכל אחד נתנה 25 דונם
אדמה למטע גן.

אמליט. מכון הנסיון לעבודת האדמה שכונן
בה האגרונום מר אהרנזון הולך ומתפתח ומלבד
התועלת המדעית שאנו מקוים ממנו, מעסק הנהו
מספר הגון פועלים בכל ירחי השנה.

גליל התחתון. מצב המושבות שנוסדו בו היה
טוב וגם שתי מושבות חדשות נוסדו. אך לצערנו
נתפשט בין שכניהם הערביים רוח שנאה וקנאה.
ובקיץ הזה קרו מקרים של שוד שריפת הגרנות
ורצח, אך נקה כי הממשלה המרכזית תצוה במפגיע
על הפקידים המקומים שישימו לבם למנוע מעשים
מתועבים כאלה בעתיד.

החכם אליהו ספיר ז"ל

אבדה גדולה אבדה לכנסת ישראל בכלל וליושבי
אה"ק בפרט כמות ר' אליהו ספיר ז"ל, בן ארבעים
ושתיים שנה.

הוא היה יליד ירושלים, נכדו של הסופר ר' יעקב
אבן ספיר, למד בישיבה ואחר כך היה למורה בתהח
תקוה, ולפני שבע שנים היה לסגן בחנהלת האנגליא
פלשתינה קומפ. ביפו.

הוא היה בעל כשרונות בלתי מצויים: בלי
עזרת מורים למד חמש שפות וידען על בורין, ביחוד
חיתה ידיעתו רבה בספרות העברית והערבית, ויחד
עם זה חי' שקדן נפלא ועסקן צבורי שלא הניח דוגמתו.
חבנק היה על ידו לכה בינמי, בכל עניני הישוב
ובכל מקום שהיה הדבר נוגע לכלל, שם לא שקט
המנוה ופעל ועשה עד שהשיג את מטרתו, כי מי
כמותו ידע את תנאי הארץ, הקי הארץ ושפת הארץ
ועל יד המנוה נוסדו כמה ישובים עבריים בא"י.

וכשחיה עוזב בשעה מאוחרת את הבנק, (הוא
 היה תמיד נכנס ראשון ויוצא אחרון) היה הולך
 לישיבות בענינים צבורים וספרותים והיה יושב עד
 שתיים שלש שעות אחר הצות הלילה, או שהיה יושב
 בביתו ולומד ובתב כתלמיד חכם מובהק, הממית
 את עצמו באהלה של תורה, ותורה לשמה.
 ספרו "הארץ" שיצא עבשו לאור עד הוא על
 השקידה הרבה ששקד להרבות את ידיעת ארץ ישראל.
 ויחד עם זה היה ר' אליהו ספיר ענו וצנוע.
 ובחברת מורים וסופרים היה חבר אהוב וחביב.
 אין השעה מיכשרת עדיין להביא בחשבון את
 כל פרטי מעשיו שעשה ר' אליהו ספיר בשביל עם
 ישראל וארץ ישראל וספרות ישראל. אבל בכלל
 צריכים אנו להגיד, כי לא הניח כמותו בארץ ישראל
 ובכמה ענינים ישוביים נשארנו ממש כצאן בלי רועה.
 המקום ירחם את פליטת עמו וישלח לנו את
 הגואל והמנחם בב"א.

א. ז. ר.

חדשות וזכרונות.

חברה יהודית לחקירת ארץ ישראל. סוף סוף וכינו גם אנו ליסוד חברה מיוחדת לחקירת א"י. מושב החברה הוא בברלין. זכראשה עומדים עשירים וחוקרים מזרסמים (בין האחרונים נמנה הפרוי' ד"ר מיטוואך) ולפי הנשמע תחל החברה מיד את פעולתה. ועוד בחדש אוקטובר הבא תבא דעה"ק מלאכות של חכמים מוסמכים לחקור את תכונת ים המלח, הים הנפלא שאין דוגמתו בכל התבל. בראש המלאכות ועמוד ד"ר דודכין בריל ראש תמכון למדע הימים בברלין, והפעולה הראשונה של החברה חשובה מאד כי עד היום לא נחקר עוד הים הזה די לפרטיו.

האסון בצפת. כליל ל"ג בעומר קרה אסון נורא בחגיגת היולא דרשב"י שבמירון. מיד אחרו ההדלקה נפלה מעקת הברוד שעל גג בית המדרש (יחד עם הכות"ל שמתחתיה) ועמה המון אדם רב שהיו גשענים עליה על פני הקהל שעמד צפוף למטה בחצר. ועד מהרה נהפך המקום לחרדת אלהים ואחרי אשר הובאו רופאים מצפת נתברר ש' מתו כבר ויתר 800 נפצעו פצעים אנושים שהוכאו בבקר לבית החולים רוטשילד שנפתח לפי שעה (ומהם מתו אחר כך עוד שנים). ככל ערי ארה"ק נאספו נדבות לעזרת האלמנות ורפואת החולים, ובירושלם עסקו בקבוץ הנדבות הא' הנכבדים; אפרים כהן וד"ר סגל. יהיה נא האסון הזה האחרון ויורה דעה תהנהיגים להוחר לבלי תבא תקלה עוד.

עולי רגלים. מספר אחינו העולים לבקר את ארה"ק הודך ומתרכה שנה, שנה ובשנה הזאת וכינו לראות אורות. לא רק בימי התנים כ"א גם במשך כל ימי הקיץ. וראויים להזכר לשם הגבירים מר ש. ד. גאסץ שעלה כבר בפעם השלישית לעי"ק. מר ועליג פרסיץ ובנו מר יוסף פרסיץ ורעייתו (האחרון בחר את ארה"ק לנסיעת חתונתו. דר' פרידענוואלד) הרה"ח החכם וכו' חיים טשרנובין. וכולם התענינו במאוד במצב ארה"ק ובמה כי ישתדלו איש איש מהם כיכלתו להרים קרנה בכבוד.

עבודתי במחקרי ארץ אבותינו

בשלישים שנה התולפות

בשנת תרע"ב הבאה תמלאינה שלישים שנה לעבודתי במחקרי ארץ אבותינו. לאמר מהשנה שבה יצא הכרך הראשון מספר השנה "ירושלים", אחשוב שלא למותר יהיה אם אבאר לפני הקוראים את פרשת עבודתי במשך התקופה הזאת שבה נתקדמה עיר קדשנו וצורתה נשחנה הרבה. ומלבד שהמאמר הזה של ידיעת ספרים נחשב אצל כל העמים למקצוע מיוחד בהמדע, עוד יגלה על ידו השתלשלות ספרות ארץ אבותינו שפעלה ונתפעלה ממהלך הישוב וקהמתו.

א. ירושלים [א-י]

מאסף ספרותי לחקירת אה"ק, גלילותיה, קורותיה, קדמוניותיה, תולדות גדוליה וכל הנוגע לה בעבר ובהווה.

בעזרת חכמים וסופרים מצוינים בארץ וחוצה לה.

בספרי זה השתתפו הרבה מגדולי חוקרינו וחכמינו בארץ ובחול, וכל כרכיו יחד מקיפים את מדע הארץ לענפיה השונים. אך לצערינו מספר הכרכים שיצאו לאור עד שנת תרע"ב יעלו רק לעשרה שהוא כרך לשלש שנים. אך ה' יודע ועד וישראל הוא ידע כי לא בצוארי תלוי הקולר של אחוז צאתם לאור. מדע ארץ אבותינו ביחוד בשפת עברית הוא כר נרחב שלא עובד וחומר רב ממין באדמתו ואדיר כל חפצי היה להוציא לאור את המאסף הספרותי הזה — שבעמל רב וכמעט

בחרף נפש יסרתיו — שנה שנה, אך התמעטות המניים עקוב משלח מחירה ורוע המצב והסדר של מסחר הספרים העברי המה אך המה גדרו בעד חפצי זהו זרק בעמל רב, תלאות ודאגה עלה בידי לגבור על העכובים והמכשולים ולהוציאו לאור למצער פעם לשנתיים ופעם לארבע שנים. והיודע ומכיר את הדבר כמזו הוא לא יתהעם על מעוטם כי אם יתפלא שבמצב רופף ומסובך כזה עלה בידי להוציא מפעל גדול כזה, (מבלי סעה ותמיכה חשובה מחברות ומוסדים, בעוד שלהוצאת מאספים לועזים יוקצב מראש סכום גדול לכל כרך) הכרך הראשון רכש לו מיד אחרי צאת שם טוב בתור מאסף נחוץ ומועיל בהעתונים הספרותיים שבשפות שונות; וחכמים רבים ב"ב ושאב"ב הישתמשו בו לבנין מאמריהם וספריהם.

מספר השנה הזה יצאו לאור עד היום תשעה כרכים והכרך העשירי שיהיה מעין "כרך היובל" יצא לאור כולו בבת אחת גדול בכמותו ומלא וגדוש במאמרים מועילים ומיופה בתמונות תכניות ועוד.

אולם גם בעת ההפסקה לא ישבתי בחבוק ידיים והחילותי להוציא לאור ספרים אחרים ספרים יותר עממיים שמחירם יותר זול וגם שורה של ספרים מחוקרים קדומים בתוצאה מתוקנת עם הערות ותקונים עד כי מספר כל הספרים שהוצאתי לאור במשך השלשים שנה יעלו ליותר משלשים.

ב. לוח ארץ ישראל ויא — כו

שמושי וספרותי עם תמונות וציורים אותו החילותי להוציא לאור בשנת תרניה ולשנת

תרנ"ו) ומאז והלאה יצא לאור על הסדרה והכרך הזה הנוער לשנת תרע"ב דנהו הכרך השבע עשרה אבל למרות מחירו הקטן תועלתו הרבה והעונג אשר יביא לכל איש יהודי חובב ארצו גם ממנו לא ראיתי ברכה. אנכי עשיתי את שלי הפיצותיו בין מייסדי חובבים וציונים בארצות שונות אך את תמורתו מקבל אני רק מחירי סגולה. ולולי החפץ שנשרש בלבי לחרוש ולזרוע ב ק.ר. בן ש מן (הרוחני) הזה שיערתי לי מפני הריח החומרי לכר לא היה כדאי להמפל בעבודה הזאת.

ג. מורה דרך בארץ ישראל וסוריא. [כת]

הספר הזה כשמו כן הוא ומכוון הוא במהותו ותכנו להמורה דרך הגרמני הנודע ע"ש מוציאו לאור. בעדיקער. אותו חברתי לדרישת רבים מחכמינו וחובבינו שעלו לארצה. בתקיפת העליה בשנת תרנ"א. על טובו ותועלתו לא אדבר כי עלובה עיסה וכו', אך רשאי אני להגיד מה ששמעו אזני מעולים שונים. שבעזרתו תרוי לבדם את עיר קדשנו ירושלם פנימה וחיצה וגם את יתר ערי ארה"ק. ואת הכל ידעו על נכון עפ"י המחקרים היותר אחרונים. חשכתי כי מרווח ספרי זה אבסס את מצבי למען אוכל להוציא לאור את ספרי השנתי לעתים יותר קרובות אך גם בזה בגדה תקיתי ובעין מעשה שטן היה בדבר כי כשביע שבו נגמר ויצא מבית הכריכה נסגר חוף יפו לפני אחינו מרוסיא ורוסניא. ומי ישים עוד לבו להבדיקער העברי הזה, המוים לא רצו לקנותו רק בשליש מחירו וגם זה על מנת לשלם לכשיהיה כסף מיותר בכיסם.

ומיחידים רק זעיר שם וזעיר שם דרשוהו. ובמשך הזמן נפור לכל רוח ואנכי לא הכנסתי אף קרן הוצאותיו. ועתה כל העולה לארצה'ק דורש אותו ממני אך לא אוכל עוד להוציאו שנית מחוסר האמצעים הנחוצים לי לעבור שנית בארץ לארכה ולרחבה ולהוצאות ההדפסה.

ד. אוצר ספרות א"י. [כט—לא]

בהשם הזה החלתי להו"ל בשנת תרנ"ז את כל הספרים הקדומים שנדפסו במחקרי א"י ומדעה בתקונים הערות והוספות עפ"י התגליות החדשות מפתחות ועוד. ואלה הם הספרים שיצאו לאור מהקבוצה הזאת עד היום: **כפתור ופרח** להרב אישתורי הפרחי הראשון בחוקרי ארזה'ק. (ה' אלפים פ"ב). ערך הספר הזה ומעלתו ידוע לכל חכם ותורני. ומלבד שהוא היה יקר המציאות עוד היתה תוצאתו הקודמת (ברלין תר"א) מלאה שבוישים ומסעות למכביר ומלבד שהגהתי היטב ונתתי במקומן את כל הנהות של נאוני וחכמי הזמן העבר וההווה שנדפסו בהתוצאה הברלינית בקונטרס מיוחד בראשו. הוספתי בו הערות והארות לפי החקירות היותר חדשות. מפתחות מפורטים תולדות המחבר כליות צורת הבית השני ולוח תמונת המטבעות העתיקות פקוחי עץ.

תבואות הארץ. להרב יוסף שווארץ ז"ל. תקופה של חמש מאות שנה ויותר עברה בין שני חוקרי ארזה'ק אלה. במשך התקופה הזאת ונכתבו ונתחברו ספרים קטנים על אודות תכונת הארץ אבל לא ספר שלם ועורך בכל שיקף את כל ענפי מדע ארזה'ק ורק

הררי"ש עסק בזה בשקידה רבה וספרו נתקבל להיות
מוסמך במקציע זי. אך כמובן מזמן המחבר עד זמנו
נגלו לרגלי התירים והחוקרים הרבים מבני העמים שתר
את ארץ אבותינו תגליות וחקירות חדשות בשמות ההרים
והערים. המעינות והנחלים וכו'. ובתוצאתו הניכחיה מלבד
מה שאספתי בו את כל מה שהוסיף המחבר בעצמו בשאר
ספריי עוד העירותי בכל מקום שהיה להעיר עפ"י התגליות
האחרונות וגם היספתי את דברי ימי היהודים בקצרה
(עפ"י סגנון המחבר) מזמנו עד זמנו בליות מפתחות
מפורטים. תולדות המחבר ותמונתו ושני לוחות מפורטים
ממזג האויר בירושלם וסבריא.

המעמר. בשם זה קראתי להמאמרי מדע
ארה"ק שנתפרסמו בספרים מאספים ועתונים במשך המאה
החולפת שאספתי כעמיר נורנה וסדרתים בסדר נכון
כפי המקצועות עם הערות והארות. ומרובי החומר
חלקתי לשני חלקים חלקו הא' יצא לאור בשנת תרס"ח
וחלקו דשני יצא לאור בחורף הבא.

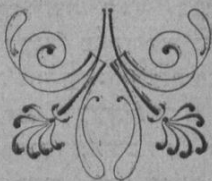
ה. התוצאה החדשה של התלמוד הירושלמי [ל"ב]

התלמוד הירושלמי הנהו כנודע לכל מלא שבוישים
זמניות של המעתיקים והמדפיסים. ומפרשיו באורו עפ"י
הרוב על דרך הפלפול. ובתוצאתי שמתי את לבי
לראשונה לזקק את גוף הירושלמי ממעיותיו עפ"י הדפוס
הראשון וויניציא רפ"ב ועפ"י שני כתבי יד שרכשתי לי

מבתי הספרים שבלונדון ורומא (האחריון לא היה נודע כלל מפני שנרשם בטעות לר"ף) ועפ"י מאמריו המפורסמים בספרות התלמודית והרבנות יחד-ובאיפן שאינני משמימ מאומה, רק את המעיות וכמו כן התקונים הנני מסגיר בסוגרים, את הראשונים בענינים () ואת האחרונים במרובעים (). ומסביב הפנים פירוש מספיק בסגנון קל וצח המאסף מכל מפרשי תלמודא דבני מערבא מהראשון שבראשונים עד האחרון שבאחרונים וגם מה שאני מחדש בעצמי בעזר צור ג'שעי ציונים ומראה הערות מדעיות. ועוד מעלות רבות שאין פה המקום לפורטן; נדפס ביופי מצוין על ניר משובח עד כי כל אלה שראוהו ועיינו בו הללו אותו ואמרו שלא היתה עוד תוצאה טובה ומתודרה כזאת. — ממני יצאו לאיר עד היום שלש מחברות והמחברת הרביעית תצא לאור במשך החורף שיחד תכילנה המסכתות ברכות פאה דמאי בלאים. גם פה עלי להעיר כי עכוב חתיצאה הוא ראשונה רבוי ועוצם העבודה כי בה הנני עיבד עבודה ריחנית וחימרית כאחד מדויק. הנני על כל תיבה ואות ומניהים הננו אותו שבע פעמים וסופרים אותיותיו. שנית מפני המעם שכבר הזכרתיו שקשה עלי וגם אין מן הנמוס להזכירו שנית.

אלה המה הספרים שבעזר הנותן ליעף כח יצאו כבר לאור ומלבד השלמתן של הנזכרים עוד יש בדעתי להוציא לאור עוד ספרים שונים שיש להם שייכות למדע ארה"ק. והנה מצטער הנני מאד על זה שלא עלה בידי להוציא לאור במשך הזמן למצער עוד איזה כרכים מהירושלם ועוד איזה חוברות מהתלמוד הירושלמי אך

מה שעבר אין. רק על להבא מחלה הנני את פני כל
 חכמנו וחוקרינו וחיבבי ספרותינו כי יזאילו לתמוך
 בהמפעל הגדול הזה שקבלתי עלי. איש איש כיכלתו
 החכמים והחוקרים במאמרים שיש להם רק איזה יחס
 ושייכות לארה"ק בעבר בעד הירושלם והערות הגהות
 ותימונים בעד הירושלמי. ובעלי היכולת בקניית מספר
 אקסמפלרים. מכל ספר ותוצאה למען אוכל לפרוק
 מעלי את עול החובות המעיק עלי משא לעיפה ולחקדיש
 את זמני וכחי קודש לעבודתי הרחננים ולהוציא לאור
 את הספרים האמורים כחפצי מבלי מפריע ומכשול.
 זשמות כל הסשתתפים והעוזרים יחקו לזכרון בדברי ימי
 ספרות ארץ ישראל שבזמננו.

הודעות

בתי החנוך, החסד, החרושת ועוד

בארץ אבותינו.

ספר

פאת השלחן

והוא סוף וסיום לארבע שלחן ערוך אשר נחסר
בסדרי השלחנות אלו הלכות מ הלכות ארץ
ישראל והם הלכות פאה והלכות לקט
והלכות שכחה והלכות מ"ע והלכות
דמאי והלכות שביעית, ועוד כמה דיני אי
הנוהגים. ומבואר פנימה לשון רבינו הרמב"ם ז"ל ונתוסף
הרבה הנהגות דינים מרבתינו הצרפתים הר"ש הזקן
ורש"י ותוספות ובה"ג ורמב"ן וראב"ד ורש"ה, וכמה
הלכות מתוספתא וירושלמי אשר נשמטו וגם שיטות
עמוקות וגירסאות נפלאות בסדר זרעים ירושלמי
מסרן הגאון האמתי רבשכבה"ג הגר"א נ"ע מווילנא
ונסדרו בקצרה בלשון שלחן ערוך ומצדו ביאור ארוך
על כל ההלכות והסעיפים ולשונות הרמב"ם ז"ל
וישובים לקושיות הגאונים ונקרא בשם בית ישראל.
חברו הגאון הגדול וכו' כש"ת מוהר"ר ישראל
משקלאוו זצ"ל בע"מ ס' תקלין חדתיין
ונדפס לראשונה בשנת תקצ"ו בעה"ק צפת
ועתה יוצא לאור מחדש בהנחה מדויקת ובתקונים.

ע"י אברהם משה לונץ

מחיר שני חלקיו עם המשלח 6 פרנק, וכיירושלים
ת"ו וביתר ערי ארץ"ק 5 פרנק. להשיגו בהקדם
משלח המחיר עפ"י הכתבת:

A. M. LUNCZ, Jerusalem, (Palästina).

בית ועד הכללי כנסת ישראל

דכוללות אשכנזים פרושים וחסידים הי"ו
בעה"ק ירושלם חברון צפת וטבריא ת"ו

הבית הזה הוא עליון על כל בתי החסד
כי הוא הסוכך על קיום הישוב כולו בכלל
ועל צרכי עניים זקנים תלמידי חכמים ובעלי
אומנים אלמנות ויתומים וכל כושל ונקשה
ורעב בפרט.

חשכוננו ומפעליו נדפסים כפעם בפעם
בחוברת "שמש צדקה".

חברת כנסת ישראל

אחת ממפעלות הועד הכללי לקנות שדות
לבנין בתי מחסה לעניים, וכבר נבנו יותר ממאה
בית שבהם יגורו ת"ח עניים מכוללות האשכנזים
חליפות חנם.

האדרעם:

Central Comité Knesseth Israel
Jerusalem Palästina.

בית תלמוד תורה דתשב"ר הכללי וישיבה הראשית עץ-חיים.

נוסדו בשנת תר"א ונשתכללו בשנת תרמ"ו. מרכז הראשי בחצר
דיה"ח ז"ל. וסניפיהם וענפיהם בכל פנות עה"ק ת"ו וכל סביבותיה
פעה"ק י ר ו ש ל ס ת"ו.

מוסד הצבורי הכפול הזה ראשון הוא לכל
המוסדות שבארץ הקדושה, ורוב ילידי ציון
גדולי תורה וחכמה סופרים סוחרים ובעלי
מלאכה—שאבו תורתם ויהדותם ואנשיותם
ממקור מעין החיים הזה.

וכהיום: (א) חמשים וישיבה חדרים
ומחלקות בהת"ת. תשע מאות בני עניים
ויתומים מתחנכים בהם לתורה מוסר וד"א ע"י
מלמדים היותר מצוינים, וכתב לשון וחשבון
ע"י סופרים מומחים.

(ב) את בני העניים המדוכאים מלבישים
ומנעילים.

(ג) בית תבשיל גדול ויפה אשר בו אוכלים
החניכים העניים יום יום מאכלים מבריאים וטובים.
(ד) ברוב שכונות מגרשי העיר מחוץ לחומת
ירושלם נוסדו בתי ת"ת סניפים וענפים לעץ-חיים.
(ה) הנער שאינו מוכשר לחכמת התורה
ינתן ללמוד מלאכה תחת השגחת המפעל.

(ו) בהשיבה שוקדים עה"ת יותר ממאתים
חכמי תורה.

ובעזה"י קנינו כבר רחב ידים למטרת
בנין בית מרכז חדש וגדול להת"ת הכללית,
בדי אור ואויר עפ"י חקי שמירת הבריאות—
כדרוש למספר הגדול של החניכים יצ"ו (כ"י)
ובדרוש לכבוד ישראל שבארץ ישראל.

ולעת עתה נגמרו שנים עשר החדרים
הראשונים ועוד כר נרחב לגכירי ונדיבי עמנו
החפצים להקים להם יד ושם בחומת ירושלם
שישתתפו בבנין הענקי של עץ חיים הכללי.
המנדב כדי שעור בנין בית או חדר נקרא אותו
הבית על שמו לזכרון וברכת עולם.

Adresse: Allg. Talmud Thora Schule & Hoch-
schule Etz Chaim. Jerusalem Palästina.

ספר כנור ציון

כולל הרבה שירים לאומיים אשר ישוררו בערי
ארה"ק ומושבותיה. יצא לאור במהדורה חדשה
ומתוקנת עם הוספות.

ע"י אברהם משה לונץ

מחירו 60 סנתיים עם המשלח, להשיגו בהקדם
משלח המחיר. עפ"י הכתבת:

A. M. Luncz, Jerusalem, (Palästina).

בית החולים הכללי ביקור חולים האספיטאל

מתנוסס על מקום הר ציון משנת תר"ח.
מקלט הוא לחולים מכל שבטי ישראל שבעה"ק.
יכיל יותר מחמישים מטות שאינן מתפנות אפילו
שעה אחת. חדר מצוין מיוחד לנתוח. שני
רופאים משמשים בו ושני בתי מרקחת בתוכו, אחד
לחולי הבית ואחד לחולים מחוצה לו הכלכלה פנימה
מצוינה בטובה, התנהגותה עם החולים מצוינה ברוב
החבה ורחמים, הוצאותיו מרובות עד מאה וארבעים
אלף פ" לשנה כי עבודת הצלתו אינה מצטמצמת
בתוך חומותיו לבד, אבל מתפשטת הלאה גם מחוצה
לו ומעל לנכול מסביב על חולי העיר כביתם
להתמך ברופאים רפואות ומעות מזומנים.
חמוסד הזה עומד להעתק למקום אחר מרווח
השרוי באויר צח וחפשי מכל צד ששם בונים בעת
היכל גדול ונחרד לתכלית זו, וכל הרוצה לחקם לו יד
ושם באותו הבנין יש לו הזדמנות טובה לקנות לו
חדרים או מטות שיקראו על שמו.
מספר ימי שכיבת החולים מסיון תר"ע עד
סיון תרע"א 19116.

מספר התרופות להחולים מחוץ לבית 57843.
עזר בכסף מזומן להחולים כבתיים 6277. פרנק.
סכום החוצאה בכל חדש בערך 9000—10.000 פרנק.
לבד הוצאות הבנין שיבאו אי"ה בחוברת מיוחדת.

האדרס: Allg. Deutsch. Isr. Bikur-Cholim Hospital:
Jerusalem, (Palästina).

”החרות”

יוצא בירושלם ביום שני, רביעי וששי לשבוע.
המנהל והמו”ל: מ. עזריאל. העורך האחראי: ח. בן עמר.
”החרות” — נושאת את דגל התחיה העברית
הלאומית ודגל ישראל סבא וצעירא שבעיר הקדש
וארצות המזרח.

”החרות” מבשרת את כל הנעשה בעולם הגדול
והרחב, המדיני, המדעי והספרותי. וחלק גדול ממנה
מקדש לעניני ירושלים, ארבע ארצות הקודש והמושבות
וגם לעניני תנועתה.

”החרות” איננה קנין שום מפלגה ולא משועבדת
לשום דעה אחרת וגם איננה מתקימת בכח שום
תמיכה חמרית אלא באמצעיה העצמיים, ולכן
מתבטאת היא לפי דעותיה והשקפותיה בהתאמה
עם הפרוגרמה שלה ואך מטרה אחת לנגד עיניה האמת.
המ היר: בירושלם 8 פרנק לשנה. בשאר ערי ארץ
ישראל 10 פרנק לשנה. בחו”ל 15 פרנק לשנה.
ברוסיה 6 רובל. ובערך זה לחצי שנה.
מ היר סוד עות: בעמוד הראשון פרנק לכל שורה
ובעמוד האחרון חצי פרנק לכל שורה.

המען: Redaction „HAHEROUTH“ Jerusalem

— גליונות לדוגמא חנם לכל דורש —

מאה שערים

נתכרכה גם היא בכרכה משולשת:

(א) ישיבה גדולה ומפורסמת

של גדולי תורה ויראה.

(ב) ת"ת של תנוקות של בית רבן

בערך של ש מאות, ומלמדים ומשגיחים.

(ג) שלתן ערוך ערך לחם לפני התלמידים.

העניים דבר יום ביומו.

גם בתי לינה למיוחדים שאין להם מקום ללון.

והנה מקוימת ומפורסמת זה רבות בשנים

ומתנהגת בהנהגה גלויה בדעת וחשבון ע"י ועד

של גבאים נבחרים ועל צבאם הרב הגאון

ר' שאול חיים הורוויץ שליט"א הרב

מדובראוונא המיסד הראשון.

Komitee d. : האדרעסע

Jeschiwa-Talmud-Tora

und Bet-Tawschil

MEO SCHEORIM

Jerusalem Palästina.

לחו בבי ציון.

המחכים אתם את ירושלם? החפצים אתם
בהתפתחות ככחרה? הרוצים אתם לתת
עבודה למאות פועלים בירושלם?

פנו אלי בדרישותיכם על דבר קדוש לכם, כמו:
ספרי תורה כתובים יפה ומשובח. מכל המינים ומכל
המדות.

תפילין גדולים וקטנים. מעור אחד (גסה ודקה)
ומשני עורות.

מגילות מכל המדות. עם תיקי כסף ותיקי עצי זית
והכל כשר ועשוי בהשגחה יתרה, כפי
הסכמות בתי הדין בירושלם ורש"ל.

והכל יפה ומהודר, לקיים מה שנאמר זה אלי
ואנדרו.

כן תוכלו להשיג אצלי טליתות צמר ומשי וציציות
מפות, ציורים, ספרי למוד וקריאה ותפילה, ועוד.
שאלו על בית מסחרי ותוכחו לדעת כי כל קוניו
ישבעו רצון ממני על צד היותר טוב.

סוחרים — פרטים — פנו לבית מסחרי,
דרשוקנו ותשבעו רצון.

בברכת ציון

משה חי בן-נאים סופר בירושלם.

האדרים:

MOISE HAI BENNAIM Jerusalem Palestine.

בית חנוך נערים וישיבת בחורים

יחיד הוא במינו פעה"ק ירושלם טובב"א.

נוסד התר"ם ע"י הרב

רבי אברהם יוחנן בלומענטהאל שליט"א.

מטרתו לחנך צעירי ישראל וביחוד בנים עוזבים אשר תעו בתוהו לא דרך. לקבצם לגדלם ולחנכם במזון גוף: אכילה, שתיה, לינה, הלכשה והנעלה באופן חיות נקי ומבריא, ונפש: תורה מוסר ודרך ארץ, עדי יוכשרו להיותם אנשים מועילים לחברת האדם, לתפארת ישראל וארה"ק ת"ו.

לחזוקת המוסד הנעלה הזה התאזרו מנהליו וקנו חבל אדמה בת אחד עשר אלף אמה לבנות עליה בתים שפירותיהן יתיו על הוצאת המפעל ומחכים באלו הימים להתחיל בבנין.

דער איינציגער פלאץ אין ארץ הקדש וואס מען קען געבען א קינד צו ערציהען [איבערהויפט בנים שובבים] עלטערען זאללען רוהיג און זיכער זיין דאס זייער קינד איזט אין יעדע בעציהונג אונטער גרעסטער אויפזיכט דאמיט דאס קינד זאל ערצאנען ווערדען זאללעס מעגש צו השי" און צו לייטען איזט דער בית "חנוך נערים".

Rabb. ABRAHAM BLUMENTHAL: אדרעסע:
für jüdischen Kinder Erziehungs Anstalt
JERUSALEM Palästina.

ישיבת אור תורה אשר בביהמ"ד כתנות אור
מחזין לשערי עיה"ק מבריא ת"ו.

ובית התלמוד תורה הכללית לתשכ"ד
בפנים העיר הק' מבריא טובב"א.

שני המפעלים הנשגבים האלה הם עתה
עמודי התורה והיראה בעיר הקדושה הנ"ל, אשר היתה
מרכז התורה בימי קדם, ממנה גלו סנהדרין גלות
האחרון, ואלה עתידין לחזור כהבטחת חז"ל [ר"ת]
ושניהם צריכים לרחמים רבים, רחמי ה' ע"י אחינו
הנדיבים בארצותם למושבותם.

כי אין למפעלי חסד האלה קרן קיים, וברוח
הם היים ברוח הנדיבות אשר תפעם בקרב לב
אחינו בנ"י רחמנים בני רחמנים.

לבית התלמוד תורה, חסד לבד הכלכלה גם כסף
פדיום הקרקע והבנין שזכינו לבנות בנין נאה ומפואר
בחדרים מרוחים כפי הדרוש לתשכ"ד.

פרטי תקנות המפעלים האלה וזכויות חבריהם
ותומכיהם מכוארים בספריהם וחוברותיהם, ויושגו
מאת הגבאים. האדרעססע אליהם היא :

Oberrabbiner Moses Kliers & M. Sandberg
TIBERIAS (Palästina).

חברת עזרת נשים הכללית

בעה"ק ירושלם ת"ו.

התומכת חולות ויולדות עניות בכלכלה ומזון.
מכלכלת זה שש עשרה שנים את בית המחסה
לחשוכי מרפא-דחולי הרוח אשר יסדו וידה ברוב עמל
ותלאה וייעל מעלה מעלה משנה לשנה עד כי זה
כשבעה שנים שזקיקה בית לעצמה על מקום רחב
ידים בן חמשת אלפים מטר מרובעים מול בית מושב
הזקנים וזקנות על הדרך יפה בית נכון ונשא בנוי
לתלפיות כהיכל תפארה ובו חדרים מרווחים גבוהים
חנותנים מקום לארבעים מטה ונקרא שמו "בית
ישע אהרן" על שם הנדיב מו"ח ישעיה אהרן
גיישטאדט ז"ל ממאסקאווא אשר יורשו שיחיו נתנו
הוצאות בנינו עד כדי 32,155 פ"י וכשנת תרע"ו
זכתה להקים בית מחסה גם לגברים מכסף נדבת
הגבירה רבת החסד מ' סימא אשת הרב הג' ר"י
ברוידא מווארשא בהשתדלות מרן הגאון הג' הצדיק
ר' חיים ברלין שליט"א.

כל הרוצה לקחת חלק במצוה זו ואשר דבר
לו אלינו בזה יפנה ישר ירושלימה על פי האדרסה:

Asil des Frauenvereins
„ESRATH-NASCHIM“
Jerusalem (Palästina).

בית מחסה ליתומים.

נוסד בשנת תרמ"א ע"י מו"ה הגאון הצדיק
רשכבה"ג מוהרי"ל דיסקין זצ"ל. עומד תחת
ראשות בנו הרב הגאון הגדול מוהר"ר
יצחק ירוחם דיסקין שליט"א.

הבית הזה מקבל יתומים ועוזבים מארץ ישראל,
מצרים, רומניא, רוסיא וכו' ומספיק להם את כל
צרכיהם הרוחניים והחמריים: מפרנסם, מלבישם
ומנעילם, מהנכם בדרכי התורה והד"א, ומלמדם מלאכות
שונות לכל אחד ואחד כפי הבנתו וכשרונותיו.
מחלקה מיוחדת בהמוסד לבית חולים ובית
רפואות, בה מבקרים יום יום רופא ודוקח בקביעות.
מספר החניכים 300.

ההוצאות ערך 10.000 פרנק לחדש.
נחיצות בית כזה מרגשת ביהוד בא"י מפני
שמצד אחד רבה בה העניות ומהצד השני משקעת
פה המיסיון את רוב כחותיה והשתדלותה לצודד נפשות
להנצרות.

לרגלי הקריזים הגדול השורר בעת בעי"ק
נמצא המוסד במצב דחוק מאד, כי עליו לשלם עתה
את כל חובותיו מכבר. ויחד עם זה לדאוג בעד

הספקת צרכי חיתומים בחוה, ועזרה דרושה שיוכל
למלא גם בעתיד את משרתו הרמה להציל מאות
יתומים מישראל מאכזר הנפש והגוף, ולהתות להם
דרך מאשרה בחיים.

אדריסה :

Oberrabbiner JSAAK J. DISKIN
für Allgemeines Waisenhaus
Jerusalem. (Palästina).

„המוריה“

אורגן אורתודוכסי, יוצא לאור בירושלם
שתי פעמים בשבוע.

העתון חוה נוסד על פי דרישת הקהל הירושלמי
חדת, במטרה להגן על כבוד ועניני היהדות והדת,
בישראל בכלל, ובארץ־ישראל בפרט.

משתתפים בו טובי הכחות הספרותיים אשר
בארץ, וחוא מלא ענין להקורא שבחוף־לארץ בחיותו
כלי מכמאה האמתי של דעת־הקהל הירושלמית.
מחיר החתימה לשנה 8 פראנק, ובערך זה
להצי ולרבע שנה.

האדריסה :

Redaction „MORIA“ Jerusalem (Palästina)

בית אולפנא רבחא
הישיבה הראשית „אהל משה”
נוסדה מהגאון צו”ק מוהרמיי”ל דיסקין זצוק”ל
בשנת תרנ”ה, פעה”ק ירושלם תוכב”א.

מרכז רוחני לפניני בני ציון היקרים גדוליה
וחכמיה, ולשמחת לבב כל אוהבי ה' וחושבי שמו,
חולך הבית הגדול הזה, חלוצי והתגדל, חלוצי והתפתח,
והנחו כיום מטרפולין לתורה ותעודה, מתנהל בצדק
ומישרים, ובישע ה' הצליחו להסב היכל הישיבה לקנין
עולם בעד הישיבה, וכבר נשלם על זה סכום הגון.
המצב החמור בעה”ק בשנה זו נגע גם עד
המוסד הנשגב הזה, וגדיבי עם אלקי אברתם במה
לא ימנעו את עזרתם הדרושה לתלמידי הישיבה אשר
תורתם אומנתם.

מנחלה בקודש הנשיא והמנהיג הראשי הוא
כבוד מרן אדמו”ר הרב הגאון האדיר פאר ישראל רבן
יצחק ירוחם דיסקין שליט”א בהגאון המיסד ז”ל.

האדריסה :

Oberrabbiner J. J. Diskin für Jeschibat
„OHEL MOSCHE“ in Jerusalem (Palästina).

בית ועד כולל ק"ק התימנים, בירושלם.

הוא הסוכך על כל צרכי הקהלה, הבית הזה
עליון תזיל צדקה ותכביר חסד ונדיבות לאלפי
נפשות עניים מרודים, זקנים, תלמידי חכמים אלמנות
ויתומים המון המסים חטי דפסחא עזרה לחולים וליוולדות.
הוצאותיו יעלו בערך עשרים אלף פרנק לשנה,
מלבד הוצאת הת"ת והשיבות, ולרגלי הנמלטים מארץ
תימן באים בעירום וחוסר נזרא להסתפח בנחלת
ה' ולשום משכנם בחר ציון וירושלם, ההוצאה הולכת
ומתרבה יום יום, מנהלי הועד העומדים בעזרה באו
כבר בעול חובות רבות מאד, ומאין יבא עזרתם?

אחינו בארץ תימן ערכם בדלי דלות כידוע. ואין
בכחם להושיע לאחיהם בקדש ברב או במעט עיני מנהלי
הכולל נשואות לרחמי נדיבי עם אלקי אברהם בכ"מ
שהם כי ממקומם יפנו ברחמים רבים להתנדב במנחה
עבור אלפי נפשות עניי כולל התימנים, את לרבות
ליתן להם חלק בראש כל הצדקות מכסף חקדשים
המורם ומונה בקופות ר מ ב ע ה "ג, וזריון מקדמיין
למצוה שאין לה דורשין. ברוכים יהיו העושים והמעשים
מאת ה' השוכן בציון ובוחר בירושלם.

מתן דמים יגיע אל הקודש פנימה על פי האדרסא:

Rabbin S. J. Alcheih & Rabbin A. Alnadaff
chefs de la Cemmunauté Isr. Jemenite
Jérusalem (Palestine).

ביהמ"ד דורש ציון (בלומענטאהל שולע).

חבית הזה נוסד בשנת תרכ"ו בהשתדלות
 הרבני יוסף בלומענטאל ז"ל מפאריז והרב
 הנאון יצחק פראג ז"ל. מטרת חבית לחנך
 צעירי עמנו בחכמה, בתורה ובד"א. ובמשך חמשה
 וארבעים שנה אלה הראה את פריו פרי הלולים בהכיננו
 לעם ישראל חכמים ראויים לשרת בקודש ולחזרות
 הוראה בישראל ואנשים למאות חנך בחנוך מוסרי
 ודתי. בש' סת"ד נתבקש הרח"ג יצחק פראג
 ז"ל בישיבה של מעלה. ובש' תרס"ז לקח האלקים גם
 את בנו מנחל חבית עד עתה הרח"ג יוסף חיים
 אופלאטקה פראג ז"ל. ועפ"י בקשת רבני העיר לקחו
 משרת החנהלה: הרח"ג רפאל יאושע
 כהן הי"ו והח' היקר נסים אופלאטקה
 פראג הי"ו בהרח"ג יוסף חיים ז"ל והח' הנכבד
 יצחק ישראל הי"ו.

בשנת אעת"ד נפתח סניף להביהמ"ד הזה
 מחוץ לעיר מקום ששם רב מנינו ורב בנינו של הישוב
 העברי.

בשנה זו קבלו הרבנים הנאונים פקוא"מ עה"ק
 בעי"ת אמשטערם את ביהמ"ד הזה תחת חסותם
 והשגחתם. והרב המנהל ועד פקוא"מ בעה"ק ירושלם

הרב הגדול מו"ה יהונתן בנימין הלוי איש הורוויץ
נ"י יחד עם הרב האב"ד ד"ר משה אווערבאך ג"י
מנהל בתי הספר שבמושבות אה"ק מעי"ת אמשטרדם
ובא כח אגודת היראים הכללית (פרייע פער אייניגונג
פיר די ע אינטערעסען דאס אָרטא. יודענשומס
בעי"ת פ"פ ד"מ) עומדים על הרבנים הנ"ז ועל פיהם
יחד ישק הבית הזה הן בחמר והן ברוח.

ומאחב"י יושבי גולה הבקשה, לתמך ביד הנבאים
הנ"ל למען יוכלו להשריש בלב צעירי עמנו אהבת
התורה והחכמה ולחנך דור דעה בארץ אבות לקים
מה שנאמר כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם.

Rabbi Joseph Ch. Oplatkah's Söhne :
Leiter der „DORESCH-ZION BLUMENTHAL
SCHULE“ in Jerusalem (Palästina).

ספר יחוס הצדיקים

הנקברים בארץ ישראל ובירושלם תובב"א.
כולל כל קברי: האבות, המלכים, הנביאים
התנאים, האמוראים וגדולי וגאוני עולם, ומאמרים
ותפלות הנחונים לומר על כל קבר וקבר.

חובר מאת הנוסע כמ"ד גרשם איש שקרמילה
ונדפס בעיר ממוכבה בשנת שב"א.

ועתה יצא לאור שנית עם הערות ותקונים ומפתחות
מאת אברהם משה לונץ בירושלם ת"ז.

לחשינו בחקדם משלח המחיר 1 פר. עפ"י הכתבת:

A. M. LUNCZ Jerusalem (Palästina).

הישיבה תורת משה והת"ת תורה אור.

יסודתם בתי הקדש לק"ק התימנים בירושת"ו
בשנת התרנ"ג, בהיכל הישיבה נקבצו סגל חבורה
פרי הארץ לנאון ולתפארת מק"ק התימנים, מטופולין
חיא לתורה ולתעודה.

בבתי הת"ת לומדים בערך יותר ממאתים
תינוקות של בית רבן בהם כארבעים יתומים, וחבל
מתנהג על טהרת הקדש אשר כל רואיהם יכירם כי
זרע ברך ה' הם.

לגודל ההוצאה הנדרשה לכלכלת שני בתי קדש
אלה באו המנהלים במצוקה גדולה והמצב הנשמי
מטה מאד, נדיבי עמנו יחישו עזרתם וזכות התורה
והכל פיהם של תשב"ר תגן על העושים והמעשים
ויתברכו בכל טוב סלה.

Rab. S. J. Alcheih & Rab. A. Alnadaff
für Talmud Torah „Torah-Or“ u. Jeschibath
„Torath Mosche“, Jerusalem (Palestine).

ישיבת חיי שלום לעדת התימנים בירושלם.

בשם הזה תדגול לזכר צדיק יסוד עולם המקובל
האלקי בוצינא קדישא הרשב"י שבזי זיע"א. מעוב"י
צנעא מחזי תימן אשר שמעו הלך בכל המדינות
בפסקיו ושיריו.

ההיכל הזה הוא לתפארת ירושלם, מכני ציון
חוקרים לילה כיום שוקדים על דלתי התורה בש"ס
ופוסקים.

התנהגה בידו חז"ר ונכבדו ק"ק התימנים,
הוצאותיה רבו מעת לעת מרבים העם להביא את בניהם
מנחה לה' לגדלם על ברכי התורה, אשרי עין ראתה
בהרמת קרן תורה בעיר ה' שמה.

האדריסה:

Rab. J. S. Araki Cohen & Mr. Samuel Aron
für Jeschibath „Chaje Schalom“. Jerusalem.

ישיבת „זקני תלמידי חכמים“ הכללית
יחידה היא במונה בירושלם—לזקני וחכמי ישראל.
מטרתה:

להיות לעזר וסעד לזקני תלמידי חכמים
העולים לעת זקנתם להר הקודש— לירושלים
לבלות שארית ימיהם בתורה ותפילה.
ונתמכים תלמידי החכמים עולי גולה באין
הבדל בין כולל לכולל לכל אחד כפי מצבו
והצרכותו.

והזקנים העניים בירושלם—ומהם כמה מי
שהיו אבדי"ם ודומצ"ם בקהלות חשובות—
נמנים לאלפים— כן ירבו והיות כי בשאר
ישיבות אין מקבלים כ"א צעירים, ולעזור לכל
הזקנים הנצרכים דרוש כמובן הון רב ואין
אתנו לע"ע אף מעט. אבל אנחנו מצדנו הנחנו
אבן-הפנה, —התחלנו בעבודת הקודש—שכרנו
חצר רחב ידיים בעיר פנימה מול מקום המקדש,
וכעשרים זקני חכמי ישראל—מהם כמה מי
שהיו רבנים מבלים כל היום בהיכל התורה
בתורה ותפלה ונתמכים מקופת הישיבה.

כל אשר לב רגש לו ומשתתף בצערן של
אלפי זקנים בירושלם החיים חיי צער—יעזרו
על ידינו שתצא מטרתנו הנשגבה לפעולה
במלואה.

האדריס:

Rabbi. N. B. FREIMAN für Allg. Jeschi.
Sikne Talmide Obachamim Jerusalem Palestine

בית החולים הכללי "שער ציון"

בעה"ק יפו ת"ו.

בו מתרפאים חולי קהל הגולה הבאים לחוף

יפו, חולי המושבות שביהודה, וחולי עירות שבא"י הנשלחים ליפו לרחוץ בים או לשאוף אוויר המלוח. הוצאותיו ערך שלשים אלף פרנק (30000 fr.) לשנה והכנסותיו מנדיבי עמנו. בו גם: א) חדר מיוחד בעד יולדות נשי הפועלים. ב) חדר בן 4 מטות בעד פועלים חולים שנתרפאו בבית הזה, אך עמודי כריאותם רופף ולא יוכלו לשוב עדיין לעבודתם הקשה. האדרים: Hospital „SCHAAR ZION“ Jaffa Palästina

אוצר ספרים.

בית מדרש אליהו יכב"ץ.

ע"ש מרן ורכן של ישראל החסיד הגר"א וצוק"ל מווילנא.

כאשר מרן הגר"א זצ"ל ירה אבן פינה ליסוד הישוב בארה"ק ע"י תלמידיו הק' זי"ע, נוסד בשנת "אדרת אליהו" ליום כלות מאה שנה לעלות אליהו השמימה המפעל הנשגב הנז' לזכרון. וע"י הספרים ולומדיהם הנאספים לביהמ"ד הנז' רשום וחקוק תמונת מרן זל"ה האמיתית, תורתו ופעולתו לעד, לזאת ראוי ונכון שכל נדיב לב ירצה להמנות בין תומכי המפעל גלחושיט עזרה וישועה לבנין הבית וקיומו וכדאי היא המצוה הגדולה הזאת. וזכותו של מרן הגאון זצ"ל לעמוד לימין המושיעים והתומכים להתברך בכט"ס.

האדרסה למשלח כסף או ספרים:

Beth „Medrasch Elijahu“ Jerusalem Palästina

בית מסחר ספרים "השחר"

בירושלם ת"ו.

קונה ומוכר כל מיני ספרים חדשים וישנים
ספרי הימל, דרוש, קבלה, מחקר והשכלה. וכל מיני
ספרי חנוך ולמוד מהספרות החדשה.
מחליף ספרים בספרים, מקבל למכירה כל מיני
ספרים ועיתונים בקומיסיון, גם מקבל מנזים על
עתונים ומאספים שונים.
מליתים וציצית מכל המינים.

בית מסחר הספרים הנז' מקבל עליו להמציא
להו"ל בקומיסיון קטן כל הדברים מתוצאות ארץ
ישראל, היינו: ספרים, חדשים וישנים יקרי הערך
מדפוס ארץ הקדם, ספרי תורה, תפלין, מזוזות,
אתרונים, שופרות כלי עצי זית ועוד.
המחירים נוחים מאד תרדישות תמלאינה בהקדם
ובדיוק נמרץ.

האדרסה: "HASCHACHAR" Buchhandlung
M. J. Burki Jerusalem (Palästina).

"ירושלים"

מאסס ספרותי לחקירת ארץ"ק גלילותיה, קורותיה,
קדמוניותיה, תולדות נהליה, וכל הנוגע לה בעבר ובחזק
מאת אברהם משה לונץ.

המאסף הזה יצא לאור כבר ח' כרכים, והכרך הש' הולך ונדפס.

מחיר כל כרך עם המשלוח 6 פרנק.
והקונה כל כרכיו (חוץ כרך ג' שכבר נמכר כולו)
ישיג הנחה של 25 למאה.

להשיגו בהקדם משלח המחיר מאת המו"ל.
האדרס: A. M. Luncz Jerusalem (Palästina)

בית כתיבת ספרי תורה, תפילין
ומזוזות מגילות וכו'.

הנעשים בתכלית הכשרו' והחדור ומונחים כד"ת.

עצי חיים לס"ת ונרתיקי מזוזות ומגילות
מעצי זית בתכלית היופי.

יצחק דוד מאנדילבויס סופר

בן הרה"נ הצדיק ר' ברוך מאנדילבויס וצלה"ה
בעיה"ק ירושלם תובב"א.

הקונה ישבע רצון בהידור הסחורה
ובזריזות המשלוח על צד היו"ט.

אדרעסא אלי :

Isaac David Mandelbaum Jerusalem. Palästina

התוצאה החדשה

של התלמוד הירושלמי

עפ"י כתב־יד ודפוסים קדומים עם פירוש
מספיק, ציונים והערות ועוד, הולכת ונדפסת
במתינות עזהיו"ט ביופי ובשלמות האפשרות.
שלש מחברות כבר יצאו לאור והמחברת
הרביעית הולכת ונדפסת.

מחיר כל מחברת 5 מארק — 6 פרנק, חפשי
להשיגן בהקדם משלוח המחיר אצל המו"ל א. מ. לונץ

עפ"י הכתבת : A. M. Luncz Jerusalem

בית מושב זקנים וזקנות המאוחד

בעה"ק ירושלם ת"ו.

נוסד כשנת התר"ס.

מספר הזקנים והזקנות 500. הבנין
החדש בחוץ: תחילתו בשנת תרנ"ב 1892.
וגמירתו תר"ס 1900. הבנין עם הקרקעות
30,600 אמות עולה עד היום 353,000
פראנק. הבית בעיר נקנה בשנת התרמ"ט
(ע"י האלוף הרב הגביר ר' ארי' ליב
פרידלנד ז"ל). מחיר הבית עם תקונים
והוספות עד היום 43,000 פראנק. 59 חדרי
כמות לזקנים. בית חולים מיוחד 16 ממות
לזקנים חולים. שלשה בתי מדרשות לפרושים
וחסידים. אוצר ספרים גדול של המוסד ר'
ארי' ליב פרידלאנד ז"ל. ארבע בארות החצובות
בסלע, בית הבשול, בית האוכל, מרחץ, בית
הפלה, בית כביסה, בית מלאכה, ועוד, הרבה
עצי פרי ואילני סרק, מטעים שונים וערוגת
הבשם.

מושב הזקנות בבית הגדול אשר בעיר

פנימה ובחדרים שכורים בחצרות הסמוכות
22 חדרי • מטות לזקנות. (לבד החדרים
השכורים. בית הועד, בית הבשול, בית האוכל
בית תכשיל שהעע לכל עניי העיר).

בשנה הזאת אחרי המשבר שעברו על
המוסדות ובתי מחסה לזקנים פה שלרגלו
נשברו ונתבטלו לגמרי שני המוסדות בית
מושב זקנים החדש ובית אוסף נדחים, נעשה
שנוי נכבד במוסד כי נאספו אליו כל הזקנים
שהיו במוסדות • המשברים הנ"ל, והבית
נהי' כעת לבית מו"ז מאוחד גדול וכללי יחיד
במינו ואיכותו באה"ק, שבצלו חוסים יותר
מחמש מאות נפשות של זקנים וזקנות, ומה
מאד ראוי הוא המוסד הענקי הזה הנמצא
כעת בצר ובמצוק נורא שיתעוררו נדיבי
עמנו לחוש לעזרתו ולחלצו מן המצר.

גדול הוא המסד מאין כמוהו באה"ק
ובתועלתו אין כערכו וכרב גדלו רבו גם
מחסוריו וחובותיו, באין לו שלוחים סובבים
ולא קרן קים וקיומו תלוי בנדיבי עם אלקי
אברהם. לשם לב היטב אל הארועסא שלנו:

Vereinigtes Altenhaus Moschah Sekenim
Jerusalem Palästina.

בית התבשיל הכללי

Allg. Isr. Volks Küche.

אחד מהמפעלים היותר גדולים ונחוצים בארץ"ק
יתנוסס המפעל הנדול והנשגב „בית התבשיל הכללי“
אשר זה שמנה עשר שנים מיום שנפתחו שעריו.
ובו נזונים הרבה עניים, זקנים, חלשים, גלמודים
ומדוכאים וכו', מיושבי ירושלם ת"ו, ועניי הגולה
נודדים וגולים. שעריו פתוחים יום יום גם בשבתות
וביו"ט. משפחות עניות היותר מדוכאים יתכלכלו בו גם
בחנם אין כסף בלחם ובשר ותבשילין חמון ומבריאין.
עוד הוסיפו עליו המנהלים מכמה שנים קופת
תמיכה למשפחות עניים היותר נדכאים להשפיע קמח
ולחם ושאר צרכי אכילה (עפ"י פתקאות להחנונים)
לביתם, להחיות בהם נפשם ונפש עולליהם ומפם.
ומובן הדבר כי הוצאות הבית עלו עד למאד
ובכן יבוקש נא מאת אחבי' למהר לחום ולרחם על
הבית הזה איש איש כפי נדבת ידו ופעלו הטוב ומח'
ישאו ברכה.

אדרעסא למשלח כסף ומכתבים:

Sr. Ehrw. Herren Rabbiner

Leib Herschel Dajan & Rabb. A. E. Levy.

für d. Allgemeine Isr. Volks Küche

Jerusalem (Palästina).

בינת מקרא

באור חדש ונפלא על חמשה חומשי תורה

הנקרא "שרשים והערות"

מהרה"ג המדקדק הידוע

ר' אריה ליב גארדאן הי"ד.

המהבר קרא לפירושו המספיק "שרשים והערות" ולפי דבריו יעדו אך למלמדים לחזרתם הדרך כיצד ילמדו חומש את תלמידיהם, אבל חכמים הנידו שהביאור הזה נועד גם לחכמי תורה ומשכילים. בשרשיו הוא כותב שרש כל מלה, מבדיל בין הנרדפים ומבאר כל מלה קשה ובהערותיו מבאר טעמי הענינים והמשך הפשט, מבלי שום נטיה מקבלת חז"ל. המלות הקשות יתרגם בשפת אשכנז. מונה ע"י המחבר בעצמו בתכלית הדיוק, וכבר נגמר כלו. ובסוף כל כרך זכרך הוספנו "בניני הפועלים" מהמחבר. היקר חנו. מהירו חמשה פרנק וחצי. fr. 5, 50

האדרעס: ELIAS LANDAU Buchhandlung
Jerusalem Palestine

פאלעסטינא

(2-טע פערבעסערטע אויסגאבע).

ענטהאלט איינע פאלשטענדיגע בעשרויבונג פון פאלעסטינא מיט איינער בערג אונד טהעלער, ימים אונד טייכן, קוואלען אונד ברונען, שמעט אונד דערפער א. ז. וו.

פערפאסט פאן אברהם משה לונץ
פרייז 2 פרנק אדער 40 סענט.

האדרעס: A. M. LUNCZ Jerusalem Palästina

בית ספרים הכללי לבני

„מדרש אברבנאל“ וגנזי יוסף

אוצר לכל ספרי ישראל בירושלם.

בו נמצא כבר שנים ושלשים אלף כרכים בכל
מקצעות ספרותינו ובהם רבים יקרי המציאות, כתבי-יד,
תמונות ועתיקות הנוגעים לקורות עמנו וקדמוניותו
ועוד.

נחיצות הבית ותועלתו וערכו לעם ישראל
כלו ידוע ומובן.

כספים לתשלום הבית של הבנין יקבלו האדונים :

Director Ephraim Cohen, Jerusalem.

Dr. J. Chazanowitz, Bialystok Russland.

M. Usischkin, Ingenieur, Odessa, Russland

ספרים, כתבי ידות, מכתבים, שמורות, תמונות,
מטבעות ושאר חפצים עתיקים הנוגעים לקורות
עמנו וארצנו ישולחו ישר לירושלם.

שמות המנדבים יחקרו בהחשבון שנוצא לאור
ועד הבית לכשיהיו האמצעים לזה.

האדריסא : Jüdische Centralbibliothek

„Medrasch Abarbanel“ Jerusalem, Palästina.

בית „חנוך ילדים” בעה"ק ירושלם ת"ו.

מטרותיו:

- (א) בית חנוך ילדים נוסד מטעם הרבנים הנאונים ובר"צ שליט"א בעה"ק ירושלם ת"ו.
- (ב) לחנך ילדים וילדות בדרכי התורה, המוסר ודרך ארץ ולהרגילם למדות הגונות.
- (ג) ללמד לנערות תפלה, ברכה, מזמורי תהלים ותרנום, כתב, לשון והשבון ומלאכות יד הנדרשות לכל בת ישראל בתור עקרת חבית ואם לבנים לדעת.
- (ד) להשתדל לתת היכלת בידי החניכות להרויח מפרי ידיהן ע"י העבודה אשר תעבודנה בבית החנוך במלאכות חיד המלומדות שמה אחרי אשר תגמרנה חק למודן.
- (ה) להכין ארוחה להיתומות העניות ולבנות העניים המדוכאים אשר אין ידם משגת להחיות את נפשן הרעבת.
- הנחלת חבית תחת השגחת גבאי הבית ומנהליו.

זכויות החברים והחברות, הנדיבים והנדיבות הנבאים והנבאיות:

- תפלה:** בכל יום ויום מתפללות החניכות בבית החנוך ות"ה מהוגנים מתפללים בעתים קבועות על מקוה"ק בעד שלומם, ובעתים בלתי קבועות על כל צרה שלא תבא.

שמירת יאהרצייטען: תלמידי חכמים עומדים על משמרתם לשמור היאהרצייטען של החברים בתפילה, למוד משניות, תפלה, אנא, אמירת קדיש והדלקת נר שמן זית, וכן בכל שנים עשר חדשי האבלות, לאלה אשר יבטיחו גבאי הבית.

האדרעם:

Committee Beth „Chinuch-Jeladim” Jerusalem.

הישיבה הגדולה תורת חיים הכללית

נוסדה בשנת תרמ"ז

להגדיל תורה בציון ולהאדירה

מאת הרב הנאון הגדול וכו' כש"ת מוהר"ר

יצחק ווינאגראד הי"ו. הנזכר והאמרכל של

הישיבה: הרב הגביר וכו' כש"ת מוהר"ר

מנחם מנדל הכהן ראנד שליט"א.

פעה"ק ירושלם תובכ"א.

מראה כבוד ישיבת תורת חיים הכללית המתנוססת
על קצה הר המוריה הבריטה לעיני כל ישותה של תורת
ארץ ישראל באור זהרה האמת, הופעה ענקית זו רמות
לי את הר סיני המלא אור קדומים, וארא מראות אלקים
גדודי חכמי ארץ ישראל מהנות רבני ירושלם ארזי אל,
בחורי בני ציון יושבים ונהנים מזיו תוה"ק, תחת השפעת
ארי שבחבורה הרב הנאון המצוין הנודע בכל קצוי
תבל לנכור התחיה ורב העליליה, הנשר הגדול, צדיק
טוב לשמים ולבריות מרנא ורבנא רבי יצחק ווינאגראד
שליט"א. בנלגל חמה זה קבועים מאורות הגדולים, כוכבי
האומה, ננחי שבט יששכר הרוכץ בין המשפתים בעלי
מקרא ומשנה, בעלי גמרא וסברא הרועים על מקור
רוחניות שאינו פוסק.

מה יפית תורת חיים, גולת הזהב על ראש
ירושלם שמש ומאור את לקיום נשמת ישראל בארץ
האבות, תורתך מכרזת עליך כי את הפחת בארץ
הצבי הנשות חיי כל החיים בכח כביר ועוז נאדר, לך
בכחך זה ישיבה ראשית הגולה, עד כי יבא שילה.
לשמך ולזכרך תאות נפש

חיים נחום

ראש רבני תוגרמה

Rabbiner JSAK WINOGRAD : האדרסה
in Jerusalem (Palästina).

בית מסחר אבנים טובות ומרגליות

שלמה חנוך הלוי

קונה ומוכר כל מיני תכשיטין מכסף וזהב

SALONON ENOCH LEVI

Diamants Perles & Pierres fines

Souk gedid № 86

Jerusalem

בית התלמוד וישיבת אור חדש

בתוככי ירושלים עה"ק ת"ו.

המפעל הזה עומד תחת דגל הנאון הגדול
הצדיק המפורסם מוהר"ר יוסף חיים זאננענפעלד
שליט"א. מטרתו הקדושה היא להפיץ תורה ויראת
ה' טחורה לפי רוח ודרך הקודש גאון ישראל רשכבה"ג
אדמו"ר ר' ישראל סאלאנטער זצ"ל. נוסד בשנת התרנ"ז
ע"י תלמידו המובהק הנאון החסיד ר' שמחה זיסל
זיוו מקעלם בחסכמת גאוני ירושלים ת"ו.

לרגלי החוצאה הגדולה הנדרשה לכלכלת בית
בוה ולרגלי מצוקות העת ההיא אשר לכללות אחב"י
מצבו הגשמי מטה מאד, ועיני המנהלים נשואות
לרחמי שמים ולעזרת נדיבי עמנו בכל מקום שהם.
וזכות המצוה הגדולה הזאת תגן עליהם להתברך
בכל ט"ס ובכל אשר יפנו יצליחו. ויזכו לאור חסד
אשר על ציון תאיר בב"א.

האדרסה :

Hochwü. Herrn Rabbiner J. Ch. Sonnenfeld
für HOCHSCHULE „OR CHODOSCH
Jerusalem (Palästina).

חבנית הכית

הכנסת אורחים הגדול
תפארת ציון וירושלם
זכיהמד"ר „זהרי חמה"
לתורה ולתפלה
בעה"ק ירושלם תובכ"א.
נוסד ע"י הר'
שמואל לעזרי מאמריקא

שערי ההכנסת אורחים
הגדול הזה פתוחים לרוחה
בעד כל האורחים החדשים
הבאים לפעה"ק ת"ו לקבלם
בספ"י ולהמציא להם עזר
חמרי ורוחני עפ"י התקנות.

הכנסת אורחים הגדול הזה, מצוין מאד, בחדריו
המרווחים ומלאים זיו ואורה, בחנקין היותר גדול ובהאוויר
הצח והמבריא, ובהשרות המובה והמדויקת, להפיק
רצון כל איש ואיש, ואין בו שום פדות והבדל בין
עני לעשיר, בין אורה הבא להשתקע בארץ, ובין אורה
הבא לבקר את הארץ — והכל ב ח נ ס !
הבנין הזה נבנה כולו מכסף המיסד הנכבד הנ"ל
ובהשתדלותו, והוא הקדישו לשם המפעל הנ"ל עפ"י
חקי הממשלה יר"ה.

הנהגת המפעל הוא ע"י ועד קבוע של גדולי
 ירושלם ואנשי השם, העוסקים בזה שלא ע"מ לקבל
 פרס, ומשתדלים בדבר פרעון החובות הרבים שעלו
 והשתרגו ע"י הכנין הנהדר, וליסד מעמד קבוע לדורות
 לכלכלת הבית הדרוש הוצאה מרובה מאד, מהנדיבים
 בעם די בכל אתר ואתר.

אדוועס למשלוח כסף ומכתבים :

Herrn SAMUEL LEWY für Allg. Judisch.
 Pilgerhaus TIFERETH ZION WI-JERU-
 SCHOLAIM in JERUSALEM. (Palestine).

**The Millinery, Dressmaking
 & Underlinen Workrooms
 of the Evelina de Rothschild School**

are open daily

בתי המלאכה

להכנת המגבעות ולתפירת שמלות ולכנים

א ש ר

בבית הספר לכנות אוילנה די רומשילד בירושלם

פתוחים בכל יום

Allg. jüdisches Krankenhaus
SCHAARE-ZEDEK
zu Jerusalem

Sitz der Stiftungs-Verwaltung in Frankfurt a/M.
(Vorsitzender Rabbiner Dr. S. Breuer, Schrift-
führer Dr. Israel Roos, Cassierer E.
Ettinghausen).

Dieses Krankenhaus wird durch
Jahresbeiträge, einmalige Gaben und Stif-
tungen wohlthätiger Glaubensgenossen der
ganzen Welt unterhalten.

Für die kostenlose Aufnahme Kranker
ist, wenn mangels freier Betten eine Aus-
wahl getroffen werden muss, die Schwere
der Erkrankung bezügl. der Grad der Ar-
mut massgebend, unbekümmert um die
Gemeindezugehörigkeit — einerlei ob Asch-
kenasi oder Sphardi etc. — oder um die pri-
vate Gesinnung der Kranken.

Geldsendungen erbitten an : האדריסא לשלח כסף
HERRN EMANUEL ETTINGHAUSEN,
FRANKFURT a/M. KAISERSTR. 30.

Auch die kleinste Gabe ist willkommen!

חברת "בר מל" בכל חלקי התבל
ממבר יין וקוניאק טבעי מיקבי הברון רוטשילד
בראשון-לציון וזכרון-יעקב.

DEPOTS:

EUROPE

Russie

Varsovie: Société „Carmel“
rue Nalewki.
Odessa: Société „Carmel“
rue Richelieu.

France

Paris: Vins de „Palestine“
51 Bd. de la Chapelle.

Allemagne

Berlin: Gsll. „Palästina“
St. Wolfgangs Str.
Hamburg: Sté. „Eliadah“
Wendenstr. 167.

Autriche

Wienne: „Gesll. Carmel“
Taborgasse.

Angleterre

London: Palestine Wine Co.
11 Bewis Marks

Turquie

Constantinople:
Société „Carmel Oriental“
Cité Française.

ASIE

Turquie

Sté. „Carmel-Oriental“.
Jérusalem: rue Jaffa.
Jaffa: rue Boustros.
Caiffa: Près du Port.
Beyrouth: Souk-el-Gemil.

AFRIQUE

Egypte

Sté. „Carmel Oriental“.
Alexandrie: 9 rue
de l'ancienne bourse.
Caire: Sharia
el Maghrabi, 22.
Port-said: rue de Commerce.

Sout Africa

Cape-Town: The Anglo-
Palestine Wine Company.

AMÉRIQUE

„Carmel Wine Co.“
New York: E. 22 d. Str.
" " 254 Grand "
Brooklin: Graham Av.
Chicago: 443 S. Halsted str.
Baltimore: 321 Baltim. str.

כפתור ופרח.

שני חלקים להרב אישתורי הפרחי הראשון בחוקרי ארה"ק, (ה"א פ"ב) תוצאה חדשה בתקוני הטעיות, ובלוית הערות והגהות מגא'ני וחכמי הזמן העבר והתורה, מפתחות מפורטים ותולדות המחבר, ובלוית צורת הכית השני ולוח תמונות המטבעות העתיקות פתוחי עין. ירושלם תרנ"ט. הספר הזה חנחו אוצר כלום בספרות הרבנות והמחקר יחד; ובמאמרי חז"ל מהתלמודים והמדרשים, ודברי המחברים המוכאים בו, ישנם שנויים רבים בנוסחאות וגרסאות.

מחירו 12 פרנק להשיגו בהקדם משלח המחיר, מאת

A. M. Luncz, Jerusalem, (Palästina)

האור

עתון יומי

העורך בן ציון בן-יהודה (בן אב"י)

מלון הלשון העברית

הישנה והחדשה

חברו אליעזר בן-יהודה

נגמר הכרך השלישי.

בית חנוך עורים לבני".

Isr. Blinde n Institut.

המוסד הזה אשר מטרתו ותעודתו הנשגבה ידועה למדי, עשה גם בשנה זו קדמת רבה, ואם אמנם כי גם המוסד הזה סבל הרבה מהקריזום הנורא שהתחולל פה בשנה זו, בכ"ז חוסיף ללכת הלאה במסלת החסד אשר סלה לו, וגם בשנה זו נתקבל אליו חניכים חדשים שבאו לרפוק על דלתי הבית מפה ומח"ל, ולכלם הספיק את כל צרכיהם ההומרים והרוחנים באופן חיותר נעלה, כעדות מבקריו בשנה האחרונה. והננו מלאי תקוה כי אחינו היקרים ידעו להוקיר את ערך הבית הזה היחיד במינו לאחינו בכל ארצות פזורינו ויבואו לעזרתו ביתר שאת, למען יוכלו מנהליו לשכללו ולהרחיבו לכבוד, ולתפארת עמנו וארצנו.

אדרעסע להבית :

Isr. Blinden Institut in Jerusalem Palästina

כל מבקרי הבית כיהודים כאינם יהודים התפלאו על קדמת החניכים ועל הנהגתו המשובחת של המפעל וחיבועו את עדותם ורגשי לבנם בספר הבית.

בתי המלון היותר טובים בא"י
אשר לי' אמדורסקי.

הוטעל יפה נוף Belle Vista ביפו
על שפת הים

מרחצאים הידרופטים.
הוטעל צענטראל בירושלם
רחוב מגדל דוד

אדריסה :

I. Amdursky Jaffa או Jerusalem

הודעה

מקוה ישראל

בי"ס לעבודת האדמה לחכי"ה לפנימים.

נוסד תר"ל, ארמתה 2600 דונם.

מספר התלמידים 100, מורים 7 ופקידים 8.

ההוצאה לשנה 120,000 פרנק.

המנהל ש. לופו.

ספרי העורך ותוצאותיו.

הנמצאים למכירה ונשלחים נגד קבלת המחיר
או בזקיפת הפוסט [נאכנאמע].

(א) כפתור ופרח להרב אישתורי הפרחי; הראשון
בחקרי ארה"ק (ה"א פ"ב) שני חלקים. מהותו וערכו עיין
בהמודעות עמוד 37. המחיר חפשי 12 פרנק.

(ב) תבואות הארץ להר"י יהוסף שורץ עם תקנים
והוספות רבות. המחיר 6 פרנק.

(ג) ירושלים (מהותו עיין בהמודעות צד 22). ממנו
נמצאים רק הכרכים: א. ב. ד. ה. ו. ח. ט. כל כרך 6 פרנק.

(ד) לוח ארץ ישראל נמצאים רק הכרכים: א.
ב. ג. ד. ה. ו. ז. ח. ט. י. י"א. י"ב. י"ג. י"ד. ט"ה. ט"ז. י"ז. כל כרך 1,50 פר.

(ה) תלמוד ירושלמי תוצאה חדשה (מהותה
עיין בהמודעות צד 28) ג' מחברות. והר"י החת מכבש הדפוס.

כל מחברת 6 פרנק.

(ו) פאת השלחן (מהותו עיין בהמודעות עמוד
2) שני חלקים. המחיר 6 פרנק.

(ז) יחוס הצדיקים (מהותו עיין בהמודעות עמוד 18).
המחיר פרנק אחד.

(ח) פאלעסטינא (מהותו עיין בהמודעות צד 27)
המחיר שני פרנקים.

(ט) כנור ציון (עיין בהמודעות צד 6) המחיר 60 סנת.
י. החלוקה מקורה והשתלשלותה. המחיר 1 פרנק.

למוכרי ספרים הנחה חגונה.

הקונה עשרה עקומפלים ישיג ספר אחד חנם

המען: A. M. Luncz, Jerusalem, Palästina.

Stadt- u. Univ.-Bibl.
Frankfurt/Main

A. M. LUNCZ

Litterarischer

Palästina Almanach

für das Jahr 5672 (1911-12)

XVII JAHRGANG

JERUSALEM
1911

Druck u. Verlag des Herausgebers